

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**ŞEHZADE CEM İLE II. BAYEZİD ARASINDAKİ TAHT
MÜCADELESİ VE BU MÜCADELEDE ETKİLİ DEVLET
ADAMLARININ ROLÜ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Mehmet Can ŞİMŞEK

KOCAELİ 2021

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**ŞEHZADE CEM İLE II. BAYEZİD ARASINDAKİ TAHT
MÜCADELESİ VE BU MÜCADELEDE ETKİLİ DEVLET
ADAMLARININ ROLÜ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Mehmet Can ŞİMŞEK

Danışman: Doç. Dr. Şefaattin DENİZ

KOCAELİ 2021

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

**ŞEHZADE CEM İLE II. BAYEZİD ARASINDAKİ TAHT
MÜCADELESİ VE BU MÜCADELEDE ETKİLİ DEVLET
ADAMLARININ ROLÜ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Şefaattin DENİZ

Tezi Hazırlayan: Mehmet Can ŞİMŞEK

Tezin Kabul Edildiği Enstitü ve Yönetim Kurulu Karar No:16.06.2021/14

KOCAELİ 2021

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'ndeki taht değişiklikleri sırasında yaşanan gelişmeler Osmanlı Siyasal Tarihi anlatımlarında göz ardı edilmiş bir konudur. Taht değişimlerinin ardındaki olaylar önemsiz kabul edilmiş ve şehzadelerin tahta çıkmasına katkı sağlayan devlet adamları dikkatlerden kaçmıştır. Bu mücadeleler çoğu zaman iç siyasette ve dış politikada devleti zor duruma düşürmüştür. Cem Sultan ve II. Bayezid mücadelesi de devleti ekonomik ve siyasi yönden etkileyen taht mücadelelerinden birisi olmuştur. Osmanlı Siyasal Tarihi çerçevesinde aktarmaya çalıştığım tezin alandaki boşlukları doldurmada katkı sağlayacağını düşünmekteyim. Kaynak olarak Osmanlı Kronikleri çalışmama ışık tutmuştur. Bizlerde bu tez çalışmamızda dönemin ana kaynaklarından yola çıkarak Osmanlı Siyasal Tarihi'ne ufak da olsa katkı sağlamak istedik. Çalışmamızda salt bir siyasal tarih anlatımından ziyade sürekli devlet adamlarına vurgu yapılmaya çalışılmıştır. Bu mücadelede etkili olan devlet adamlarının tercih ettikleri şehzadeyi neden seçtiklerini, şehzadelerin mücadelesinde ne gibi rol oynadıkları Osmanlı Kronikleri ışığında anlatılmaya çalışılmıştır.

Söz konusu çalışmamın tamamlanmasına destek veren Danışman Hocam Doç. Dr. Şefaattin Deniz'e, aileme ve desteğini esirgemeyen arkadaşım Gülnaz Ece Kesici'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet Can ŞİMŞEK

2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKLERDE HÂKİMİYET ANLAYIŞI VE VERASET SİSTEMİ	4
1.1. TÜRKLERDE HÂKİMİYET ANLAYIŞI.....	4
1.2. TÜRKLERDE VERASET SİSTEMİ.....	15
1.3. KURULUŞ DÖNEMİ OSMANLI PADİŞAHLARI VE TAHT MÜCADELELERİ.....	25
1.3.1. Timur Bozgunu ve Çelebiler Mücadelesi	30
1.3.1.1. Çelebi Mehmet ve Çelebi İsa'nın Taht Mücadelesi.....	32
1.3.1.2. Emir Süleyman ve Çelebi Mehmet'in Taht Mücadelesi	33
1.3.1.3. Emir Süleyman ve Musa Çelebi'nin Taht Mücadelesi	34
1.3.1.4. Musa Çelebi ve Mehmet Çelebi'nin Taht Mücadelesi	34
1.3.2. Fetret Devri'nin Ardından Yaşanan Gelişmeler	35
1.3.3. I. Mehmet Devri Saltanat Mücadeleleri.....	36
1.3.3.1. Düzmece Mustafa Olayı.....	36
1.3.4. II. Murat Devri Saltanat Mücadeleleri	37
1.3.4.1. Mustafa Çelebi Olayı	37
1.3.4.2. Küçük Mustafa Vakası	39
1.3.5. Osmanlı Tahtının II. Mehmet'e Bırakılması	40
1.3.5.1. II. Murat Dönemi ve Çandarlı Halil Paşa.....	48
1.3.5.2. İkinci Mehmet Dönemi ve Çandarlı Halil Paşa.....	50

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞEHZADE CEM İLE II. BAYEZİD ARASINDAKİ TAHT MÜCADELESİ.....	56
2.1. II. BAYEZİD'İN TAHTA ÇIKIŞI	56
2.2. CEM SULTAN'IN İSYANI	80
2.3. CEM SULTAN'IN MISIR MACERASI.....	86
2.4. CEM SULTAN'IN ANADOLU'YA DÖNÜŞÜ VE YAPILAN MÜCADELELER	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞEHZADE CEM İLE II. BAYEZİD ARASINDAKİ TAHT MÜCADELESİ VE BU MÜCADELEDE ETKİLİ DEVLET ADAMLARININ ROLÜ.....	98
3.1. FATİH DEVRİ UYGULANAN POLİTİKALARIN ŞEHZADELER ÜZERİNDE ETKİLERİ.....	98
3.2. ŞEHZADELERİN ARKASINDAKİ DEVLET ADAMLARI	105
3.2.1. Karamanlı Mehmet Paşa	105
3.2.2. Aştinoğlu Yakub Bey	119
3.2.3. Gedik Ahmet Paşa.....	123
3.2.4. İshak Paşa	140
3.2.5. Sinan Paşa	148
3.2.6. Hersekzade Ahmet Paşa	155
3.2.7. Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa.....	159
SONUÇ.....	166
KAYNAKÇA	169
ÖZGEÇMİŞ.....	179

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan taht mücadelelerini II. Bayezid ve Cem Sultan özelinde incelemektir. Aynı zamanda devlet adamlarının bu mücadeleye etkileri ele alınacaktır. Osmanlı Devleti'nde yaşanan taht mücadeleleri çoğunlukla devlet adamlarının kışkırtmasıyla ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nde genellikle Türkmen ve Devşirme kökenli paşalar rekabet halindedir. Ancak buradaki mücadele bir istisnadır. Şehzadelerin savaşı, Fatih'in politikalarından zarar görenler ve izinden gidenlerin mücadelesidir. Bu mücadeleyi diğer veraset savaşlarından ayıran özellik budur. Dolayısıyla devlet adamlarının tercihleri ideolojik değildir. Cem ve II. Bayezid mücadelesi, yeniliğin ve geleneğin çarpışmasıdır. Bu yıllarda Osmanlı Veraset Sistemi'nde tahtın tevarüsü için belirleyici bir kural yoktur. Bu durum şehzadelerin mücadelesinde devlet adamlarının etkisini arttırmıştır. Bu çalışmada II. Bayezid ve Cem Sultan arasındaki taht mücadelesinin sıradan bir olay değil arkasında çok sayıda plan ve programın olduğuna vurgu yapılacaktır. Dönemin ana kaynaklarından olan kronikler ışığında yola çıkılarak XV. Yüzyıl Osmanlı Tarihi'ne damga vurmuş bu mücadele tüm ayrıntısı ile anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: II. Mehmet, II. Bayezid, Cem Sultan, Taht, Devlet Adamları

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the throne struggles that were experienced in the Ottoman Empire within the II. Bayezid and Cem Sultan. At the same time, the effects of statesmen on this struggle will be discussed. The throne struggles in the Ottoman Empire mostly emerged with the provocation of statesmen. In the Ottoman Empire, generally Turkmen and devshirmed pashas were in a competition. However, the struggle that consist of here is an exception. The war of sultan's son is the struggle of those who suffered from the policies of Fatih and those who followed him. This is what distinguishes this struggle from other succession wars. Therefore, the preferences of Statesmen are not ideological. Cem and II. Bayezid's struggle is the collision of innovation and tradition. In these years, there is no determining rule for the devolution of the throne in the Ottoman Succession system. This situation increased the influence of statesmen in the struggle of sultan's sons. In this study, It will be emphasized that the struggle for the throne between II. Beyazid and Cem Sultan is not an ordinary event, but there are many plans and programs behind it. Based on the chronicles, one of the main sources of the period, this struggle, which marked the 15th Century Ottoman History, will be explained in full detail.

Key Words: II. Mehmet, II. Bayezid, Cem Sultan, Throne, Statesenm

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
ayrnt	: Ayrıntı
bknz	: Bakınız
C	: Cilt
Çev	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Ed	: Editör
Haz	: Hazırlayan
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
İSTEM	: İslam, Sanat, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Neş	: Neşreden
OSAV	: Osmanlı Araştırmaları Vakfı
S	: Sayı
s.	: Sayfa
SBF	: Siyasal Bilimler Fakültesi
TDV	: Türk Diyanet Vakfı
TTEM	: Türk Tarih Encümeni Mecmuası
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay	: Yayınları

GİRİŞ

İnsanların bir arada yaşamak için, kendilerini ve benliklerini korumak adına kurdukları topluluğa devlet denilmektedir. İnsanların ve toprak parçasının olduğu yerde bir iktidar sahibi bulunmaktadır. İktidar sahiplerinin toprakları ve insanları yönetmenin yanı sıra onları denetleme yetkisi de vardır. Yönetilenler bir aile ya da bir kişiye kendilerini korumak şartıyla bir takım imtiyazlar vererek yönetenlere saygı duymuşlardır. Yöneticiler ise almış oldukları bu görev (hak) ile yönettikleri insanları denetlemiş, korumuş ve kapasiteyi arttırmak adına yöntemler geliştirmişlerdir.¹

Türkler de bu amaçlara yönelik tarih boyunca birçok devlet kurmuşlardır. Türkler benimsemiş oldukları Kut anlayışıyla kendilerine göre bir veraset sistemi geliştirememişlerdir. Veraset sisteminin olmayışı yönetici aile üyelerinin birbirleriyle sürekli savaş yapmasına sebep olmuştur. Ayrıca devlet hükümdar ailesinin ortak malıdır anlayışı da bir başka sorunu ortaya çıkartmıştır. Bunun sebebi ise aile üyelerine verilen toprak parçası ve bunun yanında askeri güçler her an bir iç savaşı tetikleyen unsur olmuştur.

Büyük Hun Devleti ile başlayan ve Büyük Selçuklular Dönemine kadar gelen sürece baktığımızda devletlerin yıkılma sebepleri genellikle iç karışıklıklardan dolayı olmuştur. Devlet ailenin ortak malıdır anlayışıyla büyük devletler yıkılırken yerine irili ufaklı küçük devletçikler ortaya çıkmıştır. Osmanlı öncesi devletlerde görülen adem-i merkeziyetçi yapı Osmanlı Devleti'nde görülmemiştir. Bunun sebebi “devlet ailenin ortak malıdır” anlayışını Osmanlı Devleti kısa sürede terk etmiştir. I. Murat döneminden itibaren uygulanan bu sistem ile birlikte hanedan içi çekişmeler sınırlandırılmıştır. Osmanlı Devleti, toprakları aile üyeleri arasında paylaşmamıştır. Bu anlayış Osmanlı Devleti'ni, diğer Türk devletlerin ayıran özelliklerden birisidir. Böylece aile üyeleri taht sahibine rakip olabilecek derecede askeri güce erişememiştir. Osmanlı'dan önceki toplumlarda aile üyeleri askeri anlamda çok güçlüdür. Bu yüzden sık sık dış mihrakların kışkırtmasıyla hanedan içi çekişmeler yaşanmış ve devlet istikrarsız bir şekilde yönetilmiştir. Selçuklular mevcut siyasi hayatlarının yarısından fazlasını taht savaşlarıyla geçirmiştir. Bu

¹ Michael Mann, İktidarın Tarihi Başlangıcından 1760'a Kadar Toplumsal İktidarın Kaynakları Cilt I, Ankara, Phoenix Yayınevi, 2012, s.14.

yüzden devlet ancak güçlü hükümdarlar döneminde kısmen istikrarlı bir şekilde yönetilmiştir.

Osmanlılar, Anadolu'nun buhranlı yıllarında Bizans'ın kıyısında ortaya çıkmıştır. Beylik kısa sürede kurumsallaşarak bölgesel güç haline gelmiş ve diğer devletlerin dikkatini çekmiştir. Devlet kısa sürede Balkan sahasına yayılmış ve güçlenmeye başlamıştır. On beşinci yüzyıla gelene kadar çeşitli badirelerden geçen devlet, Fatih Sultan Mehmet'in vefatından sonra II. Fetret devrini yaşamıştır. Fatih'in ikinci saltanatından itibaren ölümüne kadar sürdürmüş olduğu fetih politikası birçok kesimi yıpratmıştır. Uygulamış olduğu reform hareketleri devletin kasasını doldururken birçok kesimi olumsuz etkilemiştir. Çalışmamızda Fatih'in politikalarına yer verilerek bu politikaların şehzadeler üzerinde nasıl bir etki yarattığı bulunmaya çalışılacaktır. Fatih'in politikalarını devam ettireceği iddiasında olan Şehzade Cem yalnız kalmış, İstanbul'a muhalif olan kesimleri yanına toplayan II. Bayezid ise ulema başta olmak üzere birçok kesimi yanına çekmiştir. “ Şehzade Cem İle II. Bayezid Arasındaki Taht Mücadelesi Ve Bu Mücadelede Etkili Devlet Adamlarının Rolü” başlıklı çalışmamızı işlerken öncelikle Eski Türklerdeki devlet anlayışına ve veraset sistemine bakılarak neden sürekli olarak devletlerin yıkıldığı sorusuna cevap aranmıştır. Osmanlı Devleti'nin, diğer Türk devletlerinden farkları ortaya çıkartılmış ve kuruluşundan Fatih Dönemine kadar taht mücadeleleri ele alınmıştır. Burada Çandarlı Halil Paşa ve Fatih'in paşaları arasındaki rekabet özellikle belirtilmiştir.

Şehzadeler arasında yaşanan mücadelede rol oynayan devlet adamları kimlerdir? Sorusuna gelince bu durumu Osmanlı Kroniklerinden yola çıkarak ve İkinci elden kaynaklarla karşılaştırarak edinilen bilgilere göre cevap bulunmaya çalışılmıştır. Taht değişimlerinin basit bir şey olmadığını arkasında çok sayıda akıl ve planın olduğu gün yüzüne çıkmıştır. Devlet adamları mevcut siyasi koşullar gereği bir taraf olmak zorundadır. Tahtın ilah-i takdire bırakıldığı Osmanlı veraset sisteminde herhangi bir belirleyici kural yoktur. Osmanlı Sultanı olmak için başkente erken gelmek yeterli kabul edilmiştir. Bu yüzden, Padişahın çocuklarının şehzadelik zamanında yapmış oldukları faaliyetler, ilişkiler ağı şehzadelerin tahta çıkışını etkileyen unsurlar olmuştur. Bazı Devlet adamları “ Lala” olarak çalıştıkları şehzade ile bir plan çerçevesinde hareket ederken kimisi de şehzadeler ile ailevi ilişkiler

kurarak tahta çıkış sürecinin parçası olmuştur. Ancak Osmanlı Devleti'nde bu tarz mücadelelere karışan devlet adamları genellikle makam, mevki için öne çıkmışlar ve bu amaca uygun faaliyet göstermişlerdir. Özellikle önceki padişahın politikalarını desteklemeyen ve zarar görenler, muhalif olarak gösterilen şehzadenin yanında yer almıştır. II. Bayezid'in tahta çıkış sürecini kolaylaştıran unsur muhalif olmasının altında yatmaktadır.

Devlet adamları, şehzadelerin meziyetlerinden daha çok kendi kariyerlerine uygun hareket etmiş ve çıkarları uğruna tercih yapmıştır. Cem için meziyetli bir şehzade denilmesine rağmen yalnız kalmıştır. Bunun sebebi Fatih'in politikalarına devam edeceği hususunu sesli bir şekilde dillendirmesidir. Devlet adamları şehzadelerin yeteneklerinden daha çok kendi çıkarlarına uygun hareket etmesi ve kendi içlerinde rekabet yaşamaları taht savaşlarının etkinliğini arttırmıştır. Devlet adamlarının sözlerini kendilerinde kurtuluş gören şehzadeler devletin iç ve dış politikada yara almasını sağlamıştır. Yenilen şehzade genellikle öldürülmüştür ancak kimisi de dışarıya kaçarak rakip devletlerin tutsağı olmuştur. Cem'de tutsak olan şehzadeler arasında yerini almıştır. Osmanlı Devlet'i, Cem'in tutsaklığı için düzenli olarak her yıl büyük paralar ödemiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti, dış politikada kılıç siyasetinden ziyade diplomasiye dönmüştür. Modern dönemde bu durum Fatih ve Selim arasındaki duraklama yılları olarak kayıtlara geçmiştir. Dışarıdan basit bir taht devri olarak gördüğümüz siyasal tarihte yaşananlar Osmanlı Devleti'ne uzunca bir dönem temkinli hareket etmesine neden olmuştur.

Bu çalışmada XV. Yüzyıla damga vurmuş ve Osmanlı Devlet'inde II. Fetret dönemi olarak kayıtlara geçen şehzade mücadelesi anlatılacaktır. Anlatımımız standart bir siyasal tarih olmayacak ve Şehzadelerin mücadelesine etki edebilecek bütün hususlar üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Eski Türk Devletleri'nden başlayarak II. Bayezid'in tahta çıkışını anlatacağımız tezimizdeki ana amaç bu mücadelenin sıradan bir veraset savaşı olmadığını vurgulamak arka planında çok sayıda devlet adamının ve planın olduğunu ortaya çıkarmaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRKLERDE HÂKİMİYET ANLAYIŞI VE VERASET SİSTEMİ

1.1. TÜRKLERDE HÂKİMİYET ANLAYIŞI

Devletin nasıl ve neden bir araya geldiği sorularını pek çok filozof sorgulamıştır. Birçok filozof farklı düşünse de devletin genel olarak mülkiyet ve güvenlik sorunları nedeniyle ortaya çıktığı düşüncesi vardır. İnsanın tek başına yaşaması olanaksızdır bu yüzden devletin oluşması bir anlaşmaya bağlı olarak değil bir zorunluluktan dolayı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla devletin oluşması insan hayatı için bir mecburiyettir.² Yunan ve Roma çağı düşünürlerinden başlayarak devlet kurumu üzerinde birçok kişi görüş ileri sürülmüştür. Devlet, yönetme yetkisini iktidar sahipleri aracılığıyla yönetilenler üzerinde kullanmaktadır. Devlet'in bu husustaki zor kullanma gücü belirli kurallar çerçevesinde toplanmıştır. Bunlar hukuki ve siyasi teşkilattır. Devlet, insanların hayatlarını idame ettirebilmeleri için oluşmuş bir yapıdır.³

Devlet, “insan için varlık şartı” ve “toplum hayatının ulaşabileceği en yüksek mertebedir”. Toplumların var olabilmeleri için devlet olgusunun bulunması gerekir.⁴ İnsanlar, toplu olarak yaşamaya başladıktan kendilerini sosyal hayatta bir takım değişiklikleri yapmak zorunda hissetmişlerdir. Aralarındaki ilişkileri düzenleyecek huzur ve güveni sağlayacak üstün bir otoriteyi ortaya çıkartarak buna da devlet adını vermişlerdir. Özellikle insanların güvenliği için toplumsal hayatı belirli kurallarla çevreleyen bir yapıya ihtiyaç duyulmuş ve devlet kurumu oluşmuştur.⁵

Bir nevi insanlar devlete bazı özgürlüklerini vererek bu fedakarlığın karşısında beklenti içerisine girmiştir. “Devlet, belli sınırlar içindeki insan topluluğuna ait

²Ayhan Yalçınkaya, “ Büyük Sokratesçi Okullar Ve Siyaset”, Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler, Ed: Mehmet Ali Ağaoğulları, İstanbul, İletişim Yayınları, 2014, s.98.

³ Yusuf Oğuzoğlu, Osmanlı Devlet Anlayışı, İstanbul, Eren Yayıncılık, 2015, s.10.

⁴ Erkan Göksu, Kutadgu Bilig'e Göre Türk Hükümlerlik Sanatı, İstanbul, Kronik Yayınları, 2019, s.17.

⁵ Nevzat Köseoğlu, Hukuka Bağlılık Açısından Eski Türkler'de İslam'da ve Osmanlı'da Devlet, İstanbul, Ötüken Yayınları,2017, s.359.

siyasi hakimiyetin teşkilatlanmış şeklidir.”⁶ “Devlet, bir milletin belli bir toprak parçası üzerinde politik bir örgütlenme sonucu ortaya çıkan kişiliğidir”. Devlet, dört ana unsurun bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Bunlar millet, ülke, egemenlik ve politik örgütlenmeden meydana gelmektedir. Bir ülkede halkın üzerinde emredici ve üstün kuvvet olarak egemen unsur vardır. Egemen unsuru o noktada kalmasını sağlayan halktır. Politik örgütlenme ise yasama, yürütme ve yargı organlarının kurulmasıdır. Yasama esasında kanun koyucu rolündedir. Toplum hayatını ilgilendiren konuların düzenlenmesini sağlar ancak uygulama safhası yasama organı değildir. Yürütme ve yargı gücüyle kanunların toplumsal yaşamda uygulanması sağlanmaktadır. Devlet, sahip olduğu kurumlar ile insan hayatını ilgilendiren kanunlar koyma yetkisine sahiptir. Bu kanunlar pratikte insan hayatını kolaylaştırmaktadır. Diğer taraftan bu kanunların insan hayatını sınırlandıran yönleri de bulunmaktadır.⁷ Bu dört husus birbirine zincir şeklinde bağlantılıdır. Devletin denge mekanizmasının sürdürülmesi için bu hususlar olması gerekir ve süreklilik beklenmektedir.⁸ Hükümlerlik anlayışlarına bakıldığında zaman üç tip tespit edilmiştir.

Gelenekçi Hâkimiyet Anlayışında, mevcut sosyal düzeni devam ettirmek anlayışına dayanmaktadır. Böyle bir hâkimiyet yapısında hükümler yazılı hukuk kurallarına göre değil örf, adet ve geleneklere göre hâkimiyetlerini yürütürler. Bu anlayışı benimseyen az sayıda topluluk vardır. Bunun sebebi yazılı hukuku olmayan toplumlar kendilerine tanrısal bağ kurmuşlardır. Bu hâkimiyet anlayışı da karizmatik nitelik taşımaktadır.

Karizmatik Hâkimiyet Anlayışında, yöneten kişiye insan üstü bir şekilde bakılır ve olağanüstülük atfedilir. Halk, idare edeni kutsal bir kişi olarak kabul eder. Yöneten, üstün bir kuvvet ve yeteneğe sahiptir. Halk, iktidardaki kişiye Tanrı ile bağlantılı olduğunu düşünmektedir. Karizmatik Hâkimiyetin meşruiyeti ilahidir.

Kanuni Hâkimiyet Anlayışında hükümdarın şahsi davranışları ağır basmaz hukuk kuralları ve kaideleri yürürlüktedir. Bu kurallara herkes gibi devlet başkanları da uymak zorundadır ve sınırsız yetkileri yoktur. Onlardan üstün olan kanun kaideleridir. Tahtta kalmaları için bu kanun ve kaidelere uymak gibi zorunlulukları

⁶ Ahmet Davutoğlu, “Devlet”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 9, İstanbul, 1994, s.234.

⁷ Aydın Taneri, Türk Devlet Geleneği Dün- Bugün, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2015, s.71.

⁸ Abdülkadir Donuk, “Türk Devletinde Hakimiyet Anlayışı”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 10-11, 1981, s.29-56.

vardır. Kanuni Hâkimiyet aslında üzerinde en çok soru işareti olan gruba girer. Sebebi tanrısal kaynaklı olan hâkimiyet anlayışlarda dahi uyulması gereken birtakım nizamlar vardır. Bu yüzden Kanuni ve Karizmatik hâkimiyet birbirleriyle iç içe geçmiştir.⁹

Türk hâkimiyet anlayışı karizmatik hâkimiyet olarak kabul görmüştür. Vesikalar da Türk hükümdarına devleti yönetme yetkisi belirli kurallar çerçevesinde Tanrı tarafından verilmiştir. Bu tipteki kişi kendisine yaratıcı tarafından olağanüstü vasıflar verildiğini yönettiği kişilere kabul ettirerek tam bir itaat sağlamaktadır. Yönetilenler, Tanrı buyruğudur diyerek tahta geçen kişiye herhangi bir sorgulama yapmaksızın itaat etmiştir.¹⁰ Türk hâkimiyet anlayışında egemenlik hanedan ailesine aittir ancak taht ilahi takdire her zaman açık tutulmuştur. Hanedandan birisi şu veya bu sebepten tahtı ele geçirince meşruiyet sorgulaması yapılmamaktadır. Devlet sisteminde, Tanrının buyruğu doğrultusunda tahta geçtiği düşünülerek kutsal sayılmış ve itaat edilmiştir.¹¹ Bu durum aslında Türkler için bir dezavantaj oluşturmuştur. Sorgulama yapmaksızın itaat ettikleri liderleri bazen basiretsiz olabilmektedir. Bu noktada devlet çoğu zaman yıkılış sürecine girmiştir.

Halkın veya meclisin herhangi bir sorgulama yapmaması hükümdarın sınırsız yetkiye sahip olduğu veya istediği her şeyi yapabileceği manasına gelmemektedir. Birazdan bu konu hakkında detaylı bilgi verilecektir. Tanrısal kaynağa dayanan karizmatik hâkimiyet gücü, idare edilenler tarafından meşruluğun kaynağı olarak kabul edilir. Sorgulama yapmaksızın itaat ettikleri hükümdara saygıları aslında Tanrıları memnun etmek için bir araçtır. Tanrı, hükümdarı tahta getirmiştir. Bu yüzden ona saygı göstermek ve itaat etmek mecburidir.¹²

Hâkimiyet buyurma ve yönetme gücüdür. Devlet sisteminde bu güç Tanrıdan kut almış devlet başkanına aittir. Tanrı bu aileden kime kut verirse o tahta çıkmaktadır. Türk hâkimiyet anlayışı gereği Kut'un babadan oğula geçtiği esas alınmıştır yani kalıtımsal bir miras olan taht, hükümdarın çocuklarına kan bağı vasıtası ile geçiş yapar. Devlet, bir aile tarafından yönetildiği zaman dışarıdan gelen

⁹Donuk, a.g.m, s.30.

¹⁰İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2019, s.239.

¹¹ Halil İnalçık, “Osmanlılarda Saltanat ve Veraset Usulü Türk Hakimiyet Telakkisiyle İlgili Notlar”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı14, 1959, s.75

¹² Mustafa Akman, Osmanlı Devletinde Kardeş Katli, İstanbul, Eren Yayıncılık,1997, s. 27.

birisi yönetime ortak çıkamazdı. Bunun sebebi Tanrı'nın seçilmiş aileye yönetme yetkisini vermiş olmasıdır. Aynı zamanda kan bağı gibi belirleyici bir unsurun varlığı da dışarıdan gelebilecek müdahaleleri engellemiştir.¹³ Eski Türk devlet sisteminde devleti yönetecek kişiyi belirleyen herhangi bir yazılı kural veya sistem yoktur. Bu sebepten mütevellit devlet hukukunda tahta geçecek kişinin kim olduğu bilinmeyen bir muammadır. Tahta geçiş sisteminde belirli olan bir nokta var ise o da hükümdarın kim olacağını Tanrı tarafından belirlenmesidir. Yöneten kişiyle tanrısal bir bağlantı olması Türk hâkimiyet anlayışının karizmatik sisteme yakın olduğunun göstergesidir.¹⁴

Türk kağanı insanları idare etmek üzere Tanrı tarafından gönderilmiştir ve Tanrı tarafından kendisine bahşedilen "kut" ile donatılmıştır. Buna göre hâkimiyet veya iktidar kaynağı ilahidir. Türk kağanı Gök Tanrı'nın temsilcisi durumundadır. Türk anlayışında egemenlik gökten alınmaktadır. Tanrı bütün insanlığı yönetmesi için Türk kağanına kut vermektedir. Türkler, kendi başbuğlarının dünyayı yönetmek üzere geldiğini düşünmektedir. Bu Türk Cihan Hâkimiyet inancının göstergesidir. Bu hususa birazdan değinilecektir.¹⁵ Resmi yazışmalarda, mektuplarda ve mezar taşlarında Türk hükümdarına yetkiyi Tanrı'nın verdiği dair deliller mevcuttur. Asya Hun İmparatoru'nun unvanı durumu ispatlar niteliktedir: "Gök Tanrı'nın, güneşin, ayın tahta çıkardığı Tanrı Kut'u Tanhu idi".¹⁶ Asya Hun İmparatoru Mete, Çin İmparatoru'na yazdığı bir mektupta kendisini "Gök (Tanrı) tarafından tahta çıkarılmış, Büyük Hun İmparatoru (Şanyü/Tanhu)" olarak ifade etmektedir.¹⁷ Vesikalarda Tanrı ifadesi son derece önemlidir. Neredeyse bütün devlet başkanları kendilerini o makama Tanrı'nın getirdiğine inanmaktadır. Atilla'da da benzer vesikalar mevcuttur. Avrupalılar tarafından Atilla'nın "*Tanrı'nın kurbacı*" şeklinde nitelendirilmesi kayda değerdir.¹⁸

Göktürk Devleti kağanlarında da aynı ibareler vardır. "Tanrıya benzer, Tanrı'da olmuş Türk Bilge Kağan iktidar mevkiine çıktım." "Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye babam kagan ile anam hatunu yükseltmiş olan Tanrı beni

¹³ Reşat Genç, Karahanlı Devlet Teşkilatı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları,2002, s.35.

¹⁴ Akman, a.g.e, s.28.

¹⁵ Köseoğlu, a.g.e, s.37.

¹⁶ Kafesoğlu, a.g.e, s.239

¹⁷ Göksu, a.g.e, s.23.

¹⁸ Göksu, a.g.e, s.24.

tahtta oturttu. Tanrı irade ettiği için Kut'um olduğu için hakan oldum'' ifadeleri mevcuttur.¹⁹ Uygur hakanlarının unvanları da tanrısal kaynağı göstermektedir. Uygur kağanları kendileri için “Ay Tanrıda ülüş bulmuş Alp Kutlug Bilge Kağan” gibi unvanlar kullanmıştır.²⁰

Türklerde hükümdarlık ilahi bir kuvvete dayanmaktadır. Bu da onlarda Karizmatik hâkimiyetin yürürlükte olduğunu göstermektedir. Fakat Türk hâkimiyet anlayışının tam anlamıyla karizmatik mi yoksa kanuni mi olduğu da Abdülkadir Donuk'a göre tartışmalıdır. Türk kağanının ilahi kaynaklı olması ona sınırsız bir yetki vermemektedir. Devlet başkanı belirli kaidelere uymak zorundaydı ve yükümlü olduğu bazı şeyler vardı. Bu zorunlulukları yapmadığı takdirde her an kut ondan çekilebilirdi. Karizmatik hâkimiyetin olduğuna inanılan Türk hükümdarının uyması gereken kaide ve kanunlar vardır. Bu durum konuyu tartışmalı yapmaktadır. Tanrı'dan almış olduğu yönetme yetkisi ile bir ayrıcalığa sahip olan Türk Kağanı'nın uymak zorunda olduğu kurallar ve yerine getirmesi gerektiği vazifeleri de vardı. Başlıca görevleri; “halkı doyurmak, giydirmek, dağınık boy'ları toplayıp nüfusu çoğaltmak.”²¹

Türk Kağanı'nın bu şekilde sınırlandırılmaya tabi tutulması Türk Devlet Anlayışının Karizmatik mi Kanuni mi olduğu konusunu tartışmalı yapmıştır. Ancak çoğunlukla kabul gören anlayış Karizmatik tip sistemin olduğudur. Hakanlar, Töreye ve kurultayların kararına aykırı davranamazlardı. Eğer Kağan ülkeyi iyi yönetemezse halk ona uzun süre tahammül edemez ve diğer yöneticiler memnun olmayan kesimleri yanlarına çekerek kağanı tahttan indirebilirlerdi. Bu hâkimiyet anlayışına göre yetkisini her ne kadar Tanrı'dan almış olsa da ülke onun mülkü değildir. Hükümdar her zaman Kut'un yanında olmasını istemektedir. Kut'a kavuşmuş kişi onun elinden kaçmaması için sorumluluklarını yerine getirmesi gerekmektedir. “Kut'u bulan kimse alçak gönüllü ve tatlı dilli olmalıdır; ifrata gitmemeli, kötü ve çirkin işlere yaklaşmamalıdır. Toplanan malı yerine sarf etmeli, kendinden büyüğe saygı göstermeli, kibir ve gurur ile başkalarını incitmemeli, boş yere malını saçıp

¹⁹ Akman, a.g.e, s.27-28.

²⁰ Akman, a.g.e, s.28.

²¹ Donuk, a.g.m, s.52.

heba etmemeli, eli ve dili ile oyuna karışmamalı, tavır ve hareketlerinde dürüst olmalıdır’’.²²

Türk hâkimiyet anlayışının özelliklerinden birisi de egemenliğin töre tarafından sınırlanmasıdır. Yetki Tanrı’dan alınır ama mutlaklığı Tanrısaldır. İktidarın meşruiyeti töreye uyduğu sürece devam eder aksi halde kut çekilmektedir. Adalet ve töreye sadakat, Türk devlet anlayışında meşruiyetin temelini oluşturmaktadır. Türk Kağanı’nın uyması gereken kurallar vardır. Bu durum onun hâkimiyet anlayışını tartışmalı kılmaya devam etmiştir. Bir taraftan Tanrı atfı yapılarak karizmatik bir hâkimiyet kurgusu öne sürülse de uyması gereken teamülleri olduğu için kanuni hâkimiyet grubuna da girmektedir. Biz de Türk Kağanı’nın hem karizmatik hem de kanuni hâkimiyet anlayışı ile devleti yönettiği düşüncesindeyiz.²³

Türklerde devlet başkanına Tanrı’nın oğlu denilmemiştir. Hükümdara ilahi bir bağlantı sunulmuş olmasına rağmen doğrudan Tanrısaldır. Ancak her daim Tanrı’nın kut verdiği kişinin devlet başkanı olduğuna inanılmıştır. Kısacası Tanrısaldır bir akrabalık yoktur ama her daim bir bağlantı vardır.²⁴ Aslında bu durum Türkler için dezavantaj da sayılabilir. Türkler, Tanrı tarafından yetki ile donatıldıklarına inandıkları devlet başkanlarına sorgusuz bir bağlılık göstermiştir. Türklerin inancına göre hükümdara itaat inandıkları Tanrı’ya itaattir. Bu hususun dezavantajı kadar avantajları da bulunmaktadır. Sonuçta Türk hükümdarı Tanrı bana kut verdi diyerek o makama gelmemiştir. Uzun süren mücadeleler sonucunda tahta erişmiştir. Bu yüzden iktidara sahip olan kişi taht iddiasında bulunan kişileri bertaraf ederek o noktaya gelmiştir. Yine de basiretsiz hakanların tahta çıktığı dönemler de olmuştur.²⁵ Türk Hükümdar’ı tarafından alınan kararların menfî neticeler doğurması veya hükümdarın başarısızlık ile sonuçlanan politikaları ise kavimlerin parçalanmasına yol açmaktadır. Fakat Kut almayı hak eden, hüküm ve yetki sahibi olmayı başaran yeni hükümdar dağılan ve parçalanan kavimleri tekrar bir araya getirerek devletin birliğini ve düzenini sağlamaktadır.

²² Akman, a.g.e, s.31.

²³ Köseoğlu, a.g.e, s.40.

²⁴ Akman, a.g.e, s.30.

²⁵ He Xingliang Guo Hongzein, Çinlilerin Gözünden Türklerin Tarihi, Çev.Eser Ulun, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2015, s.79.

Eski Türk devletlerinde ikili teşkilatlanma önemli bir husus olarak göze çarpmaktadır. Devlet iki kanat halinde idare edilmektedir. Bu ikili teşkilat yapısında dikkat çeken nokta ise bir tarafın diğer tarafa karşı olan üstünlüğüdür. İsimler ise birbirine zıt kavramlardan oluşmaktadır. İkili teşkilatta her zaman hanın bulunduğu yer ehemmiyet arz eden ve stratejik mahiyete sahip olan kısım sayılmaktadır. Türk devlet teşkilatında batı doğudan sonra ikinci yerde olması güneşin ve ayın battığı yer ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Hakanın kardeşine ise yabgu denilmektedir. Boy beylerinin arasındaki en rütbeli kişidir. Farklı devletlerde farklı isimleri bulunmaktadır. Göktürkler’de yabgu denilse de Hazarlar’da “küdü”, Macarlarda ise karşımıza “yula” olarak çıkmaktadır. Hükümdarın görevlendirdiği mevkideki temsilcisidir. Genellikle devletin zayıfladığı zamanlarda ortaya çıkmışlardır. Yabgular yarı bağımsız hareket edip çoğu kez karışıklıklardan da yararlanmışlardır. Yabgulara ayrıca “*Koşulu Kağan*” denilmektedir.²⁶

Eski Türk devletinde Tanrı dünyayı yönetmesi için Türk Kağanı’nyı yollamıştır. Onlara göre Tanrı Türk Kağanı’nyı yeryüzü sahipsiz kalmasın diye göndermiştir. Tanrı, dünyayı yönetmek için Türk Kağanı’nyı görevlendirmiştir.²⁷ Eski Çin devlet ve egemenlik anlayışı ile Türk devlet ve egemenlik anlayışı arasında bu hususta bir yakınlık bulunmaktadır. Çin kültüründe Tao düzeni vardır. Yeryüzündeki bütün varlıklar bir düzen içerisinde hareket etmektedir. “*Güneş, Yıldız ve Ay*” buna dahildir. Toplumda yaşayan herkes bu düzene göre hayat sürmek zorundadır. Bu düzenin ortasında Çin hükümdarı bulunmaktadır ve herkese örnek teşkil etmektedir. Çin devlet sisteminin benimsemiş olduğu bu düşünce yapısını Türk devlet sisteminde de gözlemlemek mümkündür. Türk anlayışında yeryüzü, gökyüzüne kutup yıldızı ile bağlıdır. Bu anlayış fikri çok eski dönemlere gitmektedir. Bütün bir cihanı yönetmek maksadı ile Tanrı vasıtasıyla gönderilen Türk Hakanı aynı zamanda cihan manasına gelen Acuncu olarak da nitelendirilmiştir. Her iki devlet anlayışında da itaat edilen hükümdar yeryüzünü yönetmek için tahta çıkmıştır.²⁸ Türk ve Çin anlayışında bir düzen vardır. Bu düzenin sürmesini sağlayan kişi toplumu yöneten hükümdardır.

Türk Devletleri’nde Cihan Hâkimiyeti düşüncesi kurdukları devletlerin hemen hemen hepsinde bulunmaktadır. Türk Cihan Hâkimiyet Düşüncesi’nin biri teorik

²⁶ Kafesoğlu, a.g.e, 264- 265.

²⁷ Taneri, a.g.e, s.91.

²⁸ Köseoğlu, a.g.e, s.34-35.

diğeri ise uygulama olarak ikiye ayrılmaktadır. Teorik cephesi Asya Hun, Avrupa Hun ve Göktürk vesikaları ile değerlendirilirse “*dört köşe veya dört bulung*” üzerinde “Türklerin kutsal hükümlerinin tabii sayılmasından ibarettir”. Uygulama cephesi ise “*Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar*” yeryüzünün Türk idaresi altına almak için çabalamaktır. Türkler bu anlayış itibarıyla topraklarını genişletmeye çalışmıştır. Osmanlı Devleti, eski Türk anlayışları ve İslami inançları gereği bu düşünceye uygun fetihler gerçekleştirmiştir. Tahta çıkan padişahlar yeryüzünün tamamını İslam yurdu yapmak istemiştir. Bu da Cihan Hâkimiyet anlayışlarının, İslam inancı ile birleştiğinin göstergesidir.²⁹ Uygulama cephesi, Osmanlı Devleti dahil bütün devlet başkanlarının vazifesini niteler. Türk hükümdarları için yeryüzünü idare altına almak bir görevdir. Kültigin Kitabesi’nde de Türk Cihan Hâkimiyet anlayışını gösteren deliller vardır. “Yukarıda Mavi gök, aşağıda yağız yer yaratıldığında; ikisi arasında insanoğlu yaratılmış. İnsanoğulları üzerine ecdadım Bumin Hakan, İstemi Hakan(tahta) oturmuş; oturarak Türk Milletinin ülkesini, töresini, idare edivermiş, tanzim edivermiş.”³⁰

Türk Hâkimiyeti’nin İlahi kaynağı olduğuna ve hakanların dünya hükümdarı olduklarına dair inançları yabancılara gönderdikleri mektuplarda da vardır. Göktürk Hükümdarı İşpara Han, Çin Devlet Başkanı’na yazdığı bir mektupta “*Tanrı tarafından gönderilmiş Büyük Göktürkler...*” ile başlamaktadır.³¹

Bir başka mektupta Tardu Han’ın 598 yılında Doğu Roma İmparatoru Maurikianus’a gönderdiği mektupta “*dünyada Yedi iklimin efendisi ve yedi ırkın kağanı*” kullanılmıştır.³² Türkler’de Cihan Hâkimiyeti kesin bir şekilde yerleşmiştir. Kaşgarlı Mahmut, Alper Tunga için Ajun Beği demektedir. Bu sıfat M.Ö. 7. yüzyılda yaşadığı düşünülen bir hükümdar için kullanılmıştır. Bu hususun Osmanlı Padişahları’na verilen “*Padişah-ı Cihan*” arasında hiçbir farkı yoktur.³³

Karahanlılar, Türk hâkimiyet anlayışını ve teşkilatlanmasını en iyi şekilde uygulayan ve yapısı bilinen Türk devletidir. Karahanlı Devleti Anlayışı “Kut”

²⁹ Kafesoğlu, a.g.e, s.244-245

³⁰ Hüseyin Namık Orkun, Eski Türk Yazıtları, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s.29

³¹ Köseoğlu, a.g.e, s.37.

³² Osman Turan, Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2015, s.117.

³³ Yılmaz Öztuna, Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi “ Türklerden önce Anadolu ve Anadolu’ya gelmeden önce Türkler” Tarih Serisi, Cilt I, İstanbul, Hayat Yayıncılık, 1963, s.96.

anlayışına dayanmaktadır. Türk kağanı bu devlette de idare yetkisini Tanrı'dan almaktadır. Kadim gelenek onlarda da sürdürülmüştür. Karahanlılar'da Kut anlayışının olduğunu gösteren en önemli delil Yusuf Has Hacib'in yazdığı Kutadgu Bilig eseridir. Kutadgu kelime manası olarak "kuta eriştiren, kutlu kılan" demektir.

34

Kutadgu Bilig, Hükümdarlığın ve devlet yönetme yetkisinin Tanrı lütfuna bağlı olduğu anlayışının XI. yüzyılda da muhafaza edildiğinin göstergesidir. Eserde ön plana çıkan ibareler Tanrı'dan Kut alan kişinin Cihan Hâkimiyetine mazhar olduğunu ve devlet yönetiminde ikili teşkilat geleneğinin kullanıldığını gösteren delillerdir.³⁵ Mahalli bir İslam Devleti olan Gazneliler'de hükümdarlığı halifelik makamınca onaylanan Mahmut, Sultan unvanını alan ilk hükümdar olmuştur. Daha sonra bu unvan diğer Türk İslam devlet başkanlarınca kullanılmışsa da Anadolu Türkmen Beyleri bu unvanı kullanmamıştır. Anadolu Türk Beyleri genellikle kendilerine "Ulu Bey" demişlerdir.³⁶

Türk Devletleri'nin hemen hemen hepsinde Türk Cihan Hâkimiyet inancı vardır. Mete'den başlayıp bütün Türk devletlerinde olan bu düşünce Selçuklular ve Osmanlı Devleti'nde de devam etmiştir. Bu anlayış Türklerin destanlarına da yansımıştır. Oğuz Kağan destanı bunun en bariz örneğidir. "Güneş Bayrağımız gökyüzü otağımız" ibaresi bizlere Türk Cihan Hâkimiyet düşüncesinin Oğuz Kağan destanında olduğunu göstermektedir. Efsaneye göre Oğuz Han bir rüya görmüştür. "Bir altın yay, üç gümüş ok, Yay, güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar uzanmaktadır." Rüyayı yorumlayan bilge ise Tanrı dünyayı sana bağışladı demiştir. Ayrıca Oğuz Kağan'ın çocuklarının isimlerine baktığımızda da bizlere Cihan Hâkimiyet anlayışını gösteren deliller verir. "Gün, Ay, Yıldız, Gök, Dağ, Deniz" bu çocukların hepsi Han unvanı taşımaktadır ve sahip oldukları isimlerin işaret edilen coğrafyaları yönetmiştir. Bu da bizlere Oğuz Kağan Destanı'nda devlet ailenin ortak malıdır anlayışının uygulandığının göstergesidir.³⁷

Selçuklular devletin kurucusu olan Selçuk zamanında İslamiyet'i kabul etmiştir. Selçukluların İslamiyet'i kabul etmesi Oğuz geleneğini sonlandırmamış

³⁴Göksu, a.g.e, s.84.

³⁵Genç, a.g.e, s.69.

³⁶Kafesoğlu, a.g.e, s.342.

³⁷Kafesoğlu, a.g.e, s.245.

aksine devam ettirmiştir. Türk geleneklerini devam ettiren Selçuklular özellikle devletin taksimi ve veraset sistemi konusunda büyük zorluklar çekmiştir. Devlet topraklarının hanedan içerisinde paylaşımı anlayışı Selçukluların kendi sonlarını tayin etmelerine de neden olmuştur. Hanedan mensuplarının hükümdarlık ve taht iddialarını güçlendiren anlayış devlet içerisinde bölünmelere sebep olmuştur. Bu anlayış devletin adem-i merkezîyetçi bir şekilde yönetilmesini sağlamıştır. Dandanakan Zaferi'nin ardından Tuğrul Bey, geleneği uygulayarak devleti resmen amcası, kardeşi ve kendi yöneteceği toprakları olarak üçe bölmüştür. Bu durum devlet içerisinde çok başlılığı ortaya çıkartmıştır.³⁸

Türkler, İslamiyet'e geçtikten sonra Cihan Hâkimiyeti tutkuları azalmamıştır. Cihan hâkimiyeti düşünceleri İslami hedeflerle birleşince davalarına olan tutkuları artmıştır. Selçukluların İslamiyet'i kabul ettikten sonra Oğuz geleneklerini sürdürdüklerini gösteren delillerden birisi de ilk Selçuklu Sultanı olan Tuğrul Bey'in resmi vesikalara ok ve yay işaretleri koyarak kendi unvanlarını yazmasıdır. Ok ve yay Oğuz Han'dan beri bütün Türk Kağan ve sultanlarının hâkimiyet işaretidir. Tuğrul Bey'in halifeye göndermiş olduğu mektuplarda ok ve yay sembolleri bulunmaktadır.³⁹ Selçukluların muhafaza ettikleri Türk gelenekleri ile tanıştıkları İslam kültürü birleşince ortaya oldukça zengin bir yapı ortaya çıkmıştır.⁴⁰

Tuğrul Bey, Dandanakan Savaşı'ndan sonra Halifeye bağlılığını bildirmiştir. Abbasi halifesi de bunun üzerine Bağdat'ta çıkan Şia isyanını bastırmak üzere çağrıda bulunmuştur. İsyani başarılı bir şekilde bastıran Tuğrul Bey, halife tarafından onurlandırılmak üzere görkemli bir törenle hükümdarlık verilmiştir. Böylelikle Tuğrul Bey artık Halifeye bağlı idi, Sultanın bu hareketi başarıyla sonuçlanmıştı. Kendisini halifenin ve Sunniliğin koruyucusu ilan ederek iç ve dış politikada elini güçlendirmiştir.⁴¹ Halife hâkimiyet haklarını Tuğrul Bey'e devretmişti. Artık Selçuklu hükümdarları adına hutbe okutuluyordu. Böylelikle Selçuklu hükümdarları artık İslam toplumlarının koruyucusuydu. Onları tek çatı altında toplayarak savaflara çağırması muhtemeldi. Hatta Sultan Sencer bu düşünceyle esirlerin serbest

³⁸Köseoğlu, a.g.e, s.204.

³⁹Turan, Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, s.205.

⁴⁰Carter V. Findley, Dünya Tarihinde Türkler Asya'nın Bozkırlarından Avrupa'nın İçlerine, Çev : Ayşe Anadol, İstanbul, Alfa Yayınları, 2019, s.117.

⁴¹Jean Poul Roux, Türklerin Tarihi Pasifikten Akdeniz'e İki Bin Yıl, Çev. Lale Arslan Özcan, İstanbul, Dergah Yayınları, 2020 s.209.

bırakılması için Bizans Kralını tehdit etmişti. Bu durum halifenin yetkilerinin kısıtlandığı manasına gelmemelidir. ‘‘Dini ve manevi bakımdan nasıl sultan halifeye bağlıysa idiyse, siyasi bakımdan aynı şekilde halife de sultana bağlı bulunuyordu’’. Selçuklu Sultanları, İslamiyet’in etkisi ile ayrıcalıklı bir statü kazanmıştır. Özellikle halife ile kurmuş oldukları bağ devletin genişlemesine büyük katkı sağlamıştır.⁴²

Bundan sonraki süreçte devlet yönetiminde İslamiyet etkisi göze çarpmaktadır. Halifenin desteğiyle Selçukluların sınırları genişlemiştir. İslamiyet’in etkisi devlet yönetiminde kayda değer bir şekilde artmış olsa da eski Türk gelenekleri tamamen terk edilmemiştir. Büyük Selçuklu Devleti’nin dağılmasından sonra Anadolu Selçukluları da bu geleneği sürdürmüştür. Ancak Cengiz İmparatorluğu’nun Anadolu’yu işgalinden sonra Anadolu Selçukluları da dağılmış ve bu coğrafyada birçok beylik kurulmuştur. Bu beyliklerden kuşkusuz en dikkat çeken Bizans’ın gölgesinde yer olan Osmanlılar olmuştur.

Osmanlı Devleti’nin diğer Türk Devletleri’ne bakarak çok daha uzun ömürlü olması merkeziyetçi bir yapıda olmasından geçiyordu. Aşiret yapısından kısa sürede devlet örgütlenmesine geçen Osmanlılar kısa sürede tahayyül dahi edilemeyecek şekilde gelişmiştir. Osmanlılar da diğer Türk Devletleri gibi dünyayı yönetme idealarını hayata geçirmek için çaba göstermiştir.⁴³ Eski Türk devletlerindeki gibi Sultan, Tanrı’nın isteği doğrultusunda başa geçmektedir. Osmanlılarda kadim gelenek devam etmiş görevlendirmenin ilahi olduğuna inanılmıştır.⁴⁴

Osmanlı Devleti geçmişten ders alarak bazı gelenekleri devam ettirmemiş ancak kendilerini Oğuz boylarına bağlamayı da ihmal etmemiştir. Yönetim kadrosu her daim geçmişten ders almış ve devlete zarar veren gelenekleri terk ederek devletin uzun ömürlü olmasını sağlamıştır. Osmanlıların kısa sürede büyüyecek olmasının sebebi merkeziyetçi bir yapıyı benimsemelerinden kaynaklanmaktadır. Elbette kısa sürede gelişmelerinde Selçukluların da etkisi vardır. Ancak ‘ ‘*Arûs-ı Saltanat taksim kabul etmez*’ ’ inançları devletin uzun süre ayakta kalmasına katkı sağlamıştır. Selçuklular gibi devleti bireyler arasında taksim etmeyip, ülke tek elden yönetilerek

⁴² Köseoğlu, a.g.e, s.206.

⁴³ İsmet Parmaksızoğlu, Türklerde Devlet Anlayışı(İmparatorluk Devri 1299- 1789), Ankara, Başbakanlık Basımevi,1982, s.17.

⁴⁴Köseoğlu, a.g.e, s.228.

uzun süre ayakta kalmıştır. ⁴⁵ Devletin başına gelen kişi Allah'ın inayetiyle gelmiştir bu özelliğiyle devleti yöneten kişi ilahi menşelidir. Bu husus kadim geleneğin devam ettiğinin göstergesidir ancak diğer Türk devletlerinden farklı olarak topraklar tek merkezden yönetilmiştir. Aile üyeleri arasında taksim edilmemiştir.

1.2. TÜRKLERDE VERASET SİSTEMİ

Eski Türk devletlerinde tahta kimin çıkacağını belirleyen kesin bir veraset sistemi yoktur. Hanedana mensup üyelerin hepsi tahtı ele geçirmek için mücadele etmiştir. Veraset sistemi hakkında da pek çok görüş ileri sürülmüştür. Bunlardan bazıları, “*Senioratus*”, yani hanedanın en yaşlı üyesinin tahta geçtiğini düşünenler olmuştur, bunun yanında “*Primogenitura*” ise tahtın büyük evlada geçmesidir. Devletlerin tahta geçiş sistemine bakıldığı zaman ise ne *Senioratus*'un ne de *Primogenitura*'nın geçerli olmadığını görmekteyiz.⁴⁶ Yani bütün hanedan üyeleri Kut'a erişebilme, iktidara geçme hakkına sahiptir. Orta Asya'dan itibaren süregelen hâkimiyet anlayışına göre, ülke hanedanın ortak malıdır ve devleti yönetecek kişi hanedanın erkek üyelerinden birisi olmak zorundadır. Taht ilahi takdire her zaman açıktır ve tanrıdan başkası tahta geçen kim olduğunu bilmemektedir. Yapılan mücadeleler sonucunda tahta geçen haklı görülerek itaat edilmiş ve Tanrı'nın dilediği olmuştur. Hanedan üyesi birisi tahta geçtiğinde sorgulama yapılmamaktadır. Çünkü onun tahta geçmesi ilahi kaynaklıdır.⁴⁷

Tahta geçme hakkını hanedanın belli üyelerine veren bir veraset sistemi yerleşmemiş, bu husus ilahi takdire bırakılmıştır. Türk Veraset Sistemi'nde belirli bir usulün ve törenin var olmayışı gücü ve yeteneği elinde bulundurmanın hükümdar olup tahta sahip olmasının önünü açmıştır. Bu durum kimi zaman müspet neticeler doğursa da menfi faaliyetlerin de yaşanmasına sebep olmuştur. Türk Devletleri'ne bakıldığı zaman büyük veya küçük evladın tahta veliaht olarak vasiyet edildiği zamanlar olmuştur ancak bu süreklilik arz etmemiştir. Yani tahta geçişte herhangi bir veraset kuralı yoktur.⁴⁸

⁴⁵Turan, Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, s.239.

⁴⁶İnalçık, Saltanat Veraset Usulü s.69.

⁴⁷Mehmet Ali Ünal, Osmanlı Müesseseleri Tarihi, Isparta, Fakülte Kitabevi, 2015, s. 24

⁴⁸Akman, a.g.e, s.33.

Taht bazen kardeşe bazen küçük veya büyük evlada tevarüs etmiştir. Eski Türklerde birçok hanedan içi öldürme olayı da yaşanmıştır. Bunlardan birincisi Oğuz Han'ın babası (Kara Han) ve amcaları Kür Han ile Küz Han'ı öldürmesiyle başlamıştır. Olayın sebebi şudur ki Oğuz Han tek Tanrı'ya inanmaktadır. Bu sebepten dolayı amcaları ve babası onu öldürmek istemesiyle olay cereyan etmiştir. Oğuz Han muhaliflerini bertaraf etmiş ve tahta geçmiştir.⁴⁹

Eski Türk devletlerinde hanlık seçimi kurultay vasıtası ile gerçekleştirilirdi. Hanedan içi ihtilafların çözümü bu kurultayın kararına bağlıydı. Kurultayda alınan kararlar genellikle uygulanmaktaydı. Tahta sahip olmanın şartlarından birisi tahta geçecek kişinin annesini soylu bir aileye mensup olmasıydı. Soyluluk konusu Türk anlayışında çok önemli yere sahiptir. Kurultay'a üst düzey devlet memurları, şamanlar, komutanlar ve hanedana bağlı boy beyleri katılırdı, onların kararı devlet için son derece önemliydi. Türklerde sadece siyasi kurultaylar yoktu aynı zamanda dini kurultay da bulunmaktaydı. Kurultaylar her daim toplanmazdı. Toplanmaları için belirli gerekçeleri olması lazımdı ancak bazı kurultayların önemi büyüktü. Bunlar göçten önceki kurultaylar ve savaş kurultaydır. Kurultaylar dönemin şartlarına göre son derece gelişmiştir, kendine özgü kuralları ve disiplini bulunmaktadır.⁵⁰

Eski Türk devletlerinde ülke devlet başkanının malı değildir. Ülke, hanedan üyelerinin ortak malı kabul edilmiştir. Hükümdar sağlığında devleti kardeşleri veya oğulları arasında paylaştırmaktadır. Bu sisteme “ülüş” sistemi denilmektedir. Eski Türk devletlerinde tamamen istikrarın sağlanamama sebeplerinden birisi bu sistemin uygulanmasıdır. Bu sistem devlet içerisinde çok sayıda gücün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Göktürk ve Uygur Devletleri'nde herhangi bir taht kavgasına dair mevcut bilgi şu an için yoktur. Ancak ortada bir taht ve taht için mücadele eden adaylar olduğu biliniyorsa taht kavgası yaşanması olasıdır. Orhun Kitabeleri'nde “Çin kavmi de hilekâr, kurnaz olduğu için, küçük kardeşler büyük kardeşlerin aleyhine kıyam ettiği için... Türk milletinin ülkeli olan ülkesi inkıraza yüz

⁴⁹Akman, a.g.e, s.34.

⁵⁰Bahaeddin Ögel, Türklerde Devlet Anlayışı, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2019, s.110-128

tutmuş...’’ ifadesi vardır.⁵¹ Bu durum ilk Türk Devletleri’nden itibaren taht kavgalarının yaşandığını göstermektedir.

Selçuklulara gelecek olursak çok sayıda taht kavgası yaşanmıştır. Bunun sebebi veraset sisteminin herhangi bir kurala dayandırılmamasıdır. Selçuklu Devleti’nde verasetin belirsizliği, devletin bekasını, refahını ve istikrarını olumsuz yönde etkilemektedir. Eski Türklerden süre gelmiş olan devlet hanedanının ortak malıdır anlayışı, Selçuklu Devleti’nde de devam etmiştir. Tahtın sahibinin kimin olacağını belirsiz olması devletin en mühim meselesi olmuştur. Kadim geleneğin sürdürülmesi Selçukluların istikrarsız bir şekilde yönetilmesini sağlamıştır.⁵²

Büyük Selçuklu Tarihi ‘*hanedan içi mücadeleler tarihidir*’. Selçuklularda soyu Selçuk Bey’e dayanan isimlerin ellerine güç geçtiğinde yaptıkları iki şey vardır. Tahtın ele geçirilmesi birinci olasılıktır, eğer taht ele geçirilmezse ikinci olasılık gündeme gelecek o da isyan etmektir.⁵³ İktidarın nasıl el değiştireceği sorunsalı Büyük Selçuklu İmparatorluğu’nda olduğu gibi varisleri olan Anadolu Selçuklularında da devam etmiştir. Yani taht sorunu sürmüş ve kan akmaya devam etmiştir. Anadolu Selçuklularında hanın seçiminde kurultayın etkisi göze çarpmaktadır.⁵⁴ Belirsizlik durumlarında ise kurultayın yerini taht mücadeleleri almıştır. Anadolu Selçuklularında bazen veliaht tayini de görülmüştür. Sultanlar bu sayede kendilerinden sonra geçecek kişiyi belirlemiştir. Yapılan bütün çabalara rağmen taht kavgaları yaşanmıştır. İstikrar, Büyük Selçuklu Devleti’nde olduğu gibi sağlanamamıştır. İktidarın sağlamlığı güçlü sultanlar döneminde olmuş, istikrar ve ekonomik iyileşme parça parça oluşmuş süreklilik arz etmemiştir. Büyük Selçuklular gibi Anadolu Selçukluları da çok sayıda taht kavgası ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu durum sadece belirsiz veraset sistemiyle açıklanabilecek bir husus değildir. Devlet hanedanının ortak malı anlayışı herkesi taht için hak sahibi yapmaktadır. Ancak ülüş sisteminin uygulanması ve devletin topraklarının bölünmesi merkezden uzak

⁵¹Akman, a.g.e, s.34

⁵²Mehmet Altay Köymen, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Cilt III, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992, s.43.

⁵³Cihan Piyadeoğlu, Büyük Selçuklular Yeni Bir Devrin Başlangıcı, İstanbul, Kronik Yayınları, 2020, s.122.

⁵⁴Vladimir Gordlevski, Anadolu Selçuklu Devleti, Çev. Azer Yaman, Ankara, Onur Yayınları, 1988, s.108.

hanedan üyelerini farklı ittifaklar yapmaya itmiştir. Devlet idaresindeki adem-i merkeziyetçi yapı gerçek istikrarsızlığın sebebidir.

Devlet feodal yapıda olmasına rağmen merkezde bir sultan vardı ve evlatlar merkezdeki sultana bağlı olmak zorundaydı ancak kendi adlarına hutbe okutup para bastırabiliyorlardı. Kendi idare merkezlerinden sorumlu olsalar bile merkezdeki Sultan'a itaat etmişlerdir. Osmanlı şehzadeleri ile kıyasladığımız zaman yetkileri çok geniştir. Kendi adlarına para basmaları, hutbe okutmaları ve geniş toprakların sahibi olmaları devlet adına tehlikeli bir esnekliktir. Osmanlı şehzadelerinin kendisine ait idare merkezi olsa da tamamen merkeze bağlıdır. Ayrıca kendi adlarına hutbe okutma ve para basma yetkileri yoktur. Bu durumdan Gıyasettin Keyhüsrev ikinci saltanat döneminde değişikliğe gitmiş oğullarının ellerinden adlarına para bastırmalarını, hutbe okutmalarını ve komşu devletler ile merkezin izni olmadan yazışmayı yasaklamıştır.⁵⁵

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılışına kadar taht mücadelesi süreklilik arz etmiştir. II. İzzeddin Keykavus'un ardından tahta oğulları İzzeddin Keykavus, Rükneddin Kılıç Arslan ve Alaaddin Keykubat geçmiştir. Bu değişimler sekiz sene içinde yaşanmıştır. 1249-1257 yılları arasında yaşanan bu taht değişimleri sırasında Anadolu Selçukluları tamamen Moğal hâkimiyetine girmiştir. Artık devletin içişlerine karışılıyor atamalar dış güçler tarafından belirleniyordu. İlhanlı Hükümdarı olan Ahmed Teküdar bu dönemde Selçuklu Devletini III. Keyhüsrev ile II. Mesud arasında paylaşmıştır. Anadolu Selçukluları, bu tarihten itibaren yıkılış sürecine girmiş ve bağımsızlığını yitirmiştir. Hanedan içi mücadeleler devletin ana konusu olmuştur. Devletin istikrarı sağlayıp güçlenmesi için gerekli ortam doğmamıştır. Sürekli hanedan içi mücadelelerin yaşanması devleti işin içinden çıkamaz hale sokmuştur. Sonuç olarak Selçuklular gibi Anadolu Selçuklular da hanedan içi çekişmelerin kurbanı olmuş ve dış devletlerin özellikle Moğolların baskısıyla yıkılmıştır.⁵⁶

Devletin, ülüş sistemi gereğince hanedanın ortak malı sayılması ve adem-i merkeziyetçi yapının son derece esnek uygulanması sonucu devlette pek çok kardeş

⁵⁵Ali Sevim- Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s.453.

⁵⁶Akman, a.g.e, s.116.

kanı dökülmüştür. Özellikle ülüş sisteminde tayin edilen hanedan üyelerinin bağımsız hareket etmelerine olanak sağlanması ve silahlı mücadeleye çok rahat girebilme imkânı devletin kendi içinde birliğinin bozulmasına neden olmuştur. Hanedan üyelerinin rahat bir şekilde güce erişmesi birçok hanedan içi mücadeleye imkân tanımıştır. Devletin kuruluşundan yıkılışına kadar taht savaşlarının yaşanması istikrarsızlığı beraberinde getirmiştir. “Saltanat kavgalarının Selçuklu tarihini teşkil eden olayların yarısını oluşturduğu belirtilmelidir.”⁵⁷

XIII. yüzyılın sonlarına geldiğimiz zaman özellikle Anadolu’da, Selçuklu idaresi tamamen işlevselliğini yitirmiştir. Moğolların istilası ve bu coğrafyaya etkileri sonucunda birçok irili ufaklı siyasi yapılar ortaya çıkmıştır.⁵⁸ Anadolu beyliklerinde teşkilatlar aşiret şeklindedir. Veraset sisteminde beyliğin hakim olduğu toprak parçası hükümdar ailesi arasında taksim edilmekte ve içlerinden seçilen birisi “ ULU BEY” olmaktadır. Ulu Bey, devletin en büyük reisidir.⁵⁹ Beyliklerde verasetin intikal süreci Türk devlet geleneğine göre devam etmiştir. Anadolu beyliklerinde devlet hanedanın ortak malı sayılmıştır.⁶⁰ Devletin, hanedan üyeleri tarafından bölünmesi ve önceden beyliğin kimin yöneteceğinin bilinmemesi beylik adına birçok olumsuzluğu beraberinde getirmiştir. Anadolu Beylikleri, diğer Türk devletleri gibi klasik bir şekilde yıkılmıştır. Toprakların hanedan üyeleri arasında pay edilmesi beylikleri zayıflatmış ve sürekli taht kavgasına neden olmuştur. Bu durum istikrarsız yönetimleri ve komşu devletlerin iç işlerine karışmasıyla sonuçlanmıştır. Kısacası iç meseleler, dış güçler ile birleştiğinde yıkım kaçınılmaz olmuştur.⁶¹

Moğol İstilasası, bütün İslam dünyasını ve Anadolu coğrafyasını hem siyasi hem de ekonomik olarak etkilemiştir. Moğolların istilası ile birlikte birçok Anadolu şehri harabeye dönmüştür. Birçok şehir yıkılmakla birlikte Moğollar Anadolu Selçuklu Devleti’nin resmen yıkılmasını sağlamıştır. Moğollar, Anadolu sultanlığını başta kendilerine vergi verir duruma düşürmüşlerdir. Ardından siyasi müdahalelere başlamışlar ve devleti şehzadeler arasında bölmüşlerdir. Sonra da o şehzadeleri

⁵⁷Akman, a.g.e, s.117.

⁵⁸ Feridun Emecen, İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, İstanbul, Timaş Yayınları, 2017, s.167

⁵⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988,199.

⁶⁰ Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2019, s.217.

⁶¹ Akman, a.g.e, s.117.

birbirlerine taht adı altında kırdırıp devletin iyice elden ayaktan düşmesine neden olmuşlardır.⁶²

Anadolu toprakları, Moğol istilasının ardından çok büyük değişimler yaşamıştır. XIII. yüzyılda meydana değişikliklerin ardından yeni siyasi teşekküller ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Anadolu'nun büyük bir kısmı İlhanlıların, Marmara sahilleri Bizans'ın Anadolu'nun batı kıyılarında ise Türkmen Beylikleri kurulmuştur.⁶³ Osmanlı Devleti de diğer Anadolu beylikleri gibi XIII. yüzyılda Anadolu da meydana gelen siyasi, ekonomik, demografik gibi toplumsal olaylar sonucunda ortaya çıkmıştır. Diğer Anadolu Beylikleri gibi Osmanlılarda Anadolu Selçuklu devletinin mirasçısıdır. Ancak Osmanlı Devleti aşiret yapısından kısa sürede kurtulmuş kurumsallaşma evresine geçmiştir.

XIV. yüzyılın başlarında bir uç beyliği olarak kurulan Osmanlı Devleti, kendisini gazâ'ya adanmıştır. Gaza, İslam toplumları için Hristiyanlığa karşı kutsal savaş anlamına gelmektedir.⁶⁴ Ertuğrul Gazi'nin, Osman, Gündüz ve Sarı Yatı adında üç oğlu var idi. Ertuğrul Gazi vefat ettiğinde beyler Osman Bey'i babasının yerine koymuşlardır. ⁶⁵Osmanlı Devleti'nin genişlemesini basitçe coğrafi unsurlara indirgememek gerekir. "Osman Bey (1290-1324) ile oğlu Orhan Bey'in (1326-1359) başlangıç halinde bir devletin liderleri olarak yükselmelerini anlayabilmemiz için, en başta, kendilerinin merkezde yer alacağı bir tekerlek poyrası – tekerlek çubuğu şeklinde bir ağ yapısı inşa etmiş olmalarını; böyle olmasaydı birbirlerinden ayrı olacak gruplar arasında başlattıkları aracılığı; bu grupların, onların eylemleriyle bir araya getirdikleri ağ yapısınca korunmuş olan etkili çok sesliliğini dikkate almamız gerekir"⁶⁶

Tabii olarak beyliğin kurulmasında XIII. ve XIV. yüzyılda Bizans'ın ve Balkanların içerisinde bulunduğu durum Osmanlı Devleti'nin kurulmasına ve kısa

⁶² Mükrimin Halil Yinanç, Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1944, s.6.

⁶³Yılmaz Öztuna, Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi Selçuklular ve Anadolu Beylikleri Tarih Serisi Cilt II, İstanbul, Hayat Yayıncılık, 1964, s.162.

⁶⁴Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağı (1300-1600) Çev: Ruşen Sezer, İstanbul, Kronik Yayınları,2019 s.13.

⁶⁵Âşık Paşazade, Osmanoğullarının Tarihi Tevârih-i Âli Osmân, Haz. Kemal Yavuz, Mehmet Ali Yekta Saraç, İstanbul, Gökkuşbe Yayınları, 2018, s.47.

⁶⁶Karen Barkey, Farklılıklar İmparatorluğu Osmanlılar Bir Karşılaştırmalı Tarih Perspektifi, İstanbul, Versus Kitap Yayınları, 2016, s.67.

sürede büyümesine katkı sağlamıştır. Osmanlı Devleti, Anadolu'nun Marmara ucunda önce beylik olarak oluşmuştur. Küçük bir beylikten cihan devleti olması konusu ayrı bir tartışma konusudur. Ertuğrul Gazi, Söğüt ve Domaniç arasında yaşayan bir Türkmen beyiydi. Osman Gazi de aynı sahada beylik yapmıştır.⁶⁷ Selçuklu hükümdarı Osman Gazi'ye birtakım hediyeler göndererek resmen bağımsızlığını tanımıştır. Tuğ, davul, sorguç, yay, taht, otağ eski Türk devletlerinde hükümdarlık belgelerindedir.⁶⁸ Tarihçiler her ne kadar XIII. yüzyıla kara delik yani o döneme ait eserlerin azlığından şikayet etseler de birçoğu Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun 1299 yılında olduğuna hem fikirdirler. Ancak Halil İnalçık bu konuda farklı düşünür ve Osman'ın bir hanedan kurucusu durumuna gelmesini 1302'de Bizans ordusuna karşı elde ettiği zafer sonucu ile ilgili olduğunu düşünür. Diğer taraftan ise Metin Kunt bu tarihin 1300 olduğunu savunur.⁶⁹

Osman Gazi, Oğuz Han'ın Büyük oğlu Günhan'ın oğlu Kayıhan'dan geldiği kaydedilir. Kayı'nın manası kuvvet ve kudret sahibi demektir. Elbette ki Osmanlı Devleti'nin kimlik inşası konusu tartışmalıdır ve günümüzde modern tarihçilerin sempozyum ve kitaplarda birbirlerine atıf yaparak tartıştığı popüler konulardan biridir. Bazı Tarihçiler bunun o dönemde bizzat devlet tarafından meşruiyet ve üstünlük sağlamak için sahte bir kimlik inşası yapıldığını savunur. Ve bu durum hala üzerinde soru işaretlerini barındıran ve araştırılmayı bekleyen bir konudur.⁷⁰ Osmanlı Devleti idari teşkilatı ve merkez teşkilatı, İslamiyet öncesi Türkler ve İslamiyet'in kabulünden sonra kurulan Türk Devletleri'nin birikimlerini süzgeçten geçirerek oluşmuştur. Osmanlı Devleti kendilerini Anadolu Selçukluları ve İlhanlıların mirasçısı olarak kabul etmiştir. Bu devletlerin birçok özelliğini devam ettirmiştir. Özellikle teşkilatlanma sürecinde Anadolu Selçuklu mirasını çok iyi kullanmışlardır. Aynı zamanda Anadolu hâkimiyeti için kendilerini Selçuklularda dayandırmaları meşruiyetleri için çok önemlidir.⁷¹ Osmanlı Devleti önceyi çok iyi tecrübe ederek sonrası için önlemler almıştır. Osmanlı Devleti'ni bir kenara koyarsak Türk Devletleri'nin hemen hemen hepsinde ülke hanedan soyunun ortak malıdır

⁶⁷Mehmet Fuad Köprülü, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, İstanbul, Alfa Yayınları, 2019, s.155

⁶⁸Kafesoğlu, a.g.e, s.257

⁶⁹ Metin Kunt, "Siyasal Tarih 1300-1600", Türkiye Tarihi 2 Osmanlı Devleti 1300-1600, Yayın Yönetmeni Sina Akşin, İstanbul, Cem Yayınevi, 2014, s.27

⁷⁰Emecen, İlk Osmanlılar, s.19-44.

⁷¹Abdüllatif Armağan, "Klasik Dönemde Osmanlılar da Devlet Yönetim Anlayışına Dair Bazı Düşünceler", Gazi Akademik Bakış Dergisi, Cilt 5, Sayı 9, 2011, s.141.

anlayışı vardır. Ancak uygulanmamış olsa bile Ülüş Sistemi'ne bazı dönemlerde vurgu yapılmıştır. Osmangazi'nin ölümünden sonra, Orhan Gazi ve Alaaddin Bey arasında beyliğin taksimi görüşülmüş ancak hayata geçmemiştir.⁷²

Osmanlı padişahlarına öne çıkma imkânı tanıyan bu sistem taht için herkese imkân sağlamış ve bu durum XVII. yüzyıla kadar sürmüştür. Cem Sultan ile İkinci Bayezid arasındaki taht mücadelesinde Cem'in Bayezid'e yapmış olduğu ülüş teklifi bu sistemin o tarihlerde de işlerliğini koruduğunun en büyük göstergelerdendir. Cem'in teklifi sen Anadolu'yu bana ver İstanbul tahtı ve Rumeli senin olsun olmuştur. Cem sultanın bu teklifine karşılık II. Bayezid'in cevabı olumsuz olmuştur. "Hükümdarlar arasında akrabalık yoktur".⁷³ Osmanlı Devleti'nde kural başkente ilk gelen tahtın sahibidir. Taht, her daim ilahi takdire açıktır yani tahtın kime geçeceği belli değildir. Orhan Gazi, Şehzade Halil'i veliaht tayin etmesine rağmen I. Murat uç bölgelerde yaptığı sancak beyliğinin avantajını da kullanarak tahtı ele geçirmiştir. Tahtın ilahi takdire açıklığı burada son derece açıktır. Bir tarafta veliaht şehzade varken I. Murat tahtı ele geçirmiş ve sonra da koltuğunu sağlama almak için Halil ve İbrahim'i öldürtmüştür.⁷⁴ Görüldüğü üzere tahta çıkması en büyük aday yerine tahtın ilahi takdire açık olduğu için I. Murat ele geçirmiştir. Bu eski geleneklerin devam ettiğinin göstergesidir. Ancak Osmanlı Devleti bazı değişiklikler de yapmıştır.

Devlet artık aşiret yapısından sıyrılmış ve kurumsallaşmanın etkisiyle de merkeziyetçi bir yapıya bürünmüştür. Bunun etkisiyle de "Osmanlı saltanatını, ailenin müşterek malı olmaktan çıkarıp bunu kendi evlatlarına hasreden Birinci Murad Bey"⁷⁵ veraset sistemindeki eski geleneklerden en büyük kopuşu sağlamaktaydı. Bunun sonucunda devlette artık amca, ağabey taht için kavga çıkaramayacak ve devlette artık sultanlık babadan oğula geçecek idi. Devletin merkezileşmesi ile birlikte artık Osmanlı, Beylikten Devlet'e geçişini tamamen sağlamış ve topraklarını Balkanlara kadar genişletmiştir. Anadolu'da Türk birliğini sağlamak adına da önemli adımlar atmıştır. I. Bayezid döneminde devletin sınırları

⁷² Mevlânâ Mehmed Neşri, Cihânnümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)], Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2013, s.64.

⁷³ Münevver Okur Meriç, Sultan Cem Hayatı (Esareti, Edebi Kişiliği, Eserleri, Şiirleri), Ankara, PYS Vakıf Sistem Matbaa, 2007, s.69.

⁷⁴ İnalçık, Saltanat Veraset Usulü, s.89.

⁷⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, s.120.

Rumeli sahasından Tuna'ya kadar Anadolu'da ise Batı Anadolu ile Batı Akdeniz'e kadar genişlemiştir. Osmanlı Devleti bölge üzerinde nüfuzunu ve hâkimiyet alanını arttırmıştır. Bu dönemde I. Bayezid, devletin sınırlarını doğu ve batıda genişleterek merkezi bir imparatorluk kurmak istemiştir.⁷⁶ İşlerin bu denli iyi gittiği bir ortamda Doğu'dan gelen fırtına ile devleti neredeyse tamamen ortadan kalkmasına sebep olacak bir şey yaşanmıştır. Ankara Savaşı'nda Timur orduları Osmanlı Devleti'ni kesin bir yenilgiye uğratmıştır.⁷⁷

Savaşın ardından Bayezid esir düşmüş idi. Timur Bayezid'i yanına almış ve kendi siyasasına uygun olarak devleti şehzadeler arasında paylaşmıştı. Böylece yaklaşık on bir sene sürecek olan Fetret Dönemi başlamış oldu. Bayezid'in merkezileşme politikası ters tepmiş ve Anadolu Beylikleri eski güçlerine erişmiştir. Çelebi Mehmet'in diğer kardeşlerini bertaraf etmesiyle beraber devlet tekrar tek bir merkezden yönetilmeye başlanmıştır.⁷⁸

Fatih Sultan Mehmet'in 1451 yılında devletin başına geçmesiyle beraber merkeziyetçi politikalar da kendisini göstermiştir. İstanbul'un fethinin ardından devletin güçlü sadrazamı Çandarlı Halil'in Katli⁷⁹ ile beraber Fatih'in otoritesi güçlenmiştir. Böylece Fatih kendi otoritesini sınırlandırma potansiyeli olan Halil Paşa'dan kurtulmuştur. Osmanlı örfi hukukunun güçlenmesinde başrolde olan II. Mehmet, Roma İmparatorları'na benzeyen cismani Osmanlı padişah konumu ile birlikte veziriazamlık, diğer devlet bürokrasisi ve gelişmiş devşirme sistemiyle devlet tamamen merkezileşmiştir. Fatih'in uyguladığı politikalar ile devletin kurumları güçlenmiştir.⁸⁰

I. Murat ile birlikte başlayan merkezileşme hareketleri, Fatih döneminde de devam etmiştir. En önemli uygulama onun döneminde çıkmıştır. Bu elbette ki bütün tarihçilerin hemen hemen hakkında fikir telakkisinde bulunduğu konu Kardeş Katli'dir. Kimisi olaya duygusal bakmış kimisi de realist bakarak böyle bir

⁷⁶Oğuzoğlu a.g.e, s.32.

⁷⁷İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi Cilt I Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Hakkında Bir Mukaddime İle Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2011, s.315.

⁷⁸ Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı, s.121.

⁷⁹ Ayrıntı İçin Bknz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Çandarlı Vezir Ailesi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

⁸⁰ Oğuzoğlu, a.g.e, s.34.

kanunnameyi doğru bulmuştur. “Ve her kimesneye evladımın Saltanat müyesser ola, karındaşların nizam-ı alem için katli itmek münasıptır. Ekser ulema dahi tecviz itmiştir.”⁸¹ Fatih Kanunnamesi ile birlikte tahta geçen kişilerin Nizam-ı Alem için kardeşlerini öldürmeleri kanunlaşmıştır.

XVII. yüzyıla geldiğimizde ise Veraset Sistemi’nde köklü değişiklikler yaşanmıştır. Osmanlı Devleti I. Ahmet dönemine kadar kuruluştan beri süregelen zaman diliminde hep babadan oğula geçen saltanat ile yönetilmiştir. I. Ahmet ile birlikte Veraset Sistemi’nde hanedanın en yaşlı üyesi tahta geçer kuralı getirilmiştir. Sistemin adı Ekber ve Erşad Sistemi’dir. I. Ahmet kardeş katli kanununu uygulamamış ve kardeşi Mustafa’yı öldürmemiştir. Osmanlı Devleti’nde bu dönem kardeş katli acıları hissedilmeye başlanmış ve I. Ahmet bu tarz bir değişikliğe giderek kardeş katlinin önüne geçmeyi çalışmıştır. Ancak tahtın çekiciliğinden dolayı bu sistemde dahi taht mücadeleleri yaşanmıştır.⁸² Bu tarihten sonra da Osmanlı Devleti’ni hanedanın en yaşlı üyesi yönetmiştir. Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti eski Türk geleneklerini bazı yönleri ile devam ettirmişse de kendisini bölecek, parçalayacağını bildiği gelenekleri de tarihin tozlu sayfalarına atmıştır. Osmanlı Devleti geçmişi çok iyi tecrübe etmiş, geçmiş ile kan bağı kurmuş ama atalarının yaşadığı sıkıntıları yaşamamak için sürekli kendini değiştirmiş ve kanunlarını çağın şartlarına uyarlamıştır. Elbette ki bunların hepsi sıfırdan olmamıştır. Kendisine tevarüs eden kültürü çok iyi sentezlemiş brikolaj⁸³ ile tarih sahnesinde uzun ömürlü kalmıştır.

Osmanlı Devleti, genel olarak merkezi bir şekilde yönetilmiştir. Diğer Türk Devletleri’nde olan toprak taksimi, birden fazla başkent olması gibi gelenekler kabul edilmemiştir. Eski Türk Devletleri’nde topraklar şehzadeler arasında bölünürken Osmanlı Devleti’nde şehzadeler sadece sancağa atanmaktaydı. Şehzadenin tahta alıştırılması için yapılan bu uygulama adem-i merkezîyetçi bir yapıda olmamıştır. Şehzadeler, hükümdar ve devlet adamlarının istişaresi sonucu

⁸¹ Ahmet Akgündüz, Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri Cilt I. Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri, İstanbul, OSAV, 1990, s.392.

⁸² İsmail Katgı, “Osmanlı Devleti’nde Siyaseten Katli (Hukuki Maiyeti, Sebepleri, Usulü, İnfazı ve Sonuçları)”, Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi, Cilt 6, Sayı 24, 2013, s.200

⁸³ Brikolaj Tarihsel kurumsal literatürde kullanılan kurumlar ve örgütlemelerin sıfırdan inşa edilmediğini, kurumsal malzemelerin elde yeniden işlenmesi yoluyla ifade edilen bir terimdir. Barkey, a.g.e, s.17.

atandıkları sancakları yönetmek üzere merkezden gönderilseler bile attıkları her adımdan merkezin haberi olurdu. Eğitimlerinden sorumlu kişi ve kişiler şehzadelerin mevcut durumları ile alakalı merkezle irtibat halindeydiler. Osmanlıların, diğer Türk Devletleri'nden farklı olarak devlet ve veraset sisteminde her daim merkeziyetçi yönetimi uygulamışlardır. Veraset Sistemi'nde XVII. Yüzyıla kadar taht ilah-i takdire açık bırakılmıştır. Bu durum eski Türk Devletleri ile benzerlik gösteren özelliğidir.

1.3. KURULUŞ DÖNEMİ OSMANLI PADİŞAHLARI VE TAHT MÜCADELELERİ

Osmanlı Devleti altı asırlık zaman zarfında otuz altı sultan tarafından yönetilmiştir, taht değişiklikleri tarih ve ders kitaplarında sıradan bir şeymiş gibi aktarılmıştır. Arka planda yaşananlar çoğu kişi tarafından bilinmeze bırakılmış ve padişahların isimleri numaralandırılarak İkinci Murat vefat etti İkinci Mehmet tahta çıktı denilerek taht değişiklikleri sırasında yaşanan önemli sayılabilecek olaylar görmezden gelinmiştir. Akademik düzeydeki bazı tarihçilerin el attığı bu konular araştırma konusu olmaya değerdir. Osmanlı padişahları öldüğünde ya da tahttan indirildiğinde tahta çıkmayı başaran sultan tek başına tahta geçmiş gibi lanse edilmiştir, aslında bir padişahın tahta gelmesi demek sultanın kendi adamlarının da başarısıdır. Osmanlı Devleti'nde paşaların, kurumların ve zümrelerin taht değişikliklerinde önemli rolü vardır. Osmanlı Devleti'ndeki padişahların ölümünden sonra paşalar ve zümreler bilhassa kendi çıkarları uğruna tercihte bulunmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselme dönemlerinde, iç olaylar ve şehzadeler arasındaki mücadelelerin ana kaynağı her ne kadar taht olsa da onları kışkırtan devlet adamlarını da yabana atmamak gerekir. Makamlarını ve kariyerlerini garanti altına almaya çalışan kişiler Şehzadeleri de kendi emelleri doğrultusunda kışkırtma temelli destekleyici faaliyetlerde bulunmuştur.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde padişah klasik dönemde olduğu gibi tam otoriter birisi değildir. Dolayısıyla o tarihlerde güç paylaşılmıştır. Devşirme sisteminin devlete giriş yapmadığı dönemlerde Anadolu ve Balkanlar'daki güçlü aileler yönetimde söz sahibiydi. Özellikle Uç Beyleri bu döneme tercihleriyle damga vurmuştur. Bu dönemde devlet adamlarının, ahi gibi teşkilatların görüş birliğine

önem verilmiştir. Tüm bu hususların yanında Osmanlı Devleti'nde herhangi bir yazılı veraset hukuku bulunmamaktadır. Tercihler önemlidir ancak bir kural yoktur. Allah'ın iradesine saygı Osmanlı Devleti'nde esas kabul edilmiştir. Allah'ın iradesine itaat etmek mecburidir. Bu durum bizlere kadim geleneğin devam ettiğini gösteren delildir.⁸⁴

Osmanlılar XIII. Yüzyılın sonlarında bir uç beyi olarak kurulan ve Hristiyanlığa savaş açmış bir beyliktir.⁸⁵ Cemal Kafadar'a göre Osmanlı Devleti kurulduğu coğrafya bakımından diğer Türk Beylikleri'ne nazaran daha avantajlı konumdaydı.⁸⁶ Feridun Emecen ise Osmanlı Devleti kurulduğunda diğer Anadolu Beylikleri'nden bir farkı olmadığını küçük bir aşiretten cihan devleti olmasının ona ister istemez farklı bir karizma kazandırdığını düşünür. Osmanlı Devleti, diğer beyliklerden farklı olarak oldukça kısa sürede genişlemiştir. Bu durum doğru yönetim ve liderlik vasıfları olan kişiler tarafından yönetilmesi ile izah edilmelidir.⁸⁷ Ancak yine de kuruluş döneminde yapılan bazı stratejik hamlelere coğrafyanın yardımı da eklenince Osmanlıların, beylikten devlete geçişi kolaylaşmıştır. Bu stratejik hamlelerden birisi hiç kuşkusuz, Osman Bey'in, Orhan'ı Yarhisar tekfurunun kızıyla evlendirmesidir. Hanedanlar arası evliliği Osman, başarılı bir siyaset oyununa dönüştürmüştür.⁸⁸

Osmanlılar, Osman ve Orhan Bey'in döneminde savaşçı ve kurucu aileleri bir araya getirerek hızlı bir şekilde kurumsallaşmış ve askeri başarılar elde etmiştir.⁸⁹ Küçük bir beylikten Cihan devleti olan Osmanlıların bütün devletlerin başına geldiği gibi Saltanat mücadeleleri daha aşiret halindeyken başlamıştır. Kuruluş ve Yükselme devrinde yaşanan mücadelelerinin önemi büyüktür. Saltanat değişikliğinden sonra tahta geçen Sultanlar, kardeşlerini zorunluluktan dolayı öldürmek mecburiyetinde kalmıştır.

⁸⁴ Oğuzoğlu, a.g.e, s.124.

⁸⁵ İnalçık, Klasik Çağ, s.13.

⁸⁶ Cemal Kafadar, İki Cihan Âresinde Osmanlı Devletinin Kuruluşu, İstanbul, Metis Yayınları, 2019, s.44.

⁸⁷ Feridun Emecen, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019, s.24.

⁸⁸ Kafadar, a.g.e, s.242.

⁸⁹ Barkey, a.g.e, s.69.

Osman, 1284 yılında babasından aldığı aile reisliğini hâkimiyet kurduğu toprakları üzerinde ‘*kendi imparatorluğunu*’ inşa etme sürecini başlatmıştır.⁹⁰ Ertuğrul Gazi doksan üç yaşında vefat ettiğinde aşiret beylerinin bir kısmı Dündar Bey’i tercih etse de halkın büyük bir kısmı ‘‘Osman’a meyl ve inkıyâdın görüp beğlikten vazgelip Osman’a teba’at etdi.’’⁹¹ Ertuğrul Gazi vefat ettiğinde Dündar Bey’i tercih edenler azımsanmayacak derecede fazladır ancak Osmangazi’nin kabiliyeti ve yaptıkları halk nazarında daha çok sevilmesine neden olmuştur. Osmangazi yaşça küçük olmasına rağmen yetenekleri ve başarılı olması sebebiyle halkın sevgisini kısa sürede kazanmış ve böylece ailenin reisi olmuştur. Kayı aşireti Osman’ın reis olması gerektiğini düşünürken diğer aşiretler amcası Dündar tarafındaydı sonuç olarak Osmangazi Reisliğe seçildi ancak bu durumu Dündar Bey kaldıramadı ve aralarında ihtilaf başlamıştır. Dündar Bey’in yeğeni aleyhine yaptığı faaliyetler duyulunca 1298 yılında yapılan mücadele sonucunda katledilmiştir.⁹²

Osmangazi’nin böylece önünde saltanat için herhangi bir engel kalmamıştır. Osmangazi’nin beyliğin reisi olduktan sonraki hamleleri gerçekten de takdir edilmesi gerekmektedir. Aşiretten Cihan devletine nasıl geçildiği hususunda tartışmalar olsa da kitaplara isim olacak şekilde Osmanlı Devleti, Osman Bey önderliğinde farklılıkları bir araya getirmiştir. Kısa süre sonra beylik devlet düzenine geçmiş ve Osman Gazi vefat ederken Osmanlılar Marmara yarımadasına yayılmış ardından yayılım sahası olarak Balkanlar’a doğru ilerlemiştir. Osman Gazi vefat ettiğinde ise altı tane oğlu vardır. Bunlar, Alaüddin Ali Bey, Pazarlı, Melik, Hamid, Orhan’dı. Osman’dan sonra tahta ise Orhan Bey geçmiştir, babasının hastalığında itibaren Orhan Bey zaten bütün yetkileri eline almış ve fetih hareketlerinde en önde yer almıştır. Osman Bey’in vefatının ardından da yerine geçmesi zor olmamıştır.⁹³

Alaaddin Bey, yaşça büyük olmasına rağmen padişahlık, komutanlıktan ziyade daha çok kendini ilme adamıştır. Orhan Bey, babası hayattayken devlet idaresini eline almaya başlamıştı ve Bursa’nın fethi sırasında ordunun komutasını yönetmektedir. Orhan Bey, Osmanlı Devleti’nde en uzun tahta kalan padişahlardan birisidir. Otuz altı yıllık saltanatında Osmanlı Devleti artık bölgesel bir güç haline

⁹⁰ Barkey, a.g.e, s.68.

⁹¹ Neşri, a.g.e, s.36.

⁹² Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I, s.104.

⁹³ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I, s.116.

gelmiştir. Devletin kurumları bu dönemde oluşmaya başlamış ve devlet kurumsallaşarak belirli bir sisteme de geçmiştir. Dönemin önemli seyyahlarından olan İbn-i Batuta onu, “Sultan Osmancık oğlu İhtiyârüddin Orhan Bey” olarak anar ve yüz kadar kalesinin bulunduğunu söylemektedir.⁹⁴ Orhan Bey, döneminde askeri anlamda yapılan yenilikler ve Osmanlı tımar sisteminin oluşmasıyla beraber devletin yükselişi tüm hızıyla devam etmiştir. Kabile devletinden sistemli bir devlet olma yolunda önemli adımlar atılmıştır. Orhan Gazi 1360 yılında vefat etmiştir. Orhan’ın ardından taht oğlu I. Murat geçmiştir.⁹⁵

Orhan Gazi vefat ettiğinde ülke içinde bazı ayaklanmalar yaşanmıştır. İznik ve Eskişehir’de bulunan kardeşleri, İbrahim ve Halil’in adamları Anadolu’daki bazı beylerin kışkırtmasıyla ayaklanmalar çıkartmıştır. İbrahim babası vefat ettiğinde altı Halil ise on altı yaşındaydı. Karamanoğlu ve Eretna kuvvetleri şehzadeleri kışkırtmışlar ve bu mücadelelerden çıkar sağlamaya çalışmışlardır. Bunun yanı sıra Amasya Emirlerinden Bahtiyar Bey’de Ankara’yı almıştı.⁹⁶ Ancak Bursa’da bulunan Çandarlı Kara Halil Paşa,⁹⁷ Bursa’daki mevcut durumu kontrol altına alarak Murat’ın tahta geçmesinde büyük rol oynamıştır. Bir devlet adamının yaptıkları Osmanlı Devleti’ni kargaşadan döndürmüş ve büyük şehzadenin tahta geçişini sağlamıştır.⁹⁸ Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda etkili olan ahi teşkilatı I. Murat’ın tahta geçişinde de etkin bir aktör olarak yerini almıştır.⁹⁹

Sultan olan Murat ahilerin desteğini alarak ilk iş olarak kendisine karşı isyan hareketinde bulunan kardeşlerini öldürmüştür. Murat döneminde Osmanlı Devleti Balkanlar’da etkinliğini arttırmış ve bölgede yayılmaya devam etmiştir. Osmanlı Devleti’nin Balkanlar’da bu denli kolay ilerlemesinin sebebi bu bölge üzerindeki derebeylerin ve bağımsız kralların birbirleriyle olan mücadeleleridir. Osmanlı Devleti bu dönemde çevresindeki diğer beylik ve devletlere bakıldığında tutarlı politikası olan sayılı devletlerdendir. Bu hususu etkileyen en önemli unsur Avrupa’nın ilk daimi ordusunun kurulmasıdır. Bizans Devleti’nin giderek küçülmesi,

⁹⁴ Halil İnalçık, “Orhan”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 33, İstanbul, 2007, s.376.

⁹⁵ Kunt, a.g.e, s.45

⁹⁶ Halil İnalçık, Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları 1302 - 1481, İstanbul, İSAM Yayınları, 2015, s.95.

⁹⁷ Münir Aktepe, “Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 8, İstanbul, 1993, s.215.

⁹⁸ Halil İnalçık, “Murad I”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 31, İstanbul, 2006, s.158.

⁹⁹ Neşri, a.g.e, s.81.

Balkanlar'da herhangi bir merkezi devletin olmaması bu dönemde Osmanlı Devleti'nin genişlemesine önemli katkıda bulunmuştur.¹⁰⁰

Sultan Murat döneminde şehzadelerin sancağa tecrübe kazanması için gönderilmesi gelenek haline getirilmişti. Sancağa gönderilen şehzadeler ise erkenden saltanat hırsına kapılıyorlardı. Bu hırsa kapılanlardan biriside I. Murat'ın oğlu Savcı Bey idi.¹⁰¹ I. Murat, oğullarını çeşitli sancaklara atamıştı, Savcı Bey de Bursa'da kaymakamlık yapmakta idi. Bizans Devleti bu dönemde Osmanlı Devleti'ne vergi vermekle yükümlü bir devletti. Osmanlı Padişahı, sefere çıkarken Bizans vasallık görevini icra ediyordu. I. Murat, Anadolu üzerine yaptığı sefere Bizans Kralı'nın oğlu Andronikos katıldı. Savcı Bey, Bizans Kralı'nın oğluyla ittifak yapmış ve her iki şehzadede anlaşarak babalarını tahttan indirmeyi amaçlamışlardır. Osmanlı Şehzadesi, Rumların desteğiyle babasına karşı isyan hareketinde bulunmuş ve tarih sayfalarında asi bir şehzade olarak yerini almıştır. I. Murat her iki asinin de gözlerine mil çektirmiş ve sonrasında kendi oğlunu öldürmüştür. Böylece I. Murat, oğlunu öldürten ilk Osmanlı padişahı olmuştur. Bizans şehzadesinin ise gözleri tamamen kör olmamış sonradan kısmen de olsa görebileceği şekilde mil çekilmiştir.¹⁰²

Böylece Fatih döneminde kanunlaşan kardeş katli meselesinin temellerinin bu tarihte atıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Osmanlı Devleti geçmişi analiz ederek ve üzerine koyarak kurumsallaşan bir imparatorluktur. Savcı Bey hadisesi devlet erkanı arasında iyi analiz edilerek tecrübe edilmiştir. Bu dönemde Yeniçeri Ocağı'nın kurulması, Tımar Sistemi'nin uygulanması ile birlikte Osmanlı Devleti yayıldığı topraklarda daha kalıcı hale gelmiştir. Devlet büyüdükçe genişliyor ve çıkar odakları birbirleriyle mücadele etmeye başlıyor idi. I. Murat'ın Kosova Savaşı'nda ölümünün ardından ilk defa devşirme ve Türk kökenli paşalar karşı karşıya gelmiştir. Bayezid'in Sancakbeyliği sırasında göstermiş olduğu kudret ve kabiliyet ona saltanat kapılarını açmıştır.¹⁰³

Çün Gazi Murad anda şehid oldu, rahmeten vâsi'aten. Andan beğler bu hâli bilüp tanışık etdiler. Ya'kup Çelebi'yi getürdüler. Gel, Baban ister dediler. Çünkim geldi, tutup kaydın

¹⁰⁰ İnalçık, Klasik Çağ, s.23.

¹⁰¹ Mehmet Zeki Pakalın Maktul Şehzadeler, İstanbul, Divan Kitap,2013, s.9.

¹⁰² Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I, s.143.

¹⁰³ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I, s.257.

gördüler. Yıldırım Bayezid'i tahta geçürdiler. Lazoğlu ol cengde dutuldu, getürüp Yıldırım Han önünde katl etdiler.¹⁰⁴

Bu olay Oruç Bey tarihinde de aynı şekilde anlatılmaktadır, beylerin ittifakının ardından Bayezid tahta geçmesi sağlanmış ve Yakup Çelebi, babasının çağırıldığı söylenerek katledilmiştir.¹⁰⁵ Murat Han vefat ettikten sonra toplanan divandan “*bir idam bir isyandan daha hayırlıdır*” kararı çıkmış ve böylece devlet adamları tercihini Bayezid'den yana kullanmıştır.¹⁰⁶ “Keremlerle dolu padişah, dini güçlü kılmak için gözbebeği şehzadesi Yıldırım Bayezid'i hanlamak devlet ve izzet makamını şereflendirmek üzere istetti.”¹⁰⁷

Neşri'de Bayezid Han'ı babası tarafından istendiğine yönelik kroniğinde yer vermiştir.¹⁰⁸ Oruç Bey tarihinde şehit olan padişahın ardından toplanan divandan Bayezid lehine karar alınmıştır ibaresi vardır.¹⁰⁹ I. Murat vefatının ardından bazı Anadolu Beyleri ayaklanmıştır. Devlet adamları ise şehzadeler arasındaki mücadeleyi önleyerek devletteki istikrara katkı sunmuşlardır.¹¹⁰

1.3.1. Timur Bozgunu ve Çelebiler Mücadelesi

Ulemanın ve diğer beylerin kararı tahtı şehzade Bayezid'e vermiştir. Bu tarihten itibaren Osmanlı Devleti'nin çehresini değişmeye başlamıştır. Yıldırım Bayezid olarak kayıtlara geçen kudreti ve cesareti ile nam salan I. Bayezid sonu felakete biten bir mücadelenin içerisine girecektir. Balkanlar'daki fetih hareketleri Adriyatik kıyılarında bulunan küçük hanedanlar üzerinde derin bir endişe ve korkuya sebep olmuştur.¹¹¹

¹⁰⁴ Anonim Osmanlı Kroniği [Osmanlı Tarihi (1299- 1502)], Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları,2015, s.31.

¹⁰⁵ Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288- 1502)], Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2014. s.29.

¹⁰⁶ Alphonse Lamartine, Osmanlı Tarihi, İstanbul, İndie Tarih, 2019, s.96.

¹⁰⁷ Hoca Sadettin Efendi, Tacü't Tevarih I, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, 1979, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.188.

¹⁰⁸ Neşri, a.g.e, s.129.

¹⁰⁹ Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.29.

¹¹⁰ Halil İnalıcık, “Bayezid I”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 5, İstanbul, 1992, s.231.

¹¹¹ Nicolae Jorga, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1300-1451, Çev: Nilüfer Epçeli, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2018, s.257.

Balkanlarda ve Akdeniz’de yapmış olduğu mücadeleler karşısına ittifakları çıkarmışsa da buna karşılık Bayezid merkezi bir devlet kurmak adına İstanbul’u kuşatmış ve karşısına daha büyük bir ittifakı Haçlıları çıkartmıştır. 1396 yılında Bayezid Han, Niğbolu’da Haçlılara karşı kesin bir zafer kazanmış ve aynı başarıyı Anadolu’da da sağlamak için Doğu’ya doğru hedef çizmiştir.¹¹²I. Bayezid, daha önceki Osmanlı Padişahlarına göre farklı bir karakter sergilemiştir. Niğbolu Zaferi’nin ardından hedefini Anadolu coğrafyası olarak belirlemiştir. Doğu’da ve Batı’da toprakları genişleyen merkezi bir devlet kurmak isteyen I. Bayezid, Yeşilirmak sahası olarak kayıtlara geçen toprakları ele geçirmiştir. Tahakküm altına almak istediği Anadolu Beyleri, Osmanlı Devleti’ne ihanet ederek “Topal” Timur’a sığınmıştır. Bu tarihe kadar her şey Osmanlı Devleti’nin istediği şekilde gitmiştir, ancak Doğu’daki Timur bozgunu ile birlikte Anadolu Beylerinin istediği olmuş devlet neredeyse yıkılış sürecine girmiştir.¹¹³

Uygulamak istediği katı merkeziyetçi politika yani Anadolu Türk Birliği’ni sağlama isteği Türkmen beylerini Timur tarafına itmiştir. Timur aslında 1394 yılından beri Anadolu sahasında yer alıyordu. İlhanlılar ve Büyük Selçukluların mirasçısı olarak Anadolu’da hâkimiyet kurmak istiyordu. İki sultanda büyük gayeleri olan isimlerdi. Bayezid ise Selçukluların mirasçısı olma iddiasındaydı. Timur başlangıçta çekimser davranmış olsa da yanına gelen Anadolu Beyleri sayesinde elini güçlendirmişti. Timur, Bayezid’in bu hedefinden dolayı tereddütlü davranmış olsa da yanına gelen beyler bu iddiayı sürdürmesine neden olmuştu. Bayezid ise Timur’un yanına giden Türkmen Beyleri’ne karşılık Timur’un düşmanları olan Ahmed Celayir ve Kara Yusuf’u kendi hizmetine almış ve iki hükümdar da birbirine karşı öfke biriktirmiştir. 1401 yılına gelindiğinde Timur İran’ı, Erzincan ve Sivas sahasını almış iki sultanın karşılaşması doğal hale gelmiştir.¹¹⁴ 1402 yılında iki sultanın ordusu Ankara’da karşı karşıya gelmiştir. Osmanlılar batıda destanlar yazarken Anadolu içlerinde ihaneti görmüş ve savaşı kaybetmiştir. Osmanlıların yanında yer alan sipahiler ve beyler savaş sırasında saf değiştirmiş ve böylece Çelebiler arasında on bir yıl sürecek Fetret Devri başlamıştır. Timur ile sonu neredeyse felaketle

¹¹² Halil İnalçık, Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi-I (1300-1600), Çev. Halil Berktaş, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, s.4.

¹¹³ Mustafa Akdağ, Türkiye’nin Siyasi ve İçtimai Tarihi (1243-1453) Cilt I, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1979, s.312.

¹¹⁴ İnalçık, Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları, s.135.

sonuçlanacak savaşa girişen Bayezid, Ankara’da büyük bir hezimete uğramıştır.¹¹⁵ Osmanlı ordusu tamamen dağılmış, şehzadeler savaş meydanından kaçmak zorunda kalmış ve Osmanlı Sultanı, Timur’a esir düşmüştür.

Osman ülkesini de Tatar’a bıraktı. Bayezid Han da bunu işitti. Timur zaman zaman giderken Bayezid Han’a gelip selam verirdi. Bir gün Sultan Bayezid Timur’a: ‘Timur Bey! Senden bir dileğim var’ der. Bunun üzerine Timur: ‘Dileğin ne ise söyle kabul ederim.’der. Bayezid Han: ‘Gel kerem et, senden istediğim Tatar’ı bu ülkede bırakma, alıp birlikte git.’ deyince Timur: ‘Öyle olsun, sözünü kabul ettim. Semerkand’a vardıktan sonra, seni tekrar ülkeneye göndereceğim. İşte o zaman Tatar seni memleketine getirecek.’¹¹⁶

Bayezid, Timur’un kendisini Semerkand’a götürme fikrine karşı kendisine kıymıştır.¹¹⁷ Yıldırım Bayezid öldükten sonra Timur Osmanlı sahasını tamamen tahrip etmeye başlamış ve Anadolu Türk Birliğini bozmuştur. Eski Türkmen Beyleri’ne kendilerine ait olan toprakları vermiştir. Şehzadeler arasında başlayan taht mücadeleleri de Osmanlı Devleti’ni gitgide küçültmüş ve devlet yıkılma noktasına gelmiştir. Şehzade Mehmet, Süleyman, İsa ve Musa arasında başlayan amansız mücadele tam tamına on bir yıl sürmüştür. Timur’un savaşı kazanmasıyla başlayan ve I. Mehmet’in sonunda tahta geçmesiyle sonuçlanan süreye Fetret Devri denilmiştir.¹¹⁸

1.3.1.1. Çelebi Mehmet ve Çelebi İsa’nın Taht Mücadelesi

Yıldırım Bayezid’in vefatı hanedan mensupları arasından öncesinde görülmemiş ölçüde büyük bir mücadeleyi başlatmıştır. Osmanlı Devleti’nin her daim hafızasında yer alacak olan dönem kayıtlara “*Fetret Devri*” olarak geçmiştir. Osmanlı Devleti sonraki yıllarda bu dönemden ibret alarak düzenlemeler yapmıştır. Bayezid’in arkasında bıraktığı şehzadeleri Süleyman, İsa ve Mehmet savaş meydanından çekilerek kendi idare merkezlerine koşmuşlardır. Mustafa ve Musa ise savaş meydanında esir alınmış, Mustafa, Semerkant’a götürülmüştür.¹¹⁹

¹¹⁵ İnalçık, Ekonomik ve Sosyal Tarihi I, s.5.

¹¹⁶ Âşık Paşazade, a.g.e, s.123.

¹¹⁷ Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.40., Anonim Osmanlı Kroniği, a.g.e, s.50. Neşri, a.g.e, s.152.

¹¹⁸ Emecen, Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, s.93.

¹¹⁹ Emecen, Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, s.95.

Savaş tamamlandıktan sonra Osmanlı Devleti tamamen bitkin bir durumdadır. Şehzadeler savaş meydanını terk etmiş ve Selçuklu mirasçısı Bayezid Han esir düşmüştür. Mehmet Çelebi sancağı olan Amasya'ya gitmiş ve Timur'un Amasya'ya atadığı Kara Devlet Şah'ın askerlerine ani baskınla Amasya'nın sahibi olmuştur. İsa Çelebi ise Bursa'nın sahibiydi. Süleyman Çelebi Edirne'deydi. İsa Çelebi başlangıçta Musa Çelebi'yi mağlup edip Bursa Balıkesir bölgesine hâkim olmuştu. Timur'un Osmanlı topraklarından gitmesinin ardından Mehmet Çelebi, İsa Çelebi'ye Anadolu topraklarının taksimi konusunda teklifte bulunmuştur. Teklif İsa Çelebi'nin onayından geçmemiştir. İki şehzade bunun üzerine Ulubad mevkiinde karşılaşmış yapılan mücadeleyi İsa Çelebi kaybetmiştir. Savaşın ardından Mehmet Çelebi, İznik ve Bursa'yı ele geçirmiş ve şehri onarmaya başlamıştır.

Mehmet Çelebi'nin Bursa'yı alması Edirne'de tahta çıkan Emir Süleyman tarafından endişe ile karşılanmış ve İsa Çelebi'yi yanına getirtmiştir. İsa Çelebi'ye yardımlarda bulunarak tekrar Bursa üzerine yollamıştır. İsa Çelebi bir kere daha muvaffak olamamıştır. Tahta geçme konusunda ısrarını sürdüren İsa Çelebi İsfendiyar Bey ile ittifak kurmuştur. Yapılan mücadelelerin ardından her seferinde kurtulmayı başaran İsa Çelebi Eskişehir'de yakalanarak idam edilmiştir.¹²⁰ Böylece Mehmet Çelebi Anadolu'nun büyük bir kısmını ele geçirmiştir.

1.3.1.2. Emir Süleyman ve Çelebi Mehmet'in Taht Mücadelesi

Edirne'de bulunan Süleyman Çelebi her ne kadar saltanatını ilan etse de Anadolu'daki İsa Çelebi ve kardeşi Mehmet Çelebi'nin mücadelesini yakından takip etmekteydi. İsa Çelebi'ye Anadolu Beyleri'nin yardım etmesine rağmen Mehmet Çelebi tarafından yenilgiye uğratılması onu endişelendirdi ve derhal Anadolu'ya geçti. Kalabalık bir ordu ile Ankara'ya gelen Emir Süleyman kaleyi kuşatarak almayı başarmıştır.¹²¹ Mehmet Çelebi bu noktada ordusunu hazırlayıp Süleyman Çelebi üzerine geldiyse de iki tarafta herhangi bir üstünlük elde edememiş ve Mehmet Çelebi, Tokat'a Emir Süleyman ise Edirne'ye geri dönmüştür.¹²²

¹²⁰ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I., s.333.

¹²¹ Hoca Sadettin Efendi, Tacü't Tevârih II, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979, s.28.

¹²² Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I., s.335.

1.3.1.3. Emir Süleyman ve Musa Çelebi'nin Taht Mücadelesi

Musa Çelebi ile Mehmet Çelebi arasında şu anlık bir çatışma yoktu ancak Mehmet Çelebi güçlü ağabeyi Süleyman Çelebi'ye karşı geri çekildi ve şimdi Musa Çelebi'yi Rumeli tarafına gitmesi konusunda kışkırtmaya başladı.¹²³ Musa Çelebi, Mehmet Çelebi'nin izin vermesi halinde Emir Süleyman'ın hakim olduğu yerleri zapt edecek ve kendisine bağlı olacağını bildirdi. Sonuç olarak Musa Çelebi Eflak tarafına geçmiş ancak Emir Süleyman'a yenilmiştir.¹²⁴ Emir Süleyman, Musa Çelebi galibiyetinin ardından zevk ve sefaya dalmıştır. Zafer kazanmasına rağmen yanındaki uç beyleri ve yeniçeri ağaları yavaş yavaş onu terk etmeye başlamıştır. Devletin önde gelen beyleri, Emir Süleyman'ın sağlam ve güvenilir bir kişiliğinin olmadığını anlayarak yanından ayrılmışlardır.¹²⁵ Yanındaki adamların eksilmesi ve Musa Çelebi'nin tekrardan güç toplaması Süleyman'ı zayıflatmıştır. Musa Çelebi kardeşini önce Sofya'da ardından da Edirne'ye düzenlemiş olduğu ani bir baskınla yenmiştir. Bu şekilde Musa Çelebi taht üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışan kardeşini öldürerek Rumeli'deki konumunu kuvvetlendirmiştir.¹²⁶ Şimdi ise geride iki şehzade bulunmaktadır: Musa Çelebi ve Mehmet Çelebi.

1.3.1.4. Musa Çelebi ve Mehmet Çelebi'nin Taht Mücadelesi

Musa Çelebi'nin Emir Süleyman'ı öldürmesiyle beraber geriye daha önce ittifak kuran iki şehzade kalmıştır. Bu tarihten sonra Musa Çelebi abisiyle yapmış oldukları ittifakı bozarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Musa Çelebi bağımsızlığını ilan ettikten sonra saldırgan bir gaza politikası içerisine girmiştir. Öncelikle Emir Süleyman'ın yanında yer alan Sırp despotundan intikam almak istedi ve Novoberda'yı işgal etmiştir. Musa Çelebi'nin bu şekilde saldırgan politikası Osmanlı vasalı olan devletlerin tepkisini çekmiştir. Ayrıca uygulamış olduğu sert baskıcı politika uç beylerini de huzursuz etmiştir. Uçbeyleri genellikle bağımsız hareket etmeyi seven, denetim altına girmek istemeyen insanlardı. Musa Çelebi'nin kurmak istediği otorite daha yolun başında tepkiye neden olmuştur. Rumeli Beylerbeyi olan

¹²³ İnalçık, Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları, s.141.

¹²⁴ Tacü't Tevarih II, s.5.

¹²⁵ Tacü't Tevarih II, s.5.

¹²⁶ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I. s.337, İnalçık, Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları, s.141.

uç beyi Mihaloğlu Mehmed bu duruma tepki göstererek Mehmet Çelebi'nin tarafına geçmiştir. Musa Çelebi'nin baskıcı politikası da gün geçtikçe artıyor ve yanında bulunan kişiler yavaş yavaş taraf değiştiriyordu.

Bizans Kralı Manuel, Musa Çelebi'nin bu politikalarına karşı kendisine "baba" diyen ve uyumlu bir siyaset takip eden Mehmet Çelebi ile elçilik faaliyetlerine başladı. Çelebi Mehmet, Kral tarafından edilen teklife sıcak bakmış ancak kardeşiyle Rumeli tarafında karşılaşmak istemiştir. Bizans Kralı'nın desteğiyle Rumeli tarafına geçen Mehmet Çelebi, İnceğiz'de yapılan ilk mücadeleyi kaybetmiştir. Çelebi Mehmet ayrıca bu noktada Cüneyd Bey ile de uğraşmıştır. Cüneyd Bey ile arasındaki sorunu halleden Mehmet Çelebi, tüm mesaisini Musa Çelebi üzerine harcamıştır. Musa Çelebi'nin baskıcı politikalarından bıkan uç beylerine kucak açan Mehmet Çelebi, vasal devletlerin yardımlarıyla beraber kardeşini 5 Temmuz 1413'te Sofya yakınlarında Çamurlu Ova Savaşı'nda yenmiş ve böylece Fetret Devrini sonlandırmıştır. Mehmet Çelebi stratejik hamleleri sayesinde kargaşa döneminden zaferle çıkmıştır.¹²⁷ Osmanlı Devleti on bir yıl süren dönemin sonunda tek bir sultan tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Böylece devlet düzeni kısmen de olsa rayına oturmuştur.¹²⁸

1.3.2. Fetret Devri'nin Ardından Yaşanan Gelişmeler

I. Bayezid kendisinden önceki sultanlardan farklı olarak merkeziyetçi bir politika sergilemiştir. Timur ile yapılan Ankara Savaşı'nda bozguna uğrayarak devlet neredeyse yıkılış sürecine girmiştir. Osmanlı Devleti on bir yıl dağınık bir şekilde yönetilmiş, Şehzadeler birbirleriyle kanlı mücadeleler yapmıştır. Tarihler 1413 yılını gösterdiğinde ise Çelebi Mehmet tahta erişmiş böylece Fetret Devri sona ermiştir. Ancak Timur vakasının yükü Osmanlı Devleti'nde psikolojik olarak uzun süre kalmıştır. Yıldırım Bayezid dönemi aslında Osmanlı Devleti'nin ilk imparatorluk denemesi diyebiliriz. Doğu'da ve Batı'da geniş toprakları olan merkezi bir İslam İmparatorluğu düşüncesi Timur bozgunuyla şimdilik yok olmuştur. Kısacası merkezi devlet oluşturma fikri konusunda Yıldırım Bayezid başarısız olmuştur. Yeni tip devlet kurma fikrinin henüz uygulanması tamamlanmamış ve Osmanlı Devleti bu

¹²⁷Emecen, Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, s.102.

¹²⁸Kunt, a.g.e, s.59.

mağlubiyetin psikolojik etkisini uzun süre üzerinden atamamıştır. Devletin bu baskıyı ancak İstanbul'un Fethi ile attığını düşünenler olsa da Fatih'in Uzun Hasan üzerine seferi sırasında bile Timur bozgunu kendisine hatırlatılmıştır.¹²⁹ Fatih Sultan Mehmet'in, Otlukbeli Mücadelesi'ne girişmeden önce uzun bir hazırlık sürecinden geçmesi ve atası I. Bayezid'in doğuda yaşamış olduğu hezimet onun bu sefere giderken tereddütlü kalmasını sağlamıştır. Bayezid'in ardından 1413 tarihine kadar devlet şehzadeler arasında mücadelelere sahne olmuştur. Bu mücadeleler içinde güçlü olan değil sağlam ittifaklar kuran I. Mehmet galip gelmiştir. Mehmet'in tahta çıkış süreci de onu bekleyen ortamda karışıklıklar, fitne ve fesat ile sarılıydı. Fakat devlet bu sefer başsız değil bir sultanı var idi.

1.3.3. I. Mehmet Devri Saltanat Mücadeleleri

1.3.3.1. Düzmece Mustafa Olayı

Fetret Devri'nde yaşananlar Osmanlı Devleti için tam bir felaket olmuştur. Timur'un bıraktığı enkaz sonrası kardeşler birbirlerine düşmüş ve eski Anadolu Beyleri topraklarına kavuşmuştur. Osmanlı iktidarının sağlanmaması adına her türlü faaliyetin içine giren Anadolu Beyleri tamamen karışıklıklardan yararlanmak istemişlerdir. Timur öldükten sonra Timurlu tahtına oturan Şahruh, babasının siyasetini izleyerek Osmanlı'nın Anadolu'da güçlenmesini istemiyordu. Anadolu Beyleri ile Timur'un ardılları halen ittifak içerisindeydi. Osmanlı Devleti'nin tekrardan toparlanmaması için Timurlu sarayında bulunan Şehzade Mustafa'yı 1415 tarihinde Trabzon'a yollamıştır.¹³⁰ Mustafa Çelebi dış güçlerin desteğini alarak Anadolu'ya gelmiştir. Bizans Devleti'nin yardımıyla Rumeli tarafına geçmiş ve burada sultanlığını ilan etmiştir. Sultan Mehmet haberleri alır almaz Eflak tarafına geçmiştir. Bu arada Niğbolu Sancak Beyi Cüneyt Bey de Mustafa Çelebi'ye katılmıştır. Bizans, Fetret Devri mücadelelerinde çok değişken bir politika sergilemiştir. Önce Mehmet Çelebi'yi desteklemiş olsa da şimdi kendi çıkarları adına Mustafa Çelebi'yi destekleyip yardım etmiştir. Mustafa Çelebi bu mücadelede uç beylerine kendi yanlarına çekmeyi başaramamıştır. I. Mehmet ile Çelebi Mustafa

¹²⁹Feridun Emecen, "İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan; Yıldırım Bayezid" Osmanlı Araştırmaları Dergisi, Cilt 43, Sayı 43, 2014, s.67-92.

¹³⁰ Emecen, Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, s.105.

arasındaki ilk mücadele mevcut padişahın üstünlüğü ile tamamlansa dahi Mustafa Çelebi yakalanmamıştır. Bunun üzerine Mustafa Çelebi ve Cüneyt Bey, Rumeli tarafına geçmiştir. Serez'i ele geçirme girişimleri başarılı olsa da kendilerine yandaş bulamamışlar ve Selanik'e dönmek zorunda kalmışlardır. Selanik Kalesi'ne sığınan iki isim için diploması devreye girmiş ve sonucunda Padişah'ın Bizans ile yapılan anlaşma sonucunda Mustafa'nın İstanbul'da hapiste durması koşulunda karşılık yıllık on bin duka ödemeyi kabul etmiştir. Mustafa Çelebi sorunu bu noktada bitmemiş ve II. Murat döneminde tekrar patlak vermiştir.¹³¹

Tarihler 1421 yılını geçerken padişah taht mücadeleleri ile süregiden hayatında yorgunluk belirtileri artmış ve ölüme doğru yolculuğu başlamıştır. Padişah artık öleceğini hissetmiş ve devlet erkanını yanına çağırmıştır. Bayezid Paşa, Hacı İvaz ve Çandarlı Paşalara oğlunun sancağından çağrılmasını söylemiştir. Mustafa Çelebi için Bizans ile kendi hayatı süresince bir anlaşma yaptığı için padişah Murat'ı oldubitti yapıp başkente gelmesini istemiştir. Ölümü halinde bu durumun gizli tutulmasını emretmiştir. Sultan Mehmet'in durumu ağırlaşınca Amasya'da olan Şehzade Murat taht için çağrıldı fakat babası oğlunu göremeden vefat etti. Rivayetlere göre Sultan Mehmet'in ölümü tam kırk gün saklanmıştır.¹³² Şimdi ise II. Murat Devri başlamıştır. II. Murat oldukça renkli bir karakterdir. Siyasi hayatı boyunca taht mücadeleleri ile uğraşmıştır. Bu dönemin sonlarına doğru geldiğimizde II. Murat tahtı oğluna bırakacak burada devlet adamlarının mücadelesi ön plana çıkacaktır.

1.3.4. II. Murat Devri Saltanat Mücadeleleri

1.3.4.1. Mustafa Çelebi Olayı

Çelebi Mehmet saltanatı boyunca Osmanlı Devleti'ni Fetret Devri'ndeki yaşanan sıkıntılardan kurtarmaya adanmıştır. Bu durum kolay olmamıştır. Fetret Dönemi'nde yaşanan olayları devlet uzun süre üzerinden atamamıştır. Padişahların yapmış olduğu cesur hamlelerin arifesinde Fetret Devri olayları kendilerine hatırlatılmıştır.¹³³ Sultan Mehmet daha hayatta iken vasiyetinde Şehzade Murat'ın

¹³¹ Emecen, Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, s.106.

¹³² Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I, s.374.

¹³³ Emecen, Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, s.112.

kendisinden sonra tahta geçirilmesini istiyordu.¹³⁴ I. Mehmet, Ankara Savaşı'ndan sonra memleketin halini gördüğü için daha hastalığında oğlunun sancağından gelmesini istemiştir. II. Murat dönemi hem siyasi anlamda hem de rekabet açısından son derece yoğun geçmiştir.

İlk olarak Mustafa Çelebi Bizans Kralı ile anlaşarak II. Murat'a karşı saltanat mücadelesine girişti. Bu mücadeleye başlarken de Evronos oğullarından epeyce taraftarda topladı.¹³⁵ Bizans Devleti'ne tahtı ele geçirmesi halinde önemli noktaları vereceğine söz verdi ve desteklerini kazandı.¹³⁶ Mustafa Çelebi'nin Osmanlı topraklarına girişi ile birlikte birçok Batı Anadolu beyleri ve uç bey aileleri Murat'ın hâkimiyeti yerine Mustafa Çelebi'ye taraf olmuşlardır. Mustafa, Uç beylerin ve Bizans'ın desteği ile Edirne'ye girmiştir. Burada bağımsızlığını ilan ederek para bastırması ve adına hutbe okutmuştur.¹³⁷

Mustafa'nın Edirne'den kendi üzerine geldiğini duyan II. Murat derhal Mustafa Çelebi üzerine Bayezid Paşa'yı yollamıştır. Karşılaşmada Bayezid Paşa'nın birlikleri karşı tarafa geçmiş ve akabinde Bayezid Paşa'da Mustafa Çelebi'ye teslim olmuştur.¹³⁸ Bayezid Paşa, Cüneyt Bey'in etkisiyle idam edilmiştir.

Osmanlı Devleti'ndeki karışıklıklardan yararlanmak isteyen Cüneyt Bey, Mustafa Çelebi'nin vezirlik görevini almıştır. Tüm bu olumsuzluklar II. Murat aleyhine gelişirken onunda yanında tecrübeli devlet adamları bulunmaktaydı. Bizans ile Düzme Mustafa'nın anlaşmazlıkları ve II. Murat'ın Ceneviz ile ittifak kurması elini güçlendirmiştir. Murat Han'ın yanındaki devlet adamları sadece dış devletler ile ittifak kurmamış, Mustafa'nın ordusu da zayıflatılmıştır. Uç beyler içerisinde sözü geçen isim olan Mihaloğlu Mehmet Bey, II. Murat'ın ordusuna getirilerek stratejik hamleler devam etmiştir.¹³⁹ Böylelikle Rumeli Beyleri'ni kendi tarafına çekmeye çalışmış, Mustafa'nın ordusundaki pek çok isim Sultan Murat'ın yanına geçmiştir.¹⁴⁰

¹³⁴ Anonim Osmanlı Kroniği, a.g.e, s.62.

¹³⁵ Anonim Osmanlı Kroniği, a.g.e, s.62.

¹³⁶ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I, s.376.

¹³⁷ Emecen, Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, s.113.

¹³⁸ Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.51.

¹³⁹ Emecen, Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, s.113.

¹⁴⁰ Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.52.

Cüneyt Bey’de almış olduğu mektuplar sayesinde vaziyeti görmüş ve kendisine bir takım topraklar vaat edilerek, Aydın tarafına ancak kaçabilmiştir. Mustafa Çelebi’nin durumu son derece vahim bir hal almış ve Selanik şehrine sığınmıştır. II. Murat ise Ceneviz gemileriyle Edirne’ye geçmiş ve saltanatını tehlikeye atan bu soruna son vermiştir. Mustafa Çelebi tekrar Edirne tarafına geçmek istemişse de yolda yakalanarak Edirne Kalesi’nde idam edilmiştir. Burada Uç beylerinin önemi ortaya çıkmıştır. Mihaloğlu, uç beylerini Murat Han tarafına çekmesiyle mücadelenin galibi de değişmiştir. Aynı zamanda Murat’ın yanında yer alan adamların ustalığı sayesinde Düzmenin ordusu bölünmüş ve II. Murat tekrar başkente girebilmiştir.¹⁴¹

1.3.4.2. Küçük Mustafa Vakası

Çelebi Mehmet’in oğullarından olan ve henüz on üç yaşında olan Hamidili Sancakbeyi Mustafa, Anadolu Beyleri ve Bizans’ın dolduruluşuna gelip ayaklanacaktı. II. Murat, Mustafa Çelebi hadisesini bastırdıktan sonra kötülükleri ortaya çıkartan devleti ortadan kaldırmak istiyordu derhal İstanbul kuşatmasına başladı. İstanbul kuşatması Osmanlı Devleti’nin istediği gibi gidiyordu.¹⁴² Fakat barıştan umudunu kesen yaşlı Kral Manuel yeni bir hileye başvurmaya karar verdi. Bu hile elbette Bizans’a yakışır vaziyetteydi. Bizans önce II. Murat’ın amcası Mustafa’ya umut bağlamıştı şimdi ise küçük kardeşi Mustafa Çelebi’yi saltanat için dolduruşa getirerek kuşatmayı kaldırma amacındaydı. Bu kuşatmadan kurtulmak isteyen Kral Manuel, şehzadenin lalası Şarabdar İlyas’a mektuplar yazmış ve çokça altın göndermiştir.

Gönderilen bu altınlar ile asker toplaması talebinde bulunmuştur. Bizans Kralı aynı zamanda Şehzade Mustafa’yı İstanbul’a getirmiştir. Bu arada Şehzade Mustafa’yı Germiyan ve Karamanoğulları da destekliyordu. Anadolu Beylerinin ve Bizans Kralı’nın desteğini alan genç şehzade İstanbul’dan Anadolu üzerine yürüyüşe geçmiştir. Hadiseleri duyan II. Murat derhal kuşatmayı kaldırmış ve İznik üzerine geçmiştir. Murat Han burada da kıvrak zekasını kullanmıştır. Önce İznik muhafızı Ali Bey’e mektup yazarak kaleyi sulh yoluyla şehzade Mustafa’ya teslim etmesini

¹⁴¹ Emecen, Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, s.113.

¹⁴²Emecen, Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, s.114.

bildirmiş ardından Şehzadenin lalası olan Şaraptar İlyas Bey'e mektup yazarak Anadolu Beylerbeyliği beratı gönderip kendi yanına çekmiştir. Maksudı şehzade Mustafa'yı İznik'te oyalayıp işini bitirmektir. Murat'ın öncü birlikleri İznik'e ulaştığında Mustafa kaçmak istemiş ancak Lalası tarafından yakalanmış ardından idam edilmiştir. Murat Han bundan sonraki süreçte herhangi bir taht kavgasından endişe duyarak Mahmut ve Yusuf isimindeki diğer iki kardeşini öldürmemiş ancak gözlerine mil çektirmiştir. ¹⁴³

1.3.5. Osmanlı Tahtının II. Mehmet'e Bırakılması

Fatih Devri'ne kadar olan hâkimiyet mücadelelerini ele alıyorsak elbette ki II. Murat ile II. Mehmet arasındaki taht sorunlarına değinmekte fayda vardır. Çünkü bu dönemde, devlet adamlarının mücadelesi bu zamana kadar olanlara kıyasla oldukça uzun sürmüş ve kapsamı geniş olmuştur. II. Murat döneminin ilerleyen yıllarında iç siyasette çok tuhaf gelişmeler olmaya devam edecektir. Padişah, son derece duygusal, akıllı ve bir o kadar da keyfine düşkün bir yapıya sahiptir. Murat Han tarihler 1444 yılının ikinci yarısını gösterdiğinde ani bir karar alarak devleti yeryüzündeki tek kalan oğlu olan sonradan Fatih olacak Mehmet'e teslim etmiştir.

Murat'ın bu kararının altında hem siyasal hem de ruhsal sebepler yatmaktadır. Osmanlı Devleti II. Murat devrinde her daim sulh politikasını önde tutmuştur. Yareni olan Çandarlı Halil Paşa ile birlikte padişah devleti yönetirken barış uğruna birçok tavizlerde vermiştir. Devlet, 1441 ve 42 yıllarında Balkanlar'da çok sayıda yenilgi almıştır bunun yanında devletin politika olarak savaşı arka plana atması dış dünyada Osmanlı Devleti'ni güçsüz olarak göstermiş ve tarihler 1444 yılını gösterdiğinde Balkan Devletleri, Osmanlı'yı bu coğrafyadan atacakları umuduyla birlik olup saldırıya geçmişlerdir. II. Murat bir önceki sene çok sevdiği oğlunun acısını içinde taşıırken Balkanlar'dan gelen saldırıyla karşı karşıya kalmıştır. Şehzade Aladdin Çelebi kuşkusuz Murat'ın gözde şehzadesidir. O, öldüğünde Murat Han'ın çok üzülüğünü kaynaklar yazmaktadır. Şehzade eceli ile mi öldü yoksa farklı grupların çıkar çatışmaları sebebiyle mi öldürüldüğü hala karmaşık bir konu olsa da Babinger, şehzadenin Hızır Paşa tarafından öldürüldüğünü düşünmektedir. ¹⁴⁴ Şehzadeyi kim ve

¹⁴³Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi I, s.392.

¹⁴⁴Franz Babinger, Fatih Devri ve Zamanı, Çev. Dost Körpe, İstanbul, Oğlak Yayınları, 2008, s.40.

neden öldürdüğü soruları tam olarak ispatlanmamıştır. Şehzadenin herhangi bir devlet adamının müdahalesi ile değil eceliyle öldüğü yüksek ihtimaldir. Çünkü şehzadenin bir devlet adamı tarafından öldürülmesi bu tarihte olanaksızdır. Böyle bir olayın gerçekleşmesini gerektirecek sebep yoktur.¹⁴⁵

Son derece nahif bir yapıya sahip olan II. Murat'ın, bu ölümün ardından çöküntüye uğradığı birçok kaynak tarafından yazılmaktadır. Sorunlar üst üste gelmeye başlayacaktır. Bu ani ölüm sonrasında sarsılan padişah şimdi de Osmanlı Devleti'ni Balkanlar'dan atmak için harekete geçen Hristiyan birliklerin saldırısıyla karşı karşıya kalmıştır. Hermanşad ve Vasag'da yenilgiyle başlayan savaş sonrasında Osmanlı Devleti'nin galip gelmesiyle sona ermiştir. Bu sefer sırasında Padişah, uç beyleri arasındaki fikir ayrılıklarını ve paşaların isteksiz tavırlarını görmüştür.¹⁴⁶

Macar ve Sırp ordusunun birleşiminden doğan Haçlı ordusuna karşı yapılan savaşta tımarlı ordusunun kumandanları, Turahan Bey başta olmak üzere uç beyleri arasındaki isteksiz ve farklı düşünceler II. Murat'ı derinden yaralamıştır. Oğlunun ölümü üstüne itaatsiz bir orduya kumandanlık yapmak zorunda kalan padişah tahtı II. Mehmet'e bırakmaya karar vermiştir. 1444 yılının Haziran ve Temmuz aylarında Edirne Segedin Anlaşmaları'na güvenerek oğlunu tahta geçirerek Anadolu'ya geçmiştir.¹⁴⁷

II. Murat, uçbeylerinin bu mücadeledeki fikir ayrılıklarını ve paşaların isteksiz tavırlarını görmüştür. Oğlunun ölümünün ardından itaatsiz bir ordunun başında savaşa girmiş olan Padişah, İzladi açıklarında düşmanı hava şartlarının ve açlığın yardımıyla durdurmayı başarmıştır. Her ne kadar düşmanı durdurmuş olsa da Osmanlı ordusu çok büyük kayıplar vermiştir.¹⁴⁸ II. Murat bu Hristiyan oluşumunu durdurmuş ve Batı sınırlarını güvene aldığı düşünmüştür. 1444 yılının Haziran ayında Edirne ve aynı yılın Temmuz ayında Segedin Anlaşması'nı imzalayarak tahtı oğluna bırakmıştır.¹⁴⁹ II. Murat'ın tahtan çekilmesi elbette tehlikeli bir durumdu, ancak Murat hem oğlunun geleceğini hem de iç siyasetteki çekişmeleri uzaktan

¹⁴⁵Feridun Emecen, Fetih ve Kıyamet 1453, İstanbul, Timaş Yayınları,2018, s.91.

¹⁴⁶Halil İnalçık, İki Karanın Sultanı, İki Denizin Hakanı, Kâyser-i Rum Fatih Sultan Mehemed Han, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2019, s.116.

¹⁴⁷Halil İnalçık, Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar I, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, s.65.

¹⁴⁸ İnalçık, Fatih Sultan Mehemed, s.117.

¹⁴⁹ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.92

izleme fırsatı bulmak için bu yolu seçmişti. 1443 yılında II. Mehmet tecrübe kazanması için Manisa sancağına, Sancakbeyi olarak atanmıştır. Muhtemelen iç politikadaki bu kargaşalı ortamdan habersiz olan küçük şehzade birazdan Edirne'ye çağrılıp hiç ummadık zamanda tahta oturacaktı.¹⁵⁰

Padişahın bu hareketi aslında kendi oğlunun geleceğini düşünmekten başka bir şey değildi. Nahif bir yapıya sahip olan Murat Han, karışık iç siyasetin yanında Bizans Sarayı'ndaki Yıldırım oğullarından Orhan'ın varlığını bilerek tahtı oğluna dolaylı yoldan da olsa Çandarlı Halil Paşa'ya bırakmıştır. Halil Paşa'nın başkentteki varlığı II. Murat için en büyük güvencedir. Dünya'da kalan tek oğlunu ona emanet ederek dönemin siyasetini anlamlandırmak ve kendi iç dünyasını dinlemek için Bursa'ya çekilmiştir.¹⁵¹

II. Mehmet'in çocuk yaşta tahta geçmesiyle beraber paşalar arasında rekabet de zirveye ulaşmıştı. Çandarlılar, II. Murat'ın tahttan çekilmesiyle en zirve dönemlerini yaşarken Halil Paşa bu durumdan son derece şikâyetçiydi. O, her daim asıl padişahı Sultan Murat olarak görmüştür. II. Murat, doğuda ve batıda düzeni sağladığına inanıyordu. Bu inançla tahttan feragat etmişti. Yaşanan son olaylar ve özellikle büyük oğlunun ölümü, uç beylerden gördüğü muhalefet kendisini bu kararı almaya sevk etmişti.

Kaynakların geneli onun, iyi kalpli, tasavvufa sanata düşkün, duygusal biri olarak tasvir etmektedir. Ancak II. Murat aynı zamanda eğlenceye ve işrete de fazlasıyla düşküdü bu durumu Arap ve Rum tarihleri bile yazmıştır. Son yaşananlar onun bu durumunu halk ve asker arasında daha göze batar hale getirmiştir. Ayrıca tahttan indiğinde kendisini ibadete adanması dikkat çekicidir. Bütün bunlar Padişahın saltanattan çekilme nedenleri arasında sayılabilir ancak onun tahttan çekilmesindeki en büyük sebep İstanbul'daki Orhan'ın varlığı olmuştur. Dönemin kroniklerinden birisi olan Gazavat-ı Sultan Murat'ta ise bu konu şu şekilde işlenmektedir; Karamanoğlu'nun tekrar Anadolu'ya karşı saldırıya geçmesinin ardından Sultan Murat şehzade benim tahtıma otursun ben ise Anadolu'ya Karamanoğlu'nun üzerine gideyim gaza edeyim demiş ve bu duruma paşalar karşı çıksa da Murat Han

¹⁵⁰ İnalçık, Tetkikler ve Vesikalar, s.57.

¹⁵¹ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.100.

Anadolu'ya geçmiştir.¹⁵² Aniden tahta geçen II. Mehmet elbette ki siyasi karışıklıkları anlamlandıramayacak düzeydeydi. Murat Han, Anadolu'ya oğlunun vezirlerini belirleyerek gitmişti. Elbette ki baş vezirlik makamında Çandarlı Halil Paşa olacaktı.¹⁵³

Karaman üzerine yürüyen Murat Han, karşısında savaştacak bir düşman göremeyince geri döndü ve etraflıca paşalarını topladı, “...bu âna gelince Pâdişâhınız ben idim, ba'd'el- yevm Pâdişâhınız oğlumdur,... ” diyerek tahttan çekildiğini bütün ahaliye bildirmiş oldu.¹⁵⁴ Osmanlı kroniklerinde ise tarihler karıştırılarak Murat Han'ın Manisa'ya çekildiği yazılmıştır.¹⁵⁵ Oysa ki Padişah tahtını bıraktıktan sonra Bursa'ya geçip tövbe istiğfara çekilmiştir. II. Murat, Bursa'ya çekildikten sonra birazdan çağrılacak ve ardından Manisa'ya geçecektir. II. Mehmet'in tahta çıkmasıyla birlikte paşalar arasındaki rekabette en üst seviyeye çıkmış olacaktı. Bu zamana kadar gerekmedikçe savaştan kaçman, diplomasi ve barışı ön planda tutan Çandarlı ve II. Murat siyaseti de tehlikeye girecekti. Bu konu hakkında aşağıda detaylıca bilgi verilecektir. İlber Ortaylı *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı* 19. yüzyıl olarak değerlendirirken bizce *imparatorluğun en uzun yılı* kesinlikle 1444 yılı olmalıdır. Artık Osmanlı tahtına oturan II. Mehmet'in yanında bulunacak Vezirleri muhtemelen II. Murat seçmiştir. Baş vezir Çandarlı Halil Paşa olurken diğer isimler ise Halil Paşa'nın kudretinden çekinen ve bu yüzden Mehmet'i destekleyen Saruca ve Zağanos Paşalardır.¹⁵⁶

Bursa'ya çekilmiş olan II. Murat yapmış olduğu barıştan ötürü Haçlı Seferi'ne ihtimal vermeyerek ve merkezdeki Çandarlı varlığını bilerek içi rahattı fakat birazdan Yıldırım Bayezid oğullarından olduğunu söyleyen ve Bizans Sarayı'nda yaşayan düzme olarak adlandırılan Orhan'ın Anadolu hareketi can sıkacaktı. İstanbul'daki Orhan'ın varlığı Murat'ın tahtı bırakmasındaki en büyük etkenlerdendi. O, tahtını bırakarak bir nevi devlete ve dış dünyaya meşru hükümdarın kim olduğunu

¹⁵² Gazavât-ı Sultân Murâd B. Mehemmed Hân(İzladi ve Varna Savaşları Üzerinde 1443-1444 Anonim Gazavâtnâme), Haz. Halil İncik – Mevlüd Oğuz, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989, s.36

¹⁵³ Anonim Osmanlı Kroniği, a.g.e, s.74.

¹⁵⁴ Gazavâtı Sultân Murâd, a.g.e, s.36.

¹⁵⁵ Hadîdî Tarihi [Manzum Osmanlı Tarihi (1285-1523)], Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2015, s.190, Anonim Osmanlı Kroniği, a.g.e, s.74., Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.66., Neşri, a.g.e, s.271.,

¹⁵⁶ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.99.

gösterme adına böyle bir yönteme başvurmuştur. II. Murat, dünyada kalan tek oğlunun ileride meşruiyet sıkıntısı çekmemesi için bir fedakarlık yapmıştı. Bu eylemin doğruluğu henüz yolun başında anlaşılmıştır. Orhan, Bizans'ın desteğini alarak İstanbul'dan yola çıkmış İnceğiz'e kadar gelmiştir.¹⁵⁷

II. Mehmet saltanatının ilk aylarında bir iç savaşla karşı karşıya kalmıştır. Orhan kendisine destek bulamasa da bu çok vahim kayda değer bir olaydır. Devlet Erkan-ı Orhan'ın bu hareketine karşın telaşa kapılıp Edirne'den Murat Han'a mektuplar göndermişlerdir. Mehmet ise derhal Orhan üzerine Rumeli Beylerbeyi olan Şehabettin Paşa'yı göndermiştir. Düzme sıkışık duruma düştüğünün farkına varınca Karadeniz üzerinden ait olduğu Bizans Sarayı'na kaçmıştır. Orhan meselesi İstanbul'un fethine kadar Osmanlı Devleti için tehlike arz eden bir durum olmuştur. "Yıldırım Bâyezid oğulları arasında taht mücadelesi, ancak 29 Mayıs 1453 'te Süleyman Çelebi oğlu Orhan'ın intiharıyla son bulmuştur."¹⁵⁸ Devlet adamları arasındaki fikir ayrılıkları bu konuda tamamen gün yüzüne çıkmıştır. Halil Paşa ve partisi çok güçlüydü, paşanın kudretinden çekinen devlet adamları ise Mehmet'in gölgesine sığınarak genç Sultanı yüceltmek namına bu mücadeleyi Murat Han olmadan halletmeye çalışmışlardır. Çandarlılar belki de altın çağlarını bu dönemde yaşamış gibi gözükseler de Halil Paşa her daim Murat'ı padişah olarak görmüştür. II. Murat'a gönderilen mektupların ardından Mehmet'in Çandarlı Halil Paşa'nın rakibi olan Rumeli Beylerbeyi Şehabettin Paşa'yı görevlendirmesi iki parti arasında ilerleyen tarihlerde daha büyük çekişmelerin yaşanacağını göstergesidir.¹⁵⁹

Bu arada sorunlar sadece Orhan ile sınırlı kalmayacaktı. Edirne'de ortaya çıkan ve büyük bir katliamla biten Hurufî Ayaklanması'nın ardından bedesteni yangını sonrası zaten halk hoşnutsuz bir yıl geçiriyordu. Şimdi ise tarihler 18- 22 Eylül tarihlerinde, Haçlı ordusunun Tuna'yı aştığı haberi Edirne'de yankılandı ve devlet adamları tekrar büyük bir karamsarlığa kapıldılar. Bu durum karşısında başta Halil Paşa ve yanında yer alan devlet adamları derhal II. Murat'ın başkente çağırmaktan başka çare göremediler.¹⁶⁰ Gerek Osmanlılar gerekse Macarlar anlaşmaya uyacaklarına dair kutsal kitaplarına el basarak yaptıkları yemin hükümsüz kalmıştı ve

¹⁵⁷ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.100.

¹⁵⁸ İnalçık, Fatih Sultan Mehmed, s.123.

¹⁵⁹ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.101.

¹⁶⁰ İnalçık, Fatih Sultan Mehmed, s.124, Tetkikler ve Vesikalar, s.72.

Osmanlı üzerine gelen Haçlı ordusu Tuna Nehri'ni aşmıştı. Macar Kralı'nın kumandası altında gelen bu ani taarruz girişimi II. Mehmet'in o zamanlar da başa çıkabileceği bir durum değildi. Sultan Murad gibi tecrübeli kumandanın bulunmasına ihtiyaç vardı. Bu durum Halil Paşa'nın işine yaramıştı ve Sultan Murad ordunun başına getirilmişti. ¹⁶¹

Osmanlı Kroniklerinde II. Murat'ın başlangıçta isteksiz olduğunu ancak daha sonra devlet adamlarının aşırı ısrarından dolayı Bursa'dan yola çıktığı yazmaktadır.¹⁶² Eski Sultandan gelen haber Edirne'de herkes tarafından sevinçle karşılanmıştır. Çandarlı Halil Paşa, II. Murat'ı karşılamak üzere bugünkü Rumeli Hisarı'nın karşısına gelmiştir. Halil Paşa ile birlikte Edirne yakınlarına kadar gelen eski Sultan şehre girmemiştir. Şimdi başkomutanlık sorunu tartışmaları ortaya çıkmıştır. Halk ve Çandarlı ekibi eski Sultanı isterken, devşirme kökenli devlet adamları ise Mehmet'in ordunun başında savaşmasını istiyordu. Şimdi de Edirne'de otorite sorunu yaşanıyor idi. Ancak hali hazırda yaklaşan sıkıntı II. Mehmet'in üstesinden gelebileceği bir durum değildi. Dolayısıyla II. Murat ordunun başına geçecekti.¹⁶³

İkinci Mehmet otoritesini tamamen sağlamak için savaşa gitmek istiyordu bu isteğini önce Halil Paşa'ya sonrasında ise bizzat babasına söylemiştir. Bu söylemleri ona Halil Paşa'nın öğrettiğini düşünen II. Murat, paşaya kızmış olsa da kendisini uyardığını söylemiş ve “zarar etmez delikanlıdır” demiştir. II. Mehmet'in cepheye gitme isteği II. Murat tarafından kabul edilmemiştir. II. Murat ayrıca Edirne'deki atmosferi görünce şaşırmıştır. Tahta çıkan oğlunun senesi bile dolmamıştı ancak devlet adamlarının etkisi ile bu denli saltanat hırsını içinde taşıması onda endişe yaratmıştır.¹⁶⁴

Sonuç olarak ordunun başında savaşa giden isim İkinci Murat olmuş, Halil Paşa ve genç Sultan Edirne'de kalmıştır. Cepheden gelen ilk haberler korkutucu olmuştur hatta bazı zengin ahalide kaçışmalar başlamıştır ancak 10 Kasım 1444'de Osmanlı ordusu Varna'da kutlu bir zafer kazanmıştır. Esasında iki durum da Mehmet için kaygı vericiydi. Şimdi ne olacak düşüncesi yanında devletin en kudretli isimlerinden olan Çandarlı'nın istediği gibi II. Murat mı tahta oturacaktı? Bu kaygı verici durum savaş sonunda dağıldı, II. Murat oğlunu zor duruma düşürecek bu

¹⁶¹ Uzunçarşılı, Çandarlı Vezir Ailesi, s.62

¹⁶² Neşri, a.g.e., s.271. ; Oruç Beğ Tarihi, a.g.e., s.61 ; Anonim Osmanlı Kroniği, a.g.e, s.74

¹⁶³ İnalçık, Fatih Sultan Mehmed, s. 126

¹⁶⁴ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.109.

eylemi yapmadı ve oğlunu tahtın sahibi olarak gösterdi. Edirne'ye gelip bir süre Edirne'de kaldıktan sonra Manisa'ya gidecekti. II. Murat'ın bu tarihte Mehmet'i tahtan indirmesi ileride tahta geçecek oğlunu zor durumda bırakabilirdi. II. Murat, oğlunun geleceğini düşünerek bir kere daha Anadolu'ya çekilmiştir. Bu sefer durağı ibadet merkezi Bursa değil, İşret merkezi Manisa olmuştur.¹⁶⁵

Bu durum Mehmet ve paşaları tarafından elbette sevinçle karşılanacaktı, Halil Paşa muhtemelen Murat'ın tahta çıkması için çok uğraşmıştı ancak bu durumda başarılı olamadı. Manisa'da saray yaptıran II. Murat resmi olmayan bir hükümdarlık sürüyor idi. Resmi olmayan bu sultanlığın Edirne'deki temsilcisi Çandarlı Halil Paşa'ydı.¹⁶⁶

Sultan Murat'ın Varna Savaşı'ndan sonraki süreçte herhangi bir tahta geçişi yoktur. Sultan gibi davranmış olsa da komşu devletlere gönderilen Varna Savaşı'na yönelik mektuplarda Bey veya Sultan olarak Mehmet yazmaktadır.¹⁶⁷ II. Murat, İstanbul'da yaşayan tehlikeyi bilerek ve bu durumun devlet içerisinde iç savaşa dönüşebileceğini düşünerek Manisa'ya çekilmiştir. Sultan bütün işleri Halil Paşa'ya bırakmıştır. 1444 yılının Kasım ayında Anadolu Beylerbeyi olarak atanan İsa Bey'in bu makama gelmesi Çandarlı Halil Paşa'nın ileride planlarının kolayca uygulamaya geçmesinde yardımcı olacaktı. Yeniçeri ağası Kurtçu Doğan'ın da Çandarlı Halil ile beraber hareket etmesi işleri birazdan daha da kolaylaştıracaktı. Çandarlı Halil Paşa'nın "hakim-i mutlak" durumunu çekemeyenler ise II. Mehmet'in yanında yer almıştır. Çandarlı Halil Paşa çok güçlüydü ancak küçük Sultanın yanında yer alan isimler de uç beylikleri yapmıştı ve bu durum Halil Paşa ve II. Murat'ın çok büyük uğraşlar sonucunda kurdukları barış ortamını zedeleyebilirdi. Sultan Murat ve yareni Halil Paşa gerçekten dış politikada ihtiyatlı davranmayı misyon olarak belirlemişler ve devleti zorda kalmadıkça savaşa sokmamışlardır.¹⁶⁸ Hadım Şahin Paşa çok büyük bir askeri kumandandı. Çandarlı sülalesi Veziriazamlık koltuğuna genellikle kadılıktan geliyordu ve askeri anlamda ordu komutanlıkları yoktu. Hadım Paşa ise Rumeli Beylerbeyliği yapmıştı ve Rumeli'deki bütün uç beylerin reisiydi. Askeri anlamda nüfuzları arasında fark vardı. Fakat Halil Paşa, kapıkulunu kendi nüfuzu altında tutmaktaydı. Şahin Paşa tüm gücüyle Mehmet'i destekliyordu. İki partinin paşaları da son derece güçlüydü ancak

¹⁶⁵ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.109.

¹⁶⁶ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.111

¹⁶⁷ İnalçık, Fatih Sultan Mehmed, s.138.

¹⁶⁸ İnalçık, Fatih Sultan Mehmed, s.133

hiçbirinin Halil Paşa kadar kudreti yoktu.¹⁶⁹ Zağanos Paşa da, Şahin Paşa gibi Rumeli de Sancakbeyliği yapmıştır. Mehmet'in otorite kurmasını en çok isteyen isimlerin başında gelen Zağanos Paşa, Çandarlı'nın baş düşmanı ve onun rekabet halinde olan paşalardan birisiydi.¹⁷⁰

Çandarlı Halil Paşa'nın dışarıda ihtiyatlı barışçı politikasına karşı genç Padişah'ın etrafındakiler eskiden uçlarda görev yapmışlardır. Aslında onlar hakiki askerlerdir. Gaza düşüncesine uygun olarak ve Mehmet'e otorite kazandırmak için büyük bir askeri sefer yapılması tarafındaydılar. Yapılacak fetih hareketleri genç sultanın otoritesini arttıracığına ve Manisa Sarayı'nın öneminin kalmayacağına inanıyorlardı. Onlar Halil Paşa'ya nispet olarak "nevcivân-ı devlet olan şehriyârın devleti böyle olur derlerdi."¹⁷¹

Bu yüzden Mehmet'in partisindeki Paşalar bir an evvel büyük bir zafer kazanarak gerçek Sultanın kim olduğunu ispatlamak istiyorlardı. Şehabeddin ve Zağanos ikilisi genç Sultanı İstanbul'un fethine teşvik ediyorlardı. Ancak bu durum Çandarlı Halil siyasetine ters bir durumdu. İstanbul'u bin senedir kimse alamamıştı ve şehir alınırsa onun siyaseti ve etkinliği de yok olacaktı. Durum hem siyasi hem de şahsi idi. Halil Paşa, Mehmet'in paşalarıyla rekabet ediyor ve onların yapmış olduğu bütün eylemleri Manisa Sarayı'na bildiriyordu.¹⁷²

Çandarlı Halil Paşa'nın böylesine büyük bir fetih hareketine karşı çıkması ihtiyatlılık ve barışseverlik mi yoksa tamamen kişisel mi olduğu bilinmez ama Mehmet'in ve ekibinin alacağı büyük bir zafer onun tamamen kudretini yerle bir edeceği gibi güçlerini rakibi olan paşalara devretmesi kaçınılmaz olacaktı. Bu yüzden Halil Paşa, Edirne'deki bütün olan biteni Manisa'ya bildiriyordu. Murat Han burada rahatlık sebebiyle mi gelen haberlere tepkisiz kalıyordu yoksa iç savaştan çekindiği için mi müdahale etmek istemiyordu tam olarak bilmesek de birazdan ortaya çıkacak suni bir isyan ile Edirne'ye gelecek olması bizi iç savaştan korktuğu tercihinin götürmektedir.¹⁷³

¹⁶⁹ İnalçık, Tetkikler ve Vesikalar, s.86

¹⁷⁰ İnalçık, Tetkikler ve Vesikalar, s.89

¹⁷¹ İnalçık, Fatih Sultan Mehmed, s.136

¹⁷² Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.114

¹⁷³ İnalçık, Tetkikler ve Vesikalar, s.99.

1.3.5.1. II. Murat Dönemi ve Çandarlı Halil Paşa

Çandarlı Halil Paşa, gerçek sultan olarak II. Murat'ı görse de Mehmet'in paşalarının güçleri ve enerjileri yüzünden normal şartlar altında tahta getirmeyi başaramamıştır. Devşirme kökenli paşalar ile Çandarlı Halil arasında anlaşmazlıklar da giderek artmaya başlamıştır. Halil Paşa ve Yeniçeriler Osmanlı tahtında Sultan Murat'ı görmek istiyorlardı. İki tarafında çıkarına Edirne'de yeniçeri isyanı tertiplendi. Osmanlı tarihinde ilk yeniçeri isyanı olan Buçuktepe Vakası görünüşte askerin ekonomik sıkıntılarından dolayı ortaya çıkmışsa da arka planda Halil Paşa'nın II. Murat'ı tahta getirmek için kurgulanan büyük bir organizasyondur. Osmanlı tarihinde Buçuktepe Vakası, askeri politika tanıştırmıştır. Siyasete alet edilen askerler bu tarihten itibaren devlet sisteminde daha etkin rol oynamaya başlamıştır.¹⁷⁴

Yeniçerilerin Edirne'deki baş kaldırışı direkt sultan üzerine değildi sultanın en yakınındaki isim olan Hadım Paşa'yı öldürmeye yönelikti.¹⁷⁵ 1446 yılında Yeniçeriler, Edirne'de isyana başlamıştır. II. Murat, Anadolu'da iken bir türlü tahta gelememiştir. Mehmet ve paşaları belki de onun gelmesiyle kuvvet gösterecek ve devlet iç savaşa sürüklenecekti. Ancak yeniçeriler şimdi Şehabeddin Paşa'nın 1442 yılındaki bozgunun hesabını isyan ederek sormaya kalkıyorlardı. İsyân doğrudan Hadım Paşa üzerine olmuştur. Halil Paşa biliyor ki Murat'ın tahta dönmesindeki en büyük engel o olmuştur. Paşa'nın evini basan yeniçeriler Paşa'yı ellerinden kaçırmıştır. II. Murat'ı tahta getirmek için Çandarlı Halil Paşa Yeniçerileri tahrik ederek isyanın başlamasına sebep olmuştur. Hedef doğrudan II. Mehmet olmamış onun siyasetini uygulayan güçlü komutan Şahin Paşa olmuştur.¹⁷⁶ Sonrasında ise olaylar içinden çıkılamayacak yerlere doğru kaymıştır. Çünkü Orhan İstanbul'da Bizans Sarayındadır ve Yeniçeri de Buçuk-tepe mevkiinde toplanmışlardır, Orhan'ın yanına gideceklerin söyleyerek tehditlerde bulunmuşlardır. Bir kıvılcım devleti telafisi olmayacak tehlikeler ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu durum Çandarlı Halil

¹⁷⁴ Abdülkadir Özcan, “ Buçuktepe Vakası”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt, 6, İstanbul, 1992, s.344

¹⁷⁵ Anonim Osmanlı Kroniği, a.g.e, s.76

¹⁷⁶ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.120

Paşa'yı bile endişelendirmiştir. Önlem olarak ise şiddete başvurulmuş ve ulufelerine zam yapılmıştır.¹⁷⁷

Çandarlı Halil Paşa, isyan başlamadan önce böyle bir olayın vuku bulacağını II. Murat'a iletmiş ve II. Murat derhal yola çıkmıştır. İsyân hareketi Bursa'da iken meydana gelmiştir. II. Murat'ın Edirne semalarına geldiğinden Çandarlı Halil ve ekibi dışında kimsenin haberi olmamıştır. Mehmet'in, Çandarlı'ya ve babasına direnecek gücü kalmamıştır. Paşalar ise Yeniçeriler ile tehdidin büyüklüğünü anlamışlardır. Hali hazırda Çandarlı yanlısı devlet adamları ve yeniçeri, II. Murat'ın devleti idare etmesini istiyordu. Halil Paşa'nın kimsenin haberi olmadan II. Murat'ı Edirne'ye sokması şaşkınlık verici bir gelişmedir. Paşa, önce Mehmet'i paşalarından ayırarak bütün ipleri eline almıştır. İki partinin herhangi bir çatışmaya girmemesi bir anlaşma yapıldığının işareti olabilir. Bu durum oldukça muhtemeldir çünkü isyan bastırılıp Murat tahta çıkınca kimsenin hayatına dokunulmamıştır. II. Murat'ın Edirne'ye gelişinden Sultan Mehmet haberdar değildi. Halil Paşa, Murat Han Edirne'ye geldiğinde tedbir amaçlı olarak Mehmet'i uzun sürecek olan bir ava göndermiştir. Genç Sultan tahttan indirildiğini muhtemelen av sırasında ya da saraya geldiğinde öğrenmiştir. Çandarlı Halil Paşa, yeniçeri ile birlikte önceden ortamı hazırlamış ve ardından II. Murat'ı iç savaşa izin vermeden tahta getirmiştir. Bu Çandarlı ve ekibinin büyük bir başarısıdır.¹⁷⁸

Yeniçeri isyanının başladığı sırada Eflak ve Mora'da da tehlikeli gelişmeler olmuştur. Kısacası bu taht değişikliği tesadüfi bir durum değil alınan bir önlemdir. Tahttan indirilen genç Sultan hesabını kapatmak için sadece Halil Paşa'yı değil yeniçerilerle de zamanı geldiğinde uğraşacaktır. Mehmet, İbrahim Paşa ile Manisa'ya gönderilmiştir. Zağanos Paşa ise Balıkesir'e sevk edilmiştir. Genç Sultanın enerjik ekibi 1451 yılında tekrar toplanmak üzere şimdilik dağıtılmıştır. Payitahtta ise Halil Paşa ve ekibi otoritesini korumuş şimdilik zirvede yer almışlardır.¹⁷⁹ Tahttan uzaklaştırılmasından Halil'i mesul tutan II. Mehmet'in kini büyük olacaktır. Kininin büyüklüğü ne kadar olursa olsun II. Murat tahta oturmuş ve Çandarlı ulu makamında rakipsiz kalmıştır. Murat tahta geçince devlet içerisindeki vezirlerde değişikliğe gidildi tabii olarak Çandarlı Halil görev yerini korurken, Halil'in rakipleri

¹⁷⁷ İnalçık, Tetkikler ve Vesikalar, s.98

¹⁷⁸ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.121

¹⁷⁹ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.127

hükümetten uzaklaştırılmıştır. Mehmet, Manisa'ya gittikten sonra Anadolu padişahı gibi davranmaya başlamıştır öyle davranması da muhtemeldir çünkü o devrik bir Sultandır ve darbenin adı da Çandarlı Halil Paşa'dır. Neşri, olayların tarihini kronolojik olarak karıştırmış olsa da ittifaklara yer vermesi açısından bizim için önemlidir.¹⁸⁰

Aynı ifadeler Oruç Beğ tarihinde de yer almaktadır. Sultan Murat'ın paşaların ittifakıyla geldiği ve Mehmet'in Manisa'ya gönderildiği yazmaktadır.¹⁸¹ Sultan Murat'ın ikinci defa cülusundan ölünceye kadar devleti yöneten isim yine Çandarlı olmuştur. O, Murat Han vefat edene kadar devleti yine müdahalesiz bir şekilde yönetmiştir.¹⁸² Bu beş yıllık dönem içerisinde Mora'nın Osmanlı Devleti'ne geçmesine büyük katkıda bulunan Halil Paşa ardından II. Kosova Savaşı'nda Eflak Prensi olan Drakula'yı müttefiklerinden ayırarak padişahın zaferi kazanmasında da büyük katkıda bulunmuştur. II. Murat "hassas, nahif, sadık ve cesur" bir padişah olarak kaynaklarda geçmiştir. En önemlisi de Sadrazam yani yardımcısı ile birlikte devleti son derece birbirlerine saygılı ve uyumlu bir şekilde yönetmişlerdir. 3 Şubat 1451 yılında Murat Han vefat edince derhal Halil Paşa, Manisa'da bulunan devrik Sultan Mehmet'i tahta çağırmıştır. Mehmet'in tahtı teslim alması tam tamına on altı gün sürmüştür. Sultanların ölümünden sonraki süreçteki devlet idaresi son derece önemlidir ve Halil Paşa da aldığı önlemlerle bu geçiş dönemini iyi bir şekilde yönetmiştir.¹⁸³

1.3.5.2. İkinci Mehmet Dönemi ve Çandarlı Halil Paşa

Çandarlı Halil Paşa, İkinci Murat vefat ettiğinde hemen Manisa'ya haber yollamış ve Mehmet'te derhal yola çıkarak tahta yürümüştür. Sultan Mehmet tahttan beş yıl ayrı kalmıştır. II. Murat vefat ettiğinde yeniçeriler tekrardan ayaklanmıştır. Ancak Çandarlı Halil Paşa bir kere daha sahnededir. Bu sefer isyanı kışkırtan değil isyanı yatıştıran bir roldedir. Halil Paşa, bu noktada devreye girerek isyanı yatıştırmıştır. Çandarlı, Mehmet'i tahttan indiren pozisyondayken şimdi de tahta geçmesine katkı sağlamıştır. Böylelikle devlette hala kimin güçlü olduğu da ortaya

¹⁸⁰ Neşri, a.g.e, s.273

¹⁸¹ Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.64

¹⁸² Uzunçarşılı, Çandarlı Vezir Ailesi, s.66

¹⁸³ Münir Aktepe, "Çandarlı Halil Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 8, İstanbul, 1993, s.212

çıkıştır.¹⁸⁴ Murat Han öldüğünde hayatta iki tane oğlu vardı bunlardan birisi tahta geçecek olan oğlu Mehmet diğeri ise henüz beşikte olan Şehzade Ahmet'tir. II. Mehmet tahta çıktığında teamüller gereği ilk yaptığı eylem üvey kardeşini boğdurmak olmuştur. II. Mehmet'in kardeşinin beşikte olması duygusal bir yaklaşıma neden olabilir ancak ilerleyen tarihlerde daha büyük sıkıntılar yaşanmaması için küçük şehzadenin öldürülmesi zaruridir.¹⁸⁵ Mehmet tahta oturduğu sırada babasının vezirleri Çandarlı ve İshak Paşalar yeni Sultanın uzağında yer alıyorlardı. Daha doğrusu beş yıl önce yaptıklarından dolayı korkuyorlardı. II. Mehmet, Şehabeddin Paşa'ya;

Babamın vezirleri neden uzakta duruyorlar? Bunları çağır Halil'e eski yerini almasını söyle; İshak da Anatolikon Theması'ndaki orduları kumandanları ve eşrafı ile beraber babamın cesedini Prusa'ya gömsünler. Doğu vilayetlerinin de idaresine nezaret etsin.¹⁸⁶

Halil Paşa böylece eski makamında kalmayı sürdürdü, İshak Paşa'da Anadolu Beylerbeyi olmuş oldu. Mehmet elbette ki Halil Paşa'nın yaptıklarını unutmamıştı ama hala onu yok edecek gücü kendinde göremiyordu. II. Mehmet tahta çıktığında, Vezirleri Halil Paşa, Saruca Paşa, Hadım Paşa ve İshak Paşa idi. İshak Paşa vezirlikten Anadolu Beylerbeyliği'ne getirildi. Rumeli Beylerbeyi ise Karaca Bey oldu.¹⁸⁷ Fatih Sultan Mehmet'in tahta çıkmasıyla beraber devlette I. Bayezid dönemine benzer büyük değişimler yaşanacaktır. Fatih'in ikinci ve en uzun tecrübesi olan saltanatı tam otuz yıl sürecektir. Mehmet tahta çıkar çıkmaz Karamanoğlu derhâl Anadolu'dan bir kuvveti harekete geçirdi. Böylelikle II. Mehmet ilk seferini Karamanoğlu üzerine yapmıştır.¹⁸⁸ Karamanoğlu, Murat Han tarafından haksız yere ele geçirilmiş kaleleri almak için Isparta tarafına saldırmıştır. Murat Han vefat ettikten sonra Anadolu beylerinde huzursuzluk başlamış II. Mehmet beylerin bu duruma karşılık şimdilik babasının ve Çandarlı'nın politikasını devam ettirmek zorunda kalmıştır. Batı'dan gelen tehlikelere karşı da tavizkar davranarak şimdilik sükûneti sağlamaya çalışmıştır. Mehmet Han, Karamanoğlu ile uğraştığı bu sıkışık günlerde Bizans'tan çok büyük bir hata gelmiştir. Yapılan barış anlaşmasını bozarak

¹⁸⁴ Teyfur Erdoğan, Fatih Sultan Mehmet Fethin Babası, İstanbul, Erdem Yayınları, 2020, s.69

¹⁸⁵ Uzunçarşılı, Çandarlı Vezir Ailesi, s.67

¹⁸⁶ Dukas, İstanbul'un Fethi Dukas Kroniği(1341-1462). Çev. V. Mirmiroğlu, İstanbul, Kabak Yayınları, 2013, s.159

¹⁸⁷ Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.71

¹⁸⁸ Erhan Afyoncu, Bir Cihan Hükümdarı Fatih Sultan Mehmet, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2018, s.19

Orhan için verilen paranın iki misline çıkartılmasını istediler. Orhan'a bazı beylerin itaat ettiğini ve Orhan'ı Osmanlı topraklarına serbest bırakmayı düşündüklerini ilettiler. Mehmet Han, Bizans'ın yapmış olduğu acemice oyuna karşılık Karamanoğlu ile barış yapmış ve ardından Bizans için yapılacakları düşünmek için başkente dönmüştür.¹⁸⁹

Fatih Sultan Mehmet Han'ın şehzadelik zamanından beri planladığı büyük bir fetih hareketi vardı. İstanbul'u almak istiyordu ancak ilk tahta çıktığında bu girişimi gerçekleştiremeden tahttan indirilmişti şimdi ise Bizans'ın son yaptıkları nedeniyle Bizans'ı yok etme hayali azim ve kararı her zamandan daha kuvvetli hale gelmişti ve derhal hazırlıklara başladı. Bizans'ın yapmış olduğu tehditler, Sultan Mehmet'i Karaman Seferi'ni yarıda kesmesine sebep olmuştur. Karamanoğlu ile kısa süren savaş sonunda barış yapılmış ve İbrahim Bey, genç Sultanın egemenliğini tanımaya mecbur olmuştur.¹⁹⁰ Sultan Mehmet Bizans'ın yapmış olduğu girişimlerinden dolayı artık ortadan kaldırılması gerektiğine inanıyordu. O, her daim o devletin tehlikeli ve fitnenin başı olduğunu biliyordu ve derhal hazırlıklara başlamıştı. Hazırlıklar sürerken yarısı dedikodu yarısı gerçek bazı siyasi gerginlikler de oluyordu. İstanbul'un fethedilmesi demek Çandarlı Halil Paşa'nın sonu demekti. Şahsi olarak böyle bir girişime karşı tutumu her zaman belliydi bunun yanında bir de Haçlıların bir araya gelmesi hususunda endişeleri de vardı, ancak Sultan Mehmet son derece kararlıydı. Bu seferi muhalifleri ortadan kaldırarak değil İstanbul'un alınmasını meşru göstererek şehri ele geçirmeye çalışmaktaydı. Çandarlı, kendi sonunun geleceğinin bilincinde olduğu bu sefere karşı sesli bir muhalif tavır sergiliyordu. Dukas'a göre Halil Paşa, Rumların sağ koluydu ve onların çıkarları doğrultusunda hareket etmekteydi.¹⁹¹

Halil Paşa'nın Bizans'tan rüşvet alıyor, onları kolluyor fikri Türk kaynaklarında da Dukas'ın belirttiği gibi onun "gâvur ortağı" olduğu düşünülmüştür.¹⁹² Elbette ki bu anlatılanların fethine karşı tavır sergileyen bir devlet adamı için bir yerlere oturtulabilir. Lakin Çandarlı Halil Paşa, Osmanlı Devleti'nin en kudretli ikinci kişisidir. Onun Bizans'ın altınlarına da ihtiyacı yoktur. Onun

¹⁸⁹ İnalçık, Fatih Sultan Mehmed, s.157.

¹⁹⁰ İnalçık, Fatih Sultan Mehmed, s.156.

¹⁹¹ Dukas, a.g.e, s.173

¹⁹² Emecen, Fetih ve Kıyamet, s. 191

barışçıl tutumu eski Sultanın siyasetini takip eden biri olmasından dolayı Bizans tarafından hediyeler verilmiş olabileme ihtimali yüksektir. Halil Paşa yaşlı bir devlet adamıdır. Devletin içerisinde çok büyük badireler görmüştür. Osmanlı Devleti, Ankara Savaşı'nın getirdiği hezimetten uzun yıllar atamamıştır. Muhafız grubunun en büyük argümanları arasında I. Bayezid döneminde yapılan kuşatmanın ardından devletin başına gelen uğursuzluklardır. Ardından II. Murat'ın İstanbul'u kuşatmasının ardından gelen İmparatorluğun en uzun yılı olan 1444 yılında vukua gelen olaylardır. Kısacası İstanbul kuşatmasının uğursuzluk getireceği inancı vardır. Halil Paşa, tecrübelerinden, korkularından, felaketlerden ve kendi şahsi çıkarları gereği bu kuşatmaya karşı bir tavır göstermiştir ancak bu durum rakiplerinin farklı yorumlamalar yapmasına da fırsat vermiştir. Bu yorumlardan bazıları Dukas'ın anlattığı gibi rüşvettir. Sultan Mehmet, dini zümrelerle toplantılar yaparak bu fethin olması gerektiğini topluma kabul ettirmeye çalışmıştır ve bu zümreleri arkasına almıştır. Böylesine toplumsal bir fetih hareketine karşı olanlara yönelik şüpheye ve soru işaretlerine neden olmuştur.¹⁹³

Teşebbüs zaferle sonuçlanırsa kendisinin, muzaffer olunmazsa eğer devletin tehlikeye düşeceğini görmekteydi. Hatta şehir alınsa dahi Haçlı Seferleri'nin arkasının kesilmeyeceğine inanmaktaydı. Halil'i tam olarak düşüncesinden vazgeçiremeyen Sultan Mehmet ise onu fethi gerçekleştirene kadar yanından ayırmamıştır.¹⁹⁴ Bütün bu görüş ayrılıklarına rağmen Halil Paşa İstanbul'un fethi için yapılan hazırlıklar sırasında gerek Rumeli Hisarı'nın yapılması gerekse de top dökümünün sağlanmasında önemli hizmetlerde bulunmuştur. Hem Zağanos hem de Şahin Paşa ile İstanbul'un fethinin hazırlık sürecinde beraber hareket etmişlerdir. Devlet adamları arasındaki rekabet doruk noktada olsa bile ortak gaye İstanbul'un alınmasıdır.¹⁹⁵ İstanbul'un fethi büyük bir zafer olmasına rağmen muhasara sırasında Osmanlı ordusu zor duruma düştüğü zamanlarda Çandarlı Halil Paşa şiddetli muhalefetine devam etmiş ve muhasaranın kaldırılması gerektiğini savunmuştur. Ancak Zağanos Paşa, Avrupalıların yardım getirmeyeceğini savunmuş ve dini zümreler de bu durumu destekleyerek umumi taarruza geçilmiştir. Nihayet tarihler 29 Mayıs 1453 tarihini gösterdiğinde şehir fethedilmiştir. Ayasofya'da namaz kılınıp,

¹⁹³ Emecen, Fetih ve Kıyamet, s.192

¹⁹⁴ İnalçık, Tetkikler ve Vesikalar, s. 128

¹⁹⁵ Aktepe, Çandarlı Halil Paşa, s.212

Sultan Mehmet adına hutbe okutulmuştur.¹⁹⁶ Savaş gerçekten genç sultan için psikolojik harbe dönüşmüştür. İstanbul, kuşatmasının ilk günleri başarısızlıklarla geçmiş bu durum padişahı endişeye sürüklemiştir. Osmanlı ordusu zor durumda olduğu vakitlerde Çandarlı Halil Paşa muhalefetini tüm gücüyle sergilemiştir. Osmanlı orduları batıdan destek gelmediği için ilk saldırıları başarısız olsa da sonraki gayretli girişimleri neticesinde şehri İslam başkenti yapmıştır. Savaşın seyrini değiştiren ve askerın moralini yükselten gelişmeler elbette batıdan desteğin gelmemesi ile açıklanabilir. Ancak manevi olarak cereyan eden olayları da yok saymamak gerekir bunlar içinde hiç kuşkusuz Eyüp Sultan'ın mezarının bulunması şehri almak için savaşılan askerın maneviyatını yükseltmiştir.¹⁹⁷ Çanlar şimdi Halil Paşa için çalmaya başlamış, İstanbul alınmıştı ve ertesi günü derhal Paşa makamında azledilmiştir. Mehmet Han çoktan beridir Halil Paşa'ya kin beslemekteydi öldürmek için gerekli ortamı bekliyordu ve o zaman gelmişti. İstanbul alınmıştı şimdi Çandarlı Halil'den daha güçlüydü. Halil Paşa elleri ve ayakları bağlanılarak Edirne'ye gönderildi ve ardından öldürüldü.¹⁹⁸

Halil Paşa'nın, her daim ihtiyatlı davranması, İstanbul muhasarasının olumsuz geçebileceği ihtimallerini açık bir şekilde söylemesi ve en önemlisi II. Mehmet'i 1446 yılında yeniçeri isyanını ateşleyerek tahttan indirmesi neticesinde Halil Paşa öldürülmüştür. İstanbul'un fethi aslında II. Mehmet'in saltanatının fethi olmuştur. Hemen Orhan yakalanarak öldürülmüştür ardından iç siyasette kendisine en büyük kambur olan Çandarlı Halil Paşa'dan kurtulmayı başarmıştır. Çandarlı öldürülmüştü ancak yerine geçen isimler de kısa sürede azledildiler. Bunun nedeni Çandarlı Halil'in asker ve ulema üzerindeki teessürü olarak izah edilebilir ve genç Fatih bu durumu tamamen Paşa'nın düşmanlarına yüklemiş ve onları devlet kapısından uzaklaştırmıştır.¹⁹⁹

Halil Paşa'nın öldürülmesiyle veziriazamlık makamını nesillerce bırakmayan bu rakip aileyi saf dışı bırakmıştır. Artık vezirler ağırlıklı olarak padişahın kapı halkından gelen devşirmelerden oluşacaktır. Halil Paşa öldürüldükten sonra malları müsadere edilmiş ancak II. Bayezid döneminde çocuklarına malları geri verilmiştir.

¹⁹⁶ Neşri, a.g.e, s.288.

¹⁹⁷ Anonim Osmanlı Kroniği, a.g.e, s.114.

¹⁹⁸ Uzunçarşılı, Çandarlı Vezir Ailesi, s.82

¹⁹⁹ İnalçık, Tetkikler ve Vesikalar, s.138

Sonuç olarak Osmanlı Devleti padişahı da olsanız kudretli ve kurumlar üzerinde etkisi yüksek olan bir Paşa'yı İstanbul alınmadan öldüremiyorsunuz. Osmanlı Devleti'nde çok sayıda sadrazam gelip geçmiş birçoğu ufak tefek sebeplerden idam edilmiştir. Ancak Çandarlı Halil Paşa Osmanlı Devleti tarihinde ailesinin gücü ve kendi kudretiyle uzun süre zirvede kalmayı başarmıştır. Uzun süre zirvede kalmasının yanı sıra Çandarlı Halil Paşa devlet yönetiminde taht değişikliklerini de etkilemiştir. Resmen suni bir isyan çıkartarak çocuk da olsa bir Osmanlı Sultanını tahttan indirmiştir. Bu sebeple Osmanlı paşalarının entrikaları, hangi taraftan yana oldukları, kurumların, kitlelerin şehzadeler arasında kimi tercih ettikleri Osmanlı hanedanının kaderini belirlemektedir. İstanbul'un fethinin ardından hanedana rakip aile Çandarlılar devlet kapısından uzaklaştırılarak devlette büyük dönüşümler olacağına sinyalini veren Genç Sultan, Timur bozgununun ardından devletin üzerine almış olduğu ölü toprağını da atmıştır. Sadece güçlenen devlet değildir Fatih Sultan Mehmet de otoritesini tamamen kurarak devlet ile beraber güçlenmiştir. Fethin ardından Fatih yönünü Balkan sahasına çevirmiş ve İtalya hayaline başlamıştır. Ancak fetih ile beraber yaşanacak sosyal ve ekonomik gelişmeler devletin yararına olsa da toplum nazarında huzursuzluklara neden olmuştur. Fatih zamanında yeterince iyi anlaşılamayan uygulamalar ve politikalar Fatih'in ardından gelecek isimleri ve izleyecekleri güzergâhları belirlemiştir. Fatih devrinde yaşanan olaylar birçok bakımından çocuklarının kaderini de etkilemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞEHZADE CEM İLE II. BAYEZİD ARASINDAKİ TAHT MÜCADELESİ

2.1. II. BAYEZİD'İN TAHTA ÇIKIŞI

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethinin ardından devlet düzeninde devrim olarak niteleyebileceğimiz birçok politikayı hayata geçirmiştir. Bunlardan ilki hiç kuşkusuz uzun zamandır devlette Veziriazamlık görevini üstlenen Çandarlı Halil Paşa'yı öldürmektir. Fatih, İstanbul'un fethinin ardından almış olduğu bu karar ile otoritesini tamamen kurmayı başarmıştır. Fatih'in Çandarlı Halil Paşa'yı katletmesi gerçek iktidarını sağladığı tarihtir diyebiliriz. Sebebi Halil Paşa uzun zamandır sadrazamlık makamında görevini icra eden nüfuzlu bir paşadır. Aynı zamanda Çandarlı ailesi Anadolu'nun köklü aileleri arasındadır. Bu yüzden saray içerisinde etkisi güçlüdür ve zaman zaman Fatih'in karar mekanizmasını sınırlandırmıştır. Bu yüzden geçmişin birikimi ve muhalif tavırlarından ötürü Çandarlı Halil Paşa öldürülmüştür. Çandarlı sorununu giderdikten sonra Padişah, İstanbul'u yeni baştan inşa etmeye başlamıştır.²⁰⁰ Bu dönemde yoğun bir şekilde saraylar, medreseler ve imarethaneler yapılmıştır.²⁰¹ Fatih, mesaisini İstanbul'u yeniden düzenlemeye harcarken artık gaza faaliyetlerinin sırası gelmiştir. İstanbul'un fethinin ardından yönünü Balkan sahasına çevirmiştir.

Balkanlarda hiç kuşkusuz savaş yapmak kadar barınmanında çok zor olduğunu Fatih çok iyi biliyordu. Babası zamanında yaşanan ve az daha felaket ile sonuçlanacak Kosova Savaşı'nı bizzat görüp yaşamıştır. Bu yüzden ilk iş olarak 1454 yılında askeri ile birlikte İpsala'ya geçmiştir. Burada kısa süre içerisinde Enez ve Taşoz Kaleleri alınmıştır.²⁰² Aynı yıl Osmanlı donanması Karadeniz'e açılarak kıyılarda bulunan Ceneviz kolonilerini, Trabzon Rum İmparatorluğu'nu ve Bogdan gibi ülkelere gücünü kabul ettirerek haraç ödemeye mecbur bırakmıştır.²⁰³ Bu fetihlerin ardından Fatih gözünü Belgrad'a dikmiştir. Belgrad'ın fethine, padişah çok

²⁰⁰ Tursun Bey, Târîh-i Ebü-l Feth, Haz. Mertol Tulum, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1977, s.67.

²⁰¹ İdris-i Bitlisi, Heşt Behişt VII. Ketîbe Fatih Sultan Mehmed Devri 1451-1481, Tashih- Tahkik- Çev: Muhammed İbrahim Yıldırım, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019, s.79.

²⁰² Tursun Bey, a.g.e, 77.

²⁰³ İnalçık, Klasik Çağ, s.40.

büyük önem vermiştir. Tuna kenarında bulunan bu şehir Macaristan'ın kapılarını Osmanlı Devleti'ne açacaktır. Osmanlı Kroniklerinde bu savaş için İstanbul'da bozduğu bakır atı ve çanlar ile toplar döktürdüğü ifadesi mevcuttur.²⁰⁴ Fatih, Belgrad Seferi'nden başkente eli boş dönecektir. Sefer, Osmanlı Devleti adına çok kötü geçmiştir. Balkan sahasında yapılan savaşlar Osmanlı Tarihi boyunca çok zorlu olmuştur. Çetin bir coğrafyaya sahip olan Balkanlar ve Rumeli Beyleri arasındaki çıkar çatışmaları seferlerin sonucunu belirleyen etken olmuştur. Ancak bazı şeyleri de Fatih bu savaşta tecrübe etmiştir. Aşıkpaşazade'ye göre bu savaş Rumeli Beyleri yüzünden kaybedilmiştir.²⁰⁵ Belgrad Seferi'nde Osmanlı Devleti birçok önemli komutanını, üç yüz topunu ve yirmi dört bin askerini kaybetmiştir.²⁰⁶

Bu savaş sırasında Fatih'in eline kılıç aldığı rivayet edilir²⁰⁷ ve baldırından yaralandığı da söylenmiştir. Bu bilgi hakkında detaylı bilgi yoktur ancak Padişah'ın savaş sırasında ordunun uğradığı felaketler nedeniyle çok öfkelenmiş ve dudaklarını kanarcasına sinirden ısırıldığı ifade edilmiştir.²⁰⁸ Fetihname yazarı burada birçok başarı elde edildiğini söylese de sefer başarısızlık ile sonuçlanmıştır.²⁰⁹ Papalık, Belgrad Muhasarası'na ayrı bir önem vermiştir. Ege sahillerine donanma yollamış ve buradaki birçok limanı işgal etmiştir.²¹⁰

Bu savaşın neticelerini unutturmak ve devletin moralinin yükselmesi için padişah Şehzade Bayezid ve Şehzade Mustafa'yı başkente çağırarak İstanbul'da sünnet merasimlerini gerçekleştirmiştir. Tursun Bey'e göre ulu bir sünnet töreni düzenlenmiştir.²¹¹ Birçok farklı diyardan beylere, şeyhlere, hocalara haber verilerek görkemli bir tören yapılmıştır.²¹² Ancak Fatih Sultan Mehmet, Balkanlardan vazgeçmeyecekti. Sünnet merasiminin ardından kendisi Mora'ya Vezirini ise Sırbistan'a yollamış idi. Fatih'in bu fetih hamleleri tamamen Avrupa ve Roma hedefine uygun hareketlerdi. Tarihler 1459 yılını gösterdiğinde Tuna Nehri'nin

²⁰⁴ Neşri, a.g.e, s.293.

²⁰⁵ Âşık Paşazade, a.g.e, s.190.

²⁰⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi Cilt II İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016, s.18.

²⁰⁷ Neşri, a.g.e, s.294.

²⁰⁸ Selahattin Tansel, Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, s.123.

²⁰⁹ Kıvâmî, Fetihnâme, Haz. Ceyhun Vedat Uygur, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2018, s.217.

²¹⁰ Halil İnalçık, "Mehmed II", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 28, Ankara, 2003, s.397.

²¹¹ Tursun Bey, a.g.e, s.84

²¹² Âşık Paşazade, a.g.e, s.192.

birçok kıyası ele geçirilmiş. Sırp toprakları tamamen Osmanlı'nın parçası haline gelmiştir.²¹³ Fatih, Balkanlarda Macar etkisini azaltmak için 1459 yılına kadar Sırbistan'a dört sefer düzenlemiştir.²¹⁴ Bu arada Fatih Batı'da ilerlerken Edirne'den bir oğlunun doğduğu haberini almıştır. 1459 yılında Fatih, Batı'da seferdeyken Şehzade Cem dünyaya gelmiştir.²¹⁵

Cem Sultan'ın annesinin adı Çiçek Hatun'dur.²¹⁶ Çiçek Hatun'un kökeni hakkında Fatih dönemi hakkında eserler vermiş olan John Freely, "muhtemelen bir Sırp prensesi olan Çiçek" diyerek Cem'in annesine Sırp prensesi olarak takdim etmiştir.²¹⁷ Fatih bir Şehzadesi'nin dünyaya geldiğinin haberini aldı. "Mini mini Şehzade'ye nazik ve şairane bir ad koydu, Cem".²¹⁸ Cem Sultan doğumundan dört yaşına kadar Çiçek Hatun'un terbiyesiyle ve öğrenimine başlayana kadar iyi dayeler elinde yetişmiştir.²¹⁹ Annesinden rivayete göre İtalyanca ve Rumca'yı öğrenmiştir. Cem Sultan, 4 yaşını geçtikten sonra sancağa çıkmadan önceki eğitim hayatına başlamış idi. Şehzadeler, sancağa çıkmadan önceki eğitim hayatları son derece önemlidir. Aldıkları eğitimler ileride onlara büyük faydalar getirmektedir.²²⁰

Burada pek inandırıcı gelmese de tarihsel bir dedikoduya yer vermek gerekmektedir. Rivayete göre Fatih Sultan Mehmet veraset savaşlarını sevmediği söylenir. Hali hazırda iki tane oğlu olan II. Mehmet, üçüncü kez erkek çocuğuna sahip olmaktan şikayetçidir. Saray dedikodularına bakılırsa, Fatih Sultan Mehmet bir gün beşiği savurmuş ve Cem Sultan'ın şaşkınlığına bu olayın neden olduğu rivayet edilmiştir. Tarihçiler Cem'i tarif ederken ki şaşkınlığın sebebinin bundan kaynaklandığını söylemektedirler.²²¹

Fatih'in yeni doğan şehzadeden hoşnut olmadığından birçok batılı tarihçi bahsetmiştir. Fatih'in böyle bir olayı yapmış olmasını muhtemel gösteren kanıtlar da

²¹³ Tansel, Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti, s.131.

²¹⁴ İnalçık, Klasik Çağ, s.41.

²¹⁵ Meriç, a.g.e, s.1.

²¹⁶ İ. Halil Ersoylu, Cem Sultan'ın Türkçe Divanı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları,2014, s.3.,

²¹⁷ John Freely, Cem Sultan Rönesans Avrupası'nda Tutsak Bir Şehzade, İstanbul, Everest Yayınları, 2012, s. 14.

²¹⁸ Ahmet Refik Altınay, Sultan Cem Geçmiş Asırlarda Osmanlı Hayatı, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009, s.4.

²¹⁹ Kemal Yavuz, Frengistan'da Ağlayan Bir Şair " Ölümünün 515. Yılında Cem Sultan" , İstanbul Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı Dergisi, Sayı 40, 2009, s.273.

²²⁰ Haldun Eroğlu, Padişah ve Oğulları, İstanbul, Berikan Yayınları, 2019, s.10.

²²¹ Freely, a.g.e, s.15.

yok değildir sebebi batılılar Cem'i tasnif ederken yüzündeki bazı izlerin mevcut olduğunu ifade etmeleridir.²²² Çocukluğunun ilk evresi sarayda geçen Cem küçük yaşta iyi bir eğitimden geçmiş ve Kastamonu Sancağı'nın yolunu tutmuştur. Osmanlı Devleti'nde şehzadeler devlet idaresini daha erken yaşlarda öğrenmek ve tecrübe kazanmak için sancaklara tayin olunurdu.²²³ Cem Sultan'ın ilk durağı ilim yuvası olan Kastamonu'ydu gelişimini sağlayacak adımları o burada atmıştı. Vakıat yazarı Cem'in Kastamonu'ya geldiğini ve "Kastamonu sancağı ki Candar tahtıdır, ana gönderildi dokuz yaşında idi anda tahsil-i ilim-ü edebe meşgul oldu..." yazmaktadır.²²⁴

Bu tarihe kadar Fatih birçok fetih hareketini çoktan gerçekleştirmiştir. Önce Sırbistan ve birçok Tuna kıyısında bulunan kaleleri alarak ileride Kanuni Sultan Süleyman'ın Belgrad'ı almasında çok büyük yardımcı olmuştur. Mora'daki Müslüman kadınların halinin harap olduğunu duyan Fatih bu duruma sinirlenerek derhal burayı ele geçirmeye çalışmıştır. Aynı zamanda Sırbistan'ı da ihmal etmemiş ve Mahmut Paşa'yı Sırbistan üzerine yollamıştır.²²⁵ Rumeli Beyleri'nin fikir ayrılıkları Mahmut Paşa'nın seferi sırasında da gün yüzüne çıkmış olsa da Paşa son derece başarılı bir sefer gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda Mora'nın alınmasıyla beraber Osmanlı Devleti, Akdeniz'de stratejik olarak önemli bir noktayı ele geçirmiştir.²²⁶

Tahta çıkmasının henüz üzerinden on yıl gibi kısa bir süre geçmişse de birçok coğrafi konumu önemli merkez Osmanlı'nın parçası haline gelmiştir. 1461 yılında Trabzon'u 1463 ve 64 yıllarında Bosna'yı almış ve devletin sınırlarını oldukça genişletmiştir. Ancak onun korktuğu isim bunlardan başkadır. Ne zamandır Akkoyunlu Devleti şahı Uzun Hasan, Anadolu'da Karamanoğlu ile bir olup Osmanlı aleyhine birçok eylem yapmaktaydı. Fatih, zaman içerisinde Karaman'ı almışsa da buradaki dağlık alanlarda yaşayan Türkmenler kontrol altına alınmamış zaman zaman Uzun Hasan ile işbirliği yapmışlardır. Uzun Hasan, Fatih ne zaman yönünü

²²²İsmail Hikmet Ertaylan, Sultan Cem, İstanbul, Alfa Yayınları, 2015, s.31.

²²³ Haldun Eroğlu, Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu, İstanbul, Akçağ Yayınları, 2004, s.35.

²²⁴Mehmed Arif, Vâkıâtı Sultan Cem, Çev: Merve Erünsal, Pergole Yayınları, İstanbul, 2019, s.15.

²²⁵Âşık Paşazade, a.g.e, s.192, Tursun Bey, a.g.e, s.93., Hadîdi Tarihi, a.g.e, s.226.

²²⁶ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.22.

Batı'ya dönse her daim Anadolu'da karışıklık çıkartma düşüncesindeydi. İki devletin birbirinden bu kadar nefret etmesi sonraki yıllarda çetin bir savaşın habercisiydi.

Sırasıyla Fatih, Amasra, Sinop ve Trabzon'u ele geçirmiştir. Balkanlarda elde edilen üstünlüğü Karadeniz sahillerinde de ele geçirmeye başarmıştır. Fatih, Trabzon üzerine yürüdüğü seferde çok zahmet çektiği de söylenmektedir. Uzun Hasan üzerine gelen büyük tehlikeyi görerek anası Sare Hatun'u ve Kürt Bey'i Hasan'ı elçi olarak göndermiştir. Fatih'in her ikisine de sevgi ve saygısı bulunmaktaydı. Bu ikisiyle beraber Fatih, Trabzon'a yürüyerek gitmişlerdir. Her ne kadar sevgi ve saygı beslese de bir nevi Fatih'in yanında esir gibiydiler. Sara Hatun, Trabzon'a inildiğinde Padişah'a "Hey oğul! Bu Trabzon için bunca zahmetler niçin çekersin?" dedi. Fatih ise cevap olarak "Ana! Benim bu çektiğim zahmetler din yolundadır ki iman ve tasdik ettiğimiz kıyamet gününde utananlardan olmayalım. Zira bizim elimizde İslâm kılıcı vardır. Eğer biz bu zahmetlere katlanmazsak bize gazi demek layık olmaz" demiştir.²²⁷ Kemalpaşazade'nin anlatımında da gaza vurgusu dikkat çekmektedir. Uzun Hasan kendi üzerine gelecek olan tehlikeye karşı Fatih'i bu fetihden vazgeçirmeye çalışmıştır.²²⁸

Sonuç olarak Fatih, Trabzon Rum İmparatorluğu'na son vererek Karadeniz kıyısında olan bu şehri almıştır. Şehri donanma komutanlarından olan Kasım Bey'e emanet etmiş ve deniz yolundan dönüşe başlamıştır. Fatih seferin ardından Uzun Hasan'ın annesine çeşitli hediyeler vererek ülkesine yollamıştır. Ayrıca barış görüşmeleri için bir heyeti Sare Hatun'un yanında göndermiştir. Uzun Hasan'da bu hediyelere karşılık aynı şekilde Fatih'e bir heyet göndererek seferini tebrik etmiştir.²²⁹

1463 yılına gelindiğinde ise Padişah, Mahmut Paşa ile birlikte Bosna Seferi'ne çıkmıştır. Bu sefer sırasında Padişah ile Mahmut Paşa'nın arası açıldığı söylenmektedir. Mahmut Paşa, Bosna Kralı'nı ikna ederek teslim olmasını

²²⁷ Âşık Paşazade, a.g.e, s.203.

²²⁸ İbn Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman VII. Defter, Haz. Şerafettin Turan, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, s.196.

²²⁹ Kritovulos Tarihi (1451-1467) Çev. Ari Çokona, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.196.

sağlamıştır. Fatih Sultan Mehmet, Bosna topraklarının bu şekilde alınmasına tepki göstermiş ve Mahmut Paşa'yı azarlamıştır.²³⁰

Fatih ile Mahmut Paşa'nın yaşamış olduğu ilk gerilim Bosna Seferi sırasında yaşanmıştır. Tarihler 1468 yılına geldiğinde ise Mahmut Paşa hem Rumeli Beylerbeyliği'nden hem de Sadrazamlık makamından azledildi ve yerine İshak Paşa geçti.²³¹ Mahmut Paşa bütün makamlardan azledilmiş olsa da Gelibolu ile denizlerdeki gemilerin idaresine yani Kaptan-ı Derya olarak atanmıştır. Bitlisi'ye göre vezareti sırasında bütün işlerini dakik olarak yapmaktaydı ve Gelibolu'ya atandıktan sonra da gemileri hazırlamakta vakit dahi kaybetmemiştir.²³² İdris-i Bitlisi'nin Mahmut Paşa'dan söz ederken onu överek başlaması kayda değerdir. Nerede Mahmut Paşa pasajı geçse Bitlisi genellikle bütün işleri zamanında yapan olarak eserinde söz etmiştir. Devlet adamlarının rekabeti devreye girmese yüksek ihtimalle sadaret makamında kalmaya devam edecekti. Bitlisi aynı zamanda Fatih ile Paşa'nın arasının kemal mertebesine eriştiğini yazmıştır.²³³

Mahmut Paşa emrindeki donanma ile Eğriboz üzerine gitmiş ve padişah karadan orduya yardıma gelmiştir. Mahmut Paşa denizden kaleyi kuşatmıştır. Kale üç gün üç gece boyunca dövülmüştür. Sonuç olarak Mahmut Paşa kaleyi almış, Eğriboz İslam yurdu olmuştur.²³⁴ Ancak yine de belirtmek gerekir Fatih, Batı'da yapmış olduğu fetihlerden korkmuyor idi. Onun her daim korkusu Doğu'da Uzun Hasan gibi birisinin varlığı idi. Sonuç olarak korkulan olmuştu. Pir Ahmet, Karaman ve Konya'ya saldırı düzenlemişti. Tabi bu saldırıların arkasında Uzun Hasan vardı. Padişah, Rum Mehmet Paşa'yı Pir Ahmet üzerine göndermiştir. Rum Mehmet Paşa bu noktada inanılmaz tahribatlar yaparak halka büyük zulümler de etmiştir. Onun bu politikası Osmanlıların zaman içerisinde buraya daha fazla önem vermek zorunda kalmasına sebep olmuştur.²³⁵

Rum Mehmet Paşa, Larende'den geçip Ereğli'ye varmış ve bütün köyleri tahrip etmiştir. Vilayetin halkı, Mehmet Paşa'nın tahribatlarına karşı isyan etmiştir.

²³⁰ Âşık Paşazade, a.g.e, s.209.

²³¹ Kasım Bolat, Osmanlıda Paşalar ve Padişahlar 1421-1520, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2020, s.186.

²³² İdris-i Bitlisi, a.g.e, s.190-191.

²³³ İdris-i Bitlisi, a.g.e, s.141.

²³⁴ Âşık Paşazade, a.g.e, s.215.

²³⁵ Bolat, a.g.e, s.188.

Paşa'ya Allah resulünün vakıflarına nasıl dokunursun demiştir. Paşa, söylenenlere kulak asmış yapmış olduğu kötülükler İstanbul'dan duyulmuştur. Aşıkpaşazade, hali hazırda sevmediği Mehmet Paşa için “Tanrıdan korkmadı, peygamberinden utanmadı” demiştir.²³⁶ Fatih'e gelen şikayetler üzerine padişah öfkelenmiştir. Ardından İshak Paşa'yı Karaman üzerine yollamıştır. Pir Ahmet'i Konya sahasından kovmak üzere görevlendirilmiştir.²³⁷

Padişah İshak Paşa'ya, “Var, Karamanoğlu'nu ilden çıkar. Bu uğursuz Rum orada hayli kötülükler etmiş. Sen şimdi Karaman'ın sadece fesat çıkarıcılarını ilden çıkar.”²³⁸ Paşa'yı halka karşı ılımlı bir politika gütmesini istemiştir. İshak Paşa, önce Larende'ye ardından İçel'e gitmiştir. Karamanoğlu bunun haberini alınca Uzun Hasan'ın yanına kaçmıştır. Bunun üzerine İshak Paşa, Aksaray'a gelmiş ve burada bulunan bazı haneleri İstanbul'a sürmüştür. Diğer taraftan Gedik Ahmet Paşa'ya da asker verilerek Alanya'yı fethetmesi istenmiştir. Alanya'nın Beyi Kılıç Arslan idi. Ahmet Paşa kaleyi sulh yoluyla almıştır.²³⁹ Artık daha büyük bir savaş kaçınılmaz hale gelmiştir. Elbette ki savaşın adı Otlukbeli olarak kayıtlara geçecektir. Fatih, Batı'da ilerlerken Anadolu fetihleriyle Uzun Hasan'a bir adım daha yaklaşıyor idi. Esasında Uzun Hasan, Fatih'in çekindiği isimlerden birisiydi. Padişah, dedesi Yıldırım Bayezid'in yaşamış olduklarından çekiniyordu. Bu yüzden biraz da kendisini ağırdan alıyordu. Ancak Konya, Alanya gibi şehirlerin de alınması ile bu iki devlet tamamen sınırdaş olmuştu. Fatih Sultan Mehmet doğuda Uzun Hasan ile bu dönemde uzun süre uğraşmak zorunda kalmıştır.²⁴⁰

1471 yılına gelindiğinde Karaman sorunu Osmanlı Devleti için en büyük devlet meselesiydi. I. Bayezid de “*emperyal*” olmak istemiş doğudan gelen Timur bu hayalleri suya düşürmüştü. Mehmet İmparator olmak istiyor ve buna yönelik adımlar atıyordu. Geçmiş her daim aklına gelerek buna uygun hareket ediyordu. Tarihler ilerledikçe Akdeniz'de Venedik saldırıları artmış aynı şekilde işbirlikçi Uzun Hasan da tarihler 1472'yi gösterdiğinde Bursa'yı tehdit edecek kadar ileri gitmiştir.²⁴¹

²³⁶ Aşık Paşazade, a.g.e, s.216.

²³⁷ Hadîdî Tarihi, a.g.e, s.258.

²³⁸ Aşık Paşazade, a.g.e, s.217.

²³⁹ Aşık Paşazade, a.g.e, s.217.

²⁴⁰ Nicolae Jorga, Büyük Türk Fatih Sultan Mehmet, Çev: Nilüfer Epçeli, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2017, s.184.

²⁴¹ İnalçık, Klasik Çağ, s.42.

Osmanlı Devleti, Konya ve Karaman coğrafyasını almış olsa da Karaman Beyleri her daim Uzun Hasan'dan destek alarak Osmanlı topraklarına saldırı düzenlemiştir.

Fatih, Uzun Hasan'ın yaptıklarına karşı artık savaşın kaçınılmaz olduğunu anlamış ve hazırlıkları başkentte başlatmıştır. Fatih, bu sefer öncesinde Şehzade Cem'in Sünnet merasimini gerçekleştirmiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki düzenlenen sünnet merasimi kroniklerde geçmemektedir. Akkoyunlu Hükümdarı sünnet merasimi sırasında Osmanlı topraklarını işgal etmiş ve Haçlılarla işbirliği yapmıştır.²⁴² Sonrasında ise daha evvel kendisine sığınan Pir Ahmed'i ve Kasım Bey'i, Karaman'da bulunan Ahmet Paşa üzerine göndermiştir. Ahmet Paşa geri çekilmek zorunda kalmıştır.²⁴³ Ardından Uzun Hasan, büyük bir ordu hazırlayarak Veziriazamını ordu ile beraber Tokat üzerine göndermiştir. Burada çok ani bir şekilde şehre giren askerler şehri yağmalamaya başlamıştır. Burada halka çok büyük zarar verilmiş ve bundan sonraki süreçte savaş kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu noktada derhal devreye Şehzade Bayezid girmiş ve şehri yağmacılardan kurtarmıştır.²⁴⁴ Fatih, bunun üzerine savaş hazırlıklarına başlamıştır. Fatih Sultan Mehmet, sancılı bir sefere gittiğinin farkındaydı. Bu yüzden bir an evvel kendi güvendiği kişileri iş başına getirmeye başladı. Öncelikle Rum Mehmet Paşa'yı sadaret makamından azlederek yerine Mahmut Paşa'yı getirmiştir.²⁴⁵

Padişah, bu sefer hakkında uzun uzun düşünüyor ve paşalarının düşüncelerini alıyor idi. Fatih, Mahmut Paşa'yı, Ahmet Paşa'yı ve Mustafa Paşa'yla istişareler yapmıştır. Fatih, Paşaların söylediklerine kulak vermiş olacak ki akıncılarından Ali Bey'i Uzun Hasan üzerine yollamıştır.²⁴⁶ Fatih ayrıca Uzun Hasan'a göndermiş olduğu mektupta resmen savaş ilanı yapmıştır.²⁴⁷ Fatih Sultan Mehmet, mevsim şartlarına dikkat ederek büyük bir ordu toplamıştır. Bahar gelince ordusuyla beraber Uzun Hasan üzerine yürümeye başlamıştır.²⁴⁸ Fatih, İstanbul'un fethinden sonra en çok bu savaş için hazırlanmıştır. Kendisi ilk defa bu kadar temkinli gözükmektedir.

²⁴² Joseph Von Hammer, Fatih Sultan Mehmed Cihan İmparatoru, İstanbul, Kariyer Yayınları, 2011, s.157.

²⁴³ Tursun Bey, a.g.e, s.153.

²⁴⁴ İdris-i Bitlisi, a.g.e, s.200.

²⁴⁵ Bolat, a.g.e, s.193.

²⁴⁶ Hadîdî Tarihi, a.g.e, s.266.

²⁴⁷ Bolat, a.g.e, s.194.

²⁴⁸ Kıvâmî, a.g.e, s.423.

Mazi aklına geldiğinde Bayezid'in başına gelenler onun da başına gelebilir idi. Bu yüzden son derece büyük bir ordu topladı ve şehzadelerini de yanına alarak Sivas'a çıkarma yaptı.²⁴⁹

Padişah, Erzincan'a kadar geldiğinde düşman ile karşılaşmamıştır. Bu noktada Mahmut Paşa ve Rumeli Beylerbeyi Murat Paşa'yı önden göndermiştir. Burada düşmanın çeşitli hilelerine kapılan Murat Paşa, bir anda kendini düşmanın ordusunun arasına sıkışmış vaziyette bulmuştur. Mahmut Paşa bu noktada düşmanın niyetini anlamışsa da Murat Paşa, gaflete takılıp suyun karşısına geçmiş ve geri dönüşü olmayan bir yola girmiştir. Sonuç olarak Has Murat birçok değerli Osmanlı komutanı ile beraber Uzun Hasan'ın ordusuyla yapılan mücadelede hayatını kaybetmiştir.²⁵⁰ Burada paşalar arasındaki rekabet de göze çarpmaktadır. Bir yandan Vezir Mahmut Paşa her zamanki gibi temkinli davranmış ancak Murat Paşa kahramanlık duygusunun bedelini canıyla ödemiştir. Mahmut Paşa'nın Murat Paşa'ya yardım etmemesi ve Murat Paşa'nın vefatı Padişah'a haber verildiğinde Fatih bu duruma çok öfkelenmiştir. Karşı tarafta ise moraller son derece yüksektir. Rumeli Beylerbeyi askerleri ile öldürülmüş ve Osmanlı ordusuyla ilk karşılaşma galibiyet ile sonuçlanmıştır. Burada Fatih akıllıca bir hamle yaparak Mahmut Paşa'ya herhangi bir şey yapmamıştır. Ordunun morali sefer ortasında yapılacak bir cezalandırma ile bozulabilirdi. Ancak yapılan yanlış çok büyüktü. Bu yüzden Padişah gerekli zamanı bekleyerek bu olayı şimdilik cezasız bırakmış olsa da Mahmut Paşa'ya karşı güvenini yitirmiştir.²⁵¹

Kazanmış olduğu ilk mücadelenin heyecanı Uzun Hasan'ın savaşı kazandığını sanmasına yol açmıştır. Bu arada cepheden gelen haberlerin büyüyle Cem İstanbul'da taht hazırlıkları yapmıştır. Uzun Hasan'ın İstanbul'da çıkartmış olduğu dedikodular ve cepheden uzun süre boyunca haber gelmemesi küçük şehzadenin yanındaki devlet adamlarının dolduruşuyla bir takım adımlar atmasına neden olmuştur. Fatih'in zaferi başkentte duyurulduğunda Cem büyük bir şok yaşamıştır.

²⁴⁹ Âşık Paşazade, a.g.e, s.221.

²⁵⁰ İdris-i Bitlisi, a.g.e, s.208, Âşık Paşazade, a.g.e, s.222.

²⁵¹ Giovan Maria Angiolello, Fatih'in İçöğlanı Anlatıyor, Fatih Sultan Mehmet, Çev. Pınar Gökpar, İstanbul, Profil Yayıncılık, 2011, s. 65.

Savaşın sonunda Padişah İstanbul'a geldiğinde olanlardan haberdar olmuş ve Cem'in yanındaki adamları öldürmüştür.²⁵²

Padişah bu savaşın çok zor geçeceğini biliyor idi. Savaş, Osmanlı Devleti adına içinden çıkılamayacak bir hal almaya başlamış idi. Sorunlar sadece Mahmut Paşa ve Murat Paşa arasında değildi. Sefere katılan şehzadeler arasındaki farklılıklar göze çarpmaktaydı. Bu farklılıkların en büyüğü orduyu komuta etme konusundaydı. Şehzade Mustafa savaş sırasında tertip ve nizamıyla ön plana çıksa da Şehzade Bayezid'in ordusu ise son derece nizamsızdı. Bu durum Gedik Ahmet Paşa'yı sinirlendirmiştir. Şehzade'yle kadim bir gerilimin fitili bu muharebede ateşlenmiştir.²⁵³ Padişah ilk bozgunun ardından harp düzeninde değişikliklere gitmiştir. İki ordu sonunda Otlukbeli'nde karşılaşmıştır. Osmanlı ordusu Otlukbeli Muharebesi'ni kazanmıştır.²⁵⁴

Bu arada Cem babasının zaferinden korkmuştu. Çünkü Fatih devlet işlerinde son derece ciddi birisiydi. Onun kusuru da kolay kolay bağışlanabilecek bir şey değildi. Ancak Fatih, oğlunu bağışlamıştı fakat yanındaki kışkırtıcıların öldürülmesi için cezayı vermişti. Fatih belki Cem'de kendisini görmüştür. Fatih'te aşağı yukarı Cem'in yaşlarında babası tarafından tahta çıkartılmıştı. Şehzadenin yaşamış olduğu duyguları en iyi Fatih anlayabilirdi. Belki de gözlerindeki iktidarı yönetme arzusunu görerek Cem'i büyük şehzade Bayezid'e tercih ederek affetmiştir.²⁵⁵ Sefer bittikten sonra bütün şehzadeler kendi sancaklarına gitmiştir. Ancak bu şanlı zaferin ardından gelen haber herkesi üzmüştür. Otlukbeli Savaşı'nda kahramanlığıyla ön plana çıkan Şehzade Mustafa vefat etmiştir. Kaynaklarda onun hakkında çok fazla bilgi olmasa da kişiliği ile alakalı genel kanı, alim ve divan sahibi şair, silahşor denilmektedir.²⁵⁶ Şehzade, Angiolello'ya göre her ne kadar kahramanlığı ile dillere destan olmuşsa da aşırı derece alkol tüketmektedir. Otlukbeli Savaşı'nın ardından Şehzade'nin kendisini aşırı derecede içkiye ve eğlenceye kaptırması ölüm sebebi olarak gösterilmektedir.

257

²⁵² Ertaylan, a.g.e, s.58.

²⁵³ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.165.

²⁵⁴ Âşık Paşazade, a.g.e, s.224.

²⁵⁵ Ertaylan, a.g.e, s.64.

²⁵⁶ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.108.

²⁵⁷ Angiolello, a.g.e, s.76.

Şehzade Mustafa vefat etmesinin ardından artık Şehzade Cem içinde yolculuk vakti gelmiştir. Şehzade Cem, Kastamonu'da ilk devlet tecrübelerini alarak ayrılmıştır. Cem Sultan'ın yeni durağı olan Karaman sancağı önemli merkezlerden birisidir. Uzun Hasan seferinden sonra Şehzade Mustafa'nın vefatı sebebiyle Cem, Karaman'a gönderilmiştir.²⁵⁸ Şehzade Cem Karaman sancağına atandığında on beş yaşındadır. Artık olgunlaşan şehzade yaptıklarıyla kısa sürede Karaman halkının takdirini kazanmıştır.²⁵⁹ Ayrıca Şehzade Mustafa'nın ölümünün ardından Vezir Mahmut Paşa'da idam edilmiştir. Mahmut Paşa ile Şehzade Mustafa'nın arasının bozuk olduğu söylenmektedir. Bir de devlet adamlarının kendi içlerinde yaşamış oldukları rekabet Paşa'yı ölüme götüren bir başka sebep olmuştur.²⁶⁰ Padişah, seferde öldüremediği Mahmut Paşa'yı İstanbul'a geldikten sonra önce derdest etmiş ardından ölüm emrini vermiştir. Sonrasında ise Veziriazamlık makamına Gedik Ahmet Paşa geçmiştir. Ahmet Paşa Yeniçerinin rol model olarak gördüğü bir devlet adamıdır. Sadareti süresince yaptıklarıyla Fatih Sultan Mehmet'in takdirini kazanmıştır. Fatih, yorucu seferler yaptığının farkındaydı bu yüzden Ahmet Paşa gibi güçlü bir komutanın yeniçeriyi hizaya getireceğini biliyor idi. Fatih, askeri seferler konusunda son derece acımasız bir padişahtır dersek yanlış olmayacaktır. Ahmet Paşa ise asker kökenli olduğu için askerin psikolojisini çok iyi bilmektedir. Asker önce Kefe'ye gitmiş buradan zafer ile ayrılmış hemen ardından ise Karaman'a gitmiştir. Şimdi ise İşkodra'ya götürülmek istendiği haberini alınca Ahmet Paşa bu seferin mümkün olmayacağını padişaha arz etmiştir. Fatih Sultan Mehmet, Paşa'nın özür dileyerek bu seferin olmayacağını dile getirmesinin ardından özrü kabul etmeyerek Paşa'nın azlini ve hapsini emretmiştir.²⁶¹ Paşa'nın hapse girmesinin ardından askeri anlamdaki boşluk daha ilk seferden hissedilmeye başlanmıştır. Sefer esnasında Hersekzade Ahmet Paşa ile Padişahın arasında geçen muhabbet önemlidir. Çünkü Hersekzade, Padişah'a Gedik Ahmet Paşa'yı savunmuştur.

²⁵⁸ Arif, a.g.e, s.15.

²⁵⁹ Hammer, a.g.e, s.184.

²⁶⁰ Bolat, a.g.e, s.220-232.

²⁶¹ İdris-i Bitlisi, a.g.e, s.247.

Eğer bu sefer sırasında Sultan'ın eski çâkeri yoldaşlık ediyor olsaydı, her halde, Sultan'ın işleri öylesine yürütürdü ki Sultana herhangi bir iş kalmazdı ve ordunun hiçbir kimse bu kadar mihnet ve eziyet çekmezdi.²⁶²

İşkodra, zorlu uğraşlar sonuncunda alınmıştır. Bu padişahın ordusuyla beraber son seferi olmuştur. Padişah, Gedik Ahmet Paşa'yı hapisten çıkartmış ve onu İtalya kıyılarına göndermiştir. Padişah'a yazmış olduğu belki de son yazıda Polya'yı alarak buradan Roma'yı fethetmek kolaydır diyerek savaş planını Fatih'e anlatmıştır.²⁶³ Şimdi Padişah Veziriazam olarak atadığı Karamanî Mehmet Paşa ile birlikte teşkilatlanma işlerine girişecek toplumun neredeyse tamamının tepkisini çekecek kararlar alacaktır. Tarihler 1478 yılını gösterdiğinde Cem Sultan İstanbul'a gelmiş babası tarafından yeni görevi takdim edilmiştir. Fatih, genç şehzadeyi yeğeni Çelebi Sultan'la birlikte Rodos'a Şövalyeler ile barış müzakerelerine göndermiştir. Batılı tarihçiler aslında bu görüşmenin Fatih'in oyalama taktiği olarak anlatır. Rivayete göre Fatih barış müzakereleriyle oyalayıp şirin gözükse de aslında Rodos'u almak için plan ve hazırlıklar yapmaktadır. Cem, Pierre D' Aubusson ile görüşmeler yapmak için İstanbul'a çağrıldı ve Rodos'a beraberindekiler ile gönderildi.²⁶⁴ Aslında Büyük Üstat Cem'in neden geldiğini bilmekteydi.

Cem, barış görüşmesine gitmeden haberi çoktan Rodos'a ulaşmıştı. Bütün Hristiyan alemi ve özellikle Rodoslular Osmanlı'nın Doğu Akdeniz'de genişlemesinden son derece rahatsızdılar. O yüzden casus faaliyetlerini çok ileri boyuta taşımışlardı ancak aynı yöntemi Fatih Sultan Mehmet de kullanıyordu.²⁶⁵ Rodos, her daim Osmanlı için büyük tehlike olmuştur. Her türlü karışıklığı fırsata dönüştüren, Osmanlı'ya devamlı sıkıntı çıkaran bir devletti. Rodos Osmanlı Devleti'ne karşı yapılan ittifakların her daim yanında yer almaktaydı. Solak-zade Rodoslular için; "Ahalisi Ehl-i İslam'a zarar ve ziyan erdirmekten kendini bir türlü geri durmazlar idi" düşüncesindeydi.²⁶⁶

Solakzade'nin tanımında görüldüğü gibi Osmanlı Devleti için son derece tehlikeli bir durumda olan Rodos artık yok edilmeliydi ancak zamana da ihtiyaç

²⁶² İdris-i Bitlisi, a.g.e, s.252.

²⁶³ İdris-i Bitlisi, a.g.e, s.253.

²⁶⁴ Ertaylan, a.g.e, s.92.

²⁶⁵ Ertaylan, a.g.e, s.93.

²⁶⁶ Solakzade Mehmet Hamdemi Çelebi, Solakzade Tarihi Cilt II, Haz. Vahid Çabuk, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, s.21.

vardı. Cem Sultan, Fatih'ten aldığı görev ve beraberindeki heyet ile Rodos'un karşısına Patara'ya gelmişlerdir. Cem, sulh elçisi olarak Rodos'a gitmeden önce yapacağı ziyaretin maksadını yazdığı mektupla Şövalye başına açıklamıştır. Ancak Şövalyeler ziyaretin maksadını İstanbul'daki casus ve memurları aracılığıyla öğrendikleri için bu mektuba ehemmiyet vermemiştir. Fatih'in savaş hazırlıklarını bildiği için onlar da kuvvet toplamaya başlamışlardır ve barış müzakerelerinin boş olduğunu vergi vermektense savaş yapacaklarını bildirmişlerdir. Her iki tarafta birbirlerinden haberdar idi. Diplomasi sadece zaman kazanmak için bir bahaneydi.²⁶⁷ Fatih'in hedefini Rodoslular da sezmişti onun tek ve gerçek hedefi Rodos'un ortadan kalkmasıydı.²⁶⁸ Birçok yerli ve yabancı tarihçi de bu olaylar silsilesinde hemfikirdiler. Rodos, Osmanlı için tehlikeydi ve barış müzakereleri oyalama maksatlı bir taktikti. Ancak şu yorumu yapanlar da vardı; Fatih kendisinden sonra geçecek kişiyi mi yetiştiriyordu?

Fatih Sultan Mehmet'in kendisinden sonra tahta getirmek istediği hemen hemen muhakkak olan Sultan Cem'i daha kendisi hayatta iken, bütün vesileler, siyasi münasebet ve müzakerelere de alıştırmak istediği seziliyor.²⁶⁹

Yapılan barış görüşmeleri ve yazılan mektuplar sonuçsuz kalmıştı. Rodos, vergi vermeyi reddetmiş ve savaş hazırlıklarına başlamıştı. Her ne kadar Cem Sultan'ın görüşmeleri başarısız bir şekilde neticelenmiş olsa da Fatih'in Bayezid yerine Cem Sultan'ı tercih etmesi önemli bir detaydır. Nedeni ise Amasya'dan olgun bir şehzade için iyi haberler gelmiyordu. Şehzade Bayezid Sancakbeyliği'ni yürüttüğü Amasya'da zevk alemlerine dalmış ve yanındakiler ile türlü türlü macunlar kullandığı haberleri İstanbul'a gelmiştir. Bayezid Han, yanında bulunan Mahmud ve Müeyyizade Abdurrahman gibi isimlerin teşvikiyle afyon türü keyif verici maddeler kullanmaya başlaması babası Fatih Sultan Mehmet'i son derece öfkelenmiştir.²⁷⁰ II. Bayezid rivayete göre berş ve afyon türü maddelerle gününü zevk ve sefa ile geçiriyordu. Elbette bir şehzade için izahı olmayan gelişmelerdi. Bu duruma en çok Cem'in yanında yer alan devlet adamları seviniyordu. Hali hazırda bu hususu

²⁶⁷ Meriç, a.g.e, s.28.

²⁶⁸ Cavit Baysun, Cem Sultan Hayatı ve Şiirleri, İstanbul, Ahmet Halit Kitabevi, 1946, s.12.

²⁶⁹ Meriç, a.g.e, s.28.

²⁷⁰ Ertaylan, a.g.e, s.99. Meriç, a.g.e., s.30,

padişaha aktaranlarda yüksek ihtimalle onlar idi. Padişah, derhal olaya el atmış ve aşağıda bulunan mektup İstanbul'dan Şehzade'nin lalası Ahmed Bey'e yazmıştır.²⁷¹

²⁷¹ Malum olsun ki şimdiki halde en ergin ve mutlu oğlum, saltanat ve padişahlık bahçesinin çiçeği, memleket ve hükümdarlığın göz nuru oğlum Bayezid. Ömrü uzun, iki cihanda da mutlu olsun hizmetinde bulunan bedbaht Mahmud ki halk için de anılan çirkin niteliklerinin sonu yoktur- ile özellikle oğluma musahiplik eden ilim talebelerinden Abdurrahman adlı nedimin ki halk arasında Müeyyidoğlu diye tanınmıştır- katli vacip bu iki kişiyle ilgili hayli uygunsuz ve çirkin durumlar ortaya çıkmıştır. Daha önce de Uğurlu Mehmed'in kaçmasına Alaüddeve Bey'in hapsedilmesine, Âşık Bey'in öldürülmesine ve oğlumun valilik hazinesine hain, bozguncu ve kötü kimseleri sokarak para kaybına yol açtıkları ve Anadolu vilayeti halkının da ileri gelenlerinin de onlardan çeşitli şekillerde incinmiş oldukları bana ayrıntılı olarak sunuldu. Onların çirkin ve kötü davranışlarını tam olarak biliyorum. Kötü özellikleri ve bozgunculuklarından başka benim oğlumun doğal çizgisinden çıkarıp anlamsız sırlar ilka ederek şaşırtmış ve aklını çelmişleri, garip macunlar, berş ve afyondan yapılmış nice acayip keyif vericiler getirip çok yararlı ve faydalı olduğunu söyleyerek onu insanlıktan çıkarmış ve sağlığını bozmuşlardır. Bu durumda sen orada hangi görev için duruyor ve bekliyorsun ? Böyle bir alçaklığı anlamamak akıl sahiplerine uygun bir durum değildir. Eğer bildiğin halde bilmezden geliyorsan bundan daha büyük ihanet nasıl olabilir? Şimdi bu durumun düzeltilmesi için senin siyaseten öldürülmen gerekirdi. Ama oğluma yaptığın bu hizmet ve ecdadının hatırı için göğüs sayfana af kalemi çekip suç noktayı acıma mürekkebi ile yok ettim. Fakat uyulması vacip olan buyruğum ulaştığında bir an bile ertelemeyen ve hiç tereddüt etmeden meclisini boşaltıp yüce emirlerimi okuyup içeriğiyle amel etmelisin. Şimdi buyruğum şudur; O bedbahtların ve pis varlıkların onun koruması altından uzaklaştırılsın. Sen benim güvendiğim samimi bir kulumsun. Yok edilmesi yolunda görüş ve düşüncemin icrası konusunda tereddütler oluştuğu için bu ortadan kaldırılması gereken konu, senin tedbirine ısmarlandı. Bundan amacım oğlumun kutlu gönlünün kırılmasını önlemektir. Sonunda bu işin kendilerinin geleceği ile ırz ve namuslarını korumak için olduğunu anlamalıdır. Bu nasıl gerçekleşir? Tarafımızdan bir hüküm gönderip bir tımar ve görev verilmekle mi yoksa İstanbul'a çağırıp hastalığına uygun ilaçla mı ? Sen benim güvenilir ve doğru hizmetkarımsın ve senin tedbirine son derece güvenim vardır, senden umarım ki o kötülükleri ortaya çıkmış kimselerin bu kadar hainlikleri sabit ve açık olup velinimetlerinin ve oğullarımın adlarını kötüye çıkarırları yo edersin bu iş sevabın ta kendisidir. Belki bunun karşılığında dünyada ve ahirette güzel faydalar ve bol karşılıklar bulursun. Bu durumda bir hazırlık yaparak macun, esrar yada başka bir yolla ikisini de acilen öldürmen en doğrusudur. Benim yüce tahtım hizmetinde Allah'a yemin ederim ki bundan önemli iş ve yararlı hizmet yoktur. Daha sonra bunlara uygulanan cezayı ve oğlumun macun, afyon, berş ve diğer keyif maddeleri nasıl kullandığını, ne zamandan beri almış olduğunu yazarak bildir. Çok ihtiyatlı ve uyanık olmalısın. Buyruklarımı senden başka kim öğrenmemelidir. Buyrultunu inceleyenler içeriğinin kesinliğini, anlamının tasdik edildiğini bilmeli ve gereğince amel etmeli, başka bir şekilde hareket etmemelidir. 5 Nisan 1479'da İstanbul'dan yazılmıştır. Ertaylan, a.g.e, s.101.

Görüldüğü üzere Cem Sultan devlet işleri ile uğraşırken II. Bayezid ise sancak beyliği sırasında zamanını keyif verici maddeler ile öldürüyordu. Bayezid yaşı bakımından olgun bir şehzadeydi, belki tahta en yakın isimdi ama yaptıkları merkezden kendisini uzaklaştırmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, II. Bayezid'in babası tarafından pek sevilmediğini belirtir. Sevilmemek belki ağır bir söylem olsa da oğlunun hal ve hareketleri onda hayal kırıklığı yaşatmaya yetmiştir. Tarihler artık ilerliyor Fatih de son yıllarını yaşıyor idi. Hasta olduğunun farkında olan Padişah'ın, Cem'e siyasi görevler vermesinin altında yatan sebep belki de kendisinden sonra geçecek kişinin göreve hazır bir şekilde olması isteğidir. Fatih ileride göreceğimiz Bayezid'e birçok konuda kızgındı. Keyif verici maddeler kullanması sadece bunlardan birisiydi.²⁷² Şehzade Bayezid babasına yazdığı mektupta;

Halledallahu subhanehu birrühü ve ihsanehu

Âsitane-i saadet âşiyane yüz sürdükten sonra mârûz-i bendeği budur-kim sâbıkâ def-i seman için bazı müferrihattan fil-cümle istimal olunur gibi idi, âhır zararı nef'inden ziyade müşahede olunmağın tedricle def'ine mülâzım olup cüzi nesne kalmıştı; el- minnet-ü lillâh ki sultanımın yümn-i nefesiyle bil- külliye andan halâs müyesser oldu. Amma bu hususta bazı kimesneler mubalâğalar edüp kendü şanlarına lâyük olan efa'l -i şeniadan bu canibe nisbet idüb olmaz harekât isnad ederlermiş, neûz-ü billâh min zâlike hâşâ ki vâki'ola, inşallah onlara ceza cânib-i hakdan yetişe. Elhaletü hâzihi pâdişah-ı âlempenah devletinde mecmu-ı umûr ve masalih gereği gibi sûret-i intizam bulup lâlarımın allah razı olsun ki hizmetlerinde kaim olup dakika fevt etmezler. Şol-ki kemâl-i sa'y -ü kifayettir yerine getirürler...

Ekallü'l abd

Kemine Bayezid²⁷³

Bayezid kaynaklarda ağır başlı bir şehzade olarak geçmektedir. Genç bir şehzade olarak bu maddeleri kullanmış olması göz ardı edilebilir. Ancak II. Bayezid oldukça tecrübeli, olgun bir şehzadedir. Amasya'da zevk ve sefa alemlerinde yaşarken saltanat rakibinin siyasi görüşmeler yapması ilerleyen tarihlerde Cem taraftarlarınca kullanılacaktır. Bu durum şehzadeyi babasının gözünden düşmesine sebep olmuştur. Şehzade Bayezid'in ağabeyi Mustafa gibi ordugah üzerinde başarılı olmayışı Devlet Erkan-ı ve özellikle Gedik Ahmet Paşa nazarında da hayal kırıklığı yaratmıştır. Uzun Hasan ile yapılan mücadele sırasında Gedik Ahmet Paşa orduları

²⁷² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü (Cesedin Kokması ve Oğulları Arasında İlk Mücadele)", Bellekten, Cilt. XXXIX, Sayı:155, Ankara, 1975, s.474.

²⁷³Uzunçarşılı, Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü Cesedin Kokması, s.475.

teftiş ettiği sırada Şehzade Mustafa'nın ordusu son derece muntazam iken, Bayezid'in ordusunun ihmal edilmiş ve düzensiz oluşu akıllarda soru işareti bırakmıştır. Hem ordu üzerindeki ihmalkarlık hem de olgun yaştaki şehzadenin nahoş uyuşturucu maddeler kullanması devlet erkanının aklında soru işaretlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bunlar Fatih Sultan Mehmet gibi bir padişahın oğluna yakışmayan hareketlerdi. Şehzade Mustafa'nın ölümüyle de Fatih rivayetlere göre bütün sevgisini hükümet işleri ile ilgili Cem'e beslemekteydi.²⁷⁴

Osmanlı Devleti'nde Şehzadeler özellikle sancağa çıkma uygulaması olduğu dönemlerde merkezden uzak kısmen bağımsız bir hayat sürdükleri için nedimlerin teşvik ve yönlendirmeleriyle birlikte afyon ve berş gibi keyif verici maddelere alışmaktaydılar. Sultan Bayezid da şehzadelik zamanında bu duruma düşmüş babasının olaya el koyması ile birlikte de bu alışkanlık şimdilik son bulmuştur.²⁷⁵ Cem Sultan'ın Rodos şövalyeleri ile istenilen sonucu alamasa da görüşmüş olması da büyük ve mühim bir olaydır. Cem, bu görüşmenin ardından görevli olduğu sancağa Karaman'a dönmüştür. Cem, Karaman'da sancak beyliği yaptığı sırada evlenmiş ve 1480 yılında Oğuzhan adında oğlu dünyaya gelmiştir. Fakat Oğuzhan da tıpkı babası gibi talihsiz bir şehzadeydi daha iki- üç yaşlarında iken amcası II. Bayezid emri ile öldürülecekti. İkili arasındaki mücadeleye başlamadan önce şunu da belirtmek gerekir ki iki kardeş arasında şehzadelik dönemlerinde aralarının sıcak olduğunu gösteren mektuplarda vardır. Birbirlerine karşı yaşanan olaylarda teskin edici atamalarda ise kutlama mektupları yollamışlardır.²⁷⁶

Fatih Sultan Mehmet, Cem'in Rodos görüşmelerinin ardından Ada'yı muhasaraya aldırması ancak başarısız olmuştur. Şimdi ise İstanbul'da büyük bir sefer hazırlığı başlamıştı. Nereye sefer edileceğinin kimsenin bilmediği 1481 yılında hazırlıklar tamamlanmış, padişah ve askerleri Anadolu yakasına geçmiştir. Bu sefer Giovan Maria Angiolelo'ya göre Şehzade Bayezid ya da Memlukler üzerine olma ihtimali var idi. Seferin Bayezid üzerine olma ihtimali bile şehzade ve babasının arasının çok iyi olmadığını göstergesidir. Zira kısa bir süre önce Bayezid, babasının

²⁷⁴Ertaylan, a.g.e, s.103.

²⁷⁵Ertaylan, a.g.e, s.103.

²⁷⁶Ayrınt. İçin Bknz. Fatma Kaytaz, "İlişkiler, Duygular ve Şahsiyetler Bağlamında Fatih Sultan Mehmet'in Ailesi", Fatih Sultan Mehmet Han, Ed: Fahameddin Başar, İstanbul, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları,2018, s.31-60.

göndermiş olduğu haberciyi astırmıştı ve son derece sesli bir şekilde muhalif bir şehzade olarak hareket etmekteydi.²⁷⁷

Şehabeddin Tekindağ'a göre Fatih'in son seferi Mısır üzerine olacaktı. Fatih öylesine yorgundu ki gücü İstanbul'dan çıkmaya bile yetmeyecekti.²⁷⁸ Dönemin iki Osmanlı tarihçisi Tursun Bey ve İbn Kemal haricinde bu tarihlerde yazılan kroniklerde seferin Memluk topraklarına olduğu yazmamaktadır. Birtakım modern yazarlar Tursun Bey ve İbn Kemal'in eserlerinde seferin Memluk üzerine olmasını Çukurova Savaşları'nı meşrulaştırma çabası olarak yorumlamaktadır.²⁷⁹ Ancak Behiştî Tarihi'nde geçen ifadede "*Arab u Acem*" geçmektedir. Ahmet Çelebi'ye göre de bu sefer yüksek ihtimalle Memluk Devleti üzerine planlanmıştır.²⁸⁰ Tursun Bey'de de aynı ifadeler geçmektedir. Seferin tarafı "*Arap mı Acem mi malum olmadı*" diyerek hafif soru işareti barındırsa da seferin meyilli hemen hemen o tarihte bellidir.²⁸¹ İdris-i Bitlisi de eserinde Padişahın "*İskenderlik işlerini tamamlamak*" için ibaresi seferin güzergahını Acem ve Arap diyarına olduğunu belirtir.²⁸² Kısacası dönemin siyasetini takip eden kroniklere bakıldığında seferin yönü Memlukler olmuştur. Dönemin kronik yazarlarından olan Neşri ;

Hicretin sekiz yüz seksen altıncı yılı safer ayının yirmi yedinci gününde, Sultan Mehmed İstanbul'dan Anadolu'ya geçip Gegibüze tarafına yürüyüp nereye sefer edeceğin kimse bilmezdi. Zîrâ Sultan Mehmed'in âdetiydi. Sefer ettiği vakit nereye gittiğini kimseye demezdi. Ve bi'l cümle birkaç göç göçüp rebî'ülevvel ayının dördüncü günü pençşenbih gün at arabasına girip, göçüp Gegibüze'ye yakın yerde Maldepe'sinin çayırına kondu. Derler ki, İstanbul'dan çıkalı hastaydı. At arabasına girip sefer etmeğin, ecnebi kimse ahvâline vakıf değildi. Ol gün ki Maldepe'sine kondular ikinci vaktiydi. Ya eyyüha'n nefsü'l mutma 'innetü irci 'î ilârabiki nidâsı sem-i şerifine erişip kafes-i tenden hüma-yı rûhu melek misâl pervaz edip, kazâ-yı kudsi aleminden göçüp selâmetile âşiyâne-i dârü's selâma erişdi, Rahimehu'llâhu rahmeten vâsi'aten.²⁸³

²⁷⁷ Angiolello, a.g.e, s.120.

²⁷⁸ Şehabeddin Tekindağ, " II. Bayezid'in Tahta Çıkışı Sırasında İstanbul'da Vukua Gelen Hadiseler Üzerine Notlar", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Cilt. 10, Sayı. 14, 1959, s.85.

²⁷⁹ Cihan Yüksel Muslu, Osmanlılar ve Memlukler İslam Dünyasında Diplomasi ve Rekabet, Çev: Zeynep Rona, Ankara, Kitap Yayınevi, 2016, s.177

²⁸⁰ Behiştî Ahmed Çelebi, Târîh-î Behiştî Vâridât-ı Sübhânî ve Fütühât-ı Osmânî (791-907 /1389-1502), Haz. Fatma Kaytaç, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016, s.324.

²⁸¹ Tursun Bey, a.g.e, s.181.

²⁸² İdris-i Bitlisi, a.g.e, s.264.

²⁸³ Neşri, a.g.e, s.336.

Fatih Sultan Mehmet, büyük bir orduyla İstanbul'dan Anadolu'ya geçmiştir. Padişahın o an için nereye sefer edeceğini kimse bilmese de çok sevdiği Veziriazamı onun ruhunu *İnşallah Mısıra Sultan olursunuz* diyerek okşamaktadır.²⁸⁴ İskodra Seferi'nin ardından ilk defa Padişah askeriyle beraber sefere çıkmıştır. Seferin nereye olacağı tam bir muamma idi ama bu padişahın ezelden beri takınmış olduğu geleneğidir. Padişah, genç diyebileceğimiz bir yaşta olmasına rağmen aşırı derecede yorgun ve hastadır. İkinci saltanatından itibaren birçok yeri fethetmiş ve Osmanlı Devleti'nin üzerinde bulunan Ankara Savaşı'nın ezikliğini atmıştır. İstanbul hayalinin ardından kızıl elması Roma olan Padişah, yapmış olduğu yoğun seferler ile bu hedefi uğruna mücadeleler etmiştir. Ancak, İstanbul'u alan Fatih'ten artık eser kalmamış padişah aşırı derecede yorgun ve bitap düşmüştür. Şimdi kimsenin bilmediği bir yere sefere gidiyor idi. Gücü at sırtında bile gitmeye yetmiyordu. Saraydan bile at arabasıyla çıkmıştı. Bu padişahın son sefer hamlesi olacaktı. Ordu 27 Nisan'da İstanbul'dan Anadolu yakasına geçmiştir. Padişah ise tarihler 3 Mayıs'ı gösterdiğinde Tekvur Çayı denilen yerde vefat etmiştir.²⁸⁵ Fatih'in ölümünün ardından da birçok dedikodu yayılmıştır. Padişah'ın zehirlendiğinden şüphelenilmiştir. Ancak Şehabeddin Tekindağ makalesinde Fatih Sultan Mehmet'in eceli ile öldüğünü belirtir.²⁸⁶ Düşmanları ölümüne saygı duysalar bile Avrupa'da bu haber sevinçle karşılanmıştı. Özellikle Avrupa Beyleri, onun ölümü üzerine yeni bayramlar çıkartmıştı. Avrupalılar bu ölümden derin memnuniyet duymaktaydı. Artık Türkleri, Avrupa'dan atma fırsatı gelmişti. Ancak kendi iç mücadelelerinden Osmanlı'ya fırsat gelmeyecekti. Elbette ki bu ölümün dış dünya kadar iç dünyada da etkisi vardı.²⁸⁷

Şimdi ise ordu komutansız, memleket başsız kalmıştı ve padişahın iki oğlundan hangisi İstanbul'a gelip bu tahta oturacaktı. Cem Sultan için babasının ölümü çileli bir hayatın başlangıcı manasındaydı. Osmanlı Devleti'nde taht İstanbul'a ilk gelene aitti. Her iki şehzadenin de arkasında önemli devlet adamları var idi. Özellikle Sadrazam Karamanî Mehmet Paşa, Cem Sultan'ın tahta geçmesini istiyordu. Sadrazam şehirde çıkması muhtemel bir kargaşayı önlemek maksadıyla devlet

²⁸⁴ Tursun Bey, a.g.e, s.182.

²⁸⁵ İbn Kemal, VII. Defter, s.529.

²⁸⁶ Şehabeddin Tekindağ, 'Fatih'in Ölümü Meselesi', İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Cilt. 16. Sayı 21, 1966, s.95-108.

²⁸⁷ Ertaylan, a.g.e, s. 149-154.

adamlarının fikirlerini alarak Sultan Çayırı'nda sefer için bekleyen ordunun bozulmaması için bu ani ölümü saklamaya karar vermişti. Padişahın cenazesi büyük önlemler eşliğinde İstanbul tarafına getirilmiştir. Sadrazam Karamanî Mehmet Paşa, şehrin bütün kapılarını kapattırması ve yeniçerilerin kargaşa çıkartmasını önlemeye çalışmıştır. Daha sonra tekrar iskeleye inerek “İleşkerden kimesne geçmesün yasakdur” diyerek tembihlerde bulunmuştur.²⁸⁸

Sadrazam Karamanî Mehmet Paşa'nın işi bu aşamada çok zordu. Sefer için hazır bir ordu taht için aday iki şehzade vardı. Büyük olan Şehzade Bayezid Amasya'da Sancak Beyliği yapmaktaydı. Şehzade Bayezid büyük olması bakımından Cem'e göre daha şanslıydı. Osmanlı Veraset Sistemi'nde bu tarihlerde herhangi bir yazılı kural yoktu. Taht için en büyük beklenti tabii olarak Şehzade Bayezid idi, sonuçta yazılı olmasa da büyük şehzade her daim şanslıydı. Ancak Cem'in yetenekli olmasından dolayı vazgeçmek kolay olmuyordu. Fatih Sultan Mehmet Kanunnamesi'nde Cem'e yer vermişti. Fatih'in kimden yana gönlü olduğu bilinmese de Cem'e vermiş olduğu görevler bakımından taht için onu hazırladığı düşünülebilir. Karamanî Mehmet Paşa bir dizi önlemler almaya çalışmıştır. Devlet adamları ile birlikte kararlar alarak Keklik Mustafa²⁸⁹ adında Ulak'ı Bayezid'e yollamıştır. Ancak o çok istediği şehzadeyi tahtta görmek içinde bir kulunu Cem'in yanına yollamıştır.²⁹⁰

Çünkü Sultan Mehmed Rahmet-i Hakk'a vâsıl oldu, iki oğlu kaldı. Biri Bayezid Han ki, taht-ı Edirne'nin hâkimiyidi. Biri dahi Cem Çelebi ki, taht-ı Yunana vâliyidi. Keklik Mustafa Hemandem Sultan Beyazid'e atasının vefâtı haberi bildirmeğe gidip, Nişancı Paşa dahi bir kulunu Cem'e gönderdi.²⁹¹

Paşa'nın tek gayesi vardı; Konya'ya haber gönderip Cem'i İstanbul'a getirmektir. Paşa, Cem Sultan'ın tahta geçmesini istemekteydi. Şehzade Bayezid'i sevmemesine rağmen iki şehzadeye haber yollamıştı. Ancak Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa, Bayezid'in damadı idi ve Cem'e giden haberciye yolda yakalatarak

²⁸⁸ Fatma Kaytaç, Behiştî Tarihi (791-907/1389- 1502) Giriş, Metin, Dizin, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2011, s.286.

²⁸⁹Behiştî Ahmed Çelebi, a.g.e, s. 325.

²⁹⁰Âşık Paşazade, a.g.e, s.231.

²⁹¹ Neşri, a.g.e, s.337.

öldürtmüştü.²⁹² Bakıldığı zaman Cem'in sancağı İstanbul'a daha yakın idi. Amasya devletin en uç köşesinde yer alan sancaklardan birisidir. Sonraki yıllarda istenmeyen şehzadelerin mekanı olacaktır. Şehzade Cem, İstanbul'a sadece üç dört günlük mesafe uzaktaydı. Böyle düşündüğümüz zaman Bayezid'in damadı Sinan Paşa'nın ne kadar büyük bir iş başardığını görebiliriz. Cem'in olaylardan zamanında haberi olsaydı çok yüksek ihtimalle Osmanlı tahtına oturan isim olacaktı.²⁹³

Cem Sultan'ın da mutsuz serüvenleri böylelikle başlamış olmaktadır.²⁹⁴ Taht için iki güçlü aday olunca, kan ve savaş kaçınılmaz bir sondu. Hareketli, babasının padişahlığında sayısız görev yapmış genç Cem mi yoksa harpten haz etmeyen²⁹⁵ nahif şehzade Bayezid mi tahta çıkacaktı? Cem Sultan taraftarları Fatih Kanunnamesi'ne Cem'in adını yazdırmışlardı, Bayezid'in bu noktada ismi anılmamıştı bile. Cem'i veliaht olarak tanıyanlar kanunnameye göre hareket ediyorlardı. Cem, taraftarları için meşruiyet kaynakları kanunnamede Cem isminin yazılmasıdır. Adeta bir vasiyet niteliği taşıdığı şeklinde de yorumlanmaktadır. Babası onu varis olarak mı bırakmak istiyordu bilinmez ama Cem Sultan taraftarları bu konuyu kendilerine kaynak olarak seçmişlerdi. Cem, imparatorluk çağında dünyaya gelmişti. Dolayısıyla doğduğu tarihe göre taraftarları kendilerine göre argümanlar üretmişti. Bayezid ise Fatih'in şehzadeligi döneminde doğmuştu. Her iki tarafta şimdilik soyut kavramlar üzerinden söylem geliştirmişlerdir. Bayezid tarafındakiler tahtın ilk doğan çocuğa ait olduğunu düşünüyordu. Cem taraftarlarına göre Bayezid'in taht konusunda yeri yoktu. Sultanlık zamanında Cem doğduğu için taht Cem'e kalmalıydı. Kısacası Bayezid taraftarlarının da argümanları Cem Sultan'ı savunulara benzerdi. Her iki tarafı savunularda bütün haklarını ön planda tutmaya çalışıyorlardı. Bayezid taraftarları şehzadelerinin erken doğmasının onun lehinde olduğunu söylemekte ve büyük olduğu için taht Bayezid'e ait olduğunu savunuyordu. Taraflar birbirlerinin zayıf yönlerini de ön plana çıkartıyorlardı. Özellikle Cem taraftarları, Bayezid'in hükümet işlerindeki ilgisizliğinden ve zevk

²⁹² Meriç, a.g.e, s.39, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Fatih Sultan Mehmet'in Vefatı Üzerine Vezir İshak Paşanın Bayezid'i Saltanata Daveti Arizası", Belleten, Cilt XXV, Sayı 97, 1961, s.75

²⁹³ Angiolello, a.g.e, s.176.

²⁹⁴ Jacques Lefort, Topkapı Sarayı Arşivlerinin Yunanca Belgeleri Cem Sultan'ın Tarihine Katkı, Çev: Hatice Gonnet, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1981, s.121.

²⁹⁵ Altınay, a.g.e, s.13.

sefa alemleriyle yaşaması üzerinden bir kampanya sürdürmüştür. Onlar için İmparatora layık olan Şehzade Cem'di.²⁹⁶

Şimdilik soyut tartışmalar bir yana dursun artık taraflar arasında sıcak çatışma başlamıştır. Mehmet Paşa, Sultanın rahatsızlığını bahane ederek kapalı bir arabayla cenazeyi İstanbul'a getirtmiştir. Askerler alınan yoğun önlemler karşısında şüphelenmeye başlamıştır. Çünkü padişah önderliğinde sefere giden ordu birden durmuş ve olağandışı önlemler alınmaya başlanmıştır. Hem askerin şüphe duyması hem de Bayezid taraftarlarının yeniçeriyi ateşlemesi ile birlikte İstanbul sultanını beklerken en zor günlerini yaşamıştır. Asker artık Sultanlarının öldüğünü anlamıştır. Gelişmeler, Karamanî Mehmet Paşa'nın hoşuna gitmeyeceği bir durumdu. Artık askeri durdurmak mümkün değildi. Sadrazam, askerleri sakinleştirmeye çalışsa da askerler daha çok öfkelenmiş ve Paşa'yı kovalamaya başlamışlardır. Karamanî Mehmet Paşa askerlerin gazabına uğrayarak öldürülmüştür.²⁹⁷ Askerler, Paşa'yı divanhanesine kadar kovalamıştır ardından Paşa'yı yakalayıp başını kesmişlerdir. Sadrazamı öldüren kişi de İstanbul'da subaşydı.²⁹⁸

İstanbul artık tamamen anarşiye teslim olmuştur. Yaşanan gelişmeler bir bakıma Bayezid'in tahta çıkmasına fayda sağlamıştır. Yeniçeriler şehrin her tarafını yağmalamaya başlamıştır. Özellikle gayr-ı Müslüm ahalinin anarşi sırasında zararı büyük olmuştur. Şehir tam bir yangın yerine dönmüş ve hayat durma noktasına gelmiştir. Burada, Fetihname yazarının söyledikleri gerçekten olayları özetler mahiyettedir. "Yüce ALLAH (c.c.) halka padişah eksikliğini nasip etmesin; padişah eksikliği, çetin iş imiş."²⁹⁹

Olaylar bu şekilde gerçekleşirken şehirde çok kilit ve tecrübeli isim var idi. Fatih sefere çıktığında İshak Paşa'yı İstanbul Muhafızı olarak görevlendirilmiştir. Olayların bu denli büyümesine katkısı bilinmez ama olayları durdurmak için bir takım önlemler almaya başlamıştı. Bu önlemleri alırken hiç kuşkusuz yapmış oldukları tamamen kendi çıkarınaydı. İshak Paşa gerçekten tecrübeli bir devlet adamıydı, sonraki bölümde daha detaylı işleyeceğiz ancak şimdilik yapmış olduğu her şey başkentte II. Bayezid'e yaramıştır diyebiliriz. İshak Paşa olayların daha fazla

²⁹⁶Ertaylan, a.g.e, s.156.

²⁹⁷Neşri, a.g.e, s.338.

²⁹⁸Kayataz, a.g.t, s.286.

²⁹⁹Kıvâmî, a.g.e, s.531.

ileriye gitmesinden korkarak bir dizi önlemler almaya başlamıştır. İstanbul'da bulunan Şehzade Korkut, babası İstanbul'a gelene tahta geçmiştir.³⁰⁰ İshak Paşa'da şu konuşmayı yapmıştır.

Beyler, kardeşlerim ve çok sevgili askerler. Şimdi karşınızda Sultan Bâyezid gelene kadar onun adına sultanlık yapacak oğlu Korkut oturuyor. Hepiniz güçlü sadakatiniz sebebiyle övülmeye değersiniz. Sizleri beyinizin sadık hizmetlileri olmaya çağırıyor, onun adına maaşlarınızın artacağı konusunda söz veriyorum. Sipahilere günde beş gümüş akçe, yeniçerilere da günde iki gümüş akçe, bu artış haricinde her bir atlıya 1000 akçe ve her bir piyadeye 300 akçe artış yapılacağını bildiririm.³⁰¹

Adı Korkut diye bilirse de eserlerinden birinde adını Ebülhayr Mehmet Korkut olarak yazar. 1479 tarihinde dedesi Fatih Sultan Mehmet'in talebi üzerine İstanbul'a getirilmiş ve başkentte sünnet olmuştur. Onun İstanbul'da olması babasının tahta geçişine önemli katkıda bulunmuştur. Bayezid ekibinde bulunan ve Cem Sultan'a karşı olan partinin başındaki İshak Paşa tarafından babası gelene kadar vekaleten tahta oturtulmuştur. Babası ve amcasının yaşadığı taht mücadelesi ona saltanat yolunda ümit oluştursa da iki hafta süren bu vekillik babasının İstanbul'a gelmesiyle son bulmuştur. Onun bu dönemde yapmış olduğu önlemler de Bayezid'in lehine meyvelerini de vermiştir. Fikir babası her ne kadar İshak Paşa olsa da Korkut'un emriyle yeniçerilerin ulufelerine zam yapılmıştır. Hali hazırda Bayezid tarafında olan asker şimdi daha yüksek sesle Bayezid'in yanında yer almıştır.³⁰²

Şüphesiz İshak Paşa bütün bunları kendi çıkarları için yapıyor idi. Yeniçeriler zaten hali hazırda Gedik Ahmet Paşa'nın kayınpederi olması sebebiyle İshak Paşa'ya saygı duyuyorlardı bir de üzerine yapmış olduğu ulufe zammı sözünün daha fazla dinlenmesine sebep olmuştu. İshak Paşa'nın Yeniçeri'den isteği Mustafa Paşa'nın İstanbul'a alınmamasıydı. II. Bayezid'in yanında muhtemelen getireceği has adamı Mustafa Paşa İstanbul'a alınmayacaktı nedeni ise kuşkusuz sadaret makamıydı. Karamanî Mehmet Paşa gibi o da Türkmen bir paşaydı. Sonunda Bayezid İstanbul'a geldiğinde Yeniçeri'nin istekleri karşılanacak ve İshak Paşa istediğini alacaktı.

³⁰⁰Tursun Bey, a.g.e, s.189, Kaytaç, a.g.t, s.294.

³⁰¹Angiolello, a.g.e, s.123.

³⁰²Feridun Emecen, "Korkut", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt.26, Ankara, 2002, s.205.

Sonrasında ise Hamza Beyoğlu, Bayezid tarafından vezir kademesine yükseltilecekti ancak Gedik Ahmet Paşa ısrarı ile idam edildi.³⁰³

Şehzade Bayezid artık Sultan olmuştu. Kadırgaya binip İstanbul tarafına geçtiğinde onu büyük bir kalabalık karşılamaktaydı. Kalabalığın içinde elbette önde gelen devlet adamları vardı. Bunların hepsi İstanbul'da yaşanan karmaşık olayların mimarlarıydı ve istedikleri olmuştu. “Ol gün Sultan Bayezid Hân hazretleri matem elbisesi ile şehre girip imâmeler³⁰⁴ şemle³⁰⁵ idi”³⁰⁶. Fatih'in cenazesi ise bütün bu olayların arkasında unutulmaya yüz tutmuştu. 3 Mayıs 1481 yılında vefat eden padişah 22 Mayıs günü ancak defnedilmişti. Bazı tarihçilere göre cenaze olaylar sırasında unutulmuş ve mayıs sıcağı ile birleşince kokmaya bile yüz tutmuştur. Fatih'in cenazesi kendi yaptırdığı caminin avlusunda defnedilmiştir.

İshak Paşa'nın faaliyetleri meyvelerini vermiş, Cem taraftarı olan Sadrazam Paşa katledilmiş ve Bayezid'in tahta geçişi sağlanmıştı. İshak Paşa bu kargaşayı başarıyla yönetirken hakkı olan Veziriazamlık makamına resmen erişmiştir. Bayezid'in yanında İshak Paşa'nın istemediği isim olan Mustafa Paşa vardı. Mustafa Paşa'yı Sadrazam yapması muhtemeldi. İshak Paşa buna engel olmak için yeniçeriyi kışkırtıp onlara “Sultan Bayezit hazretleri, tahta cülûs itdüğü surette elbette Hamza Bey- Zâde Mustafa Paşa'yı Vezir-i âzam ider, benim size vaad ettiğim terakkileri ve bahşişleri virmez. Hemen Padişah geldiği gibi siz beni talep idin” demiştir.³⁰⁷ İshak Paşa İstanbul'da Bayezid'in tahta geçmesi için yapmış olduğu her türlü önlem karşılığında sadaret makamını istiyordu. Damadının nüfuzu ve yeniçerilere yapmış olduğu ulufe zamları sebebiyle Yeniçeri İshak Paşa'nın yanında yer aldı. Asker, İstanbul'a adım atan Sultan'dan Paşa'nın Sadrazam olması yönünde talepte bulundular.

Bu talep padişah tarafından olumlu karşılandı. Olumlu karşılanmasının yanında Bayezid onu bu taleplere karşı sadarete getirmek zorundaydı. Çünkü İshak Paşa'nın İstanbul'daki faaliyetleri ve Anadolu organizasyonunu kısmen yönetmesi II.

³⁰³Meriç, a.g.e, s.43.

³⁰⁴ Fes, baş üzerine sarılan sarığın adıdır. Arapça da sarık demektir.

³⁰⁵ Sarık yerine kullanılan bir tabirdir. Arapça'da elbise, baş örtüsü, kıldan örtü yerinde kullanılıyor. Kıldan yapılmış kuşak anlamındadır.

³⁰⁶ Meriç, a.g.e, s.51.

³⁰⁷ Selahattin Tansel, Sultan II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları,2017, s.20.

Bayezid'i tahta getirmişti. Mustafa Paşa ancak üç gün sonra İstanbul'a girebilmişti. Bayezid at üstünde kalabalığın ortasından geçerken önüne altın ve gümüş dolu tabaklar fırlatılmaktaydı. Şehrin ileri gelenleri arasından yoluna serilmiş değerli işlemeli halılar üzerinden geçerken yeniçeriler bir kere daha önünü kesti ve af dilediler. Af dilemelerinin sebebi Karamanî Mehmet Paşa'nın öldürülmesi ve İstanbul'un talan edilmesi ile ilgiliydi. Padişah ancak bu istekleri kabul ettikten sonra tahta oturabildi. Asker ve İshak Paşa'nın yapmış oldukları eylemler işe yararmış ve başkentte aleyhinde herhangi bir olay cereyan etmeden II. Bayezid tahta oturmuştur.³⁰⁸

Esasında yeniçerinin yapmış olduğu her türlü olay Şehzade Bayezid'in işine yararmıştır. Karamanî Paşa'nın öldürülmesi başlı başına Cem'in en büyük kaybı olmuştur. Ardından İstanbul'un karışması ve Korkut'un naipliğinin kabul görmesi hepsi şehzadeyi sultan yapan olaylar zincirinin birbirine eklenmesiydi. Sonuç olarak Şehzade Bayezid bu mücadelenin başında Sultan olmuştu, Şehzade Cem ise bir asi olarak görülmüştü. Osmanlı Devlet anlayışında İstanbul'a ilk ulaşan şehzade tahta oturup devletin sahibi olmaktaydı. Bu yüzden şehzadelere giden habercilerin hızlı olması mühimdi. Cem'e giden habercilerin erkenden yakalanması, İshak Paşa'nın zorlamasıyla Bayezid'in daha erken İstanbul'a gelmesi taht kapılarını tamamen onun lehine açmıştır. Şunu da belirtmek gerekir Bayezid ile Fatih arasındaki sıkıntıları Bayezid'in İstanbul'a girmeden yapmış olduğu hamlelerden anlıyoruz. Haberi alır almaz Şehzade Bayezid yola koyulmuştur ancak İzmit sınırına dayandığı vakit kendisini karşılamaya gelenleri görünce yanındakilerle beraber orada kalmıştır. Çünkü kendisini karşılamaya gelen devlet adamlarının hiçbirine güvenmemektedir. Gelenlerin arasında Yeniçeri Ağası Kasım Bey'de bulunmaktadır. Bu kişi ayrıca Şehzade Bayezid'in damadıdır. Bu yüzden Şehzade Bayezid yanında bulunan Hadım Hasan'ı saraya babasının cenazesini görmek üzere göndermiştir. Burası bize açık bir şekilde Fatih ile Bayezid'in arasının kötü olduğunu göstermektedir. Bayezid kısa bir süre önce babasının göndermiş olduğu elçiyi öldürmüştü. Hali hazırda muhalif kesimlere sancağını açtığı haberleri de İstanbul'a gelmişti. Bu yüzden Bayezid kendisinin tuzağa çekildiği şüphesini duymaya başlamıştır. Şehzade Bayezid oldukça tecrübeli bir şehzadedir. Onun yaşadığı, edindiği tecrübeler Cem'e göre oldukça

³⁰⁸ Tansel, II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, s.22.

fazladır. Şehzadenin bu şekilde davranmasının nedeni Uzun Hasan ve oğlunun yaşadıklarıdır. Söylenene göre Uzun Hasan, kendisinin ölüm haberini bütün Anadolu'ya yaymıştır. Aslında bu bir düzmece haberdir. Uzun Hasan ve oğlu Uğurlu Mehmet'in arası kötüydü. Bu yüzden Mehmet, Osmanlı topraklarına sığınmıştı ve zaman zaman babasının topraklarına saldırıyordu. Uzun Hasan'ın ölüm haberine aldanan Mehmet derhal yola koyulmuş ve ülkenin başına geçmek için harekete geçmiştir. Uzun Hasan ise Uğurlu Mehmet'i yakalayarak yaptıkları ihanet yüzünden öldürmüştür. Bayezid böyle bir kumpasın içerisine düşerim korkusuyla İstanbul'a girmemiştir. Her ne kadar İstanbul'da İshak Paşa ile damatları olsa da Bayezid hiç birine güvenmemiş ve yakın adamlarından birisini Fatih'in cenazesini görmek üzere göndermiştir. Babasının öldüğünü teyit ettikten sonra İstanbul'a giriş yapmıştır ancak bu seferde kendisini yeniçeri durdurmuştur. Yeniçerinin yeni sultanlarından talepleri de olmuştur, yaptıkları affedilecekti, devşirme bir veziriazam olmayacaktı ve ulufe zammı geri alınmayacaktı. Bayezid, yukarıda da belirtilen birtakım tekliflerle birlikte bunları kabul ederek babasının cenazesini gördü ve üzülmüş gibi yaparak tahtı oğlundan teslim aldı. Böylece resmen ve hukuki olarak Osmanlı Devleti'nin sultanı olduğunu ilan etti.³⁰⁹

2.2. CEM SULTAN'IN İSYANI

Taht için başkente gelmenin yeterli olduğu kabul edilen Osmanlı Devleti'nde, Bayezid İstanbul'a erken gelmiş, tahtın ve devletin sahibi olmuştu. Osmanlı Devleti'nde şehzadenin birden fazla olması devletin bekası için son derece önemliken Sultanın ölümünden sonra da birden fazla şehzadenin olması ayrı bir sorun idi. Devlet adamlarının kendi gelecekleri için şehzadeleri yönlendirmesi ve iç karışıklıkların çıkması muhtemeldi. Kısacası şehzadenin olmaması beka sorunuyken sultan öldükten sonra da fazla olması ayrı bir beka sorunuydu.

Devlet adamlarının ve Sadrazamın tutumları bu konuda çok önemliydi. Onların tutumları hem kendi geleceklerini hem de şehzadelerinkini etkilemekteydi. Fatih'in çok iyi yetişmiş iki oğlunu da devlet adamlarının seçimleri etkilemişti. İstanbul'da çoğunlukta olan Bayezid Partisi, Padişah'tan sonra en yetkili kişi olan Sadrazam önderliğindeki Cem Partisi'ni yenmiş idi. Şehzade Cem için aynı zamanda

³⁰⁹ Angiolello, a.g.e, s.174-175.

Kanun-nameye çok dikkate değer hükümler koyulmaktaydı. Kendisini imparatorun oğlu olarak görüyor ve bunu üstünlük olduğuna inanıyordu. Bayezid, Şehzadelik zamanında doğmuştu. Kısacası Cem taraftarları soyut argümanlar üzerine hayal kuruyorlardı. Karamanî Mehmet Paşa'nın öldürülmesi Cem'in tahta erişmesini imkansız hale getirmiştir.³¹⁰ Bayezid ise tahta geçtikten sonra diken üstünde olduğunu anlamıştı. Sonuçta kendisine rakip bir Osmanlı Şehzadesi vardı ve yanında birçok kuvvetli komutan bulunmaktaydı. Bayezid askeri ve devlet adamlarını yanına çekmişti. Bunu yaparken Cem tarafında olabilecek kişilere para vermeyi de ihmal etmemiştir.

Birkaç Karaman sefihleri Cem'e igvâ verip ileyine düşüp, Bursa'ya azm etdiler. Sultan Bayezid'e haber verdiler. Hemendem iki bin mikdârı yeniçeriyi Ayaz Paşa'ya koşup denizden gemiyle gönderdi. Bunlar Mudanya'dan çıkıp Bursa'ya geldikleri gibi, Cem dahi ittîfâk gelip Bursa'ya bunlarunile ma'an erişdi.³¹¹

Cem için İstanbul'da yaşanan her şey olumsuz bir şekilde gitse de asla davasından vazgeçmeyecekti. Karaman'da yanında birtakım destekçiler buldu ve eski başkent Bursa'ya doğru yola çıktı.³¹² Aşıkpaşazade, "*Karaman'ın alçak adamları*" şehzadeyi kandırdığını söyleyerek Cem'in Bursa'ya geldiğini söyler. Cem Sultan'ın ordusu Bursa'ya ulaştığında Bayezid'de Ayaz Paşa önderliğinde iki bin kişilik ordu göndermişti.³¹³ Cem Sultan, gelen küçük birliği yenmiş ve çok sayıda yeniçeri esir edilmiştir. Bursa ahali Cem Sultan'dan yana taraf sergilemekteydi. Çünkü yeniçerinin İstanbul'da Fatih'in ölümünden sonra ne denli taşkınlıklar yaptıkları Bursa'ya ulaşmıştı.³¹⁴ "*İstanbul'a etdiğin Bursa'ya dahi ede.*"³¹⁵

Ahali yeniçerinin yapmış olduğu fenalıktan dolayı korkmuş ve tekrar etmesinden endişe duymuştu, bu yüzden şehzade Cem tarafını tutmuşlardı. Bursa'da yaşayanların korkusu Yeniçerilerin Fetret Dönemi'nde (II. Mehmet'in ölümü) İstanbul'da yaptığı taşkınlıkların Bursa'da yaşanabileceğini düşünmüş olmalarından

³¹⁰ Tansel, II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, s.26.

³¹¹ Neşri, a.g.e, s.339.

³¹² Hedda Reindl, II. Bayezid ve Çevresi Hükümdarın Adamları, Çev: Ali Suat Ürgüplü, Arvana Yayınları, İstanbul, 2014, s.50, Vural Genç, Acem'den Rum'a İdris-i Bidlisi'nin Hayatı, Tarihçiliği ve Heşt Behişt'in II. Bayezid Kısmı(1481-1512), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2014, s.590.

³¹³ Aşık Paşazade, a.g.e, s.232.

³¹⁴ Altınay, a.g.e, s.15.

³¹⁵ Neşri, a.g.e, s.339.

kaynaklanmaktadır.³¹⁶ 28 Mayıs günü yapılan savaşı kazanan taraf Cem olmuştur. Bursa ahalisinin yardımını burada kazananı belirlemişti. Cem Bursa'da on sekiz gün kalacaktı. Hutbe okuttu ve para bastırdı kendisini Sultan ilan etti.³¹⁷ Cem'in Bursa'yı ele geçirmesi önemli bir adımdı ancak ipler hala Bayezid'in elindeydi.³¹⁸ II. Bayezid, eski başkent Bursa'nın ele geçirilmesinden dolayı telaşa kapılmış ve boğazı geçerek ilk seferi kardeşi üzerine olmuştur. Cem Sultan, karşı tarafın gücünün farkındaydı bu yüzden halası olan Selçuk Hatun³¹⁹u Bayezid'e elçi olarak göndermişti. Selçuk Hatun, II. Bayezid'e Anadolu tarafı Cem'de kalsın ve kan dökülmesin demiştir. Ancak II. Bayezid cevabını söyleyerek talebi kestirip atmıştır.³²⁰ Cem'in Bursa'ya gelişinin ardından şehir çok hareketli günler yaşamıştır. Bursa'da Cem'in arkasında kadınların desteği de bulunmaktadır. Bayezid'in Amasya'da Lalası iken sonradan Hindistan'a elçi olarak atanan Fenarizade Ahmed Bey'in dönüşünde Sultan'a yazmış olduğu mektup dikkate değerdir.

Ol vakit ki Cem Çelebi Bursa'ya gelmiş, bütün hatunlar, şimdiki halde dirilen olsun, gayrı olsun, Selçuk Hatun halanız evine varıp kimi şeker, börek, kimi türlü türlü teberrükattan götürüp söz verip yemin ederlermiş.³²¹

Bu durum Cem'in arkasında kadınların olduğunun işaretidir. Ancak bu mücadeleye daha çok dua ederek yardım etmişlerdir. Dolayısıyla manevi bir atmosfer ortaya çıkarmak istemişlerdir. Arabuluculuk faaliyetleri sonuçsuz kaldığından iki kardeşin savaşı gayet doğal hale gelmişti. Durumda git gide önemli hal almıştı. İstanbul'a ilk geldiği için meşru sayılan padişahın ordusu yenilmiş, haberleri geç alan ve adamları öldürüldüğü için İstanbul'a gelemeyen Cem Anadolu'nun en mühim noktasını ele geçirmişti. Bursa Savaşı'nı kaybeden Bayezid vakit kaybetmeden olağan gücüyle Cem üzerine yürümeye karar verdi. II. Bayezid işini şansa bırakmak istemiyor idi. Sonuç olarak Bursa, Osmanlı'nın eski başkentiydi ve kardeşi burada padişahlık ilan etmiştir. Selçuk Hatun ile birlikte gelen heyet Bayezid'e resmen devletin bölünmesini talep ediyor idi. Bayezid bu formatta

³¹⁶ Kaytaz, a.g.t, s.299.

³¹⁷ Genç, a.g.t, s.591.

³¹⁸ Tansel, II. Bâyezid'in Siyasi Hayatı, s.31.

³¹⁹ Selçuk Hatun : Yıldırım Bayezid'in oğlu, Çelebi Mehmet'in yedi kızından en büyüğüdür. II. Murat'ın Kız kardeşi, Fatih Sultan Mehmet'in Halası, Cem ve Bayezid'in Büyük Halasıdır.

³²⁰ Âşık Paşazade, a.g.e, s.233.

³²¹ Ertaylan, a.g.e, s.189.

İstanbul ve Rumeli tarafını yönetecekti Cem ise Bursa'dan, Konya ve Karaman'a kadar olan bölgeyi yönetecekti.

Bu duruma karşılık “Bir kişver içinde iki şehriyâr-ı kâmkâr karâr idemez, ve bir leşker arasında iki serdâr-ı sipehsâlâr olamaz” denmiştir.³²² Kısacası gelen teklife Bayezid ve vezirleri tamamen kapıları kapatmış idi. İdris-i Bitlisi'de geçen ifadeye ise;

Maddi saltanat yeryüzünde Tanrı'nın gölgesi olmasının bir timsalidir. Her zaman teklifi ve yegâneliği gerektirir. Bu ilahi vazifeye ortak olmak mümkün değildir. Şahlık mansıbına ortak olmak istemek Tanrı'ya ortak olmak manasını taşır. Akıl ve bilgi sahipleri hiçbir şekilde bu kötülüğü mesnet sahibi padişaha reva görülmemelidirler.³²³

Kısacası iki tarafında taviz vermek gibi niyetleri yoktu ve savaş artık kaçınılmazdır. Ayrıca yeniçeriler gelen Elçi heyetine karşı son derece öfkeliydiler sebebi ise arkadaşlarının Bursa'daki ilk savaşta öldürülmesinden dolayıdır. Ancak gelen elçi heyetinde Selçuk Hatun'un olması askeri sakinleştirmişti.³²⁴ O halde şimdi savaş kaçınılmazdı. Ancak Cem'de gücünün farkındaydı bu yüzden ihtiyatlı davranıyor idi. Aksi durumda Karaman tarafına kaçma düşüncesi vardı. Ancak Bayezid Karaman'a giderse daha büyük bir güç ile geri gelebileceği ihtimali üzerinde durmaktaydı. Bayezid ayrıca Saltanatı için her yöntemi mübah görüyordu. Bunun başında Cem Sultan'ın en güvendiği lalasını kendi lehine çekmek vardı. Cem kendisini saltanata layık görüyor ve ağabeyine göre üstün meziyetleri olduğunu düşündüğü için Bayezid ordusundaki kumandanların ve askerlerin kendi lehine geçeceğine inanıyordu. Bu ümidinden dolayı Yenişehir'de Bayezid ordusunun karşısına çıkmaya cesaret etti. Bayezid böyle bir olayın vuku bulacağından haberdar olmuş ve kendi içlerinden Cem tarafına geçebileceklere karşı para dağıtmıştır. Padişah, Saltanat sorununu Yenişehir'de çözmek için her türlü önlemi almıştır.³²⁵ Bayezid kendi içindeki muhalif olabilecekleri tamamen kendisine bağlarken Cem tarafındaki Lala Astinoğlu Yakup Bey'i de kendi tarafına çekmiştir. Bayezid, Cem'in lalasından şunları istiyordu.

³²² İbn Kemâl, Tevârih-i Âl-i Osmân VIII. Defter, Haz: Ahmet Uğur, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997, s.17.

³²³ Genç, a.g.t, s.592.

³²⁴ Kaytaç, a.g.t, s.300.

³²⁵ Tansel, II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, s.31.

- 1.) Sultan Cem'i Karaman'a geri çekilmekten vaz geçirip Konya'ya gidişini önlemek,
- 2.) Sultan Cem'in askerlerini yarıya bölüp Yenişehir Ovası'nda onları kendi askerleriyle karşılaşmalarını sağlamak,
- 3.) Bütün bu beklediği iyiliklerine karşılık, ona Anadolu Beylerbeyliği'ni vereceği, ayrıca yüz bin akçe maaş bağlayacağı vaadinde bulunuyordu.³²⁶

Teklif mevcut duruma bakıldığında son derece cazipti. Savaş Cem için kaçınılmazdı ayrıca yaptığı şey stratejik açıdan pek de mantıklı değildi. Karaman'a gidip güç toplamak varken bir meydan savaşıyla tamamen dağılmayı göze alarak savaş meydanına çıkmak son derece tehlikeli ve acemi bir hamleydi. Lala Yakup, şehzadeyi hem bir meydan savaşına sürükleyecek hem de savaş meydanında yalnız bırakacaktı. Ayrıca Karaman tarafına geçmesine izin vermeyecekti.³²⁷ Bayezid, Cem'i yeneceğini biliyordu ama işini şansa bırakmak istemedi ve en güvendiği adamı da kendi lehine çekti. II. Bayezid'in tavsiyesini dinleyen Lala, Cem'i kandırarak kuvvetleri ikiye böldü. Bir kısmı Cem ile beraber kaldı diğer kısmı da Nasuh Bey kumandasında İznik'e gönderdi. İlk başta İznik'e giden bu öncü kuvvetler, Bayezid'in tahta çıkmasında başrol oynayan Sinan Paşa ile karşılaştı. Nasuh Bey II. Bayezid'in da İznik'e geldiğini duyunca korkup Yenişehir'e doğru geldi. Hak ve batılın mücadelesinde Sinan Paşa, ilahi gücün yardımıyla galip gelmiştir.³²⁸

Savaş Yenişehir tarafına yığılırken Bayezid'in ordusuna moral verici olaylar cereyan etmeye devam ediyordu. Bunun başında elbette Gedik Ahmet Paşa vardı. Kimin yanında kimin tarafında olduğunu belli etmeyen sırf bu yüzden ilerde canından olacak büyük komutan İtalya kıyılarından dönmüş ve Bayezid ile arasındaki küslüğü bitirerek ona biat etmiştir.³²⁹ Gedik Ahmet Paşa bu tarihlerde hali hazırda süren bir kuşatmanın ortasındaydı. Fatih yaşamış olsaydı Gelibolu'dan

³²⁶ Meriç, a.g.e, s.70.

³²⁷ Genç, a.g.t, s.591.

³²⁸ Genç, a.g.t, s.593.

³²⁹ Bayezid'in şehzadeliği zamanında Otlukbeli Muharebesinde, Fatih Sultan Mehmet Orduları denetlerken II. Bayezid'in kuvvetlerini düzensiz ve intizamsız görmüştür. Bunun çaresine bakması için Gedik Ahmet Paşayı görevlendirmiştir. O ise bu görevi icra ederken Bayezidi son derece üzmüş ve aralarında sorun ortaya çıkmıştır. Gedik Ahmet Paşa'ya Bayezid bir gün ben sultan olursam bu söylediklerine nadim olursun demiş Gedik Paşa'da eğer siz bir gün sultan olursanız ben bu kılıcı takmaktan vazgeçerim demiştir. Yenişehir ovasına gelince ise Gedik Ahmet Paşa kılıcını asmış dediğini yapmıştır. Ancak II. Bayezid, "Gördüm ki çok eskiden olan bir şeyi hala unutmamışsın . Artık o maziye kariştı. Şimdi Teşrik-i mesai zamanı, şimdi kılıcını kuşan ve maziye unut demiştir. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.164-165.

donanma yardımına gelecekti. Ancak yaşanan taht mücadelesi nedeniyle kuşatma yarıda kesilmiş ve birçok Osmanlı komutanı kafirlere esir olmuştur.³³⁰

II. Bayezid, bu noktada Ahmet Paşa'ya “ Lala Ahmed ! Ey saltanatın mürebbsi olan oğlum! Bugün bu savaş tamamen sana bağlıdır. Bu savaşa senin iktidar kollarının gücü şekil verecektir. Şimdi savaş meydanına uygun olarak askerlerin saflarını tertip et ve zafer ve fetih sancaklarını yiğitlikle elinle göklere yükselt.”³³¹ II. Bayezid'in sözleri bizlere Ahmet Paşa'nın kıymetli bir devlet adamı olduğunu göstermiştir. Bayezid'e karşı sadakati onun bu iltifatlara mazhar olmasını sağlamıştır. Bayezid'in bu karşılması bir mecburiyet işaretidir. Otorite tam sağlanamamıştır. Ahmet Paşa'nın taraf olacağı Şehzade'nin savaşı kazanacağını bildiği eski düşmanını son derece yumuşak ve ilgili karşılamıştır. Gedik Ahmet Paşa'nın Bayezid tarafında gözükmesi Cem için tam bir hayal kırıklığı olmuştur. Cem Sultan bu noktada ya onu hesaba katmamıştı ya da kendi yanında olmasını bekliyordu.³³² Bayezid'in iltifatlarını alan Gedik Ahmet Paşa, ordunun düzene sokulmasına memur edilmiştir. Savaş Göksu Çayı'nda şiddetlenmeye başlamıştı. Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa kuvvetleri Cem'in ordularını kısa sürede bozmuşlardır. Moral gücü bakımından II. Bayezid üstün Cem ise çaresiz idi. Çaresiz olmasının en büyük sebebi kuvvetleri dağılıyordu ve Bayezid'in ordusunda üstün komutanlar bulunmaktaydı. Yeniçeriler ise azaplara karşı amansızca mücadele ediyor savaş meydanında acımasızlıkları intikam duygularından belli oluyordu. Bayezid mübahçı bir anlayışla Cem'in yanında kalanları da ister hile ister strateji olarak adlandırılın bir şekilde yanına çekmeyi başarmıştı. Meşru Padişah işini şansa bırakmaya niyeti yoktu taht sorunsalını Yenişehir Ovası'nda halletmek istiyordu.

Lala Yakup bu noktada Cem'den bir kısım asker isteyerek Bayezid kuvvetlerine sudan geçit vermem ve Sinan Paşa'nın ordusunu bozarm taahhüdünü veriyordu. Ama Lala'nın amacı farklıydı. Cem hiçbir şekilde ihanetten şüphelenmedi ve Lala'ya istediğini vermişti. Lala Yakup Çay'ın kenarına gelince Sancaklarını indirerek Bayezid ordularına katıldı.³³³ Savaş 20 Haziran günü kesin bir şekilde sonuçlanmış ve Cem sultan ağır yenilgi almıştır. Cem'in kaçmaktan başka çaresi

³³⁰Angiolello, a.g.e, s.175.

³³¹Genç, a.g.t, s.594.

³³²Bolat, a.g.e, s.332.

³³³ Genç, a.g.t, s.595.

yoktu. Cem'i savaş meydanından kaçıran asıl olay Hersekzade Ahmet Pařa'nın Cem'in ordu sancağını ele geçirmesi olmuştur. Sancağı ele geçirdikten sonra Padiřah'a vermiştir.³³⁴ Cem artık canının derdine dūřmūř ve son sūrat kaçmaya başlamıştır. Kaçarken de atın tepmesi sonucu ayağı incinmiştir.

Eskiřehir'e doğru giderken de eşkıyalar tarafından soyulmuştur. Talihsiz şehzade, ağabeyinin kurnazlıklarına yenildiği gibi başına da gelmeyen kalmamıştı. Bayezid, Cem'i mutlak suretle yakalamak istiyor ve bu sorunu tamamen çözmek istiyordu. Cem'in de kaçmaktan başka çaresi yoktu. Bayezid, Dulkadiroęlu'na mektup yazmış ve Cem'in peşine de Gedik Ahmet Pařa'yı yollamıştı, ancak hiğbirisi onu yakalamayı başaramamıştı. Konya'ya gelen Cem burada çok kısa süre kalarak, annesini, çocuklarını ve karısını alarak Osmanlı topraklarını terk etmek istiyordu. Uyuz Bey adında eşkıyalar talihsiz şehzadeyi tekrardan soymuş yine de Cem Tarsus'a ulaşmıştır. Cem'in başına bu denli sayısız bela gelmişken yakalanamaması Padiřah'ın aklında soru işareti bırakmıştır. Cem, bu noktaya gelene kadar iki defa soyulmuştur. Ayrıca savaştan da vücudunda bir takım izlerle ayrılmıştır. Hem fiziki anlamda hem de maddi anlamda gücü olmayan şehzadeyi Gedik Ahmet Pařa'nın yakalayamaması II. Bayezid'in aklını karıştırmıştır.³³⁵ Ayrıca Cem'in, Ermeni Derbendi'ne ulaştığında yolu kesilmiş ve birtakım eşkıyalar şehzadenin malına mülküne göz dikmişti. Cem Sultan'ın burada ok ile yaralandığı dahi söylenir. Bu eşkıyalar yaptıklarını doğru bir řey gibi sayarak Sultanın huzuruna çıkmışlardır. Birtakım imtiyazlar alışız dūřüncesiyle II. Bayezid'e Cem Sultan'ı kaçırmak nasıl soyduklarını anlatmışlardır. II. Bayezid ise bu duruma karşı sinirlenerek bütün bu eşkıyalığı yapanların belirlenmesini istemiş ve hepsini çarmıha germiştir.³³⁶

2.3. CEM SULTAN'IN MISIR MACERASI

Cem artık Osmanlı topraklarından göçmek üzereydi. Antakya yolu üzerinden beraberindekiler ile Halep'e ulaşmıştı.³³⁷ Cem Sultan'ın Osmanlı topraklarından kaçışı ile birlikte olaylar bir iç sorundan dış politikayı etkileyecek bir unsur haline gelmişti. Beyler ve Sultanlar, çağın en büyük lideri olan Fatih'in oğlunu

³³⁴ Kaytaç, a.g.t, s.303.

³³⁵ Tansel, II. Bâyezid'in Siyasi Hayatı, s.37.

³³⁶ Genç, a.g.t, s.597.

³³⁷ Freely, a.g.e, s.37.

ağırlamaktan memnundular ancak aynı hayranlık çıkar sağlama konusunda da etkisini gösterecekti. Cem artık topraklarından uzak bir memlekette sultan gibi karşılanırsa da dış dünyanın çıkarlarına uygun hareket eden bir şehzadeydi. Bu durum Sultan Bayezid'in canını sıkmaktaydı.³³⁸

Cem'e Şam'dan Memluk topraklarına girince orada da çok itibar görecekti. Nihayet tarihler 25 Eylül 1481'i gösterdiğinde Cem artık Kahire'ye ulaşmıştı. Cem kaçarken arkasında elbette Sultan Bayezid'in takibini hissediyordu. II. Bayezid, Cem'in peşinden Osmanlı Devleti'nin en gözde komutanı Gedik Ahmet Paşa'yı yollamıştı. Bayezid bu olayın dış sorun olmasından çekiniyordu. Gedik Ahmet Paşa, şehzadenin arkasından gitmesine rağmen onu yakalayamadı. Cem kaçarken yorgundu ve durumu da son derece kötüydü, paraları da yoktu. Gedik Ahmet Paşa'nın bu durumda olan şehzadeyi yakalayamaması Bayezid'i son derece düşündürüyor ve korkutuyordu.³³⁹

Gedik Ahmet Paşa, Cem'in Halep topraklarını geçtiği haberini alınca bir süre Konya'da bekledi. Kardeşinin Osmanlı topraklarını terk ettiğini öğrenen Bayezid derhal Paşa'nın gelmesini söyledi. Cem, savaşta yenilmişti ve yolda da türlü belalar peşini bırakmamıştı. Paşa'nın onu yakalayamaması Bayezid'de şüphe uyandırmıştı. Paşa, İstanbul'a geldiğinde derhal derdest edildi. Ancak II. Bayezid kısa sürede zamanlama yönünden hata yaptığını anlamıştı. Paşanın, yeniçeri üzerindeki etkisi bu noktada anlaşıldı ve yeniçeri çok sevdikleri komutanlarının tutuklanmasının karşılığını isyan ederek verdi. Bayezid ise yeniçerinin tepkisinden korkmuş olacak ki Ahmet Paşa'yı serbest bıraktı ve birtakım imtiyazlar vermek zorunda kaldı. Ancak aralarındaki korku ve şüphe devam edecekti.³⁴⁰ Cem, Kahire'de sultanlar gibi karşılanmıştı.³⁴¹ Mısır bu tarihlerde Eşraf Kayıtbay tarafından yönetiliyordu. Kayıtbay, Şehzade Cem'i imparatorun oğluna yaraşır şekilde karşılamış ve Şehzade'ye karşı oldukça sıcak bir tavır sergilemiştir.³⁴²

Osmanlı Devleti 15.yüzyılda Akdeniz ve dış dünyayı kendine hedef olarak belirlemiş uygun gördüğü yerleri gücü yettiğince alarak İslam toprağı yapmayı

³³⁸ Reindl, a.g.e, s.50

³³⁹ Meriç, a.g.e, s.77.

³⁴⁰ Ertaylan, a.g.e, s.211.

³⁴¹ Hoca Saadettin Efendi, Tacüt Tevarih III, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979, s.203.

³⁴² Altınay, a.g.e, s.22.

politika edinmiş bir devletken şimdi hem içte hem de dışta sorunlarla uğraşıyordu. Bayezid en yüksek kademedeki komutanına bile güvenmezken bir de Cem dönemin şartlarına göre çıkarları Osmanlıyla çatışan bir devletin sarayında idi. Bu olaydan sadece Bayezid mutsuz değildi, Cem de halinden memnun sayılmazdı. Cem, Mısırdan Bayezid'e bir mektup yazdı. Cem mektupta saygıda kusur etmeyerek ağabeyinin padişahlığını ve babasının yerine geçmesini tanıyordu.

Birâder-i ekberim ve atam yerine serir-i dilde mihr-i münirim şehriyâr-ı âlemim Bayezid Hân-ı

Serverüm cenâbına ihdâ olunur ki; Kadimden pâ-yı taht-ı şâhân-ı kayâşıra

Olan sevâd-ı İstanbul ile Rûm-ili memâliki cenâb-ı şehriyârlarına

Tahtı Brûsa- Sînet ehlühâ ani'l âfâti ve'l be'sâ'- ile Anadolu

Mâ-beyninde(?) olan bilad ve emsâr da i-i kemine birader-i kûçekterleri Cem bendelerine...³⁴³

Cem kısacası önceki teklifini yineliyordu. Devletin İstanbul ve Rumeli ayağının Bayezid'de Anadolu tarafının kendisinde kalmasını istiyordu. Bayezid ise bu teklife yanaşmıyor toprak arzusunun vazgeçerse yıllık on kere yüz bin akçe vereceğini bildiriyordu. İki şehzadenin birbirlerinden beklentileri farklı olduğu için orta yol bulunamamış şimdilik Cem, Mısır'da kalmaya devam etmiştir. Aradan tam dört ay geçmiştir. Hac mevsimi yaklaşmış ve Cem Sultan ailesi ile beraber hac görevini yerine getirmek amacıyla Memluk Sultanı'ndan izin istemiştir. Memluk Sultanı, Hac görevini yapmasında bir mahsurun olmayacağını belirterek talebi birtakım yardımlarla destekleyerek kabul etmiştir.

Cem, hac ibadetini tamamladıktan sonra Kahire'ye dönmüştü. Belki de Kahire'de kalacak abisinin yapmış olduğu teklif karşılığında devlet meselelerinden elini ayağını çekip Mekke'de müreffeh bir hayat sürecekti ancak Anadolu'dan eline ulaşan mektuplar genç ve tecrübesiz şehzadeyi dünya işlerine tekrar ilgilenmesine sebep oldu. Karamanoğlu Kasım Bey Cem'e bazı mektuplar yazıyordu. Anadolu'ya dönmesi için tahrikler başlamıştı. "Cem'e tezvir kağıtlar gönderip kimin Gedük Ahmed, kimin paşalar ağzından. Muhassal her sancak beği ağzından kağıtlar yazdırıp, eyitdi."³⁴⁴ Karamanoğlu Kasım Bey, Fatih'in korkusundan Azerbaycan'a kaçmıştı. Fatih'in ölümünün ardından kazanımlar elde ederim umuduyla tekrar

³⁴³ Meriç, a.g.e, s.84-85.

³⁴⁴ Neşri, a.g.e, s.341.

Anadolu'ya giriş yapmış ve Karaman'a gelmişti.³⁴⁵ Anadolu'ya geldikten sonra kısa sürede Karaman bölgesinde ordu topladı ve Cem'e gel çağrılarını yapmaya başlamıştı. Mektupları bin bir hile ile yazıyordu. Farklı devlet adamlarının ağzıyla Cem'i resmen Anadolu'ya çağırıyor idi.

Aynı kalemden çıkan mektuplar farklı kişilerin adları kullanılarak kaleme alınmıştır. Mektupların ortak özelliği ise Cem'in bir an evvel Anadolu'ya gelmesinin istenmesidir. Bu mesajlar Cem'i umutlandırmıştı. Gerçekten bazı mektuplar almıştı Cem'in, zaten içinde sönmeyen bir saltanat hırsı da vardı ve sonuç olarak yeni bir mücadele hırsı uyanmıştı. Cem, Memluk Sultanı'ndan izin alarak Anadolu yolculuğuna başlayacaktı. Sultan, Cem'i gerçekten çok iyi misafir etmişti. Belki de kardeş mücadelesi devletin karışması onunda çıkarlarına uygundu ki Cem'i kolayca Anadolu'ya uğurladı. Bir şehzadeyi elinde tutmak bir sultan için bulunmaz bir nimettir. Karşı tarafa istediğini yaptırmak varken savaş yapmak için Anadolu'ya göndermek belki de daha büyük çıkarlara zemin hazırlamak adına yapılmış bir eylem olarak kabul görebilir.

2.4. CEM SULTAN'IN ANADOLU'YA DÖNÜŞÜ VE YAPILAN MÜCADELELER

Cem belki de hacdan döndükten sonraki süreçte Kahire'de oturacak dünya işlerinden elini ayağını çekecekti. Hac vazifesini yaptıktan sonra sakin bir hayat sürmeye başlayan şehzadeye Anadolu'dan "gel" çağrısı yapan mektuplar gelmeye başladı. Genç şehzade iktidar hırsına yenik düşerek bu mektuplara karşılık vererek Anadolu'ya geçme kararı aldı. İkinci Bayezid'in ısrarla bölünme tekliflerini reddetmesi ve Anadolu topraklarından bazı kesimlerin desteği Genç Şehzade'nin bir kez daha taht rüyaları görmesine sebep olmuştur.

Özellikle Karamanoğlu Kasım Bey ona Anadolu'ya gelmesi için baskı kuranların başında geliyordu. Kasım Bey hatta Gedik Ahmet Paşa ağzından bile mektup yazıyordu.³⁴⁶ Cem Sultan, hac vazifesini yaparken çıkar odakları onu bir an olsun yalnız bırakmamıştır. Özellikle Kasım Bey, ülkesinde olanları şehzadeye aynen aktarmaktadır. Cem, almış olduğu mektuplarda kendi tarafına geçen isimleri

³⁴⁵İbn Kemâl, VIII. Defter, s.23.

³⁴⁶İbn Kemâl, VIII. Defter, s.24.

gördükçe umutlanıyor saltanat için hazırlık yapıyordu. Şehzade bu mektupların yalan olma ihtimalini düşünemedi ve iktidar hırsı onu olmadık şeyler yapmaya itti. Ne duruyorsun biz hazırız gel mesajlarına, Şehzade daha fazla kayıtsız kalamayacak ve saltanat davasına tekrar girişecektir.³⁴⁷

Başlangıçta Kasım Bey, Karaman'a gelerek burada mevcut şartların el verdiği şekilde ordu toparlamıştır. Bu tarihte Karaman Beylerbeyi Hadım Ali Paşa ve şehzade Abdullah şehirde bulunmaktadır. Kasım Bey, ordusuyla beraber Konya'ya doğru ilerlemiştir. Şehirde bulunan Hadım Ali Paşa ahali için tam bir kurtarıcı gibiydi. Çünkü şehri canı pahasına savunacak şehrin Kasım Bey'in eline geçmesini engelleyecektir. Ali Paşa olaylar yaşanırken İstanbul'a mektup yollayarak mevcut durumu Padişah'a bildirmiştir.³⁴⁸ Padişah derhal önlem amaçlı Gedik Ahmet Paşa'yı Konya'ya yollamıştır. Karamanoğlu Kasım Bey, Ahmet Paşa'yı görünce telaşa düşmüş ve kuşatmayı kaldırarak kaçmıştır. Gedik Ahmet Paşa, merkeze yazmış olduğu mektupta Kasım Bey'in işini bitirmeden geri gelmeyeceğiz diyordu.³⁴⁹

Ahmet Paşa, Memluk sınırına kaçan Kasım Bey'i iki devlet arasında sorun yaşanır düşüncesiyle takip etmemiştir. Kasım Bey ise Cem'e Anadolu'da yapmış olduğu eylemleri mektubunda anlatmış, gelmesi için daha fazla baskı yapmıştır. Günün sonunda Şehzade'yi harekete geçirmeyi başarmıştır. Cem, Kasım Bey'in abartılı anlatımlarına kanarak taht umuduyla Anadolu'ya geçmeye ikna olmuştur. Cem'in Anadolu'ya gelmesini isteyenler arasında Ahmet Paşa'nın emrindeki komutanlarda vardı. Cem bütün bu olanlara kayıtsız kalamayarak, Kasım Bey ve Trabzonlu Mehmet Bey ile buluşmak üzere harekete geçmiştir. Hatta bu noktadaki bazı tımar sahipleri Cem'in yanında yer alıyor Cem'in ordusu öncekinden daha güçlü hale geliyordu. Bu durum II. Bayezid'i son derece endişelendirmiştir. Bütün bu olanlar Anadolu'ya kısa sürede yayılmış ve işler mevcut padişahın istediği şekilde gitmemeye başlamıştır. Herhangi bir aksi durumda tahtını kaybedebilir ve Cem gerçekten Sultan olabilirdi. Bu yüzden çok dikkatli olmalıydı. İstanbul'da kazandığını Anadolu'da kaybedebilirdi. Çünkü Cem, Yenişehir Savaşı'ndaki durumundan çok daha fazla güçlüydü. II. Bayezid hemen harekete geçerek Bursa tarafına geçti. Burada İshak Paşa'ya Yenişehir Ovası'nda hazır bir şekilde

³⁴⁷Neşri, a.g.e, s.341.

³⁴⁸Bolat, a.g.e, s.347.

³⁴⁹Genç, a.g.t, s.601.

bekletecekti. Rumeli Beylerbeyi Davud Paşa ise herhangi bir Macar tehdidine karşı Sofya'ya gidecekti. II. Bayezid sadece Cem'in üzerine gitmiyor Anadolu ve Rumeli'nin güvenliğini de sağlıyor idi.³⁵⁰ II. Bayezid babasını örnek almış olacak ki güvendiği devlet adamlarını yavaş yavaş göreve getirmeye başlamıştı. Bunların başında Mesih Paşa geliyordu. Kasım Paşa vezaretten azledilip yerine Mesih Paşa gelmiştir.³⁵¹ Cem'in yaptığı bir iç savaş girişimiydi bu yüzden tecrübeli ve güvenilir devlet adamlarına ihtiyacı vardı. Cem'in Mısır Sultanı ve Anadolu Beyleri'nin yardımıyla yanında bulunan asker sayısı yirmi bini aşmıştı.³⁵² Bu durum mevcut padişahı son derece düşündürüyordu. Cem Sultan eskisi kadar güçsüz değildi ve Bayezid hali hazırda hala askerine güvenmiyordu.

İlk olarak Mehmet Bey, Konya'yı almak üzere görevlendirilmiştir. Şehirde bulunan Hadım Ali Paşa şehri tekrar iyi bir şekilde muhafaza ederek gelen birlikleri bozguna uğratmıştır. Ayrıca II. Bayezid'de Trabzonlu Mehmet Bey'in Ankara'da bulunan ailesine el koymuştu.³⁵³ Mehmet Bey, on gün boyunca kuşattığı şehri alamamış ve ailesini almak üzere Ankara'ya geçmiştir. Ancak ailesi İstanbul'a götürülmüştü. Bu arada Sivas Beyi Karagöz Bey çoktan şehrin güvenliğini sağlamıştı. Ayrıca Amasya'dan hareket eden Rum Beylerbeyi ile bu noktada karşılaştı. İki taraf ile yapılan savaşı Mehmet Bey kaybetti. Süleyman Bey'in emriyle Mehmet Bey'in kafası kesilerek Padişah'a gönderildi.³⁵⁴

Cem, Mehmet Bey'e yardım için Kasım ile beraber Ankara üzerine gelmekteydi. Bayezid kardeşinin Ankara'da olduğu haberini alınca ordunun yönünü değiştirdi ve Ankara üzerine yürümeye başladı. Bayezid, Ankara'ya ulaştığında ortada kimse yoktu. Cem'in için artık yolun sonuna yavaş yavaş geliniyordu. Ağabeyinin Ankara'da olduğu haberini alan Cem telaşa kapılarak Aksaray'a geçmişlerdi. Anadolu halkı artık anarşi istemiyor idi. Dirlik ve düzenlerinin devamı için halk mevcut padişaha itaat ederek Cem'i Aksaray'a almadılar ve genç şehzade çareyi yine kaçmakta arayacaktı.³⁵⁵ Kahire'den büyük umutlarla geldiği Anadolu'da yine istediğini bulamamıştı. Kasım Bey'in türlü oyunlarına aldanarak Anadolu'yu

³⁵⁰Bolat, a.g.e, s.348.

³⁵¹Genç, a.g.t, s.604.

³⁵²Angiolello, a.g.e, s.183.

³⁵³Ertaylan, a.g.e, s.231-232.

³⁵⁴Genç, a.g.t, s.605.

³⁵⁵Bolat, a.g.e, s.349.

işgal girişiminde bulunmuş ve mevcut padişahın askerleriyle yapmış olduğu savaşları yine kaybetmiştir. Yenişehir Muharebesi'nde olduğu gibi tek çareyi kaçmakta buldu. Cem, tekrar Mısır Sultanı'na sığınmak istiyordu. Ancak bu fikir Kasım Bey tarafından olumlu karşılanmadı ve şehzadeyi Rumeli tarafına gitme konusunda ikna etmeye başladı. Sonuç olarak Cem kaçıyor II. Bayezid ise bu sorunu tamamen ortadan kaldırmak istiyordu.³⁵⁶ Bayezid bütün yapabileceği teklifleri tekrarlıyordu. Kudüs'te oturabileceğini ve yıllık ne kadar isterse tahsil edileceğini bildirmişse de Cem'in gözünü saltanat hırsı bürümüşü. Yapılan teklifleri cömertçe geri çeviren şehzade için son başlamıştı. Bayezid, görüşmelerden bir şey çıkmayacağını anlayınca Hersekzade Ahmet Paşa'yı Cem'in üzerine göndermiştir. Cem'in ise herhangi bir askeri gücü olmadığı için Karamanoğlu Kasım'ın sözünü dinlemenin ötesine geçememiştir.

Kasım Bey ona Rumeli'ye geçmesinin onun için daha iyi olacağını belirtiyordu. Vaktiyle Musa Çelebi'nin de böyle yaptığını vurgulayan Kasım Bey Cem'i bir nevi kandırmaya çalışıyordu. Diğer yandan Hersekzade Ahmet'in kendisine yaklaşmakta olduğunu bilen Cem Sultan'ın Kasım Bey'den başka yanında kimse yoktu. Onun sözlerini kendisi için hayırlı görmüş ve batı tarafına gitme fikrine kendisi için uygun bulmuştur. Cem'in gayesi İran veya tekrardan Mısır'a kaçmaktı ancak Kasım Bey kendi çıkarları için şehzadeyi Rodos üzerinden Rumeli'ye geçmesi için ikna ediyordu. Rumeli'de çıkacak bir isyan hareketi kendisi için bulunmaz bir fırsat olabilirdi. Bu yüzden Cem'in doğu tarafına değil de batı tarafına gitmesini istiyordu.

Cem Sultan her ne kadar zeki olsa da Kasım Bey'in asıl niyetini sezememiş ve Mısır'a gitme fikrinden çabuk vazgeçmişti. Zamanında Yıldırım Bayezid'in oğlu olan Musa Çelebi'de Rumeli'de taraftar bulmuştu. Kasım Bey, bu argümanı çok iyi kullanarak Cem'i ikna etmiş idi. Kasım Bey, kendisini düşünüyor idi. Rumeli'de çıkacak isyan neticesinde kendisi "ata" toprağını geri alırım haylindeydi.³⁵⁷ Karamanoğlu Kasım'ın düşüncelerini kendisi için hayırlı sayan Cem, kararını vermişti. Güzergahı Rumeli tarafına olacağını sanıyordu. Bu yolculuk onun sonu Osmanlı Devleti için ise büyük bir sorun teşkil edecek durumdu. Cem, elçilerini

³⁵⁶Ertaylan, a.g.e, s.233.

³⁵⁷Ertaylan, a.g.e, s.237.

Rodos Şövalyeleri Lideri Üstat Pierre D'Aubusson'a gönderdi. Fatih zamanında Rodos ile barış müzakerelerine Cem Sultan katılmıştı. Bu yüzden aralarında bir aşinalık vardı. Ancak elini çabuk tutması gerekiyordu. Arkasından Hersekzade Ahmet Paşa geliyordu. Cem'in yanında yalnızca 30-40 kadar adamı vardı. Gücü ne kadar az olursa olsun nihayetinde o bir şehzadeydi ve rakip devletler için kullanılması muhtemel bir fırsattı. Cem karada beklemek yerine adamları ile açık denizde beklemeyi seçti, böylelikle daha güvende olacağına inanıyordu.³⁵⁸ Cem esasında Rodos'ta kalıcı olmakta istemiyordu onun nihai amacı Kasım ile anlaştıkları gibi Rumeli'de yandaş toplayıp ağabeyine tekrar saldıracaktı yani hiçbir zaman taht umudunu yitirmemişti.³⁵⁹ Süleyman Paşa, Rodos meclisine geldi. Sultan Cem'in Rumeli tarafına geçmesi için geçiş izni ve bir müddet misafirlik istediği metni meclise sundu. Bunlar dışında canına ve malına dokunulmayacağı hususunda da söz istiyordu. Mecliste bu durum uzun uzadıya görüşülmüştü ve nihai karar verildi Cem kabul edilecekti.³⁶⁰

Büyük üstat bu fırsatı kaçırmayacaktı. Çünkü misafir edeceği yani esir alacağı isim Hristiyanlığa en büyük darbeyi vuran Fatih'in oğlu idi. Üstat Cem'in teklifini kabul etti.³⁶¹ Cem Sultan Kertüs limanında Rodos'tan gelecek haberi beklerken Karaman gemisine bindi ve Anamur limanına gitti. Bu sırada Frenk Süleyman şahsına herhangi bir iş gelmeyeceği sözünü taşıyan misak name ile Don Alvaro kumandasındaki Rodos filosuyla Anamur'a geldi. Cem Sultan, Karaman gemisinden Rodos filosuna geçiş yaptı. Frenk Süleyman ona bazı uyarılarda bulundu, Cem'in gözü korksa da arkasında ölüm vardı. Frenk Süleyman, Rodos'a gidilmemesi gerektiğini bunlara güven olmayacağını dile getirirse de hem şartlar hem de yanındakiler Cem'i o gemiye bindirmişti. Frenk Süleyman, Rodos Beyi'nden ayrıca ahitname getirmişti. Bu metne göre Cem'e yardım elinin uzatılacağını yeminler ediyordu. Cem Sultan Rodos filosuna binmişti. Bu görev için özel donanma görevlendirilmişti. Çünkü Osmanlı korsanlarının faaliyetlerinden çekiniyordu.³⁶² 26 Temmuz 1482'de Cem bir daha hiç dönemeyeceği topraklarından akşam saatlerinde

³⁵⁸Altınay, a.g.e, s.32

³⁵⁹Ertaylan, a.g.e, s.239, Meriç, a.g.e, s.116.

³⁶⁰Altınay, a.g.e, s.33.

³⁶¹Lefort, a.g.e, s.122.

³⁶²Nicolas Vatin, Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar, Çev. Tülin Altınova, Ankara, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000, s.152, Altınay, a.g.e, s.35.

ayrıldı.³⁶³Cem, yaşayacağı felaketlerin farkında değildi kendisine yardım edileceği ve Rumeli tarafına geçileceği düşüncesiyle Rodoslulara sığınmıştı. Rodos üstadı hemen çevre ülkelere, Macar Kralı'na, Papalığa ve Venedik Hükümeti'ne mektuplar gönderdi. Osmanlı Şehzadesi'ni kullanarak kaybedilen topraklar geriye alınabilir düşüncesini ilettiler. Rodos, her daim Osmanlı'nın yayılma politikasındaki ilk hedefti bu yüzden Cem'i değerlendirmek istiyorlardı. Bu yüzden Hristiyan dünyasını Papa etrafında toplama telaşına düşmüşlerdi.

Cem Sultan, Hersekzade'nin takibinden kurtularak Rodosluların kıyıya getirmiş olduğu yardım ile birlikte Rodos'a geçmiştir. Burada görkemli bir törenle karşılanmıştır.³⁶⁴ Rodosluların Üstadı ile görüşerek kardeşi ile olan mücadeleyi anlatmış ve haklılığını dile getirmiştir. Ancak Cem'in Rodos'ta bulunması hem Osmanlı Devleti için hem de Rodoslular için endişe verici bir durum oluşturmuştur. Osmanlı Devleti her an adayı muhasara altına alabilir korkusuyla derhal elçilik görüşmeleri başlamıştır. Elçiler ile görüşmek üzere Mesih Paşa ve Gedik Ahmet Paşa memur edilmiştir.³⁶⁵ Elçiler ile ilk başta II. Bayezid görüşmüştür. Cem'in sağlığı hakkında gelen elçilere sorular sormuştur. Daha sonra gelen elçiler ile birlikte Gedik Ahmet Paşa ve Mesih Paşa görüşme odasına geçmiştir. Gedik Ahmet Paşa her zaman olduğu gibi yüksekte konuşmuştur. ³⁶⁶ Bu durum Rodos elçilerinin tekliflerinde daha fazla ısrarlı olmalarına neden olmuştur. Elçiler ile orta yolu bulunmuş birtakım kararlar almıştır. Bunlar;

- 1.) Rodos'la düşmanlığa son verilecek.
- 2.) İki taraf arasında ticaret serbest olacak ve gümrük tarifeleri uygulanacak
- 3.) Firari esirlerin dinlerini değiştirmemiş olanları geri verilecek, dinlerini değiştirmiş olanlar 20 altın karşılığında satın alınacak.
- 4.) Anlaşma Bayezid'in ömrü sürecinde devam edecektir.
- 5.) Bodrum yakınındaki (Halicarnassus) St. Peter Kalesi mültecilerin sığınacağı bir yer olacak ve bu iki tarafça kabul olunacaktı.³⁶⁷

Ardından yapılan sıkı pazarlıklarda Cem'in Rodos hükümeti tarafından ihtiyaçları karşılanmak üzere 45 bin Venedik dukası altın ile anlaşılmıştır. Bu miktarı

³⁶³ Altınay, a.g.e, s.36.

³⁶⁴ Angiolello, a.g.e, s.184.

³⁶⁵ Ertaylan, a.g.e, s.266, Altınay, a.g.e, s.47.

³⁶⁶ Tansel, II. Bâyezid'in Siyasi Hayatı, s.50.

³⁶⁷ Meriç, a.g.e, s.134, Tansel, II. Bâyezid'in Siyasi Hayatı, s.51.

II. Bayezid çok bulmuş ve kırk bin duka altına düşülmüştür. Bundan sonraki süreç Cem için çok sıkıntılı günlerin başlangıcı olmuştur. Rodos hükümeti, Cem'i bir an evvel adadan uzaklaştırarak Fransa'ya göndermiştir. II. Bayezid, Cem'in geri gelmemesi için hazinenin bütün olanaklarını kullanmıştır. 30 Kasım 1490 tarihinde Papa ile üç yıllık 120.000 bin duka altın vermek karşılığında anlaşılmıştır. Bu gerçekten çok büyük bir rakamdır. 120.000 duka altın Akdeniz Devletleri'nin neredeyse yıllık kazançlarına eş bir miktardır. 1492'de Cenevizlilerin yıllık geliri 100.000 duka'dır. Bayezid'in Papa'ya vermiş olduğu miktar bu rakamdan daha fazladır. Kısacası II. Bayezid, hazinenin bütün imkanlarını iç savaş endişesiyle cömertçe kullanmıştır.³⁶⁸ Bayezid, Cem'i elinden geldiğince Osmanlı topraklarından uzak tutmuştur. Avrupalılar ise kendi iç düşmanlıklarından dolayı Osmanlı Devleti'nin durumundan yararlanamamışlardır. Kendi aralarındaki sorunlar muhtemel ortaya çıkabilecek Haçlı Birliği'ni engellemiştir. Özellikle 1490 yılında Macar Kralı'nın ölmesi Haçlı Birliği'ne engel olan önemli gelişmelerden bir tanesidir.³⁶⁹

II. Bayezid'in birçok kez suikast isteği Papa başta olmak üzere Rodoslular tarafından reddedilmiştir. Hali hazırda Cem için yıllık aldıkları para gerçekten çok fazladır. Büyük ihtimalle Haçlı Birliği'ni de engelleyen en büyük unsur bu büyük meblağalar olmuştur. Papa zaman zaman bu birliği kurmak için girişimlerde bulunsa da bunlar faydasız olmuştur. Nedeni Akdeniz Devletleri'nin kendi içerisindeki sürekli savaş durumları bu birliğin kurulmasına engeldir. Cem önce Rodos'a götürülmüş ardından güvenlik gerekçesi ile Fransa'da esir tutulmuştur. Hristiyan Devletleri'nin istekleri çoğalınca da Rodos Üstadının talebiyle Roma'ya götürülmüştür. II. Bayezid Cem'in, Papa'ya verilmemesi için çok büyük tekliflerde bulunsa da Papa, Cem'i elde etmeyi başarmıştır.

Osmanlı elçisi Fransa Kralı'na eğer Cem'in herhangi bir devlete teslimi gerçekleşmezse Fransa'ya yardım edileceği teklifini tekrarlıyor ve eğer aksi bir şey olup teslim edilirse Memluk Devleti ile Hristiyan Devletleri rahat bırakmayacaklarını iletliyordu. Fransa Kralı'na Osmanlı Devleti adına ;

³⁶⁸ Bolat, a.g.e, s.352.

³⁶⁹ Halil İnalçık, Osmanlı Hâkimiyetinde Ortadoğu ve Balkanlar, Kronik Yayınları, İstanbul, 2020, s.321.

- 1.) Sultan Cem'in Fransa'da muhafaza edilmesi şartıyla 50.000 duka altın verileceğini,
- 2.) Filistin toprakları Osmanlı topraklarına geçtikten sonra Filistin'deki Kamâme Kilisesi'nin Hristiyanlara bırakılacağını,
- 3.) Türkiye'deki azizlere ait-eizze yadigarlarının kendisine gönderileceğini bildirdiler.³⁷⁰

Fransa Kralı'nın bu teklifleri cazip olsa da Cem'i geri almak için herhangi bir teşebbüste bulunmamıştır. Cem, Roma'da muhteşem bir şekilde karşılanmıştır. Bayezid ise gelişmelerden haberdar olur olmaz derhal Papa ile anlaşarak yukarıda belirttiğimiz meblağları kabul etmiştir. Papa ile II. Bayezid'in bu karşılıklı çıkar anlaşmasına çomak sokan isim hiç kuşkusuz Fransa Kralı Charles olmuştur. Bu durum II. Bayezid'i endişelendirmiştir. Cem'i elde ederek birtakım kazanımlar elde etmek isteği doğrultusunda şehzadeyi Papa'dan istemiştir. Bu durumu II. Bayezid'e ileten Papa'ya padişahın cevabı kardeşimi dünyadaki dertlerinden kurtar olmuştur. Bu bir ölüm isteğidir ancak şehzadeyi Papa öldürememiştir. Fransa Kralı bizzat İtalya'ya gelerek Cem'i teslim almıştır. 29 Ocak 1495 tarihinde Papa tarafından Cem, Fransa Kralı'na teslim edilmiştir. Fransa Kralı ile ilk olarak Velletri şehrine gelmiştir. Burada bir hafta kaldıktan sonra Cem'in hastalığı ortaya çıkmış ve Şehzade, Napoli'de 25 Şubat 1495 yılında 36 yaşında vefat etmiştir.³⁷¹ Şehzadenin nasıl öldüğü mevzuu hala tartışmalı bir konu olarak gündemi meşgul etmektedir. Birden bire hastalanması şüpheli gelse de yaşamış olduğu yolculuklar ve acılar bir insanın ruhani olarak hastalanıp çökmesine yeterlidir. Şehzadenin ölüm haberi kısa süre sonra Anadolu'da yayılmış ve bazı kesimler bu haberi çok büyük üzüntü ile karşılamıştır. II. Bayezid, her daim kurtulmak istediği kardeşi sonunda ölmüştür. Emir vererek sarayda üç gün yas tutulmuş ve İstanbul başta olmak üzere birçok yerde fakire fukaraya sadaka dağıtılmıştır.³⁷² Ancak Cem'in cenazesi dört yıl boyunca Osmanlı topraklarına gelmemiştir. Charles ve Napoli Kralı'nın yapmış olduğu savaşı Napoli kazanmıştır. Şehzadenin cenazesi doğal olarak Napoli'ye geçmiştir. II. Bayezid bunun üzerine elçiler göndererek kardeşinin cenazesini Osmanlı topraklarına gelmesini sağlamıştır.³⁷³ Kısacası Sultan Bayezid kardeşinin vasiyetini gerçekleştirmiştir.

³⁷⁰ Meriç, a.g.e, s.207.

³⁷¹Tansel, II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, s.77.

³⁷²Meriç, a.g.e, s.258.

³⁷³Ertaylan, a.g.e, s.417.

Elbette, elbette benim ölüm haberimi duyurasmız. Sakın olmaya ki kâfirler benim adıma Müslümanlar üzerine yürüyeler. Benden sonra kardeşim Hüdavendigâr Sultan Bayezid Hazretlerine varasınız, diyesiniz ki beni reddetmesin, ne veçhile olursa benim tabutumu kâfir memleketinde komasın! Müslüman memleketlerine çıkarsın ve bütün borçlarımı ödesin ve benim anamı ve kızımı ve sair adamlarımı ve benim üzerimde hizmetleri olan insanları açıkta bırakmayıp hallerine göre vazifelendirsın.³⁷⁴

Cem'in ölümü artık II. Bayezid'i rahatlatmıştır. Her sene vermek zorunda kaldığı parayı artık vermeyecek ve artık dış politikada daha etkili adımlar atmaya başlayacaktır. Kısacası Cem'in vefatı Osmanlı Devleti açısından son derece olumlu karşılanmıştır. Cem Sultan'ın cenazesi Bursa Muradiye Camisi'nin haziresine defin edilse de talihsiz Şehzade mezarda dahi rahat edememiştir. 1855 yılında meydana gelen depremde sandukası kaybolmuştur.³⁷⁵ II. Bayezid, Cem'in yurt dışında olduğu süre zarfında diplomasiyi ön planda tutarak kardeşinin Osmanlı topraklarına gelmesini engellemiştir. Hazinesinin imkanlarını gerektiği gibi kullanması Cem'i esir alan devlet adamlarının da işine gelmiştir. Bu yüzden sık sık Akdeniz devletlerine elçi göndererek çeşitli vesikalar gönderilmiştir.³⁷⁶

Cem'in annesi, karısı ve Murat isimli oğlu vefat ettiğinde Mısır'da bulunmaktadır. Saray'daki oğlu Oğuzhan, Gedik Ahmet Paşa ile birlikte muhalif olarak düşünülmüş ve öldürülmüştür.³⁷⁷ Cem Sultan'ın Murat adında olan oğluna ne olduğuna gelecek olursa 1522 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos'u fethi sırasında öldürülmüştür. Bu şekilde 1481 yılında başlayan taht mücadelesi 1495 yılında sona ermiştir. Osmanlı Devleti, kıymetli şehzadesini kaybetse de dış politikada inanılmaz derecede rahatlamıştır. Buraya kadar Cem'in yurt dışına çıktıktan sonraki hayatına kısaca değinmeye çalıştık. Mevcut konumuz Cem Sultan'ın hayatı olmadığı için teferruatlı olarak hangi tarihte nerede bulunduğu kısmına girilmemiştir. Bundan sonraki bölümde asıl konumuz olan Şehzadelerin bu mücadeledeki destekçilerini anlatmaya çalışacağız.

³⁷⁴Çağatay Uluçay, Taht Uğruna Baş Veren Sultanlar, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2014, s.58.

³⁷⁵Erhan Afyoncu, Sorularla Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul, Timaş Yayınları, 2014, s.166.

³⁷⁶Ayrınt. İçn. Bknz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, " Cem Sultan'a Dair Beş Orijinal Vesika", Belleten, Cilt XXIV Sayı 95, 1960, s.457-484.

³⁷⁷Ertaylan, a.g.e, s.421.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞEHZADE CEM İLE II. BAYEZİD ARASINDAKİ TAHT MÜCADELESİ VE BU MÜCADELEDE ETKİLİ DEVLET ADAMLARININ ROLÜ

3.1. FATİH DEVRİ UYGULANAN POLİTİKALARIN ŞEHZADELER ÜZERİNDE ETKİLERİ

II. Mehmet, 1444 yılında tahta çıktığında henüz bir çocuktü ve etrafındaki dünyayı devlet adamlarının etkisinde kalarak yorumluyor idi. Yanındaki devlet adamlarının etkisinde kalan Mehmet, 1444 - 46 yılları arasındaki taht sürecinde İstanbul'un fethine yönelik inancı oluşmaya başlamış ve bunun için somut adımlar atacak kadar ileri gitmiştir. Ancak her seferinde sert Çandarlı muhalefeti ile karşılaşmıştır. 1451 yılında bu sefer daha olgun bir şehzade olarak tahta çıkan II. Mehmet yanındaki devlet adamlarıyla beraber Çandarlı iktidarına karşı daha güçlü konuma çıkmıştır. Fatih, öncelikle divanda birkaç değişikliğe gitmiştir. Ancak Çandarlı Halil Paşa sadaret makamında kalmıştır.³⁷⁸ Her daim devletçi ve barışçıl politika takınan Çandarlı Halil Paşa, onun büyük fetih hareketine engel olamamış ve tarihler 1453 yılını gösterdiğinde İstanbul alınmıştır. Büyük fetih gerçekleşikten sonra ise Fatih otoritesini güçlendirerek Çandarlı Halil Paşa'yı öldürmüştür. Ardından Fatih, şehri canlandırmaya mesai harcamıştır. Bizans hem kendisini çevreleyen Osmanlıların etkisinden hem de ekonomik sıkıntılardan dolayı şehri kendi haline bırakmıştır. Fatih ise şehri aldıktan sonra İstanbul'u canlandırıp kültür merkezi haline getirmek istiyordu. Bu yüzden şehrin iskânına yönelik çağrılar yapmaya başlamıştır.

İstanbul ihtişamlı bir şehirdi ancak fetihden önce şehir uzun süre çevresinden kopuk bir şekilde kendi içine kapanmış ve suni teneffüsle hayatta kalan bir organizma gibiydi. Diğer bölgeler ve şehirlerle herhangi bir münasebet veya bağlantının gelişmediği şehirlerin küçülmesi veya daralması tabii bir meseledir. Fetihden önce İstanbul da bedbaht bir durumun içinde bulunmaktaydı. İstanbul'un fethi ise şehri görkemli bir merkez haline getirecek süreci başlattı. Bizans, bu

³⁷⁸İnalçık, Tetkikler ve Vesikalar, s.112.

tarihlerde İstanbul Boğazı'na sıkışmış vaziyettedir. Osmanlı Devleti, Batı'da ve Doğu'da İstanbul'u çevrelemişti. Artık şehir fethedilmek için sahibini bekliyordu. Hali hazırda ticaret azalmış ve ekonomik olarak sıkıntılar devleti küçültmüştür. Bu yüzden yıllardır şehre yatırım yapılmamıştır.³⁷⁹ Bu ölü şehri Fatih adeta yeni baştan imar ederek canlandırmaya çalışmış ve bütün olanaklarını kullanmıştır. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u yeniden inşa etmek için sürekli ekonomik olarak yeni yöntemler geliştirmiştir. İstanbul'un çehresini değiştirmek ve askeri politikalarına destek sağlamak için yeni vergiler getirmiştir.³⁸⁰ Yapmış olduğu politikaların başında hiç kuşkusuz İskân politikası yer almıştır. Bu politikanın amacı şehrin canlılığını ve Türk nüfusun sayısını arttırmaktır. İskân politikası sanıldığından daha zor olmuştur. Sebebi insanların yerlerinden yurtlarından çıkmak istememesidir. Fatih, bütün vilayetlere haber yollayarak, “İsteyen gelsin, İstanbul'da evler, bağlar, bahçeleri mülk olarak veriyorum. Dileyen gelip alsın” demiştir.³⁸¹ İstanbul sürgün edilenler veya isteyerek gelenler ile dolmaya başlamıştır. Böylece şehir canlanmaya başlamıştır. Bir süre sonra ahaliden kira alınmaya başlanınca toplumda kayda değer tepkiler ortaya çıkmıştır.

Aşıkpaşazade bu duruma her zaman olduğu gibi tepki göstermiştir. Fatih'in eski komutanlarından Şahin Paşa, bu durumun doğru olmadığını söyleyerek padişaha durumu arz etmiş ve padişah bu vergiyi kaldırmıştır.³⁸² Ancak bu vergi Rum Mehmet Paşa döneminde tekrar getirilmiştir. Talep edilen kira halka zor gelmeye başlamıştır. Halk, bizi kendi evimizden kâfirlerin evine kira vermek için mi çıkarttınız diye söylenmeye başlamıştır. Aşıkpaşazade bu durumu tamamen Türk ailelerinin İstanbul'a gelmesini engel olmaya yönelik hamle olarak düşünür.³⁸³

Aşıkpaşazade gibi tarih yazımı yapan kesimler Rum Mehmet Paşa'yı eleştirmektedir ancak Mehmet Paşa devlet adına birçok konuda faydalı adımlar atmıştır.³⁸⁴ Ancak durum tamamen askeri seferlere finans sağlamaktır. Tursun

³⁷⁹ Mehmet Genç, Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi, İstanbul, Ötüken Yayınları,2018, s.315.

³⁸⁰ Halil İnalçık, “Fatih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul'un Yeniden İnşası”, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Çev. Fahri Unan, Sayı 3, 1988, s.215.

³⁸¹ Aşık Paşazade, a.g.e, s.185.

³⁸² Neşri, a.g.e, s.289.

³⁸³ Aşık Paşazade, a.g.e, s.185.

³⁸⁴ İnalçık, Mehmed II, s. 397.

Bey’de ise “*hallerine münasip evler*” ibaresi önemlidir.³⁸⁵ Çünkü Aşıkpaşazade direkt suçlayıcı ve ön yargılı bir şekilde olaya yaklaşırken Tursun Bey’de ise kira vermekte güçlük çekenler için kendilerine münasip evlerin verildiğini söylemektedir. Fatih’in Anadolu’daki aileleri İstanbul’a sürgün politikası sadece belirli bir dönemde olmamıştır. Saltanatı boyunca belirli aralıklarla İstanbul’a ister zorlayarak ister gönüllü olarak aileler başkente getirilmiştir. İstanbul’un nüfusu bir taraftan artarken, ticari ve ekonomik faaliyetlerde şehre canlılık kazandırmıştır. Ancak şehrin değişiminde tek başına bunlarda yeterli olmamış yoğun bir şekilde İstanbul’un imar çalışmaları başlamıştır. Şehrin fiziki yapısını da değiştirmeye çalışan Fatih, yeni eserlerle şehir baştan inşa etmeye çalışmıştır. Bunun için medrese, imaret, hastane, bedesten gibi eserler yapılmasına öncelik vermiştir. Şehre yapılacak yeni binalar ve çarşıların yapımı Fatih’in saltanatı süresince devam etmiştir.³⁸⁶ Özellikle yapmış olduğu sürgünler ve yeni inşalar şehri tam anlamıyla hak ettiği değere kavuşturmuştur. Fatih, hayalindeki payitahtı inşa etme hedefine yoğun mesai harcamıştır.³⁸⁷ Yapılan büyük camiler, imaretler, mülkler, bedestenler, sürgün politikasıyla gelenlerin ihtiyaçları gibi şeyler para demektir. Fatih hem şehrin çehresini değiştirirken hem de imparatorluğun genişlemesi için büyük seferler planlamaktaydı. Bu da elbette para demektir. Bu yüzden Fatih Para üzerinde birçok oynama yapmış ve yeni vergiler getirmiştir. Netice olarak para ihtiyacını karşılamak için bazı önemli kararlar almak zorunda kalmış. Bu kararlarda toplumda hoşnutsuzluklara sebep olmuştur.³⁸⁸

- 1.) Para Üzerindeki Önlemleri: Yeni akça çıkarmak ve eskisinin dolaşımını yasaklayarak kişiler ellerindeki eski akçeyi darphanelerde beşte bir eksikliğine, gerçek gümüş fiyatına almak. Her pâdişah tarafından cülûsu sırasında uygulanan bu yöntemin 865, 875, 880 ve 886 Hicrî yıllarında tekrarı, memlekette büyük hoşnutsuzluk doğurmuştur. Bu suretle devlet, nakit gümüş para üzerinden beşte bir vergi almış oluyordu. Bir de bu kanûnu yürütmek için pâdişahın eyaletlere, şehirlere göndermiş olduğu gümüş arayıcı yasak kulları evleri, tüccârın yüklerini, hanları araştırmaya ve buldukları eski gümüş sikkeleri hazine için almaya yetkili idiler. Fâtih’in gümüş para ayarını değiştirmesi, yerli ve yabancı tâcirlerin şikâyetine neden olmuştur.

³⁸⁵ Tursun Bey, a.g.e, s.67.

³⁸⁶Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.156.

³⁸⁷İnalcık, Fatih Sultan Mehmed, s.242.

³⁸⁸Bolat, a.g.e, s.245.

2.) Tekeller; Fatih, tuz, sabun ve mum gibi zaruri ihtiyaç maddelerini bölge bölge mükataat'a' ya,³⁸⁹ yani iltizama verme yöntemini ölçsüz kullanmış, bundan hazine için büyük gelirler sağlamıştır.³⁹⁰

Aşıkpaşazade bu yeni vergilendirmelere karşı çok büyük tepki göstermiştir.³⁹¹ Fatih Sultan Mehmet'in uygulamış olduğu para politikaları toplum nazarında çok büyük sıkıntılar ortaya çıkarmıştır. Paranın sürekli değerinin düşürülmesi özellikle Yeniçeri'yi huzursuz etmiştir. Yeniçeri hali hazırda Fatih'ten memnun değildir. Çünkü Fatih, askeri seferler konusunda acımasız bir padişah'tır. Askerin gittiği coğrafyaları göz ardı edencesine üst üste uzun ve meşakkatli askeri seferler yapmıştır. Bütün bunların üzerine bir de paranın değerinin düşürülmesi Yeniçeri'yi huzursuz etmiş ve hatta asker İşkodra Seferi'nden önce sorun çıkartmıştır. Bu noktada Fatih'in sevdiği komutanı Gedik Ahmet Paşa devreye girmişse de Fatih, Paşa'yı derdest ederek hapse attirmiştir. Bu yüzden Fatih'in politikaları sadece yeni vergilerle halkı yormuyor para üzerinde yaptıklarıyla ve askeri hamleleriyle yeniçeri'yi de bezdiriyordu. Bu yüzden askeri kesim ölümünden sonra başkentte patlak verecek isyanlarda Bayezid tarafında olmuştur. Sebebi Şehzade Cem'in padişahın politikalarını devam ettirme konusunu dillendirmesidir. Ayrıca şimdi göreceğimiz toprak reformu dini zümreler üzerinde tam bir infial yaratmıştır.

Askeri seferler ve sürgün politikası bu zamana kadar belirli aralıklarda toplumun bir kısmını rahatsız eden reformlardı. Fakat daha büyük olan tepki imparatorluğun neredeyse tümüne yansımıştır. Vakıf ve mülk topraklarının büyük bir kısmının devlet toprakları, miri arazi haline sokulması ve tımar olarak askere dağıtılmasıdır. Fatih saltanatının son yıllarında Uzun Hasan karşısında büyük bir zafer kazanmıştır. Bu zaferden sonra devlette devrim diye nitelendirebileceğimiz kararlar alınmıştır. Eski Türk ailelerinin ellerinde olan vakıf toprakları yeni yapılan reformlar ile devletin eline geçmiştir. Bu durum eski Türk ailelerini huzursuz etmiş

³⁸⁹ Mukataa, kesilmiş manası taşımaktadır. Osmanlı mali terimi olarak ise yıllık nakdi belirli gelir getiren müesseselerdir. Bunlar, maden ocağı, gümrük, tuzla, dalyan, darphane gibi gelir kaynaklarıdır. Mukataalar, birkaç şekilde idare edilmişlerdir. Bunlardan biri mukataanın, devlet tarafından tayin edilmiş olan ve devletten maaş alan memur tarafından idare edilmesidir ki, bu memura emin, idare şekline ise emanetle idare adı verilir., Mübahat Kütükoğlu, Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017, s.298.

³⁹⁰ Halil İnalçık, Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar- I Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal Kurum ve Ekonomik Gelişim, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s.121.

³⁹¹ Halil İnalçık, " Aşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı? ", Söğüt'ten İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar, Der: Oktay Özel, Mehmet Öz, İmge Kitabevi,2019, s.127.

ve Fatih'in yönetimine karşı muhalif bir tavır sergilenmesine neden olmuştur. Yirmi bin üzerinde köy, çiftlik ve mezra devlet hazinesine kalmıştır. Bu müsadere edilen topraklar orduya tımar olarak dağıtılmıştır. Bu devrim niteliğindeki karar Osmanlı toplumunu sarsmıştır.³⁹² Uzun Hasan'a karşı almış olduğu muhteşem zaferden sonra böylesine bir karar devletin gelecekteki meselelerinden biri olmuştur. Kuruluş Dönemi'nden itibaren tekke ve zaviyelere, dağıtılmış köy ve arazi tipi topraklar devletleştirilmiştir.³⁹³ Bu politikanın uygulanmasında Şehzade Bayezid son derece isteksiz davranmış bu yüzden de Amasya, merkezi iktidardan zarar görenlerin yuvası haline gelmiştir. Bayezid şehzadelik zamanındaki uygulamaları ona taht yolunu sonuna kadar açmıştır. Cem, babasının politikalarını devam edecekti ancak Bayezid mevcut yönetimden şikayetçi olanlara kol kanat geren isimdi. Bu yüzden ona "‘şeriatı ihya eden’" denilecekti.³⁹⁴ Bu reformun esas amacı asker dirliklerini arttırmak, seferler için asker sağlamaktı. Bu reformun sonucu zarar gören geniş kitle zaviye yöneten dervişlerdi bu politika en çok Karamanî Mehmet Paşa'ya karşı kin beslenmesine sebep olunmuştu. Mehmet Paşa adeta Fatih devrinde yapılan reformların teorisyenidir. Bu yüzden bu politikalarından zarar gören kesimler padişahı değil doğal olarak vekili mutlak olan Mehmet Paşa'yı suçlayacaktır. Mehmet Paşa, Osmanlı Devleti'nin gelirlerini arttırmak için araziyi geniş çaplı bir şekilde düzenleyen ilk sadrazamdır.³⁹⁵ Devletin sınırları yükselme döneminde çok büyük bir alana yayılmasına rağmen toprağın üretime sokulmasında hala kuruluş dönemi mantığı geçerliydi. Fatih Sultan Mehmet ve Karamanlı Mehmet Paşa, toprak üzerinden yapılan usulsüzlüklerin önüne geçmiş ve devletin üzerinde kambur olan angaryaları üretime sokmuştur. Devlet bu dönemde askeri ve mali anlamda büyük rahatlama yaşamıştır. II. Bayezid, hazinenin dolu olmasını Şehzade Cem meselesinde cömertçe kullanmıştır.

Bu büyük reform hareketi elbette ki dini zümreleri rahatsız etmiştir. Fatih'in vakıf mallarına el koyması birçok hocayı ve ulemayı huzursuz etmiştir. Bunlardan birisi de Fatih'in hocası Molla Gürani'dir. Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşanan

³⁹² Halil İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu Sultan ve Siyaset 2, Kronik Yayınları, İstanbul, 2019, s.37.

³⁹³ Erdoğan, a.g.e, s.175.

³⁹⁴ İnalçık, Sultan ve Siyaset 2, s. 37.

³⁹⁵ Ayrıntılar için Bakınız, Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri", Vakıflar Dergisi, Sayı II, 1942, s.279-386.

gelişmeler, ulema kesiminin mevcut yönetime karşı tavır almasına sebep olmuştur. Molla Gürani, Sinan Paşa gibi birçok alim Sadrazam'a karşı bir politikaya başlasalar da Fatih'in kesin olarak yönelimi Karamanî Mehmet Paşa'dan yana olmuştur.³⁹⁶ Şüphesiz Fatih'in son Veziriazamı olan bu isim gerçekten yaptıklarıyla döneme damga vurmuşsa da Fatih'in ölümünden sonra yaptıklarının bedelini ödemiştir. Fatih kendi politikalarına uygun hareket eden isimlerle çalışmayı sevmekteydi. Onun bu çalışma stratejisi 1444 yılından beri süregelen alışkanlığıydı. Saraydaki çok güçlü isimler bu politikalara karşı gelse de Fatih, Karamanî Mehmet Paşa'nın arkasında olmaya devam etmiştir. Başta Sinan Paşa olmak üzere devlet ricali Mehmet Paşa'ya karşı eleştirel bir tutum sergilemiştir.

...Memlekette bazı Müslüman vakıfları, -ki rahmete ve affa mazhar olmuş sultan Muhammed Han(mekânı iyi ve temiz olsun) zamanında, temiz olmayan(kötü) vezirler ve anlayışsızlar vasıtasıyla tımar arazisi olmuştu-sultan Bâyezid Han, (Allah onun saadetli günlerini kıyamet gününe kadar artırsın) Muhammed'in (Rahman olan Allah'ın duası onun üzerine olsun) getirdiği şerefli dine saygı gösterip buyurdu ki tekrar ne kadar Müslüman vakfı varsa sahiplerine verilsin; böylece din aynası parlansın...³⁹⁷

Fatih Sultan Mehmet'in bu şekilde uygulamış olduğu sert politikalar bazı kesimleri son derece rahatsız etmişti. Bu durum kendisinin ölümünün ardından şiddetle patlak veren sosyal ve siyasal gerginliğe neden olmuştur.³⁹⁸ Fatih'in uygulamış olduğu mali ve siyasal politikalar en çok ulema ve yeniçeriye bezdirmişti. II. Bayezid'in tahta çıkmasında şüphesiz etkili olan faktör Cem Sultan'ın babasının politikalarını devam ettireceği hususudur. Fatih yaptıklarıyla imparatorluğun çehresini değiştirmiş olmasına rağmen zamanı padişahı anlayamamıştır. Bayezid babasının politikalarını tersine çevirip yeniçeri ordusunu genişleterek, arazileri mirileştirilen vakıf ve tımar erbaplarına topraklarını geri vermeyi amaçlamıştır. Fatih Sultan Mehmet daha hayatta iken uygulamış olduğu politikalar sebebiyle zarar gören kesimlerin toplanma merkezi Amasya olmaya başlamıştır. Bu esasında tahta çıkmak içinde iyi bir yatırımdır diyebiliriz. Toprakların devletleştirilmesinde zarara uğrayanlar ulema sınıfı, derviş ve şeyhlerdir. Nüfuzlu aileler ellerindeki toprakları mülk ve vakıf yapmıştır. Dahası nüfuzlu aileler vakıfları aile saltanatına çevirip kendilerine iyi bir gelir kapısı kazandırmıştır. Bu duruma benzer Bizans Devleti'nde

³⁹⁶ Bolat, a.g.e, s.267.

³⁹⁷ Kıvâmî, a.g.e, s.545.

³⁹⁸ İncalcık, Devlet-i Aliyye I, s.121.

de birçok örnek vardır. Yapılan reformlar bunu engellemeye yöneliktir ve hazine gelirini arttırmaktır. Fatih'in reformlarından rahatsız olan kesimler gelir kapılarını kaybettikleri için ölümünden sonra patlak veren mücadelede bu reformlara muhalif Şehzade Bayezid'in yanında durmuşlardır. II. Bayezid dönemi Fatih'in politikalarına derin bir tepkinin yansımasıdır.³⁹⁹

Fatih Sultan Mehmet, bakıldığında Osmanlı Devleti'nin çehresini değiştirmiştir. Padişah yapmış olduklarıyla kendisinden önce ve sonraki sultanlardan farklılığını ispatlamıştır. Ancak 1451 ve 1481 yılları arasındaki saltanatı boyunca Yeniçeri başta olmak üzere birçok kesimi bıktırmıştır. Cem ve Bayezid arasındaki taht mücadelesi aslında herhangi bir saltanat mücadelesi olarak bakılmamalıdır. Ölümünün ardından patlak verecek olan isyanlar onun uygulamış olduğu politikalara karşı genel bir tepkidir. Yıllardır bitmek bilmeyen savaşlar ülkeyi yormuştur. Padişahların sefere gitmediği için başkentte isyan çıkartan Yeniçeri bu dönemde seferlerden bıkmıştır. Devleti büyütmek için yapmış olduğu girişimlere kaynak sağlamak için gümrük vergilerinin yanı sıra köylüden alınan verginin miktarı artmıştır. Gümüşün değerinin düşmesi sert mali önlemler ve son olarak vakıf politikası toplumun tamamında tepki çekmiştir. Özellikle vakıf politikasına olan tepki II. Bayezid'e dini anlamda farklılıklar yüklemiştir. Fatih'in politikasının tersine dini zümreyi destekleyen II. Bayezid, ulema tarafından neredeyse kutsal gözle bakılmıştır.⁴⁰⁰ Tüm bu şikayetçi kesimler Bayezid'in yanında yer alacak Cem ise babasının politikalarına devam edeceğim diyerek toplumdan uzaklaşacaktır. Fatih'in yapmış olduğu sert tedbirler ve agresif merkezileşme politikası kendisinden sonra tahta geçecek isme etki etmiştir. Sonuç olarak Fatih'in sert askeri ve mali politikası günün sonunda Cem'in aleyhine dönen bir süreci başlatacaktı. Durumdan memnun olmayanların merkezi Amasya olmuştur. Fatih'in ölümüyle beraber Bayezid, devlet adamlarının ve kesimlerin yardımıyla tahta geçmiştir. II. Bayezid'e umut bağlayanların tek ortak noktası Fatih'in mağdur ettiği kimseler olmasıdır. Bu kişiler Şehzade'nin askeri olarak başarısız olmasına veya zevk sefa alemlerine dalıp eğlence hayatı sürmesine bakmamıştır. Onların bir arada olmasını sağlayan isim Fatih Sultan Mehmet ve politikalarıdır. Bayezid'i tahta getiren şey İstanbul karşıtı muhalefete kol kanat germesidir. İstanbul'da Cem yanlısı güçlü bir sadrazam oturmuş olsa da

³⁹⁹ İnalçık, Devleti Aliyye I, s.122.

⁴⁰⁰ İnalçık, Klasik Çağ, s.44.

Bayezid tarafında damatları Sinan Paşa ve Rüstem Ağa bulunmaktadır. Sinan Paşa bu tarihlerde Anadolu Beylerbeyi'dir. Rüstem Ağa ise Yeniçeri ağırlığı olan isimdir. Bu isimlerin yanında Hersekzade Ahmet Paşa'da bulunmaktadır. Bunlara ek olarak damadının karizmasıyla askeri yanında tutan İshak Paşa da eklenince saltanat kapısı II. Bayezid'e sonuna kadar açılmıştır. II. Bayezid taht mücadelesini kesin olarak kazandıktan sonra yaptıkları da ayrı bir mesaj niteliği taşımaktadır. Babasının vakıf politikasını değiştirmiş ve Çandarlıları tekrar devlet kapısına getirmiştir.⁴⁰¹

Emperyal politikalara finans sağlama konusunun zorluğunu II. Mehmet yaşamıştır. Başkent inşaa edilmesi, yaşanan sürgünlere kaynak aktarma ve uzun süren seferlere finans sağlamak için Fatih katı bir politika uygulamıştır. II. Mehmet, vefat ettiğinde hoşnutsuzluğun ortaya çıkmasının sebebi katı mali politikalarıdır. Onun ölümü ve II. Bayezid'in tahta çıkması birçok kesimi rahatlatmıştır.⁴⁰² Buraya kadar anlatılanlarda Fatih'in sert merkeziyetçi politikalarının şehzadeler üzerinde nasıl bir etki bıraktığını anlamaya çalışmaktır. Şimdi şehzadelerin yanında yer almış isimlerin bu mücadeledeki etkinliğini anlatmaya çalışacağız.

3.2. ŞEHZADELERİN ARKASINDAKİ DEVLET ADAMLARI

3.2.1. Karamanlı Mehmet Paşa

Kısaca tanımlamaya çalışırsak Cem ve II. Bayezid mücadelesinde küçük şehzade Cem ile birlikte hareket eden devlet adamıdır, ancak onun görev süresince yaptıkları bu kısa tanımlamaya sığmayacak kadar epeyce fazladır. Fatih döneminin yapılacak reformların düzenleyicisi olarak bilinmektedir. Karamanî Mehmet Paşa'nın Konya doğumludur ve o devirde Konya sahası Karamanoğulları'nın hâkimiyetinde kaldığı için eyaletin adından dolayı bu lakabı almıştır. Osmanlı Sultanları Tarihi adlı kitabında kendisine dair bir takım bilgiler bulunmaktadır.⁴⁰³

Mezar taşında Mehmet Paşa İbn Arif Çelebi Celaliyyüs Sıddiki yazmaktadır. Babasının adı Arif Çelebi'dir. Mevlana soyundan geldikleri rivayet edilmektedir.

⁴⁰¹ Feridun Emecen, Osmanlı Klasik Çağında Hilafet ve Saltanat, İstanbul, Kapı Yayınları, 2020, s.141-155.

⁴⁰² İnalçık, Ekonomik ve Sosyal Tarihi I, s.12.

⁴⁰³ Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa, Osmanlı Sultanları Tarihi, Çev. İbrahim Hakkı Konyalı, Türkiye Yayınları, s.330.

Çoğu tarihçi onun Sıddîki⁴⁰⁴ olduğunu yazmaktadır. “Karamani Mehmet Paşa, Mevlânâ neslinden geldiğinden Celâli, şeceresi Hazreti Ebû Bekir’e dayandığından da Sıddîkî lâkabını kullanmıştır.”⁴⁰⁵ Mehmet Paşa’nın doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ancak çocukluğu Konya’da Mevleviler arasında geçmiştir. Medrese eğitimini tamamlarken İranlı Tüsi’den ders almıştır. Ayrıca 1444 yılında Konya’ya gelen ve müderrislik yapan Musannifek’ten⁴⁰⁶ de ders almıştır. On beşinci yüzyılın sayılı alimlerinden dersler alarak kendisini çocuk yaşta itibaren yetiştirmeyi başaran Karamanî Mehmet Paşa bu noktada aldığı eğitimlerle ilerleyen tarihlerde Osmanlı Devleti’nde damga vuracak gelişmelere imza atacaktır. Medrese eğitimini tamamlayan Mehmet Paşa, II. Murat’ın vasıtasıyla Osmanlı topraklarına gelmiş İstanbul’un fethinden sonra da Mahmut Paşa’nın veziriazamlığı sırasında onun himayesine girmiştir. Önce Mahmut Paşa’nın yaptırmış olduğu medresenin müderrisi olmuştur. Onu Mahmut Paşa’ya getiren isim ise Ali Bistami’dir. Hatta Ali Bistami, öğrencisinin ilmini ve kabiliyetine güvenerek kızıyla evlendirmek istediği rivayet edilmektedir. Kısa süre içerisinde Mahmut Paşa gözetiminde yıldızı parlayarak çeşitli makamlara yükselmiştir. Mahmut Paşa, Karamanî Mehmet Paşa’nın ilminden çok etkilenmiştir. Kısa sürede devlet işlerine yatkınlığı ön plana çıkmıştır. Tarihçi Şükrullah, Enveri, Dursun Bey ve Musannifek gibi Mehmet Paşa’da, Mahmut Paşa sayesinde ün kazanmıştır. Bir dönem Mahmut Paşa’nın divan katipliğini yapmıştır.⁴⁰⁷

Mahmut Paşa, Karamanlı Mehmet Paşa’daki ışığı görmüş ve divan katipliği süresince liyakat sahibi olmasından dolayı Nişancılık makamına getirmiştir. Sonrasında ise Veziriazamlığa kadar yükselmiştir. Yükselişinin hızlı olmasında gençlik yıllarında aldığı eğitimin etkisi büyüktür. “Çok akıllı, bilgili, anlayış sahibi” olarak görülmektedir.⁴⁰⁸ Genellikle nişancılığı ile ünlenmiştir, uzun süre bu

⁴⁰⁴ Sıddîk kelimesi hadislerde de geçmektedir. Bu hadislerin bazılarında kelime Hz. Ebû Bekir’in sıfatı olarak sıkça zikredilir. Hz. Ebû Bekir mi’rac olayı başta olmak üzere gayba dair haberleri hiç tereddütsüz kabul ettiği için bizzat Resûl-i Ekrem tarafından kendisine sıddîk lakabı verilmiş ve İslâm literatüründe bununla şöhret bulmuştur. , Mustafa Çağrıncı, “Sıddîk”, TDV İslam Ansiklopedisi, cilt 37, İstanbul, 2009, s.92, Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa, a.g.e, s.330.

⁴⁰⁵ Yusuf Küçükdağ, “Mevlana’nın Soyundan gelen Reformcu bir Osmanlı Veziriazamı Karamani Mehmet Paşa”, İstem, Yıl 4, Sayı.7, 2006, s.26.

⁴⁰⁶ Bu isim Konya’ya geldikten sonra Fatih’in Vezirlerinden olan Mahmut Paşa’nın daveti üzerine İstanbul’a gelmiştir. Padişahın taktirini kazanan alim Sultan ile birlikte Bosna seferine katılmıştır. Eserlerini sahnı seman medreselerine vakfemiş ve İstanbul’da vefat etmiştir. Kamil Yaşaroğlu, “Musannifek”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 31, İstanbul, 2006, s.239.

⁴⁰⁷ Karamanlı Mehmet Paşa, a.g.e, s.331.

⁴⁰⁸ Mustafa İsen, Sehi Bey Tezkiresi Heşt- Behişt, Akçağ Yayınları, İstanbul, 1998, s.66.

makamda kalması onun bu makamla sivrilmesine sebep olmuştur.⁴⁰⁹ Uzun Hasan'a yazmış olduğu güzel mektubu sayesinde Vezirliğe kadar yükseldiği rivayet edilmektedir.⁴¹⁰

1470'li yılların son evresinde Veziriazamlığa yükselmiştir. 1478 tarihli bir tımar kaydına göre bu tarihlerde Veziriazam olmuştur. Dolayısıyla uzun süre Nişancılık makamında kalmıştır. Uzun süre Nişancılık makamında kalması onun devlet adamları arasındaki rekabeti görmesine fırsat olmuş ve zaman içerisinde buna yönelik adımlar atmasını sağlamıştır. Karamanî Mehmet Paşa, Vezirliğe yükseldikten sonra kendi kadrosunu oluşturmaya başlamıştır. Bunlardan birisi elbette ki Manisa Çelebisiydi ancak Kemalpaşazade ikisini son derece sert bir şekilde eleştirmiştir. Karamanlı Mehmet Paşa, devlet üzerinde düzenlemeler yaparken kendisine sadık adamları da divana sokmaya çalışmıştır. Ancak bu noktada kısmen başarılı olmuşsa da divanda hala II. Bayezid'in paşaları güçlü pozisyonundadır.⁴¹¹ II. Mehmet İstanbul'un fethiyle birlikte yoğun bir reform hazırlığına girişmiştir. Anadolu ve Balkanlar hattında sınırları genişleyen Osmanlı Devleti'nde reform çalışmaları hızlanmış Osmanlı Devleti'ni yeniden yapılandırma projesi Paşa'nın onaylarından geçmiş ve padişaha bu adımları atarken çok büyük destek olmuştur.⁴¹² Paşa, Fatih döneminde uygulanan reformist hareketlerin mimarlarından sayılmaktadır.⁴¹³ Karamanî Mehmet Paşa ülkesindeki reformları yürütmenin yanı sıra uluslararası arenada da diplomasisi ile de tanınmaktaydı. 1479 yılında Venedik ile yapılan barış anlaşması bunun en büyük göstergesi olmuştur. Sadece reformist değil askeri ve diplomatik anlamda da başarılı bir devlet adamıdır.⁴¹⁴

Karamanî Mehmet Paşa'nın en büyük başarısı devletin teşkilatlanma sürecindeki yapmış olduğu katkılardır. Bütün geleneksel tepkilere rağmen devletin geleceğine yönelik alınan kararların ya uygulayıcısı ya da teorisyeni olmuştur. Fatih, Karamanî Mehmet Paşa'yı eskiden beri tanıyor idi. Nişancılık mevkiinde uzun süre kalması ve sonrasında veziriazam olması Fatih'in ona güvenini göstermektedir.

⁴⁰⁹ Yusuf Küçükdağ, "Karamanî Mehmed Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt:24, İstanbul, 2001, s.449.

⁴¹⁰ Mustafa İsen, Latifi Tezkiresi, İstanbul, Akçağ Yayınları, 1991, s.357.

⁴¹¹ Bolat, a.g.e, s.274.

⁴¹² Franz Babinger, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Çev. Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s.29.

⁴¹³ Küçükdağ, Reformcu Veziriazam, s.26.

⁴¹⁴ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.126.

Padişah ile birlikte eskiden beri var olan kardeş katli uygulamasının kanunnameye geçişinin de kurucusu olmuştur.⁴¹⁵ Veraset usulündeki bu değişim hali hazırda örfi hukukta uygulanan bu uygulamayı yazılı hale getirmiştir. Teşrifat kurallarında da bazı değişimler yaşanırken vezir sayısı üçten dörde çıkartılmış ve Kazaskerlik makamının işlerinin hızlanması için ikiye çıkartılmıştır. Fatih kazaskerliğinin ikiye çıkartılması önermesini kabul etmiş ve 1480 yılında biri Rumeli ve Anadolu için Kazaskerlik kurulmuştur.⁴¹⁶ Bunların atama yetkileri veziriazama verilmiştir.

Toplumun, Karamanî Mehmet Paşa'yı sevmemesinin nedeni göreve geldikten kısa bir süre toplumun tümünü etkileyecek olan toprak reformunu ortaya çıkartmasıdır. Osmanlı Devleti gaza ideolojisine uygun hareket ederek kazanmış olduğu toprakları üretime sokmakta sıkıntı yaşamaktadır. Karamanî Mehmet Paşa bu sorunu görerek çözüm arayışına geçmiştir. Geleneksel temlik politikası, Osmanlı Devleti'nin kazanmış olduğu toprakları üretime geçirmekte bir sorun idi. Dahası Mehmet Paşa, usulsüz yollarla kazanılan vakıf ve mülk arazileri devletleştirmiştir. Mehmet Paşa, ayrıca "Toprak tahsisinde karışıklığı önlemek amacıyla 1478'de timar ve zeamet sahiplerine, kendi isimleriyle birlikte o tımarın bulunduğu yer ve senelik geliri Tapu Defteri'ne kaydedildikten sonra beratla verilmeye başlanmıştır".⁴¹⁷

Bu noktada Aşıkpaşazade devreye girmiş ve onu sert bir dille eleştirmiştir. Çünkü vakıf ve mülklerden en çok yararlanan kesim Aşıkpaşazade gibi alim derviş kesimlerdir. Mehmet Paşa'nın yapmış olduğu uygulama, seferler için asker sağlamak⁴¹⁸ ve devlet gelirlerinin artmasına alt yapı oluşturmuştur.⁴¹⁹ Getirmiş olduğu vergiler devlet hazinesini doldurmuş olsa da halk nazarında nefret edilen kişi haline gelmesine neden olmuştur. Angiolello'ya göre getirmiş olduğu düzenlemeler halk ve saray ahali nazarında sevilmemiştir.⁴²⁰ Karamanî Mehmet Paşa, Osmanlı Devleti'ni ekonomik olarak rahatlatmış halk nazarında sevilme dahi devletin kasasını doldurmuştur. Ayrıca uygulamış olduğu toprak politikası ile devletin

⁴¹⁵ Abdülkadir Özcan, "Fatih'in Teşkilat Kanunnamesi ve Nizam-ı Alem için Kardeş Katli Meselesi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Sayı 33, 1981, s.17.

⁴¹⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988, s.238.

⁴¹⁷ Küçükdağ, Reformcu Veziriazam. s.27.

⁴¹⁸ İnalçık, Devlet'i Aliye I.s.122.

⁴¹⁹ Küçükdağ, Reformcu Veziriazam, s.27.

⁴²⁰ Angiolello, a.g.e, s.123.

omuzlarına yük olan angaryalar devletin kasasına para olarak dönmüştür. Aşıkpaşazade önderliğindeki derviş zümreler kendi çıkarlarını düşünerek Mehmet Paşa'yı sevmemişler ve ondan nefret etmişlerdir. Ancak şunu belirtmek gerekir bütün bu uygulamalardaki suçlanan kişi her ne kadar Karamanî Mehmet Paşa olsa da bütün bu yaptırımların arkasındaki isim Fatih Sultan Mehmet'tir. Sadrazam sadece Fatih'in direktiflerini uygulamıştır. Toplum nazarında Karamanlı Mehmet Paşa suçlu görülmüş ve yeterince sevilmemiştir.⁴²¹ Aslında devlet bu uygulama ile birlikte kendi malı olan köy ve otlakları halktan geri alıp tımarlı sipahilere verilmesini kanun haline getiriyordu. Bu uygulamadan devlet hazinesi doğrudan etkilenecek ve devletin askeri yapısı da güçlenecekti. Yapmış olduğu toprak reformu gelenekçi devlet düzenine aykırıydı ama devletin güçlenmesine fayda sağlayacaktı. Aşıkpaşazade, Rum Mehmet Paşa gibi Karamanî Mehmet Paşa'ya da eserinde ağır ifadelerde bulunmuştur.⁴²²

Onun nesli uydurmadır. Allah'ın kullarının malına, kanına ve ırzına tamah etmişti. Her nerde ki yanlış ve gayrimeşru işler varsa onun icadıdır. Osmanlı ülkesinde Muhammed şeriatı ile yapılmış ne kadar vakıflar ve mülkler varsa hepsini bozdu ve hâsıllarını, pâdişâhın hazinesine götürdü. Bunu kendisinden soranlara: 'Bunlar hükümsüzdür, lağvolunmuştur' dedi. Bazılarını tımar olarak verdi. Ben bir gün gidip kendisine sordum. 'Bu mülkler ve bu vakıflar Hazreti Muhammed şeriatı üzerine olmuştur. Tanrının ayetleriyle ve kesin nas ile olmuştur. Şimdi neden lağvolundu? Hazreti Muhammed peygamberlerin sonuncusudur. Bir peygamber daha gelmedi gelmez de. Bir başka peygamber gelmedi ki onun şeriatını kaldıra. Ya sen bunu nasıl lağvedersin?' dedim. Bana dedi ki: 'Senin de neyini aldılar ki bize bunu sual edersin? Bu sualden vazgeç.' dedi. Tebaanın elinden Osman Gazi'nin zamanında verilmiş yerler vardı. Tasarruf edegelmişlerdi. Dededen, babadan su erlerine hizmet edegelmişlerdi. Bu nişancı o kanunu bozdu. Tekrar bunlardan tapu aldı. Çok para verene verdi. Nice yoksulların yerceğizleri elinden gitti. Nihayet İstanbul'da, hatunu, Alâiye beğinin kızı akçasıyla bir Cuma mescidi yaptı. Öldüğü zaman başsız gömdüler.⁴²³

Görüldüğü üzere Karamanî Mehmet Paşa'nın devlet adına yapmış olduğu sayısız düzenleme varken yazar sadece paşa için hatununun parasıyla bir Cuma mescidi yaptığını yazmaktadır. Yapmış olduğu düzenlemelerden ne kadar zarar gördüğünü eserindeki ifadelerden anlamaktayız. Ayrıca Cem'e meyilli oluşu da halk

⁴²¹ Feridun Emecen, 'Osmanlı Kronikleri ve Biyografi', İslam Araştırmaları Dergisi, sayı 3, Yıl 1999, s.86.

⁴²² İnalçık, Osmanlı İmparatorluğu 2, s.36.

⁴²³ Âşıkpaşaoğlu Tarihi, Haz. Nihat Atsız, İstanbul, Ötügen Yayınları, 2019, s.208-209.

ve Devlet Erkan-ı nazarında başka bir nefret sebebi olmuştur. Bayezid bu durumdan faydalanma yoluna gitmiş ve kendi vilayetlerinde bu uygulamaları yapmakta direnmiş ve yeni kanunlardan memnun olmayanların merkezi Amasya olmuştur. Bu düzenlemeler vakıflardan yararlanan dini kesimleri rahatsız etmiş ve özellikle Halveti grubu Bayezid tarafında yer almıştır.⁴²⁴ Şehzadeler aslında babaları hayattayken kendi geleceklerini inşa ediyordu. Bayezid damatları vasıtasıyla İstanbul'da neler döndüğünü biliyor Cem ise babasının politikalarını devam edeceğini sesli bir şekilde dile getiriyor idi. Amasya artık Fatih ve Mehmet Paşa'dan hoşnutsuz olan kesimlerin toplanma yeri olmuştu. Buna karşın Cem'de bu politikaların devam edeceğini söylemekteydi. Bayezid'in kuvvetli İstanbul muhalefeti yanına geniş kitleleri çekmiştir.

... Fakat alem sultanına o günlerde bir kişi vezir olmuştu ki dünyaya nam salmış biriydi, herkese meşhur olmuştu sahtekârlıkta ve dolandırıcılıkta hiç eşi benzeri dünyaya gelmemişti. Öyle ki geçmiş padişahların zamanlarında rivayet ederler ki Cûfi oğlu Bahtek, Hasan-ı Meymendî ve diğer Mısır ve Bağdat dolandırıcıları onun yanında henüz çocuk kalırdı; öyle bir sahtekâr ve dolandırıcı idi. Dünya devletine yüzünü dönmüştü. Sarayda hizmet ederken derece derece (yavaş yavaş) üst makamlara erişip padişaha vezir olmuştu. Sohbeti, âlem sultanının mübarek mizacına hoş gelmişti. Sonuçta veziriâzam oldu.⁴²⁵

Bayezid tahta geçtikten sonra Fetihname'de geçen başka bir pasajda ;

...Memlekette bazı Müslüman vakıfları, -ki rahmete ve affa mazhar olmuş sultan Muhammed Han(mekânı iyi ve temiz olsun) zamanında, temiz olmayan(kötü) vezirler ve anlayışsızlar vasıtasıyla timar arazisi olmuştu-sultan Bâyezid Han, (Allah onun saadetli günlerini kıyamet gününe kadar artırsın) Muhammed'in (Rahman olan Allah'ın duası onun üzerine olsun) getirdiği şerefli dine saygı gösterip buyurdu ki tekrar ne kadar Müslüman vakfı varsa sahiplerine verilsin; böylece din aynası parlansın...⁴²⁶

Yazar burada direkt padişahı değil onun mutlak vekili olan Paşa'yı eleştirmektedir. Fetihname yazarı ayrıca Fatih Sultan Mehmet için Karamanî Paşa'nın her dediğini yaptığını yazmaktadır.⁴²⁷ İbn Kemal'de de benzer ifadeler yer almaktadır. “ Şehryâr-ı cihânun inân-ı ihtiyârı anun elinde olmağın âyîn-î saltanata ve kavânîn-i emârete uymaz çok bid'at vaz etmişdi... ”⁴²⁸ Paşa, Osmanlı Devleti'nde

⁴²⁴Meriç, a.g.e, s.35.

⁴²⁵Kıvâmî, a.g.e, s.519.

⁴²⁶Kıvâmî, a.g.e, s.545.

⁴²⁷Kıvâmî, a.g.e, .526.

⁴²⁸İbn Kemal, VII. Defter. s.531-532

yapmış olduğu reformların sürdürülmesi gerektiğini bu yüzdende ancak Cem'in babasının mirasçısı olabileceğini düşünmektedir. Ancak şu hususa dikkat çekmekte fayda vardır. Fatih'in politikalarını sert bir şekilde uygulayan Karamanî Mehmet Paşa halktan ve ailesinden dahi uzaklaşmaya başlamıştır. Hatta Mevlana soyunun biyografisinde onun ismine yer verilmemiştir. Kısacası Paşa, efendisinin getirmiş olduğu düzenlemeleri uygulaması kesimleri kendisinden uzaklaştırmasına sebep olmuştur. Bu yüzden de yapmış olduğu şehzade tercihinde azınlık durumunda kalmıştır. Sadece devlet adamları değil topluma etki eden tarikatlarda şehzadeler arasında tercih yapmaya başlamışlardır. Karamanî Mehmet Paşa doğduğu topraklarda Cem lehine taraftar bulmaya başlamıştır. Cem Sultan'ı Mevleviler desteklerken Bayezid'i ise Halvetiler⁴²⁹ desteklemiştir. Bu sebepten Halvetiler sonraki yıllarda nüfuzlarını arttıracaklardır. Halvetilerin şehzade Bayezid'i desteklemesi padişah olduktan sonra önemli destek görmelerine sebep olmuştur. II. Bayezid, kendisine tahta çıkartan her zümrenin hakkını vermeye çalışmıştır.⁴³⁰

Kadim dostu şeyh Vefa⁴³¹ aracılığıyla Konya'nın büyük alimlerini Cem tarafına çevirmeye çalışmıştır. Ancak Halvetiye Çelebi Halife⁴³² ile Bayramiye tarikatı Bayezid tarafını tutmuştur. Hali hazırda Cem tarafında olan kesimlerde Bayezid tarafına dönmüştür. Özellikle Çelebi Halife, Konya'daki Cem taraftarı dini kesimi Bayezid lehine çevirmiştir. Dini zümrelerin Cem'den uzaklaşmasının en büyük sebebi Karamanlı Mehmet Paşa'dır. Halk, bütün bu toplumu olumsuz etkileyen reformların Mehmet Paşa'dan çıktığını düşünür. Paşa ve desteklediği şehzade bu yüzden azınlık durumundadır.⁴³³ Cem'in tahta geçmesi için ortamı hazırlamakta olan Mehmet Paşa, Bayezid'i babasına karşı sürekli kötülemektedir. Mehmet Paşa'nın bu tavrı Fatih'in Cem'i sevme konusunda kısmen başarılı olmuşsa da Fatih hayattayken veliaht tayin etmemiş ve geleneğe uyararak kendisinden sonra gelecek ismi Hak Teala'ya bırakmıştır. Bayezid malumatça Cem'e göre daha üstündü

⁴²⁹Mehmet Serhan Tayşi, "Cemal- Halveti", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 7, İstanbul, 1993, s.302-303.

⁴³⁰ Bolat, a.g.e, s.283.

⁴³¹ Ayrıntılar için bakınız, Reşat Öngören, "Muslihuiddin Mustafa", TDV İslam Ansiklopedisi, cilt. 31, İstanbul, 2006, s.269-271.

⁴³² Bu zat Piri Mehmet Paşa'nın babasıdır. Yusuf Küçükdağ, "Piri Mehmed Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 34, İstanbul, 2007, s.280-281.

⁴³³ Küçükdağ, Reformcu Veziriazam, s.29.

ancak cesur ve dinamiklik olarak Cem abisine göre daha önde gözükmektedir.⁴³⁴ Karamanî Mehmet Paşa ateşli bir Cem taraftarıdır. Babasının politikalarının devam ettirecek kişinin Şehzade Cem olacağını düşünmektedir. Bu yüzden Kanunname'ye Cem'in ismini yazdırmıştır. Elbette ki bu Fatih'ten sonra tahta geçiş için bir karşılığı yoktur ancak kamuoyu oluşturması için son derece önemli bir adımdır.

*“Ferzende-i ercümend-i es'ad ve emced vâris-i mülk-i Süleymâni nûr-ı hadeka-i sultani tâc-ı rûsü's- selâtin.. Oğlum Cem edamallahu bekahu.”*⁴³⁵

Nitekim bu doğrudan onun veliaht olduğu anlamına gelmemelidir. Kısmen bir kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır ancak herhangi bir geçerliliği yoktur. Fatih iki oğlundan Cem'i daha çok sevdiği kaynaklarda yazmaktadır. Şehzade Bayezid'in Amasya'da hata üzerine hata yaparken Cem'in uluslararası siyasi görüşmeler yapması tercihinin yönü açısından önemlidir.

Karamanî Mehmet Paşa sadece Cem'in adını kanunnameye yazdırmakla kalmıyor idi. Amasya'da birtakım yanlışlar yapan Şehzade Bayezid'i babasına şikayet ediyordu. Şehzade Bayezid, sancağında bazı zevk duyulan maddeler kullandığı haberleri İstanbul'a geliyordu. Bunu daha çok piyasaya süren isim Karamanî Mehmet Paşa'ydı. O, ne olursa olsun Cem'in tahta geçmesini istiyordu. Fatih'ten sonra ortaya çıkacak büyük boşluğun sadece Cem ile doldurulabileceğini düşünüyordu.⁴³⁶ Ancak şunu belirtmek gerekir Bayezid'in damatları olup biteni Amasya'ya haber ediyor idi. Şehzade Bayezid kızlarını yüksek mertebedeki devlet adamlarıyla evlendirmişti. Bu da yaşanacak taht kavgasında ona çok büyük avantaj sağladığını söyleyebiliriz. Yukarıda belirttiğimiz mektuplarda oğlunun zararlı maddeleri kullandığını öğrenen Padişah, şehzadenin yanında bulunan lalasına mektup yazmış ve uyarmıştır. Amasya'da afyon tarzı maddeler kullanması Karamanî Mehmet Paşa'nın işine gelmektedir. Çünkü Şehzade Cem aynı tarihlerde Rodos görüşmeleri yapıyor buda kimi tarihçilere göre Fatih kendisinden sonra tahta geçecek kişiye yatırım yapıyor idi. Bu maddeleri kullandığından babasının haberi olduğunu duyan Şehzade Bayezid ise maddeleri aşırı kilolarından kaynaklı kullandığını izah

⁴³⁴Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.161.

⁴³⁵Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.162. 1.dipnot.

⁴³⁶Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa, a.g.e, s.343.

etmiştir.⁴³⁷ Ancak ne olursa olsun onun gibi tecrübeli bir şehzadenin yapmaması gereken hareketlerdi. Fatih, bu tarihlerde oldukça yaşlanmıştı ve artık sarayından ölüm haberi bekleniyordu. Şehzadeleri tutan devlet adamları da bu bilinçle hareket ederek kendi istedikleri ismi tahta geçirmek için her yolu deniyordu. Konya, Amasya ve İstanbul arasındaki çekişme henüz tahtta bir padişah varken başlamıştı. Karamanî Mehmet Paşa, Padişah için vazgeçilmez isimdi. Bu yüzden Cem sayıca üstün olmasa bile statü bakımından şanslıydı. Bayezid ise damatları sayesinde divanda eli kolu uzundu. Bir de üzerine Vakıf politikasından dolayı zarar gören kesimlerden olan İshak Paşa'nın varlığı eklenince Karamanî Mehmet Paşa için başkentte mücadele etmek gerçekten zordu. Çekişmeler sadece sarayda yaşanmıyordu. Saray çevresinde ve hatta Anadolu'da da çekişmeler başlamıştı. Derviş zümreleri Karamanî Mehmet Paşa yanına çekmeye çalışsa da bu konuda başarısız olmuştur. Sebebi kuşkusuz Müslüman vakıflarının hazine aktarılmasından dolayıdır. Fatih ile birlikte uygulanan bu politika ve Şehzade Bayezid'in Amasya'da bu reformları uygulamaması reformlardan zarar gören kesimleri tercih yapmak zorunda bırakmıştır. Mehmet Paşa'nın propagandaları Cem'in resmen tahta varis gibi gözükmesi Şehzade Bayezid'i yapacaklarından vazgeçirmemiş ve yapmış olduğu manevralar ona çok sayıda taraftar kazandırmıştır.⁴³⁸

Anlatıldığına göre Sultan İkinci Mehmed'in veziri Karamanlı Mehmed Paşa; Cem Sultan'a meylediyor ve Şehzade Bayezid'i babasının gözünden düşürmeye çalışıyordu. Şehzade Bayezid, Şeyh Çelebi Halife'ye tazarruda bulundu. Ama o, kendisini mazur görmesini istedi. Şehzade Bayezid'in tazarrusu artınca bu konuya eğildi ve Karaman evliyasının Sultan Cem'in yanında yer aldıklarını gördü. Şeyh Çelebi Halife maneviyat âleminde onlara karşı çıktı. Ona ateş atarak karşılık verdiler. Ama ateş Çelebi Halife'ye değil kızına isabet etti. Birkaç gün sonra Şeyh'in kızı hastalanarak vefat etti. Şehzade Bayezid'in ısrarlı yalvarması karşısında bir kez daha onlara yöneldi. Karaman evliyası 'Ne istiyorsun?' diye sordular. O da – Vezir Karamanlı Mehmed Paşa'yı kastederek- 'Bu adam Müslümanların vakıflarını telef etmiş, onlara el koyarak hazineye katmıştır' dedi. Şeyh İbn Vefa dışında bütün veliler onu desteklediler. O da adı geçen Vezir'in etrafına bir daire çizmişti. Büyük zorluklarla dairenin içine girdim. Bana, 'Bunun etkisi otuz üç gün sonra ortaya çıkacak.' dedi. Akralarından birinin anlattığına göre, 'Şeyhin bu manevi seyahati sırasında büyük kıskançlık yaşanmıştı. O kadar ki Mehmet adını taşıyan herkes bu kıskançlığın doğurduğu musibetten payını almıştı.' Olayı anlatan şöyle der; 'Benim adımda Mehmed'di. O sıralar çocuktum. Tırmandığım bir

⁴³⁷Ertaylan, a.g.e, s.102.

⁴³⁸Bolat, a.g.e, s.285.

ağacın dalı kırılıverdi ve yere düştüm. Kafam yarıldı. O sıralar Amasya'daydık. Beldede adı Mehmed olan kırk kişi vardı. Hepsi de musibetten payını almıştı. Otuz üç gün dolduğunda Sultan İkinci Mehmed Han'ın ölüm haberi geldi. Bunun üzerine Şehzade İkinci Bayezid, İstanbul'a gitmek üzere yola çıktı. Yola çıktıktan beş gün sonra da yolda Vezir Mehmed Paşa'nın öldürüldüğü haberini aldı.' Rivayete göre Şeyh İbn Vefa bir muska yapıp yüz üzerine yüz düğüm atmıştı. Vezir bu muskayı başında taşıyordu. Sultan İkinci Mehmed Vefat edince Vezir Mehmed Paşa şaşkınlık ve endişesinden dolayı tere batmıştı. Bu ter yüzünden muskanın bazı bölümleri ıslanarak silinmişti. O da muskayı düzeltilmesi için Şeyh İbn Vefa'ya göndermişti. Vezir Mehmed Paşa muska gelmeden kısa süre önce öldürülmüştü. Şeyhin gördüğü ve İbn Vefa tarafından çizilen daire de belki bu muskaydı.⁴³⁹

Osmanlı Bilginleri kitabında anlatılanlar elbette gerçeklikten uzaktır ancak Fatih dönemi yapılan reformların bir tepkisi olarak bakılmalıdır. Anadolu'da ve saray çevresinde bu gelişmeler yaşanırken tarihler 1481 yılını göstermektedir. Padişah en son İşkodra Seferi'ne çıkmıştır ve aradan iki yıl geçmiştir. Bu Fatih Sultan Mehmet için oldukça uzun bir süredir ve sefer hazırlıkları başlamıştır. İstanbul'da büyük bir ordu hazırlanmıştır. Padişah'ın adeti gereği seferin nereye olacağını kimse bilmemektedir. Tursun Bey'de, Karamanî Mehmet Paşa'nın "İnşallah Mısır'a sultan olursunuz" ifadesinden yola çıkarsak sefer yüksek ihtimalle Memluk Devleti üzerine yapılacaktır.⁴⁴⁰ Bayezid'in hatalarından dolayı Giovan Maria Angiolello'ya göre ordunun son seferi şehzade üzerine olabileceğini yazmıştır.⁴⁴¹ Hali hazırda Angiolello gibi bir ismin bunu yazmış olması kayda değerdir. Seferin yönü Amasya olmasa bile baba ile oğulun arasının iyi olmadığını göstergesidir.

Fatih aşırı derecede hasta olduğu günlerde ordusunun başında sefere çıkmıştır. Askeri arkasına alıp Üsküdar'a geçmiş ancak gücü İstanbul-İzmit sınırına kadar yetmiştir. Fatih bu sefere son derece hasta bir şekilde çıkmıştır. Hatta sarayından at sırtında değil at arabasıyla çıktığı rivayet edilmektedir. Bazı kroniklere göre Fatih'i bu sefere zorlayan isim Karamanî Mehmet Paşa olmuştur.

İnşâ'allâhü'l Mennân Mısır'a Sultân olursız, ol mülki tercîh idüp anda kalursız. Rûm'ı şehzâdelerünüze erzânî buyurursız, ve vilâyet-i mevrûs fukarâsı- ki ahbabı kadimdür - didâr-ı ferhunde âsar-ı pâdişâhtan dür düşüp mütehassir kalurlar.⁴⁴²

⁴³⁹Taşköprülüzade Ahmet Efendi, Osmanlı Bilginleri (Eş Şakaiku'n Nu'maniyye), Çev. Muharrem Tan, İstanbul, İz Yayıncılık, 2007, s.215-216.

⁴⁴⁰Tursun Bey, a.g.e, s.182.

⁴⁴¹Angiolello, a.g.e, s.120.

⁴⁴²Tursun Bey, a.g.e, s.182.

Veziriazam Mehmet Paşa güzel sözler ile Padişahın ruhunu okşarken aslında Cem'i tahta çıkarmanın yolunu yapmaktaydı. Padişahın öleceği muhtemeldi ancak o en azından Konya yakınlarında bir yerde öleceğine ihtimal veriyor idi.⁴⁴³ Kıvami'ye göre Padişahın ölümünün arkasında da Karamanî Mehmet Paşa bulunmaktaydı. Sebebi ise Padişahın hasta olduğunu bile bile uzun bir sefere çıkartması ve ölümünü hızlandırmasına neden olduğudur. Dahası ona göre Karamanî Mehmet Paşa, Osmanlı Devleti'nin Karaman'a yaptığıntın intikamını almaktaydı. Beş yıllık Vezirlik sürecinde bin beş yüz yıl ömrü olan zalimlerin yaptığı kötülükleri yapmıştır.⁴⁴⁴

Fatih, her zaman olduğu gibi seferin güzergahını söylemeden İstanbul'dan büyük bir ordu ile Anadolu'ya geçmiştir.⁴⁴⁵ Kemalpaşazade de "Mısır ve Şam'a mâlik olub" ifadesi mevcuttur.⁴⁴⁶ İdris-i Bitlisi de bu sefer padişahın İskenderlik işlerini tamamlamak için Acem ve Arap diyarına yapıldığıdır.⁴⁴⁷ Bu durum son derece mantıklıdır. Çünkü Memluk Devleti dönemin şartlarına göre Osmanlı Devleti ile çıkarları çatışan bir devlet idi. Fatih, ordusuyla beraber 27 Nisan 1481'de yola çıkmış 3 Mayıs 1481 yılında ise Tekfur Çayı⁴⁴⁸ denilen yerde vefat etmiştir. Padişah o günlerde çok hastadır ve gücü ancak Anadolu yakasına geçmeye yetmiştir. Fatih'in zamansız olmasa da erken ölümü Paşa'nın planlarını bozmuştur. Sadrazam padişahın ölümüyle birtakım tedbirler almıştır.⁴⁴⁹

Veziriazam, Padişah'ın cenazesini bir arabaya koyup İstanbul'a getirmiştir. Sonrasında ise Paşa, tekrardan iskeleye giderek Leşker'den kimse geçmesin emrini vermiştir.⁴⁵⁰ Bunu yapmasının iki sebebi vardır. Biri hiç kuşkusuz Fatih'in bu sefer için büyük hazırlık yapması ve hazinenin ağzına kadar dolu olmasıdır. Hazineye toplam iki buçuk milyon altın olduğu söylenmektedir. Karamanlı Mehmet Paşa, hazine güvenliği için işe koyularak önlem almaya başlamıştır. Hazine onun politikaları sebebiyle dolmuştur. Ancak reformlardan zarar gören kitleler padişahın ölüm haberinden sonra hazineyi yağmalama potansiyelleri vardı. Bu yüzden Mehmet

⁴⁴³Küçükdağ, Karamani Mehmet Paşa, s.449.

⁴⁴⁴Kıvâmî, a.g.e., 519.

⁴⁴⁵Neşri, a.g.e., s.338.

⁴⁴⁶İbn Kemal, VII. Defter, s.528.

⁴⁴⁷İdris-i Bitlisi, a.g.e, s.264, Kaytaç, a.g.t, s.285.

⁴⁴⁸İbn Kemal, VII. Defter, s.529.

⁴⁴⁹Johann Wilhelm Zinkeisen, Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, Ed. Erhan Afyoncu, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2011, s. 340.

⁴⁵⁰Kaytaç, a.g.t, s.286.

Paşa hazine güvenliğini sağlamaya çalışmıştır.⁴⁵¹ Diğer sebebi de hiç kuşkusuz ilki kadar önemlidir, Karamanî Mehmet Paşa ateşli bir Cem taraftarıydı. Bir an evvel oldubitti yapıp padişahın ölüm haberini askerden saklayarak Cem'i tahta geçirmenin formülünü aramaktadır. Ancak birazdan olacaklar onun tüm hayallerini yıkacak bedelini ise canıyla ödeyecekti. Kendisi Cem tarafında olmasına rağmen Devlet Erkan-ı ile yazmış olduğu nameyi Bayezid'e göndermiştir. Keklik Mustafa denilen Ulak nameyi Bayezid'e ulaştırmak üzere yola çıkmıştır.⁴⁵² Ancak Paşa yakın adamlarından birisine bir name daha vererek Konya'da bulunan Cem'e yollamıştır. Mehmet Paşa'nın gönderdiği bu ulak Bayezid'in damadı olan Sinan Paşa tarafından yakalanarak öldürülmüştür.⁴⁵³ Kısacası Cem vaktinde malumat alamamış ve tahtın yolu Cem'e tamamen olmasa da kapanmıştır. Alınan olağanüstü önlemler askerler tarafından artık şüphe ile karşılanmaya başlamıştır. Asker artık İstanbul tarafına geçmeye başlamıştır. Bunu öğrenen Mehmet Paşa derhal askerinin üzerine yürümüştür. Hali hazırda askerinin nefret ettiği isimlerden olan Karamanî Mehmet Paşa'nın böylesine bir hareketi askerinin daha çok gerilmesini sağlamıştır. Asker de Paşa'nın üzerine yürüyüp divanhane kadar kovalamış ve Paşa'yı öldürmüşlerdir.⁴⁵⁴

Paşa'nın ölümüne kimi kronik yazarı sevinirken kimisi şehit oldu diyerek eklemiştir. Anonim Osmanlı Kroniğinde Paşa'yı katlettiler⁴⁵⁵ ifadesi varken Tursun Bey'de merhum vezir olarak geçmektedir.⁴⁵⁶ Oruç Bey tarihinde ise şehit ettiler ifadesi vardır.⁴⁵⁷ Hiç kuşkusuz Paşa'nın ölümüne en çok sevinen isim Kıvâmî gözükmektedir, zaten hali hazırda yazar Fatih'in veziriazam yüzünden öldüğünü eserinde yer vermiştir. Paşa için Osmanlı'nın Karaman'a ettiğinin acısını çıkarttığını söyleyen yazar feleğin Mehmet Paşa'ya yaptığı oyunu kıyamete kadar unutulmayacağını söyler. Kısacası yazar tarafından Karamanî Mehmet Paşa çok fazla sevilmemiştir.⁴⁵⁸

⁴⁵¹Bolat, a.g.e, s.290.

⁴⁵²Âşık Paşazade, a.g.e, s.231.

⁴⁵³ Tacü't Tevarih III, s.187.

⁴⁵⁴ Kaytaç, a.g.t, s.286.

⁴⁵⁵ Anonim Osmanlı Kroniği, a.g.e, s.124.

⁴⁵⁶ Tursun Bey, a.g.e, s.182.

⁴⁵⁷ Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.117.

⁴⁵⁸ Kıvâmî, a.g.e, s.521.

Kemal'e göre ise Karamanî Mehmet Paşa mehdi paşalar arasındadır. Devlet namına birçok olumlu adımlar attığından bahsedilmektedir. Olaylar ile ilgili kronikte pek bir şey geçmemesine rağmen eserde ömrünün uzun olmasını ve cihanda onun gibisini görülmediği ifadeleri vardır.⁴⁵⁹ Padişahın vefat ettiği haberi artık Devlet Erkan-ı ve asker tarafından duyulmuştur. Reformlardan zarar gören güruhun beklediği an gelmiş ve Karamanî Mehmet Paşa anarşinin başladığı günlerde öldürülmüştür. İstanbul'da karışıklık yağma ve talan kendisini baş göstermiştir. Artık İstanbul'da kimsenin can güvenliği yoktu ve her iki kesimin taraftarı da birbirlerine saldırıyordu. Bayezid tarafı daha güçlüydü Gedik Ahmet Paşa'nın karizması sayesinde İshak Paşa askeri istediği gibi kullanabiliyordu. Çoğunluk büyük şehzadenin tarafında yer almıştır. Ancak asker sadrazamı öldürdükten sonra gayr-ı Müslüm ailelerin mahallelerini yağmalamaya başlamıştır. Bu yüzden az sonra göreceğimiz İshak Paşa bir dizi önlemler alarak askeri yatıştırmış ve Şehzade Bayezid'in tahta geçmesini sağlamıştır.

Karamanî Paşa, medreseden yetişmiş ve birçok dini alimden dersler almış birisi olmasına rağmen reformist bir yöneticidir. Osmanlı toplumunda üstün yetenekleri olan bu bürokratin patronu ile yapmış olduğu politikalar kesimleri rahatsız etmiştir. Toplumdan uzak yaşayan bu paşa devletçi bir yapıdadır. Şeyh Vefa ona sonuna kadar destek verse de toplumdan uzak hareket etmesini mezar taşına yazdırmıştır.⁴⁶⁰ Karamanî Mehmet Paşa, Çandarlı Halil Paşa gibi asker kökenli olmamasına rağmen bürokrasiden yetişmiş ve devletin faydasına çok büyük adımlar atmıştır. Fatih öldüğünde hazinede iki buçuk milyon altın bulunmaktaydı. Hazinesinin bu kadar dolu olmasının en büyük etkeni Karamanî Mehmet Paşa olmuştur. Fatih Sultan Mehmet dönemi idari ve siyasi yönden yeni bir zihniyeti başlatmıştır.⁴⁶¹ Hiç kuşkusuz bu zihniyet oluşumunda Mehmet Paşa'nın katkısı büyüktür. Fatih için Mehmet Paşa son derece vazgeçilmez bir isimdi. Yapmış oldukları takdirle karşılırken istekleri hemen yapılmaktaydı. Yapmış oldukları atamalar v.s padişahın onayından geçmekteydi. Bu yüzden Karamanî Paşa Veziriazamlık döneminde istediği Beylerbeyi'ni atayıp istediğini azlettirmektedir. Bunların başında 1479

⁴⁵⁹ Kemal, Selâtinname [Manzum Osmanlı Tarihi (1296-1490)] Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2018, s.111.

⁴⁶⁰ Şerafettin Erçel, Birkaç Önemli Kitabe, İstanbul, Baha Matbaası, 1971, s.7

⁴⁶¹ Mehmet İpşirli, Osmanlı İlmîyesi, İstanbul, Kronik Yayınları, 2021, s.200.

tarihinde Rumeli Beylerbeyi olan Davud Paşa'nın yerine İskender Paşa'nın gelmesi bir örnektir.⁴⁶²

Karamanî Mehmet Paşa'nın ölümünden sonra Cem için basiretsiz olaylar başlayacak ve talihsiz Şehzade ülkesini terk etmek zorunda kalacaktır. Paşa'nın ölümüyle Cem İstanbul'daki en büyük destekçisini kaybetmiştir. Cem Sultan, haberi geç aldığı için Bursa'ya kadar gelebilmiş ve burada adına hutbe okutmuş geçici süre burada padişah gibi davransa da kardeşiyle olan savaşları kaybetmiştir. Fatih Sultan Mehmet, yapmış olduğu eylemler, almış olduğu kararlar neticesinde kendi çocuklarının geleceğine tesir etmiştir. Bir tarafta yenilikçi gibi gözükken kendisinin politikalarını uygulayacak olan Şehzade Cem diğer tarafta ise başlangıçta afyon tarzı maddeler kullanarak babasını üzen, seferlerde yaptıklarıyla paşalar üzerinde soru işaretleri bırakan ve babasına muhalif olan kesimleri kendi çevresine toplayan büyük Şehzade Bayezid bulunmaktadır. Dış siyasetteki başarıları iç siyasetteki kararları neticesinde Fatih Sultan Mehmet, getirdiği yeni vergiler ve toprak reformları ile halkı bezdirmiştir. Bunun neticesinde de halkın büyük çoğunluğu Bayezid yanında yer almıştır. Karamanî Mehmet Paşa'da uygulanan bu reformların ortaya çıkışında etkili olduğu için insanların nefretini kazanmış ve kendisine karşı aşırı bir muhalefet oluşmuştur. Bayezid, İstanbul'da damatlarını kullanmış, Anadolu'da ise reformlardan zarar gören dervişlere sahip çıkarak geleceğe yatırım yapmış ve meyvelerini babası öldüğünde almıştır. Sonuç olarak reformlardan canı yanan kesimler Karamanî Mehmet Paşa'yı katlederek Cem'in yalnız kalmasına neden olmuştur. Fatih'in ölümünün ertesi gününde vefat eden Karamanî Mehmet Paşa'nın cenazesine iki gün sonra ulaşılmıştır. Kadim dostu Şeyh Vefa, Paşa'nın uğramış olduğu zulmü görmüştür. Paşa'nın cenaze namazını yüksek ihtimalle kendisi kıldırılmıştır. Mehmet Paşa'nın kabri bugün Kumkapı olarak adlandırılan yerde bulunmaktadır.⁴⁶³ Konuyu özetlemek gerekirse ;

- Karamanî Mehmet Paşa, Fatih dönemindeki reformların teorisyenidir.
- Uyguladığı ve arkasında olduğu kanunlar nedeniyle birçok kesimin tepkisini çekmiştir.
- Bayezid aleyhine merkezde politika sergilemiştir.

⁴⁶²Bolat, a.g.e, s.276.

⁴⁶³ Karamanlı Mehmet Paşa, a.g.e, s.335.

- Dini zümreleri Cem'in yanında taraf olmaları için çalışmalar yapmıştır.
- Kanunname'ye Cem'in ismini yazdırmıştır.

Şehzade Bayezid'in yaptıkları babasının öfkesine neden olsa da taraftar bulmasını kolaylaştırmıştır. Babasının ve Karamanî Mehmet Paşa'nın mağdur ettiği birçok kesime kucak açan Bayezid, babasının reformlarını sancağında uygulamayarak aslında bu mücadelenin kazananı olmuştur. Nedeni uygulanan sert politikalar toplumun bütün kesimlerini etkilemiştir. Toprak reformu, vergiler, uzun ve aralıksız askeri seferler toplumu bıktırmıştır. Bütün bu olanlar Fatih'in politikalarını devam ettiren ismin değil bu reformların karşısında olan ismin kazanmasına olanak sağlamıştır. Karamanî Mehmet Paşa, Cem'in tahta geçmesi için elinden geleni yapmış olsa da toplumun geneli mevcut politikaları istemediği için mücadeleyi Bayezid kazanmıştır. II. Bayezid'in tahta çıkışında en büyük etken aslında en büyük düşmanı Karamanî Mehmet Paşa sayesinde olmuştur. Fatih ile birlikte uyguladıkları politikalar, Şehzade Cem'in yanında yer alması kesimleri kendisinden uzaklaştırmıştır. Cem bu süreçte Fatih'in politikalarını devam ettiren şehzade konumundadır ve bunu sesli bir şekilde ifade etmiştir. Bayezid ise babasının politikalarının tersine giden özellikle vakıf ve tımar erbaplarına topraklarını geri vererek toplumun büyük bir kesimini etrafında toplamıştır.⁴⁶⁴ Böylelikle Şehzade Cem, İstanbul'daki makam bakımından en büyük destekçisini kaybetmiştir. Yanında yer alan diğer kesimler ayak takımından olduğu için Bayezid taraftarları onları kolayca sindirmiştir. Hali hazırda Cem'in yanında olmaya devam eden isimlerde Bayezid tahta çıktıktan sonra çeşitli vaatlerle satın alınacaktır. Bu yüzden Cem aslında Karamanî Mehmet Paşa'nın vefatıyla beraber yalnız kalmış ve kendisini çileli bir taht mücadelesinin ortasında bulmuştur.

3.2.2. Aştinoğlu Yakub Bey

Aştinoğlu Yakub Bey hakkında kaynaklarda yeteri kadar bilgiye sahip değiliz. Ancak Cem Sultan'ın lalası olarak yanında yer aldığını bilmekteyiz. Osmanlı Devleti'nde Şehzadelerin eğitimi sadece saray içerisinde değil Sancakbeyliği yaptıkları şehirde de devam etmektedir. Farsça olan lala kelimesi kul, köle, efendinin

⁴⁶⁴ Barkey, a.g.e, s.111.

çocuğuna bakmakla yükümlü hizmetkar anlamına gelmektedir. Tarihi seyir içerisinde zamanla ileri gelenlerin, varlıklı kişilerin, idarecilerin, beylerin ve devleti yönetenlerin çocuklarının eğitimiyle ilgilenen sorumlu kişileri ifade eden mana kazanmıştır.⁴⁶⁵ Anadolu Selçuklu kaynaklarında lala ve atabeg kelimeleri birlikte geçmesi son derece önemlidir.⁴⁶⁶ Osmanlı kaynaklarında da aynı şekilde kullanılması dikkat çekmiştir. Tursun Bey, “Ve kendüye Zağanoz Pâşâ’yı atabeg koştular.”⁴⁶⁷ Zağanos Paşa bu dönemde Fatih Sultan Mehmet ilk saltanatını babasına teslim ettikten sonra Manisa’ya gittiği zamanı ele almıştır. Lalalık müessesesi Osmanlı Devleti’nde ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir ancak müessesesinin varlığı ve teşrifattaki yeri tam olarak belirlenmiştir.⁴⁶⁸

Lalaların kariyerleri son derece önemlidir ve lalalar özenle seçilmektedir.⁴⁶⁹ Aştinoğlu Yakup Bey’de özenle seçilmiş birisi olması muhtemeldir. Cem’in yetişmesinde son derece fayda sağlasa da bu mücadelede ihaneti büyük infial yaratmıştır. Yakup Bey bu noktada kaçmayı tercih etmiştir.⁴⁷⁰ Bayezid için eski başkent olan Bursa’nın kardeşi tarafından ele geçirilmesi ve burada kendi saltanatını ilan etmesi son derece dehşet verici gelişmelerdi.⁴⁷¹ Cem Sultan üzerine gelen ilk birlikleri mağlup etmiştir.⁴⁷² Bu durumu hemen Padişaha ilan ettiler ve padişah bizzat ordusuyla beraber ilk seferini kardeşi üzerine yapmıştır. Selçuk Hatun bu noktada devreye girmiştir. İki kardeş arasındaki mücadeleye son vermek için arabulucu olmuştur.

Selçuk Hatun’un yanında Şükrullah oğlu Ahmet Çelebi de vardır.⁴⁷³ Cem cenahının teklifi iletilmiştir. Teklifte, Bursa’yla Anadolu Bana – Cemi Rum-eli İstanbul sana⁴⁷⁴ ancak bu teklif Bayezid tarafından olumlu karşılanmamış ve iki taraf Yenişehir Ovası’nda kozlarını paylaşmak üzere buluşmuşlardır. Hazırlığını tamamlayıp ordusuyla gelen Bayezid burada da işini şansa bırakmak istememiştir.

⁴⁶⁵Tuncer Baykara, “Lala”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 27, Ankara, 2003, s.70.

⁴⁶⁶İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2014, s.79.

⁴⁶⁷Tursun Bey, a.g.e, s.36.

⁴⁶⁸Baykara, a.g.m, s.70.

⁴⁶⁹Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti’nin Saray Teşkilatı, s.99.

⁴⁷⁰Gelibolulu Mustafa Âli, Kühü’l Ahbâr, Haz. Ali Çavuşoğlu, Türk Tarih Kurumu, 2019, s.344.

⁴⁷¹Tansel, II. Bâyezit’in Siyasi Hayatı, s.31.

⁴⁷²Freely, a.g.e, s.35.

⁴⁷³Neşri, a.g.e, s.340.

⁴⁷⁴Hadîdî Tarihi, a.g.e, s.288.

Bayezid bu tarihte başkente erken ulaşmış ve meşru iktidar sahibi olmuştur. Cem ise babasının öldüğünü yukarıda defalarca belirtilen olaylar sebebiyle çok geç haber almış ve başkente gelememiş bu yüzden de asi şehzade olarak kayıtlara geçmiştir. Meşru padişaha karşı elbette ki Cem'in fazla şansı yoktu ama Cem'de saltanat için hak sahibiydi ve ortadan kaldırılması gerekti. Bayezid bu yüzden Cem'in lalası olan Yakup Bey'i Anadolu Beylerbeyliği vaadiyle kandırmış ve kendi lehine hareket etmesini istemiştir. Meşru Padişah'tan böylesine teklif alan Yakup Bey Cem'den umudunu kesmiş olacak ki bu teklifi kabul etmiştir ve savaşın en heyecanlı yerinde taraf değiştirerek talihsiz şehzadeyi yalnız bırakmıştır.⁴⁷⁵ Bayezid, kendi içlerinden Cem tarafına geçebileceklere karşı para dahi dağıtmıştır. Sultan bu noktada işini şansa bırakmak istememiştir.⁴⁷⁶ Bayezid kendi içindeki muhalif olabilecekleri tamamen kendisine bağlarken Cem tarafındaki Lala Astinoğlu Yakup Bey'i de kendi tarafına çekmiştir. Bayezid, Cem'in lalası olan şunları istiyordu.

- Sultan Cem'i Karaman'a geri çekilmekten vaz geçirip Konya'ya gidişini önlemek,
- Sultan Cem'in askerlerini yarıya bölüp Yenişehir Ovası'nda onları kendi askerleriyle karşılaşmalarını sağlamak,
- Bütün bu beklediği iyiliklerine karşılık, ona Anadolu Beylerbeyliği'ni vereceği, ayrıca yüz bin akçe maaş bağlayacağı vaadinde bulunuyordu.⁴⁷⁷

Teklif mevcut duruma bakıldığında son derece cazipti. Savaş Cem için kaçınılmazdı ayrıca yaptığı şey strateji açısından pek de mantıklı değildi. Karaman'a gidip güç toplamak varken bir meydan savaşıyla tamamen dağılmayı göze alarak savaş meydanına çıkmak son derece tehlikeli ve acemilikti. Ayrıca Bayezid, Cem'i yeneceğini biliyordu ama işini şansa bırakmak istemedi ve en güvendiği adamı da kendi lehine çekti. II. Bayezid'in tavsiyesini dinleyen Lala Cem'i kandırarak kuvvetleri ikiye böldü ve savaşın kaybedilmesinde büyük rol oynadı.⁴⁷⁸ Cem hali hazırda bu savaşı kaybedecekti ancak bu şekilde bir bozguna uğramasının ana sebebi Lalası olmuştur. Cem, Bursa'da ilk gelen birlikleri yenmiş ardından meşru padişahın karşısına Yenişehir Ovası'nda çıkmıştır. Zaten Cem'in öncü birlikleri bozguna uğramıştır. Bu sırada Ahmet Paşa'nın da savaş meydanında gözükmesi askerin moralini oldukça yükseltmiştir. Yapılan mücadelede Cem'in askerleri dağılmış

⁴⁷⁵Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s. 164.

⁴⁷⁶Tansel, II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, s.31.

⁴⁷⁷ Meriç, a.g.e, s.70.

⁴⁷⁸ Genç, a.g.t, s.594.

elinde az miktarda askeri kalmıştır. Yakup Bey, Cem'e "Ordumuz daha en başında hezimete uğradı. Hepsi birden düşmanın önünden kaçtılar. Şimdi burada kalınacak gibi değildir. Eğer Cem makamlı Padişah, bu kulunuza bir iki saf asker verirse bu askerle düşman ordusunu engellerim. O küstahlar topluluğuna nehirden geçme ve savaşma fırsatı vermem. Padişah, saflarını tekrar tertip etmeyi düşünene kadar en iyi ve uygun olan şey bu gibi görünüyor" dedi.⁴⁷⁹

Cem, Lalasının bu umutlu konuşmasına aldanacaktır. İçindeki vahametinin farkındaydı ve Lala Yakup bu durumu çok iyi kullanmıştı. Cem, kumpasa düşürüldüğünü anlamadan Yakup'a sağ ve sol cenahındaki askerleri verdi. Nehir kıyısına gelindiği an Yakup beyaz bayrakları açarak Bayezid'in ordusuna geçti. Cem'in askerleri ne olduğunu anlamadan kendilerini biraz önce savaştıkları Bayezid'in ordusunda buldular. Bu Cem için korkunç bir durumdu. Elinde zaten Bayezid'i yenebilecek asker yoktu olanlarda türlü strateji veya hile ile karşı tarafa geçmişti. Cem'in ordusu tamamen dağılmıştı ve esir aldıkları askerlere dahi sahip çıkamıyorlardı. Bursa'dayken esir alınan askerlerin çoğu bu kargaşada firar etmeyi başarmışlardı ve Cem'in ordusu resmen dağılmıştı. Savaşı bitiren hamle Hersekzade Ahmet Paşa'dan gelmişti. Cem sancaktarını indirerek padişaha getirmişti. Cem'de artık ümidini yitirmiş olacak ki çareyi son sürat kaçmakta buldu.⁴⁸⁰ Cem ile Bayezid mücadelesinde Yakup Bey'in katkısı Cem'in ordusunu tamamen dağıtmıştı ve savaş meydanında şehzadenin yalnız kalmasına neden olmuştur. Savaşı kaybeden Cem Anadolu içlerine doğru kaçmıştır. Taraf değiştiren Yakup Bey hakkında kroniklerde herhangi bir bilgiye sahip değiliz ancak Anadolu Beylerbeyi olmadığını tarihi kayıtlardan bilmekteyiz. Yakup Bey, meşru padişaha itaat şehzadesine ihanet etmiştir. Bu mücadeledeki etkisi savaş ortasında Cem'in tamamen ortada kalmasına sebep olmuş ve şehzadeye kaçmaktan başka çare bırakmamıştır.

⁴⁷⁹ Bolat, a.g.e, s.333.

⁴⁸⁰ Kaytaç, a.g.t, s.303.

3.2.3. Gedik Ahmet Paşa

“Sonunda Padişah için sandığı kendi başına geldi”.⁴⁸¹

Fatih Sultan Mehmet vefat ettiğinde herhangi bir varis bırakmamış ve kaderci bir tutum sergilemiştir. O halde güçlü network ilişkileri olan paşaların tutumları tahta geçecek ismi belirlemiştir. Ahmet Paşa da bu mücadelede kilit rol oynayan isimlerdendir. Ahmet Paşa, muhtemelen Sırp asıllı idi. Modern döneme ait bazı eserlerde onun milliyeti hakkında farklı şeyler söylene de Ahmet Paşa'nın Arnavut ya da Sırp olduğu bilinmektedir. Milliyeti gibi tam doğum tarihi de bilinmemektedir. İç oğlu olarak II. Murat döneminde saraya girmiş ilk askeri rütbesini Fatih Sultan Mehmet döneminde almıştır.⁴⁸² Gedik⁴⁸³ lakabı Aşıkpaşazade'nin Ahmet Paşa için kale açma veya tamir etme özelliklerinin olduğu beyitte geçmiştir. Gedik lakabının almasında Hammer'in aktardığı gibi Ahmet Paşa'nın fiziki görüntüsüyle alakası yoktur.⁴⁸⁴ 1462 yılında İshak Paşa'nın yerine Anadolu Beylerbeyliği'ne⁴⁸⁵ getirilmiş ve bundan sonraki süreçte öne çıkmaya başlamıştır.⁴⁸⁶ 1462 yılında itibaren sürekli kroniklerden dönemin olayların içerisinde gözüken Ahmet Paşa alınan askeri zaferlerin arkasındaki isim olmuştur. Ahmet Paşa'nın 1461 yılında Trabzon üzerine yapılan seferde Anadolu Beylerbeyi olduğunu bilmekteyiz. 1462 yılında İshak Paşa'nın kızıyla evlenmiştir. Bu evlilik on dokuz yıl sonraki olaylara etki edecektir. Yeniçeri Ocağı'nda yetişen ve Vezirlik⁴⁸⁷ rütbesine kadar gelen Ahmet Paşa Osmanlı Devleti adına birçok sefere katılmış ve hepsinden de zaferle ayrılmıştır. Fatih Sultan Mehmet dönemi sadece Avrupa seferleri ile değil Anadolu seferleriyle de dolu bir şekilde geçmiştir. 1469 yılında Karaman'da askeri başarılar elde eden Ahmet Paşa, Şehzade Mustafa'nın vefatına kadar lalalık görevini üstlenmiştir. 1471 yılında

⁴⁸¹Âşıkpaşaoğlu Tarihi, a.g.e, s.207.

⁴⁸²Reindl, a.g.e, s.91.

⁴⁸³Askerî alanda gedik, savaşçı sınıftan sayılmadığı halde terfi ederek zâbit olabilen topçu ve kale muhafızları gibi askeri sınıfların kadroları için kullanılmıştır. Bu rütbelerin efradı belli ve değişmez sayıdadır. Daha ziyade kale muhafızlarına tevcih edilen gedik timarlar bu mânânın kapsamına dahildir ve Osmanlı Devleti'nin başlangıcından beri vardır. Askerî mânada gedik tevcihlerine ilk döneme ait belgelerde rastlamak mümkündür, İdarî sahada gedik ise Osmanlı sarayında belli bir görev ve imtiyaz mânasını taşır. Gedik kelimesinin askeri anlamının yanı sıra Ticari ve idari anlamları da bulunmaktadır. Ayrıntılar için bkz., Ahmet Akgündüz, “Gedik”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 13, İstanbul, 1996, s.541.

⁴⁸⁴Halil Yinanç, “ Gedik Ahmed Paşa”, MEB İslam Ansiklopedisi, Cilt I, Eskişehir, 1998, s.194.

⁴⁸⁵Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.116.

⁴⁸⁶Hedda Reindl, “Gedik Ahmet Paşa”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 13, İstanbul, 1996, s.543.

⁴⁸⁷İdris-i Bitlisi, a.g.e, s.94.

Alanya'yı almıştır ve 1473 yılında ise Otlukbeli Muharebesi'nde önemli rol oynamıştır. Uzun Hasan'ı ortadan kaldırmak için ekonomik ve askeri anlamda bütün olanaklarıyla ordusunu toplayan Fatih, Anadolu'ya sefere çıkmıştır. Sefere iki şehzadesi katılmış en küçük oğlu olan Cem bu seferde İstanbul muhafızı olarak kalmıştır. Fatih burada sefere Cem'i hem İstanbul muhafızlığı hem de sünnet merasimi için İstanbul'a getirtmiştir.⁴⁸⁸

İki şehzade ile sefere giden Fatih savaşı zor da olsa kazanmıştır. Otlukbeli Muharebesi'nde yaşananlar Gedik Ahmet Paşa hakkındaki soru işaretlerinin ana temasını oluşturmaktadır. Bayezid ordunun sağ cenahını yönetiyor idi. Fatih, orduları denetlerken Bayezid'in ordusunun son derece düzensiz olduğunu görmüştür. II. Mehmet bu noktada şehzadesine müdahale etmemiştir. Gedik Ahmet Paşa'ya emir vererek ordunun nizama sokulmasında şehzadeye yardımcı olmasını söylemiştir. Bir şehzade için ordusunun başkası tarafından düzene koyulması hiçte kolay sindirilebilecek bir şey değildir. Bayezid, Gedik Ahmet Paşa'yı görünce sinirlenmiş ve ne arıyorsun burada sorusunu yönelmiştir. Ahmet Paşa ise bu şekilde savaş düzeni olmaz diyerek şehzadeye gövde gösterisi yapmıştır. Bayezid bu duruma sinirlenerek Paşa'ya karşı tehditkar konuşmuştur. Ahmet Paşa ise “ Bana ne yapabilirsin? Günün birinde hükümdar olursan ben de bu kılıcımı artık kuşanmam!” dedi. Şehzade Bayezid ve Gedik Ahmet Paşa arasındaki gerilim bu şekilde başlamıştır. Kimi tarihçiler Bayezid'in sırf bu yüzden Gedik Ahmet Paşa'yı öldürttüğünü dahi yazmıştır. O tarihlerde Gedik Ahmet Paşa, Mustafa Çelebi'nin lalalık görevini icra ederken onun ölümünden sonra Cem'in⁴⁸⁹ lalası olmuştur. Önce Karaman, Ereğli ve sonrasında Aksaray'ı aldıktan sonra Ahmet Paşa, halkı İstanbul'a sürgün etmiştir. Sonrasında ise Şehzade Mustafa'nın Lala'sı olmuştur.⁴⁹⁰ Şehzade Mustafa, Otlukbeli Savaşı'nın ardından vefat edince Karaman'a atanan Şehzade Cem ile ilgilenmiştir. Gedik Ahmet Paşa 1474 tarihinde idam edilen Mahmut Paşa'nın

⁴⁸⁸Ertaylan, a.g.e, s.54.

⁴⁸⁹ Mustafa Çelebinin vefatının ardından Ahmet Paşa Cem Sultanın da bir dönem lalalık vazifesini üstlenmiştir. Otlukbeli muharebesinde Şehzade Bayezid ile yaşananların ardından Cem'e karşı duyduğu yakınlığını bilen Şehzade Beyazid tahta çıktıktan sonra onu hapse attırmıştır. Ancak İshak Paşa ve Hersekzade Paşanın kefaleti ile serbest bırakılmış olsa da Padişah'ta hep bir soru işareti kalmıştır. Tacüt Tevarih III, s.130.

⁴⁹⁰ Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.106.

yerine veziriazamlık koltuğuna oturmuştur. Ermenek, Manyan ve Silifke'deki kaleleri alarak askeri faaliyetlerine de devam etmiştir.⁴⁹¹

Fatih, Ahmet Paşa'nın askeri anlamda becerilerine çok güveniyordu. Fatih'in uygulamış olduğu askeri politikalar yeniçeriye oldukça yoruyordu, seferlerin son derece uzun sürmesi ve sürekli farklı coğrafyalarda olması askeri bezdiriyordu. Bu yüzden askeri terbiye edecek birini sadrazam yapması en azından içini rahatlatıyordu. İdris-i Bitlisi de giriştiği muharebelerde Padişahın vezirlerinden hiçbirisi Ahmet Paşa'nın dengi olmamıştır ifadesi onun ne kadar üstün meziyetli bir komutan olduğunun göstergesidir.⁴⁹² 1475 yılında önce Kefe ardından Sudak ve Azak'ı almıştır. Bu arada Ahmet Paşa Cenevizliler tarafından hapse atılmış Kırım Han'ı olan Mengli Giray'ı hapisten kurtarmıştır.⁴⁹³ Kazandığı başarıların ardından kendinde üstünlük gören Ahmet Paşa bu tavırlarından ötürü hapse atılmıştır. Fatih Sultan Mehmet her daim Gedik Ahmet Paşa'nın askeri başarılarını takdir etmiştir. Veziriazam olduktan üç yıl sonra İşkodra Seferi'ne gönderilmek istendiği zaman çeşitli bahaneler üretmiştir. Fatih ordunun yorgunluğunu göz ardı ederek askeri üst üste seferlere yollamıştır. Önce Karaman sonra Kefe şimdi ise zorlu coğrafyası olan İşkodra'nın fethini istemiştir. Gedik Ahmet Paşa, ordunun mevcut durumunu görerek yeniçerinin dinlenmesi yönünde tavsiyede bulunmuştur. Ahmet Paşa, o zamana kadarki askeri başarıları nedeniyle de egosu yüksek bir isimdir. Hali hazırda yeniçeri 1475 yılındaki para politikasından dolayı savaşma isteklerini kaybetmiştir. Yeniçeri, Osmanlı Devleti'nin korumakla mükellef bir yapıydı. Bu işi de belli aralıklarla aldıkları maaş ile yapıyorlardı. Fatih'in sürekli paranın değerini düşürmesi onlar için hayal kırıklığı yaratmıştır. 1475'de yapılan para üzerindeki değişim askerin moralini son derece bozmuştur. Bu yüzden Ahmet Paşa, bu sefere karşı çekinceli davranıyordu. Böylesine zorlu bir savaş büyük bir felaket ile sonuçlanabilirdi. Gedik Ahmet Paşa, bu durumu dile getirdiği için padişahın tepkisine neden olmuş görevinden azledilerek hapse atılmıştır.⁴⁹⁴

Kısa süre sonra hapisten çıkartılan Gedik Ahmet Paşa birçok seferde ordu komutanlığı yapmıştır. Hapisten sonra Avlonya Sancakbeyliği'ne ve Kaptanı

⁴⁹¹ Âşık Paşazade, a.g.e, s.216.

⁴⁹² İdris-i Bitlisi, a.g.e, s.95.

⁴⁹³ Neşri, a.g.e, s.329.

⁴⁹⁴ Bolat, a.g.e, s.256.

Deryalık görevine getirilmiştir. Ege'de bazı kaleleri kuşatan Ahmet Paşa, İtalya'ya karşı ilk fetih hareketlerini gerçekleştirmiştir. 1480 tarihinde II. Mehmet tarafından Otranto'ya gönderilmiştir. Burada Otranto'nun bir kısmını fetheden Ahmet Paşa kuşatmanın devamı için Ege sahillerinde destek beklerken padişahın ölüm haberini almış ve derhal İstanbul'a çağrılmıştır.

II. Bayezid tahta iki buçuk haftalık bir sürede oturmuştur. Cem ise önce Kütahya'ya ardından Bursa'ya geçmiştir. Babasının ölüm haberini geç aldığı için Bursa'da padişahlığını ilan etmiştir. Uzaktaki Gedik Ahmet Paşa'nın Bayezid'in tahta erişmesinde ne gibi katkısı olabilir sorusuna gelecek olursak, Ahmet Paşa gerçekten Fatih döneminin en ünlü komutanlarından. Yirmi yılı aşkın komutanlık serüveninde büyük başarılar elde etmiştir. Yeniçeriler onu kendilerine rol model olarak görmüşlerdir. Ahmet Paşa'nın kayınpederi İshak Paşa, padişah vefat ettiğinde İstanbul Muhafızıdır. İshak Paşa, damadının bu itibarını çok iyi kullanarak İstanbul'da istediğini elde etmekte pek zorlanmamıştır. Önce askeri kışkırtarak Karamanlı Mehmet Paşa'nın öldürülmesini sağlamış ardından almış olduğu önlemler ile Yeniçeri'yi uslandırarak Bayezid'in tahta geçişini sağlamıştır. Ancak şunu da belirtmek gerekir bu zamana kadar yaşanan olaylar Ahmet Paşa'nın itibarı ve başarıları üzerinden gerçekleşmiştir. Şimdi Paşa, savaş meydanına geldiğinde kimden yana taraf olacaktı? Gedik Ahmet Paşa'nın bu noktada tavrı çok merak ediliyordu. Cem'in lalalığını yapması ona karşı ılımlı bir tavır sergilemesi normal karşılanabilir bir durumdu. Bayezid de en çok bu durumdan korkuyordu. Hali hazırda Bayezid ve Ahmet Paşa'nın Otlukbeli Savaşı'ndan beri süregelen düşmanlıkları vardı. Açıkçası Bayezid'de ondan çok fazla çekiniyordu. Ahmet Paşa'nın takınmış olduğu tavırlardan Fatih Sultan Mehmet bile çekiniyordu. II. Bayezid ondan nefret dahi etse ona muhtaçtı. Sebebi, yeniçeri tam güvenilecek pozisyonda değildi. Aynı zamanda Şehzade Cem'in oğlu başkentte sarayda idi. Ahmet Paşa'nın tavırları yeniçeri üzerinde etkili olabilir ve bu çocuğu taht için kullanabilirdi. Bursa'yı alan Cem Sultan Bayezid'in saltanatına engel olabilirdi. Bayezid bütün olasılıkları düşünüyordu bu yüzden bütün gücüyle Yenişehir Ovası'na gelmişti. Savaştan önce Cem ağabeyine bir heyet göndermişti heyetin başında Selçuk Hatun vardı ve heyet ulemadan oluşuyordu. Devletin bölünmesine yönelik bir teklifte bulunulsa da

Padişah Sultanların akrabası olmaz diyerek bu teklifi kestirip atmıştır.⁴⁹⁵ Yapılan elçilik görüşmelerinden bir sonuç çıkmayınca artık savaş kaçınılmazdı. Ancak savaşın nasıl olacağı sorusu halen akıllardaydı. Tecrübeli bir şehzadeden beklenen savunma savaşı yapmaktır. Nedeni ise sayıca Bayezid fazlaydı. Ancak II. Bayezid, Bursa'yı muhasara altına almak istemiyordu. Eski başkent olması ve birçok padişahın mezarının olması halk tarafından da doğru karşılanmayabilirdi. Cem, Mudanya'da kendi üzerine gelen iki bin kişilik askeri Bursa halkının yardımıyla geri püskürtmüş ve birazda gurura kapılmıştı. Bundan dolayı Bayezid'i yenebileceğini düşünüyordu. II. Bayezid ise işini şansa bırakmak istemiyordu bu yüzden Cem'in lalası Yakup Bey'e vaatleri ile satın alarak Cem'in meydan savaşına girmesini sağlamış ve savaş sırasında Şehzadesine ihanet ederek taraf değiştirmiştir.⁴⁹⁶

Bayezid bu duruma sevinmişti ancak beklediği isim hala ortalıkta yoktu bu isim hiç kuşkusuz Gedik Ahmet Paşa'ydı. Paşa'nın tavrı Bayezid için çok önemliydi. İçinde kuşku vardı sonuçta Cem ile aynı ortamda uzun süre bulunmuştu. Yeniçeriler için o dönemde idol olan bu isim sonunda Yenişehir Ovası'nda görüldü ve iki tarafın kaderini belirleyeceği an gelmişti. Her ne kadar Cem'e karşı ayrı bir sevgi beslemiş gibi gözükse de Bayezid'e sadık olmuştur.⁴⁹⁷

Gedik Ahmet Paşa'nın Cem tarafına geçmesi bütün felaketlere açık bir durum olabilirdi. Bayezid, kerhen Ahmet Paşa'ya muhtaçtı. Bu muhtaçlık sadece Yenişehir Savaşı'nda değil uzun süreli olacaktı. Ahmet Paşa'nın Bayezid tarafına geçmesi İshak Paşa ile önceden konuşulmuştur diyebiliriz. Yeniçerilerin Bayezid tarafına meyilli olması onun için bir anlam ifade etmemektedir. Bu zamana kadar asker ile birlikte çok fazla sefere katılmış olan Ahmet Paşa sayısız zafer elde etmiştir. Bu yüzden tercih edeceği Şehzade aslında Yeniçeri'nin de tercihi olacaktır. Bundan dolayı askerin şimdilik Bayezid'in yanında yer alması onun için bir şey ifade etmemektedir. Ancak bütün olumsuzluklara rağmen Ahmet Paşa, meşru padişahın yanında yer alacaktır. Savaş meydanına dönecek olursak Cem üzerine ilk gelen birlikleri yenmiş ve biraz da gurura kapılarak meydan savaşına girişmiştir. Savaş

⁴⁹⁵ Sydney Nettleton Fisher, Sultan Bayezid Han 1481- 1512, Çev : Hazal Yalın, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2014, s.25.

⁴⁹⁶ Genç, a.g.t, s.595.

⁴⁹⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Değerli Vezir Gedik Ahmet Paşa II. Bayezid Tarafından Niçin Katledildi.?", Belleten, Cilt XXIX, Sayı 115, s.493.

karşılıklı mağlubiyetler ile başlarken Gedik Ahmet Paşa ve II. Bayezid daha karşılaşmamıştır. Savaşın genel durumuna bakıldığı zaman II. Bayezid, işini şansa bırakmak istemiyor bu yüzden de Ahmet Paşa'ya ihtiyacı olduğunu biliyordu.⁴⁹⁸

Her şeye rağmen onun gibi kılıç siyasetini seven birisinin Mehmet'in yayılma politikasının simgesi olan Şehzade Cem'in yanında yer alması bekleniyor idi. Bunun dışında Hedda Reindl'nin aktarımına göre bir arşiv belgesinde Ahmet Paşa'nın Cem'in ailesiyle bir ilişkisi olduğunu kesinlik göstererek vurgulamaktadır. Gedik Ahmet Paşa'nın bu aşamada Cem'in yanında olması beklenirken Bayezid'i tercih etmesi bu ilişkiler ağının kendi içerisinde çelişkili kılmaktadır. Sonuç olarak Ahmet Paşa, mevcut meşru padişaha sadakatle bağlı kalmıştır.⁴⁹⁹ İlk başta Bursa'da dağıntık haldeki askerleri toplayan Cem, Yenişehir Ovası'na gelmiştir. Gedik Nasuh'u Padişah'ın öncü birlikleriyle savaşması için İznik'e yollamıştır. II. Bayezid ise Gedik Nasuh'u yakalaması için damadı Anadolu Beylerbeyi olan Sinan Paşa'yı göndermiştir. Nasuh Bey karşısındaki gücü görünce derhal geri çekilmiştir. Cem Sultan durumu gördükten sonra bu seferde Özgüroğlu Mehmet Beyi, Sinan Paşa üzerine göndermiştir. Mehmet Çelebi'de Sinan Paşa'dan kurtulamamış ve esir olmuştur.⁵⁰⁰

Ertesi gün ise beklenen an gelmiştir ve Gedik Ahmet Paşa askerleriyle beraber orduya teşrif etmiştir. Başlangıçta Cem, Gedik Ahmet Paşa'yı görünce sevinmiştir. Kendi tarafına geçme inancını her daim içinde taşımıştır ancak Ahmet Paşa mevcut padişahın yanında yer almıştır.⁵⁰¹ Bayezid ordusuyla beraber Yenişehir'e gelince Paşa'da bu noktaya gelmiştir.⁵⁰² Paşa ile Padişahın arası iyi değildir⁵⁰³ ancak her şeye rağmen teşrifat kurallarını uygulayan Paşa'ya II. Bayezid güler yüzlü davranmıştır.

⁴⁹⁸ Hans Pfeffermann, Rönesans Papalarının Türklerle İş Birliği, Çev. Kemal Beydilli, İstanbul, Pınar Yayınları, 2019, s.96.

⁴⁹⁹ Reindl, a.g.e, s.95.

⁵⁰⁰ Genç, a.g.t, s.592.

⁵⁰¹ Uluçay, Taht Uğruna Baş Veren Sultanlar, s.52.

⁵⁰² Genç, a.g.t, s.594. Kaytaç, a.g.t, s.301.

⁵⁰³ Bayezid'in şehzadeligi zamanında Otlukbeli Muharebesi'nde, Fatih Sultan Mehmet Orduları denetlerken II. Bayezid'in kuvvetlerini düzensiz ve intizamsız görmüştür. Bunun çaresine bakması için Gedik Ahmet Paşayı görevlendirmiştir. O ise bu görevi icra ederken Bayezid'i son derece üzmüş ve aralarında sorun ortaya çıkmıştır. Gedik Ahmet Paşa'ya Bayezid bir gün ben sultan olursam bu söylediklerine nadim olursun demiş Gedik Paşa'da eğer siz bir gün sultan olursanız ben bu kılıcı takmaktan vazgeçerim demiştir. Yenişehir ovasına gelince ise Gedik Ahmet Paşa kılıcını asmış dediğini yapmıştır. Ancak II. Bayezid, "Gördüm ki çok eskiden olan bir şeyi hala unutmamışsın . Artık o maziye karıştı. Şimdi Teşrik-i mesai zamanı, şimdi kılıcını kuşan ve maziye unut demiştir. Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.164-165.

Güler yüzlü davranmasının sebebi mevcut siyasi koşullardır. II. Bayezid savaş meydanına gelen Ahmet Paşa'ya ‘‘Lala Ahmed! Ey saltanatın mürebbisi olan oğlum! Bugün bu savaş tamamen sana bağlıdır. Bu savaşa senin iktidar kollarının gücü şekil verecektir. Şimdi savaş meydanına uygun olarak askerlerin saflarını tertip et ve zafer ve fetih sancaklarını yiğitlikle elinle göklere yükselt’’ diyerek Ahmet Paşa'ya ayrıcalık kazandırmıştır.⁵⁰⁴

Eğer Padişah, farklı bir konumda olmuş olsa elbette Paşa'yı bu şekilde karşılamayacaktır. Zamansal olarak Gedik Ahmet Paşa'nın yanında yer almasına ihtiyacı vardı. Ahmet Paşa, Padişah'ın iltifatlarına mazhar olduktan sonra II. Bayezid, Paşa'ya ‘‘kılıcını al kuşan ve vaktiyle olup bitenleri unut!’’ demiştir.⁵⁰⁵ Ahmet Paşa derhal kılıcını eline almış ve orduya bakmıştır. Ordunun hali Otlukbeli Muharebesi'ndeki gibidir. Askerin düzensiz olduğunu gören Ahmet Paşa etrafındaki paşalara bağırarak ‘‘Düşmana karşı böyle gidilemez! Böyle bir savaş düzeni olmaz ve ordu böyle idare edilmez. Sizin hükümdarınıza hizmetiniz bu şekilde mi olmalı?’’ diyerek sesini yükseltmiştir. Asker, canlı gözlerle gerçek komutanlarını görüyor ve onun emir veren sesini duyuyor idi. Bu durum asker için son derece büyük bir olaydı. Ahmet Paşa tekrar askerlere seslenerek ‘‘Hey yoldaşlar şimdilik merasime vaktimiz yok. Fakat biz eskiden birçok seferde birlikte olduk. Memleketimizin selâmeti ve hükümdarımızın saadeti için şimdi de gözümüzü kırpmadan canımızı ortaya koyalım!’’⁵⁰⁶ Bu sözler karşısında Bayezid'in askerleri arasında zafer naraları atılmaya şimdiden başlamıştır. Gedik Ahmet Paşa'nın ordugahtaki varlığı askeri moralini inanılmaz bir şekilde yükseltmiştir. Gedik Ahmet Paşa'nın Bayezid tarafında gözükmesi Cem için tam bir hayal kırıklığı olmuştur. Cem Sultan bu noktada ya onu hesaba katmamıştı ya da kendi yanında olmasını beklemişti. Ordunun idol olarak gördüğü ismin Bayezid tarafında yer alması Karamanî Mehmet Paşa'nın ölümünden daha vahim bir durumdur diyebiliriz. Cem, Ahmet Paşa'yı II. Bayezid'in ordusunda görünce ‘‘Hay kahpezen bu nereden çıktı?’’ diyerek haykırmıştır.⁵⁰⁷

Ahmet Paşa'nın varlığı askerin moralini fevkalade yükseltmiştir. Cem için artık savaş Ahmet Paşa'nın gelmesiyle başlamadan bitmiştir. Neşri bu savaşla ilgili şu

⁵⁰⁴Genç, a.g.t, s.594.

⁵⁰⁵Richard F. Kreutel, Haniwaldanus Anonimine Göre Sultan Bayezid-i Veli (1481-1512), Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1997, s.4.

⁵⁰⁶Kreutel, a.g.e, s.4-5.

⁵⁰⁷Kreutel, a.g.e, s.5.

ifadeyi kullanmaktadır. “Karaman kuzgunları Bayezid’in şehbâzların gördüler, çil yavrusu gibi dağıldılar.”⁵⁰⁸ Cem, Gedik Ahmet Paşa’yı gördükten sonra Padişahlık ümidini kaybetmiştir.⁵⁰⁹ Şehzade Cem, başlangıçta Bursa’da kazandığı küçük bir savaşın ardından gurura kapılmıştır. Ardından Lalasının ihanetine uğramış olsa bile otoritesini sağlama almış bir Padişah’a karşı meydan muharebesine girerek büyük bir hata yapmıştır. Oruç Tarihi’nin deyişiyle helak olmuştur.⁵¹⁰ Cem için bu durum tam bir bozgun olmuştu ancak tehlike geçmiş değildi. Çünkü hükümdarlık iddiasında bulunan kişi İmparatorun oğluydu ve henüz yakalanamamıştı. Bayezid, Cem’in ardından hemen harekete geçmedi sebebi bu bir pusu taktiği olabilir düşüncesindeydi. Ancak Cem’de pusu kuracak bir durum kalmamıştı. Bayezid savaş meydanında esir alınan Cem yanlılarının merhamet göstergesi olsun diye serbest bırakılmasını istedi, bu duruma Gedik Ahmet Paşa karşı çıkarak sana karşı suç işleyenlerin en ağır cezalarını çekmesini gerektiğini savundu. Bayezid, Ahmet Paşa’yı dinleyerek hepsinin başı vuruldu.⁵¹¹

Bu arada Cem kaçarken birtakım olumsuz şeyler başına gelmişti. Yolda Türkmen köylüleri tarafından soyulmuş çok eziyet çekmişti. Bu köylüler bir takım kazançlar alırlar umuduyla Bayezid’in yanına gittiler ve gururlanarak Cem Sultan’ı nasıl soyduklarını anlatmışlardır. Bu duruma Bayezid Han çok öfkelenmiştir. Taht uğruna savaş yaptığı rakibi dahi olsa Cem Sultan onun kardeşidir ve hanedan üyesidir. Reaya olarak sizin şehzadenize karşı sergilediğiniz bu tutum isyan alametidir diyerek cezalandırmıştır.⁵¹² Bayezid ve ordusu Cem’i takip etmeye başlamıştır. Konya’ya kadar geldikten sonra Gedik Ahmet Paşa Cem’i yakalamak üzere görevlendirilmiştir. Konya’ya vali olarak şehzade Abdullah’ı atayan II. Bayezid İstanbul’a dönmüştür.⁵¹³ Cem, II. Bayezid Konya’ya gelmeden şehre giriş yapmış ve ailesini alarak son sürat kaçmaya devam etmiştir.⁵¹⁴ Padişah, Ahmet Paşa’yı Cem’in arkasından yollamış, oğlunu ise Konya’ya vali tayin etmiştir. Kendisi ise geri dönüş yolunda askerinin huzursuz olmasını canlı bir şekilde görmüştür. Bu

⁵⁰⁸ Neşri, a.g.e, s.340.

⁵⁰⁹ Yinanç, Gedik Ahmed Paşa, s.196.

⁵¹⁰ Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.118.

⁵¹¹ Genç, a.g.t, s.596, Kreutel, a.g.e, s.5.

⁵¹² Genç, a.g.t, s.597.

⁵¹³ Neşri, a.g.e, s.340.

⁵¹⁴ Kreutel, a.g.e, s.6.

yüzden mutlak otoriteyi kurması için artık bazı hamleler yapması gerektiğini anlamıştır. İstanbul yolunda askerin davranışları Padişah'ın aklını karıştırırken birazdan yaşanacaklar II. Bayezid'i içinden çıkılamayacak hamleler yapmaya sevk edecektir. Ahmet Paşa, Cem'i yakalamak için görevlendirilmiştir. Ayrıca II. Bayezid birçok Türkmen beyine mektup yazarak Cem'in durdurulması gerektiğini yazmıştır. Dulkadir Beyi bu mektubu kulak arkası ederek hiçbir hamle yapmamış ve Cem, Memluk topraklarına geçiş yapmıştır. Gedik Ahmet Paşa'nın Cem'i yakalamaması veya yakalayamaması onun hakkındaki şüphelerin artmasına sebep olmuştur. Ahmet Paşa zaten şüphe duyulan bir isimdi. Cem'e lalalık yapması ve Bayezid Han ile şehzadelik döneminden süre gelen bazı anlaşmazlıklar bütün şüpheleri Paşa üzerine çekmiştir.⁵¹⁵ Şunu belirtmek gerekir Bayezid, Cem'in peşine hemen düşmemiştir. Yakalayamama sebebi Ahmet Paşa'nın ihaneti değil herhangi bir pusu ihtimaline karşı almış olduğu önlemden dolayıdır. Bu sırada Cem az sayıda askeriyle çoktan Mısır sınırına dayanmıştır. Cem'in Mısır'a gittiği haberini alan Bayezid, derhal Gedik Paşa'yı İstanbul'a çağırmıştır. II. Bayezid, İstanbul'a sekiz gün önce ulaşmıştı. Muhtemelen tutuklatma olayını yanındaki paşalar ile kararlaştırmıştı. Hiç kuşkusuz bunların başında Vezir Mustafa Paşa gelmekteydi. Bu isim İshak Paşa ile Sadrazamlık rekabeti olan paşalardandır. İshak Paşa gücünü damadı Ahmet Paşa'dan aldığı için padişahın kafasını Mustafa Paşa'nın karıştırmış olma ihtimali yüksektir.⁵¹⁶

Padişah, Gedik Ahmet Paşa'nın hal ve hareketlerinden memnun değildi. Askerin takınmış olduğu tavır Ahmet Paşa muhalefeti ile birleşince tahtına rakip bir kesim ortaya çıkabilirdi. Hali hazırda başkentte Ahmet Paşa'ya karşı muhalif paşalar da vardı. Muhtemelen Ahmet Paşa'nın birazdan tutuklanacak olması ortak alınmış bir karardır. Henüz daha ilk günlerde Padişah'ın söylemlerine karşı gelmeye başlamış ve bu durum Bayezid'in hoşuna gitmeyen hareketlerden olmuştur. Savaş meydanında kendi kararından ziyade Gedik Ahmet Paşa'yı dinlemek zorunda olması, Paşa'nın Cem'i elinden kaçırmaması, Padişah'ın verdiği emirlere gevşek davranılması gibi durumlar onun tutuklanmasına neden olmuştur.⁵¹⁷

II. Bayezid saray ahalisi ile birlikte bir gece ziyafet sofrası kurmuştur. Bu ziyafette üst düzey devlet adamları ve komutanlar yer almaktaydı. Sofrada şarapta

⁵¹⁵Uzunçarşılı, Niçin Katledildi?, s. 493.

⁵¹⁶Reindl, a.g.e, s.99.

⁵¹⁷Genç, a.g.t, s.598.

bulunuyordu ve sofrada bulunan hemen hemen herkes içerek şarabın etkisiyle sarhoş olmuştur. Sonrasında II. Bayezid vezirlerinin hepsine güzel ve renkli hilatler giydirmiştir. Ancak Gedik Ahmet Paşa'nın hilati siyah renktedir. Bu Osmanlı Devlet geleneğine göre idamın sembolüdür. Gedik Ahmet Paşa idam edileceğini anlayarak hiddetlenmiştir. Zaten günlük yaşantısında da Paşa son derece dobra birisidir. Fatih'e dahi aklındakileri söylemekten çekinmemiştir. Ahmet Paşa, Padişah'a hiddetli bir şekilde "Ey kahpeoğlu, senin şimdi bana karşı böyle bir gizli maksadın vardı da, o halde bu rezalet şarabı beni içmeye niçin zorladın?" diye bağırdı.⁵¹⁸

Bu arada diğer sarhoş olan vezirler padişahın adamları ile birlikte evlerine götürülmüştür. Gedik Ahmet Paşa da gitmek istemiş ancak II. Bayezid devreye girerek Lala sen gitme demiştir. Diğer vezirler gittikten sonra Ahmet Paşa derhal derdest edilmiş ve hapse atılmıştır. İdam hazırlıkları Ahmet Paşa için başlarken Paşa'nın oğlu diğer Vezirlerin evlerine döndüğünü görünce bir şeylerin ters gittiğini anlamıştır. Babasının öldürülme ihtimalinden endişe duyarak hemen gece yarısı Yeniçeri'ye koşmuştur. Yüksek bir şekilde ortalığa seslenen Gedik Ahmet Paşa'nın oğlu feryat etmeye başlamıştır.

Ah benim bahtsız başıma gelenler! Sultan, babamı sarayda hapsedti ve onu yakında öldüreceğini haber aldım. Böyle insafsız bir suçun işlenmesine siz cesur askerler nasıl izin vereceksiniz? Sizler babamla aynı tuzu ve ekmeği birlikte paylaşmadınız mı?

Çocuğun bu feryadı kısa sürede asker tarafından duyuldu ve askerler hemen devreye girmiştir. Hemen bütün yeniçeri toplanarak "Bre Bre" diye bağırmaya başlamıştır. Bayezid, askerlerin bu denli kalkışmasını görünce korkmuş olacak ki sarayın kapısına çıkarak yeniçeriye "ne istiyorsunuz yoldaşlar? Benden istediğiniz ne?" diye bağırdı.⁵¹⁹ Padişah yeniçerinin bu halini gördükten sonra korkmuş ve derhal hamle yapması gerektiğini anlamıştır. Ancak bu noktada yapabilecekleri sınırlıdır. Asker, idol olarak gördükleri komutanlarının derdest edilmesini hazmedememiştir. Askerler, Padişah'a karşı "Sen ahlâksız, ayyaş, âlim müsveddesi. Senin bu sarhoşluğunu hemen sona erdirmesini biliriz! Unvanına ve padişah olarak deruhte ettiğin bu mevkide bu şekilde davranmak sana yakışır mı? Şimdi bize Gedik

⁵¹⁸Kreutel, a.g.e, s.9.

⁵¹⁹Kreutel, a.g.e, s.9-10.

Ahmet Paşa nerede ise hemen göster. Eğer göstermezsen o zaman sana ne yapacağımızı sen kendin düşün!’’⁵²⁰

Asker resmen II. Bayezid’i tehdit ediyor idi. Saltanatının daha ilk aylarında böylesine büyük bir olayla karşılaşan padişahın bu noktada yapabilecek tek hamlesi Paşa’yı serbest bırakmak olacaktı. Padişah, Ahmet Paşa’yı tutuklamak için yanlış bir zamanlamayı seçmiştir. Nasıl Fatih Sultan Mehmet, ancak İstanbul’u fethettiğinde Çandarlı Halil Paşa’yı tutuklatmış ve ardından öldürmüştü, Bayezid Han’da tamamen gücü eline almadan böyle bir eyleme kalkışması sarayda tam bir infiale neden olmuştur. Padişah’ın otoriteyi tamamen eline alma isteği normal gibi gözükabilir ama Osmanlı Devleti’nde güç sanıldığı gibi mutlak değildir. Birtakım şeyler yapmak için Padişah dahi olsanız zamanlamaya dikkat etmeniz gerekmektedir. II. Bayezid, Mesih Paşa aracılığıyla askerın şartlarını dinliyor idi. Asker, Ahmet Paşa’nın kim tarafından tutuklatıldığını biliyordu. Bu yüzden ilk başta Rüstem Ağa ve Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa’nın önce azlini sonradan idamlarını istediler. Padişah, şartları kabul etmiş ve her iki isminde tutuklanmasını söylemiştir. Rüstem Ağa aynı zamanda II. Bayezid’in damadıdır. Nüfuzunu kullanarak bu noktada idamdan kurtulmuştur ancak İshak Paşa ve Ahmet Paşa’nın rakibi olan Mustafa Paşa idam edilmiştir.⁵²¹

Kimi tarihi kayıtlara göre Mustafa Paşa’nın idamı sonradan gerçekleşmiştir. Mustafa Paşa, Fatih devrinden itibaren devlete birçok alanda hizmet etmiş isimdir. Aynı zamanda Padişahın anne tarafından akrabasıdır. Reindl’ye göre Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa, II. Bayezid’in damadıdır.⁵²² Ancak II. Bayezid’in kızlarının evli olduğu paşalar arasında Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa yoktur. Angiolello’nun belirttiği gibi anne tarafından dayısı olması daha yüksek ihtimaldir. Mustafa Paşa’nın, Ahmet Paşa ve İshak Paşa’nın zorlaması ile idam edilmesini II. Bayezid intikamını alıncaya kadar hazmedememiştir.⁵²³ Padişah bir taraftan askerın isteğini dile getiriyor diğer taraftan ise yeniçeriye ‘‘Yoldaşlarım, sakın ve biraz sabırlı olun. Gedik Ahmed sarayda yanımdadır ve şimdi hemen kendisi buraya gelecektir!’’

⁵²⁰Kreutel, a.g.e, s.10.

⁵²¹ Angiolello, a.g.e, s.182.

⁵²² Reindl, a.g.e, s.221-228.

⁵²³ Behiştî Ahmed Çelebi, a.g.e, s.343.

dedi.⁵²⁴ Askerler birazdan Ahmet Paşa'nın geldiğini görmüş ve son derece üzülmüşlerdir. Çünkü Bayezid'in adamları Ahmet Paşa'nın elbiselerini çıkartmışlar ve işkence etmişlerdir.

Ahmet Paşa, askeri yatıştırmış ve isyan daha fazla alevlenmeden sona ermiştir. İki tarafta bu olaydan dolayı büyük korkuları tatmıştır. Padişah tahtını kaybetme ihtimalini Ahmet Paşa ise ölüm korkusunu hissetmiştir. Bundan sonraki süreçte iki tarafında birbirine güveni kalmamıştır. Sultan Bayezid-i Veli yazarı Ahmet Paşa'nın yaşadıklarında İshak Paşa'nın parmağının olduğunu söyler.⁵²⁵ Ancak diğer kroniklerde ise İshak Paşa ve Hersekzade Ahmet Paşa sayesinde kurtulmuştur ibareleri vardır.⁵²⁶ Zaten bu durum olanaksızdır nedeni İshak Paşa, Ahmet Paşa'nın kayınpederidir. Sadaret makamında oturmasının anahtarı Gedik Ahmet Paşa'nın elindedir. Birazdan göreceğiz sadareten azli Ahmet Paşa'nın idamından sonra olmuştur. Bu durum bizlere beraber hareket ettiklerini göstermiştir. Bayezid Han bu olaydan sonra mutlak hâkimiyet kuramadığını ve çoğu zaman mevcut durumunun kapıkulu ve ordunun insafına bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum ilerleyen tarihlerde Bayezid'in canını sıkıya başlayacak Cem'in ölümünden sonra Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasını dahi düşünür hale gelecektir.⁵²⁷

Gedik Ahmet Paşa'nın serbest kalmasına sebep veren diğer etken de Karamanoğlu meselesidir zira ata toprağına saldırmıştır ve ordunun da tecrübeli bir paşaya ihtiyacı vardır. Cem Sultan ise bu sıralarda Hac vazifesini yerine getiriyor ve Anadolu'dan destek mesajları alıyordu. Kasım Bey, Cem'i tamamen ele geçirmiştir. Hükümdarlığa kesin gözüyle baktırarak onu Anadolu'ya davet etmiştir. Cem'i Mısır'dan tahrik edip Anadolu'ya gelmesine ikna etmiştir.⁵²⁸ Şehzade, Kayıtbay'dan almış olduğu yardımlar ve Anadolu'daki bazı isimlerin desteğiyle tekrardan saldırıya geçmişti bu sefer hedefi Konya idi. Cem'e Anadolu'dan destek verenlerden birisi de önemli yeniçeri ağalarından Trabzonlu Mehmet Bey'dir. Bu isim mücadele sonunda öldürülmüş olsa da Ahmet Paşa'ya karşı duyulan şüpheyi artmasına sebep olmuştur.

⁵²⁴Kreutel, a.g.e, s.10.

⁵²⁵Kreutel, a.g.e, s.9.

⁵²⁶ Kaytaç, a.g.t, s.304., Genç, a.g.t., s.598.

⁵²⁷Kreutel, a.g.e, s.11.

⁵²⁸ Neşri, a.g.e, s.341.

İlk olarak Kasım Bey Karaman'a gelmiştir.⁵²⁹ Bu noktada Konya'ya saldırmıştır, Karaman Beylerbeyi Hadım Ali Paşa derhal İstanbul'a haber göndermiştir. Bayezid, mektubu alınca telaşlanarak derhal askeri ve Gedik Ahmet Paşa'yı Konya'yı kurtarmaya yollamıştır. Ahmet Paşa'nın geldiğini duyan Kasım Bey derhal oradan uzaklaşmış ve Memluk sınırına gitmiştir. Ahmet Paşa ise iki devlet arasında sorun yaşanmaması için bu noktaya müdahale etmemiştir.⁵³⁰

Cem ise Halep'te beklerken tahrik ediliyor Anadolu'ya gelmesi için mektuplar alıyordu. Cem Sultan sonunda mektuplara cevap verdi ve Kasım Beyle Tarsus civarında buluşmaya karar kıldılar. Ancak tam bu noktada Ahmet Paşa'nın en güvendiği isimlerden birisi Trabzonlu Mehmet Bey, Cem'in yanına kaçmıştır. Bu haberi alan II. Bayezid endişeye kapılmış ve gerisinin geleceğinden korkmuştur. Bayezid, tahtı ele geçirmesine rağmen hala tam tehlikeyi savuşturamamıştır. Cem Sultanın asker sayısı 20.000'ni aşmıştır.⁵³¹ Cem'in babasının politikalarını devam ettireceğini söylemesi Tımar ve zeamet sahibi olanların kendi lehine geçmesini sağladı.⁵³² Cem önceki savaş duruma göre şimdi daha güçlü konuma ulaşmıştır. Onun bu şekilde büyük bir ordu ile Tarsus'tan hareket etmesi Anadolu'da her tarafa yayılmıştır. II. Bayezid derhal harekete geçmiş ve Gedik Ahmet Paşa'ya kendisine katılmasını emretmiştir. Cem Sultan kendisinin yanına sığınan Mehmet Beyi Konya'yı kuşatmak üzere göndermiştir. Hadım Paşa'nın ve Konya halkının direnişiyle bu tehlike savuşturulmuştur.⁵³³

II. Bayezid ise Mehmet Bey'in Ankara'da bulunan ailesini esir olarak almıştır. Mehmet Bey ailesini kurtarmak üzere derhal yola çıktıysa da başarısız olmuştur. Burada yapılan savaşı Mehmet Bey kaybederek öldürülmüştür. Cem, bu haberi aldıktan sonra dehşete kapılmıştır. Kasım Bey ile derhal Ankara üzerine yönelmiş olsalar da üzerlerine gelen ordunun haberini alarak o noktadan uzaklaşmışlardır. Esasında Cem bütün umudunu Gedik Ahmet Paşa'ya bağlamıştı ancak paşa meşru padişaha sadakatle bağlıydı ve Cem tarafına hiçbir zaman geçmedi. Cem'in saldırı haberini alan padişah yola koyuldu ve Ahmet Paşa'nın ordusuyla birleşti. Cem'in hiç

⁵²⁹ Kaytaç, a.g.t, s.304.

⁵³⁰ Bolat, a.g.e, s.347.

⁵³¹ Angiolello, a.g.e, s.183.

⁵³² Bolat, a.g.e, s.348.

⁵³³ Genç, a.g.t, s.602.

şansı yoktu. Padişah'ın ordusunun üzerine geldiği haberini alınca Ankara'dan uzaklaşmış akabinde çareyi kaçmakta bulmuştur.⁵³⁴ Kasım Bey'in ve bazı Anadolu komutanlarının dolduruşuna gelerek böyle bir girişime karışmıştı ve yapmış olduğu her şey boşunaydı.⁵³⁵ Cem'in Anadolu'da yapmış olduğu girişimler tamamen Ahmet Paşa'nın başını yaktığı diyebiliriz. Nedeni ise yapılan her harekette Ahmet Paşa üzerindeki soru işaretlerini arttırmış ve böylelikle Paşa'nın ileride idam süreci hızlanmıştır. Cem bir kere daha son sürat kaçmış ve bu sefer Osmanlı'nın uzun süre başını ağrıtabilecek topraklara geçiş yapmıştır. Cem, bu sefer Rodoslulara sığınmıştır.⁵³⁶

Şimdilik iç siyasette sular durulmuş ancak dış politikada Osmanlı Devleti'nin elleri kolları bağlanmıştır. Paşa ile padişahın arası düzelmiş ve Ahmet Paşa, Rodos görüşmelerine memur olmuştur. Ancak unutulmuş bir şey vardı, Paşa'nın kılıç şakırtısındaki başarısı diplomaside yoktu. Rodos yöneticileri Osmanlı'nın içine düştüğü girdabın farkındaydı hem Cem'den hem de devletin Sultanından yararlanmak istiyorlardı. Bu nedenle Osmanlı'dan gelen tekliflere karşı sempatik bir yaklaşımı vardı. Ancak gelen elçilerin Osmanlı Devleti'nden istekleri birazdan Ahmet Paşa tarafından aynı şekilde karşılanmayacaktı. Rodos heyetinin ilk talebi bazı Hristiyan esirlerin serbest kalmasıydı. Özellikle Teke Sancak Beyi'nin elindeki esirlerinin bırakılmasını istiyorlardı. Bundan sonraki süreçte de Rodos Elçileri Edirne sarayına geldiler. Müzakerelere Gedik Ahmet Paşa ve Mesih Paşa katılmıştı. Rodos elçileri durumun kendi lehlerine olduğunu bildikleri için Osmanlı Devleti'ni zor duruma düşürecek taleplerini açıklıyorlar idi. Bu durum Gedik Ahmet Paşa'yı çok sinirlendirmişti. Mesih Paşa bu şekilde konuşmakla anlaşma sağlanamayacağını Paşa'ya açıklarken elçi Prat bunu duydu. Prat'ın duyması başta bir şey ifade etmeyebilir ancak Prat Türkçe bildiği için Paşa'nın dediklerini anlamıştı bu durum fikirlerinde daha ısrarcı olmalarına imkân tanımıştır.⁵³⁷ Padişah'ın, Rodosluların sunduğu imtiyazları kabul etmesi Gedik Ahmet Paşa'nın sert muhalefeti ile karşılaşmıştır. Ancak Bayezid, kendisini garanti altına almak için II. Mehmet'in doldurduğu hazinenin bütün imkanlarını iç savaş önlemek adına kullanmıştır.⁵³⁸ Dış siyasette sorunlar sürerken Anadolu'da fırtına öncesi sessizlik hakimdi. Bayezid

⁵³⁴ Uzunçarşılı, Niçin Katledildi?, s.494.

⁵³⁵ Genç, a.g.t, s.605.

⁵³⁶ Genç, a.g.t, s.607.

⁵³⁷ Tansel, II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, s.50, Altınay, a.g.e, s.47.

⁵³⁸ Lefort, a.g.e, s.151.

istese başkentteki Oğuzhan'ı öldürebilirdi. Ancak çekindiği bir isim hala hayattaydı. Gedik Ahmet Paşa'nın varlığı onu rahatsız ediyor ve kendi otoritesini tam olarak sağlayamıyordu. Bu çocuk büyüyünce Ahmet Paşa ve Saray Erkan-ı tarafından desteklenebilirdi bu yüzden şehzade Oğuz'dan önce Ahmet Paşa öldürülmeliydi.⁵³⁹ Paşa'nın idamı uzun hazırlık sürecinden geçtiği aşikârdır. İdam İstanbul'da değil Edirne'de gerçekleşmiştir. Ramazan ayının ardından Edirne'ye Devlet Erkan-ı'nı toplayan padişah ziyafet vermiştir. Ziyafetin ardından Paşa derdest edilerek öldürülmüştür. Edirne'de olmasındaki gaye çıkacak karışıklıklara daha kolay önlem alınmasıdır. İstanbul'da çıkabilecek olaylara karşın Edirne Sarayı'nda idam edilmiştir. Buna rağmen küçük karışıklıklar çıkmıştır. Paşa'nın ölümünün ardından Şehzade Oğuz Han da öldürülmüştür. Bu durum bizlere son derece planlı bir girişim olduğunu göstermektedir.⁵⁴⁰

Bayezid bin Mehmed Han Muzaffer Daima (tuğra)

Kulum İskender, bitti sana vâsıl olduğu gibi bilesin ki Gediğ'i depeledim. Gerekir ki sen de Cem'in oğlunu mecal vermeyip boğdurasın ki gayet mühimdir, ama bir ahad vâkıf olmaya. Şöyle bilesin alâmet-i şerife üzerine itimad kılasın. Tahriren fi evahir-i şeh-r-i şevval sene seb'a ve semânîne ve semâne mie

Bi makam-i Edirne⁵⁴¹

Mektup bizzat Ahmet Paşa'nın öldürüldüğünü ve Oğuzhan'ın da öldürülme emrini vermektedir. II. Bayezid otoriteyi kurduktan sonra kendisine muhalif olanlardan kurtulmaya başlamış ve muhalif kesimlerin etrafında birleşeceği Osmanlı Şehzadesini de ortadan kaldırmıştır.

Gıbbidua arza-i bende-i hakir budur ki karındaşın oğlu Oğuz Çelebi(yi) Muharrem ayının dokuzuncu gününde oğlan hastalığı tuttu, hiç asla ve kat'a ifakat vaki olmadı; âhirete intikali meczum olduğu cihetten mezkûr ayın on dördünde kaziye tafsiliyle ketb olunub devletlû sultanıma arz olundu. Baki emir sultanımıdır. Eğer intikal vâki olursa makberesi yeri tâyin oluna. Baki devlet ve saadet müstahkem bâd.

Abdühü el- fâkir. İskender el- hakir.⁵⁴²

⁵³⁹ Uzunçarşılı, Niçin Katledildi?, s.495.

⁵⁴⁰ Reindl, a.g.e, s.108.

⁵⁴¹ Uzunçarşılı, Niçin Katledildi?, s.496.

⁵⁴² Uzunçarşılı, Niçin Katledildi?, s.497.

Gedik Ahmet Paşa'nın öldürülmesi sadece Oğuz Han'ın varlığı ile alakalı değildir. Mevcut siyasi durum daha çok diplomasiyi gerektirmektedir ve Ahmet Paşa'nın her anlamda Padişah'ı sınırlandıran gücünün olması bu idamı gerekli kılmıştır.⁵⁴³ Böylece dıştan gelebilecek düşmanın iç karışıklıklarla birleşmesini engellemek için iç siyasette böyle bir temizlik yapılmıştır.⁵⁴⁴ II. Bayezid, kendisini tahta getiren İshak Paşa'yı sürgün etmiş ve askeri de onun yanında kalmasını sağlayan Ahmet Paşa'yı idam etmiştir.⁵⁴⁵ Gedik Ahmet Paşa elindeki gücü farklı şekilde kullanma kapasitesine sahiptir. Sebebi Fatih devrinde Kırım sahasında yapmış olduğu başarılı askeri seferlerin ardından ortaya çıkan durumu Fatih'i şaşırtmış ve Fatih gücünün esiri olan Ahmet Paşa'yı hapse attırıştır. II. Mehmet oğluna göre daha otoriter bir padişaktır. II. Bayezid ise daha nahif bir yapıdadır. Ahmet Paşa'nın kılıç siyaseti onun tasvip etmediği bir tutumdur. Saltanatına muhalif hatta rakip olabilecek bu kişiden bir an evvel kurtulması onun idari yönden güçlenmesi manasına gelmekteydi. Sorun sadece Cem'in yurt dışında olması ve geri dönmesi değildi, Bayezid'in iktidarını sınırlayan bu güçten bir an evvel kurtulmalıydı ancak bunun içinde padişah uygun zamanı beklemiştir. Padişah'ın karar özgürlüğünü kısıtlayan ve arkasındaki yeniçerilere güvenen Ahmet Paşa ve Kayınpederi İshak, Bayezid'in saltanatının ilk yıllarında karar mekanizmalarını etkilemişlerdir. Rodos elçilerine karşı tutumu, padişaha karşı davranışları ve karar mekanizmasında önemli rol oynaması Paşa'yı idama götüren nedenlerdi.

İdamdan Osmanlı kronik yazarları da son derece memnundur. Bunların başında İdris-i Bitlisi gelmektedir. Yazar, Ahmet Paşa'nın ölümünü son derece keyifli bir dille anlatmıştır. Ahmet Paşa'nın kabahatlerini İdris-i Bitlisi, saltanata itaat etmemesi, Cem meselesi, Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa'nın ölümü şeklinde sıralamıştır.⁵⁴⁶ Kemalpaşazade de olayları İdris-i Bitlisi gibi aktarır, '*itdügin buldı*'⁵⁴⁷ Gedik Ahmet Paşa'nın ölümünde Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa'nın etkisine Gelibolulu Mustafa Ali'de değinmiştir.⁵⁴⁸ Çünkü Mustafa Paşa'nın idamında İshak ve Ahmet Paşa etkili olmuştur. Gedik Ahmet Paşa'nın ölümünü anlatan

⁵⁴³ Reindl, a.g.e, s.109.

⁵⁴⁴ Fisher, a.g.e, s.31.

⁵⁴⁵ Uzunçarşılı, Niçin Katledildi?, s.495.

⁵⁴⁶ Genç, a.g.t, s.609.

⁵⁴⁷ İbn Kemâl, VIII. Defter, s.43.

⁵⁴⁸ Gelibolulu Mustafa Âli, a.g.e, s.349.

dönemin en önemli kroniklerinin hepsinde Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa'nın varlığı bizlere II. Bayezid'in Gedik Ahmet Paşa ve İshak Paşa'ya karşı yaşamış olduğu hezimetini unutamadığını gösterir. Neşri'de ise Hamza Beyoğlu Mustafa ve Gedik Ahmet Paşa'nın itaatsizliklerinden bahsedilmez doğrudan siyasi tarih içerisinde *ahiretlik* etti ifadesi mevcuttur.⁵⁴⁹ Oruç Beğ tarihinde Gedik Ahmet Paşa Cem Sultan'a dair olaylar anlatıldıktan hemen sonra şehit edildi ifadesi vardır.⁵⁵⁰ Gedik Ahmet Paşa, yapmış olduğu tutum ve davranışlarından ötürü padişahın gazabına uğramıştır. II. Bayezid'e sadakatle bağlı olan Ahmet Paşa, itaatsiz tavırlarına rağmen padişahın saltanatını sorgulamamıştır. Gedik Ahmet Paşa ideal bir Osmanlı Paşası'dır. Askeri hareketleri seven, diplomaside yenilmeyi sevmeyen iyi bir komutandır. Sıradan bir asker olarak girdiği yeniçeri ordusunda model bir komutan olarak çıkmıştır.

Bayezid, Yenişehir Savaşı'nın ardından bu idamı gerçekleştirmek istese de başarısız olmuştur. Erken davrandığını anlayan Bayezid bu sefer gerekli zamanı beklemiştir. Cem sorunu diplomatik bir şekilde halletmeye çalışılırken Padişah otoritesini başkentte kurduğu anda bu idamı gerçekleştirmiştir. Kayınpeder – damat iktidarının son bulması aslında Bayezid'in gerçek sultanlığının başladığı tarihtir diyebiliriz. Nasıl Fatih, İstanbul'u alır almaz Çandarlı'dan kurtulup otoritesini tamamen kurmuşsa Gedik Ahmet Paşa'yı öldüren Bayezid de yönetim üzerine tam otoriteyi kurmuştur. Gedik Ahmet Paşa'nın ölümü bizce tamamen padişah ile arasındaki otorite mücadelesinin sonucudur. Cem'in geri dönme tehlikesi ve saraydaki şehzadenin varlığı da bu karara azımsanmayacak derecede etki etmiş olsa da padişahı bu şekilde sınırlandıran bir gücün bulunması her daim sultan için tehlikeli olmuştur. II. Bayezid'in askeri arkasında tutmak için katlandığı Ahmet Paşa'dan böylece kurtulmuştur. Şunu belirtmek gerekir ki Gedik Ahmet Paşa'nın yokluğu ilerleyen yıllarda hissedilmiştir. Bayezid dönemi Memluk mücadeleleri ile geçmiştir. Gedik Ahmet Paşa gibi askeri dehanın olmaması Çukurova Savaşları'nda Osmanlı Devleti'ne büyük zararlar vermiştir. Buradaki mücadeleler çok uzun sürmüştür. Yaklaşık altı yıldan fazla süren savaşlarda Osmanlı Devleti bir netice alamamış ve kıymetli paşalarını esir vermiştir. Bu yüzden Ahmet Paşa, Osmanlı Tarihi için kendi dönemi açısından yeri doldurulamayacak isimlerden birisidir.

⁵⁴⁹ Neşri, a.g.e, s.342.

⁵⁵⁰ Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.123.

3.2.4. İshak Paşa

Cem Sultan ve II. Bayezid arasındaki mücadeleyi anlatan çoğu tarihçi Devşirme kökenli devlet adamlarını Bayezid'in yanına koyarken Türkmen kökenli paşaları ise Cem'in yanında yer aldığını söylemektedir. Ancak unutulmuş bir nokta vardır bu mücadelenin Bayezid lehine kazanılmasında rol oynayan en önemli isim İshak Paşa'dır ve kendisi Türkmen kökenlidir. Bazı makalelerde ve kitaplarda İshak Paşa'nın, Gedik Ahmet Paşa gibi "kul" taifesinden olduğu yazmaktadır.⁵⁵¹ Vakfiyesindeki kayıtlarda onun İnegöllü Türkmen bir aileden geldiği yazmaktadır.⁵⁵² Bu dönemde İshak adında paşaların çoğunluğu yüzünden kroniklerde bazı karışıklıklar olmuştur. İshak Paşa'nın ailesinin Anadolu'nun eski ailelerinden olması muhtemeldir. Paşa'nın iki kardeşinin meslekleri Katip ve Kadi'dir.⁵⁵³

Bu dönemde II. Murat'ın vezirlerden birisi de İshak Paşa'dır. Ancak II. Murat'ın veziri devşirme kökenlidir. Birçok tarihçi İshak B. Abdullah ile İshak B. İbrahim'i birbirine karıştırmıştır. Bunlardan bazıları Kamil Kepecioğlu, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'dır.⁵⁵⁴ Karıştırılan İshak B. Abdullah, II. Murat'ın vasiyetine şahitlik yapan isimdir.⁵⁵⁵ Bahsedilecek olan İshak B. İbrahim, Türkmen bir paşadır. Arşivlerde belgelenen ilk memuriyeti 1463-64 yılları arasında Anadolu Beylerbeyliği görevidir.⁵⁵⁶ 1467-68 yıllarında ise Rum Mehmet Paşa'nın yapmış olduğu tahribatları düzeltmiş ve Anadolu'ya geçmiştir.⁵⁵⁷ Sonraki yıllarda ise adından veziriazam olarak bahsedilse bile bu makamda kalması kısa sürmüştür. Bundan sonraki süreçte İshak Paşa hakkında yer alan bilgiler de karışıklık daha ağır basmaktadır. Ancak doğruluğu muhtemel bazı şeylerde vardır bunlardan birisi İshak Paşa'nın Gedik Ahmet Paşa'nın kayın pederi olmasıdır. Bu durumla ilgili tarihlerde herhangi bir netlik olmasa bile bu durumun 1481 yılı öncesinde olması gerekir. Çünkü Gedik Ahmet Paşa'nın Bayezid tarafında yer alması ve İshak Paşa'nın asker üzerindeki yetkinliği ancak bu tarihten

⁵⁵¹ İnalçık, Devlet-i Aliyye I, s.129.

⁵⁵² DİA, "İshak Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 22, İstanbul, s.537.

⁵⁵³ Reindl, a.g.e, s.176.

⁵⁵⁴ İnalçık, Tetkikler ve Vesikalar, s.85, dipnot 67.

⁵⁵⁵ Hadîdî Tarihi, a.g.e, s.206. Neşri, a.g.e, s. 281.

⁵⁵⁶ Bolat, a.g.e, s.294.

⁵⁵⁷ Hadîdî Tarihi, a.g.e, s.258, Âşık Paşazade, a.g.e, s.217.

önce bir evliliğin yaşandığını göstermektedir. Fatih Sultan Mehmet vefat ettiğinde İshak Paşa, İstanbul'da muhafız olarak görev almaktadır.⁵⁵⁸

İshak Paşa ayrıca Fatih vefat etmeden önce Amasya'da bulunmuştur. Bayezid ile bu noktada bir plan yapmış olması muhtemeldir. Çünkü Fatih'in o tarihlerde elden ayaktan düştüğü kaynaklarda yazılmaktadır. İshak Paşa, Hersekzade Ahmet Paşa, Sinan Paşa, Mustafa Paşa'nın bir plan çerçevesinde hareket ettikleri tarihsel süreç bize göstermiştir.⁵⁵⁹ Artık devlet adamları mevcut padişahın ardından planlar yapmaya başlamıştır. Çünkü taht uğruna mücadele edecekleri partinin başında Karamanî Mehmet Paşa bulunmaktadır ve ateşli bir Cem taraftarıdır. İshak Paşa'da ateşli bir Bayezid taraftarıdır. Fatih Devri gerçekleşen reformlardan zarar gören isimlerden birisidir. Karamanî Mehmet Paşa, İshak Paşa'nın elinde bulunan mülklerin bir kısmını vakıf politikası adı altında almış ve tımara dönüştürmüştür. Bunun neticesinde İshak Paşa, Bayezid tarafına geçmiştir. Görüldüğü üzere divan içerisindeki isimler bile Fatih'in politikalarından etkilenmiştir.⁵⁶⁰

Bu durumda İshak Paşa, Fatih devri reformlarından zarar gören kesimin tarafındadır. Paşa'nın Şarabdar Zağanos'tan aldığı topraklar Mehmet'in hükümdarlığının son döneminde İshak Paşa'nın elinden alınmıştır. Daha sonra Paşa'nın yanında yer aldığı II. Bayezid tahta çıktıktan sonra bu mülkü paşaya geri vermiştir. Görüldüğü üzere sadece dini zümreler ve dervişler bu toprak reformundan etkilenmemiş saray çevresindeki bazı isimlerde bu düzenlemeden zarar görmüştür.⁵⁶¹ İshak Paşa, Fatih döneminde itibaren kendisini hayır işlerine adanmıştır. Bursa ve Edirne'de çok sayıda köy, hamam ve dükkanı bulunmaktadır. Bursa'da⁵⁶² köyleri ve Edirne'de birçok dükkanı vardır.⁵⁶³ Fatih Sultan Mehmet, hastalığı nedeniyle artık elden ayaktan düşmüştü. Ancak en büyük ideali olan Osmanlı topraklarını elinden geldiğince büyütme arzusu hastalığının her daim önüne geçmiştir. 27 Nisan 1481 tarihinde boğazı geçerek Anadolu üzerine yola koyulmuştur. Seferin nereye yapılacağı konusu her daim tartışmalı olmuş olsa bile yüksek ihtimalle ordunun yönü

⁵⁵⁸Tekindağ, İstanbul'da Vukua Gelen Hadiseler, s.86.

⁵⁵⁹Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.161-179.

⁵⁶⁰Bolat, a.g.e, s.278.

⁵⁶¹DİA, İSHAK PAŞA, s.537.

⁵⁶²Âşıkpaşaoğlu Tarihi, a.g.e, s.206.

⁵⁶³ Vehbi Tamer, "Fatih Devri Ricalinden İshak Paşa'nın Vakfiyeleri ve Vakıfları", Vakıflar Dergisi, Sayı 4, Ankara, 1958, s.107.

Mısır olacaktı ve padişah at arabasında 27 Nisan'da yola çıktı ancak Padişah'ın hastalığı bu sefere izin vermeyerek ve 3 Mayıs günü Sultan Mehmet Tekfur Çayırı'nda ikinci vaktinde vefat etti.⁵⁶⁴ Sefer için çok büyük hazırlıklar yapılmış ve hazine tamamen dolmuştu. Sadrazam hem hazine güvenliğini hem de kendi istediği şehzadenin tahta oturması için ölüm haberini saklamıştır. Ancak ölüm haberi kısa sürede ordugahta duyulmuş ve Osmanlı Devleti'nde II. Bayezid tahta gelene kadar II. Fetret Devri başlamıştır. Karamanî Mehmet Paşa, devlet adamlarıyla beraber yazdıkları nameyi Amasya'ya Keklik Mustafa adında bir ulağı Şehzade Bayezid'e yollamıştır. Amasya başkente en uzak sancaklardan birisidir. Bu yüzden Karamanî Mehmet Paşa, çok güvendiği kullarından birkaçını gönlünden geçen şehzade olan Cem'e yollamıştır. Ancak Cem'e giden haberciler, Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa yani Bayezid'in damadı tarafından yakalanmış ve öldürülmüştür.⁵⁶⁵

Ertesi gün İstanbul çok büyük olaylara şahit olacaktı. Alınan bütün önlemlere rağmen asker padişahın öldüğünün haberini aldı ve bu haber bütün şehre kısa sürede yayılmıştır. Mehmet Paşa, askerın İstanbul tarafına geldiğini görünce sinirli bir tavırla yeniçerinin üzerine yürümüştür. Zaten hali hazırda Mehmet Paşa sevilen bir isim değildi bu yüzden Yeniçeri ayaklanarak Mehmet Paşa'yı kovalamaya başlamıştır. Yeniçeriler öteden beri Mehmet Paşa'ya karşı tutumları vardı fırsatını buldukları ilk anda Paşa'yı öldürdüler ve kafasını keserek bütün şehirde dolaştırdılar. Hatta Mehmet Paşa'yı öldüren İstanbul sūbaşısıdır.⁵⁶⁶ Mehmet Paşa'nın kesilmiş başı mızrağa konularak sokaklarda "yaşasın Bayezid" diye gezdirilmeye başlanmıştır.⁵⁶⁷

Çoğu kronikte taht geçişleri kısa bir şekilde anlatılmaktadır. Arada geçen kanlı olayları yazarlar eserlerinde çok fazla yansıtmamışlardır. Birçok kronikte bu yüzden bu olayın ahvali çoktur diyerek geçiştirilmiştir. Ancak arada geçen olaylar ve paşaların güç mücadeleleri gerçekten çok önemlidir. O dönemin kronik yazarlarından Kıvami'nin sözleri bize aslında çok büyük olayların olduğunu söylemektedir. "Yüce Allah(c.c) halka padişah eksikliğini nasip etmesin; padişah eksikliği, çetin iş imiş."⁵⁶⁸ İstanbul'un yangın yerine dönmesi aslında Bayezid'in işine yaramıştır.

⁵⁶⁴ Anonim Osmanlı Kroniği, a.g.e, s.124.

⁵⁶⁵ Tekindağ, İstanbul'da Vukua Gelen Hadiseler, s.87.

⁵⁶⁶ Behiştî Ahmed Çelebi, a.g.e, s.325.

⁵⁶⁷ Tekindağ, İstanbul'da Vukua Gelen Hadiseler, s.89.

⁵⁶⁸Kıvâmî, a.g.e, s.531.

Bayezid, damatları ve taraftarları ile İstanbul'da sayıca üstündür. Cem'in yanında ise statü bakımından herkesten üstün olan Karamanlı Mehmet Paşa bulunmaktaydı. İshak Paşa'nın kışkırtması ile yeniçeri sadrazamı öldürerek Cem en büyük destekçisini kaybetmiştir. Cem taraftarlarının öldürülmesi ve İstanbul'daki yaşananlar İshak Paşa'nın işine gelse de şehirdeki asayişin bozulması ve hala II. Bayezid'den haber gelmemesi onu huzursuz eden bir diğer gelişmeydi. Şehzade Bayezid ilk başta gelen haberlere inanmamıştır ve üç gün bir hazırlık sürecine girmiştir. Genellikle böyle durumlarda şehzadelerin hızlı ve atik olması zaruridir. Ya Bayezid devlet adamlarına karşı güven sorunu yaşamaktadır ya da mevcut durumun kontrol altında olduğunu bilip değerinin anlaşılması için rahat hareket etmektedir. İshak Paşa'nın göndermiş olduğu mektuplardan birinde durumun hassasiyetini son derece endişeli bir şekilde anlatmıştır.

Âsitâne-i devlete yüz sürmekten sonra mâruz-ı bendegî oldur ki şimdiki halde sultan'ül berreyn ve hakan'ül bahreyn sultan baban nevverallah-ü kabrehu dar-ı fenadan dâr-ı bekaâyâ rihlet idelüden beru sultanıma yirmi otuz ulak gönderdik. Haliyâ varan ulakların biri gelüp vasıl olmadı. Bu babda hayrette kalmışuz, âlem feterata ve fesada vardı, varan ulaklara itimad olunmayup mübarek ve saadetlû zamirinizde nev'i şüphe var ise yarar adamlarınızda hükm-ü şerifle ben kuluna gönderesiz, eğer emrederse(niz) ben kulunuz yüz sürüyü ayağınız toprağımıza varalum, hakikati hal ve minval üzre vaki olduğunu ilâm edüp itimad edersiz. Hiç veçhi minelvücuğ tereddüt çekmeyüp mesalih-i müslimin için saadetle becid gelüp yetişesiz, sultanım, kıbelinden bir hüküm-i şerif biz kullarınıza irsal olunmak vacip ve lâzım idi ki devletle ne yerde geldüğünüzü ne vakit gelüp vasıl olacağınızı bilüp mazmuniyle halka istimalet olunaydı. Biz kulunuz hod bunda bin türlü müderâ ile canımızı hıfzederüz ki üste Bey saadetle filân gün gelir (deyu) düzme kâğıtlar yazaruz ve düzme ulaklar düzerüz. Sultanım kıbelinden ki (işte) vardım deyu. Bu minval üzere nice kere vaki olup vademize hilâf vaki oldu. Şimdiki halde gerçek sözüme itimad etmezler oldular. Sultanıma mahfi olrıya ki şimdengeru müdara tarikiyle bunlara (yeniçerilere) istimalet etmek ayruk mecalimiz kalmadı, masalih-i müslimin için becid devlet ve saadetle gelmesine ziyade ikdam idesiz ki ziyade sevap hasıl edersiz. Baki ihbaratı hamil-i rik'ai ubudiyet çaşnigir başımız kulunuzdan istifsar oluna, ol takrir ve beyan ede ki mecmu-ı kazayalara muttalidir vesselâm. Bak-i ferman Der-i muallânındır ved-düa.

Elmuhlisü-l hakir

İshakul- fakir.⁵⁶⁹

⁵⁶⁹Uzunçarşılı, Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü Cesedin Kokması, s.476.

Bir yandan endişe diğer yandan da geçen süreç tamamen Bayezid lehine işlemiştir. Çünkü Cem lehine olan en büyük isim öldürülmüştür geriye sadece ayak takımı kalmıştır. Karamanî Mehmet Paşa'nın öldürülmesiyle beraber ipler tamamen İshak Paşa'nın ellerindedir.⁵⁷⁰ İshak Paşa, İstanbul'daki tek etkin isimdi. Bütün vezirler ve yeniçeri ağaları da Bayezid lehine hareket etmiştir. Bu durum tamamen Cem'in tahta çıkma şansını bitirmişti. Birazdan anlatacağımız Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa'nın varlığı da Bayezid'e tahtın kapılarını tamamen açmıştır. Ancak Şehzade Bayezid'in bir türlü gelememesi İshak Paşa'yı endişeye de sürüklemiştir. Art arda haberci yollayarak şehzadeyi ikna etmiş ve sonunda başarmıştır. Cem'in ise olanlardan çok geç haberi olmuştur. Geliş güzergahındaki bütün derbentlere, yollara gözcüler konulmuş ve yol verilmemesi üzerine önlemler alınmıştır.

Ferzend-i aziz bâ'de eda-i ed'iyetü'l vâfire, hazretinize malûm ola ki şimdiki halde Mehmed Paşa'nın (veziri- âzam) ve bir nice müfsitlerin başları kesilüp tamam kapu halkı Sultan Bayezid'in vücud-ı şeriflerine muntazırdılar. Kamusu muti' ve münkad olmuşlardır. İmdi, siz dahi dairenizde olan sancak beyleriyle yolları onat hıfzidüp ve Sultan Bayezid'i gözliyesiz, geldiği gibi karşılayup ale't- tâ'cil yetiştirmek ardınca olasıdır. Bu babta gereği gibi ihtimam edüp sa'y bâbında şol ki elden gelür nesnedir yerine yetiše, merdaneliğin demidir, onat mukayyet olasıdır ve öte taraftan (Konya ve Cem tarafından) dahi gafil olmayup olbabta tedarik ne ise öyle idesiz. Er gibi olup kuşağı on yerde kuşanup şol ki mümkündür, kendü âdemleriniz salmağla ve etrafınızdaki Sancak Beylerini bu babta zahîr idinüp yolları bekliyesiz. Bihamdillâh bu taraf için hiç teşvişlenmiyesiz, teamam meramınızca bilesiz. Bu hususta sizlere ziyade tekit lâzım olmaya.⁵⁷¹

İshak Paşa'nın geri dönüşü olmayan bu yolda işini şansa bırakmaya niyeti yoktu. Yukarıdaki mektup Bayezid'in damadı Sinan Paşa'ya yazılmış idi. Sinan Paşa, Bayezid'in damadıdır. Buna rağmen Paşa'yı sıkı sıkıya tembihleyerek herhangi bir ihanet olursa geri dönüşü olmayan bir yola girileceği korkusuyla Paşa'yı resmen markaja almıştır. Ayrıca İstanbul'daki durum gittikçe daha kötü olmaya başlamıştı. Başlangıçta askerın isyan etmesi İshak Paşa ve ekibinin işini yaramış olsa da asker birçok farklı noktayı yağmalamış ve işler çığırından çıkmıştır. İlk önlem olarak İshak Paşa vekaleten şehzade Korkut'u tahta oturtmuştur.⁵⁷² Babası ve amcasının yaşadığı taht mücadelesi ona saltanat yolunda ümit oluştursa da iki hafta süren bu vekillik

⁵⁷⁰Uzunçarşılı, Saltanata Daveti Arızası, s.76.

⁵⁷¹Uzunçarşılı, Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü Cesedin Kokması, s.478.

⁵⁷²Gelibolulu Mustafa Âli, a.g.e, s.342, Tursun Bey, a.g.e, s.189.

babasının İstanbul'a gelmesiyle son bulmuştur. Onun bu dönem yapmış olduğu önlemler de Bayezid'in lehine meyvelerini vermiştir. Fikir babası her ne kadar İshak Paşa'nın olsa da Korkut'un emriyle yeniçerilerin ulufelerine zam yapılmış ve yeniçeriler koşulsuz Bayezid'e itaat etmiştir. Korkut'un bu ulufe artışı ilerde onun lehine oluşacak ortamı da hazırlamıştır.⁵⁷³

Hoca Saadettin'e göre İshak Paşa yeniçeri taifesini uslandırmıştı.⁵⁷⁴ Askerler arasında büyük nüfuza sahip İshak Paşa'nın bu kadar gayret göstermesinin ana sebebi aslında Bayezid'i çok sevdiği için değildi. Onun bu gayreti tamamen Sadrazamlık makamını ele geçirmektir. Bayezid yanında Hamza Beyoğlu adında Mustafa Paşa'yı getirmesi muhtemeldir. İshak Paşa'nın burada yapmış olduğu eylemler tamamen onun elini güçlendiriyordu.⁵⁷⁵ İshak Paşa, vekaleten Korkut'u tahta geçirdikten sonra şu konuşmayı yapmıştır.

Beyler, kardeşlerim ve çok sevgili askerler. Şimdi karşınızda babası Sultan Bâyezid gelene kadar onun adına sultanlık yapacak oğlu Korkut oturuyor. Hepiniz güçlü sadakatiniz sebebiyle övülmeye değersiniz. Sizleri beyinizin sadık hizmetlileri olmaya çağırıyor, onun adına maaşlarınızın artacağı konusunda söz veriyorum. Sipahilere günde beş gümüş akçe, yeniçerilere de günde iki gümüş akçe, bu artış haricinde her bir atlıya 1000 akçe ve her bir piyadeye 300 akçe artış yapılacağını bildiririm.⁵⁷⁶

Artık Yeniçeri uslanmış ve her şey yavaş yavaş kontrol altına alınmıştır. II. Bayezid'in yolda olduğu haberleri geldikten sonra İshak Paşa artık kendisini düşünmeye başlamıştır. Kendisi tecrübeli bir siyasetçidir. Mustafa Paşa'nın Padişah'ın yanında geleceğini bildiği için yeniçeriye bazı gizli şeyler söylemiştir.

Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa bir nadan ve kin tutan kişidir. Vezirliğe getirilirse benim aracılığım ile arttırılmış olan ulufelerinizi asla göz önüne almaz. Rahat etmek isterseniz anın İstanbul'a geçmesi yollarını kapamaya derman eylen.⁵⁷⁷

Fatih vefat ettikten sonra gerçekten İshak Paşa, İstanbul'da çok büyük mücadele etmiştir. Mücadelenin neredeyse Anadolu ve İstanbul ayağının tamamını yönetmiştir. II. Bayezid'in İstanbul'a gelmesi de gerçekten çok çileli olmuştur. Sebebi İkinci Bayezid ve Fatih'in arası gerçekten kötüdür. II. Bayezid, mevcut

⁵⁷³ Emecen, Korkut, s.415

⁵⁷⁴ Tacü't Tevarih III, s.186.

⁵⁷⁵ Tansel, II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, s.20.

⁵⁷⁶ Angiolello, a.g.e, s.123.

⁵⁷⁷ Tacü't Tevarih III, s.189.

durumun bir komplo olabileceğini bile düşünür. Aklına Uzun Hasan ve oğlunun yaşadıkları gelmiştir. Bu yüzden İstanbul'a dayandığında bir adamını emin olması için saraya yollamıştır.⁵⁷⁸ II. Bayezid, İstanbul'a tamamen her şeyden emin olduktan sonra giriş yapmıştır. Bayezid, İstanbul'a giriş yaptıktan sonra yeniçeri üstüne düşen vazifeyi yerine getirmiş ve İshak Paşa Sadrazam olmuştur.⁵⁷⁹

II. Bayezid, tahta yeni eriştiği ve askerinin yanında olmasını istediği için İshak Paşa'nın sadaretini kabul etmiştir. Bayezid'in yanında getirdiği ve bu mücadelenin Anadolu ayağını yöneten Mustafa Paşa şehre ancak üç gün sonra girebilmiştir. Yeniçeri ve İshak Paşa isteklerinin kabul etmesinden son derece memnundular. Bayezid şehre girmeden Yeniçeri tarafından durdurulmuştu. Padişah'tan ricaları vardı, elbette ateşli bir Cem taraftarı olan Karamanlı Mehmet Paşa'nın öldürülmesi ve tamamen Bayezid'in lehine işleyen karışıklıkların bir cezası olmayacaktı. Bayezid, Yeniçeri'nin yapmış olduğu her şeyi affetmişti. Ancak Yeniçeri'nin istekleri bitmeyecekti, Şehzade Korkut'un yapmış olduğu ulufe zammı geri alınmayacaktı ve kimse suçlu bulunmayacaktı.⁵⁸⁰ Ertesi gün babasının cenazesine katılan Bayezid Han resmen tahtı oğlu Korkut'tan teslim almış ve yanındaki adamları ile yeni bir dönem başlamıştır. Ancak Şehzade Cem sorunu kısa süre sonra patlak verecek ve II. Bayezid devlet adamlarının bir süre nazını çekmek zorunda kalacaktır. II. Bayezid böyle bir ortamda İshak Paşa ve Gedik Ahmet Paşa'ya katlanmak zorunda kalmıştır. Öncelikli olarak Bayezid tahta eriştikten sonra Gedik Ahmet Paşa ile birçok sorun yaşamıştır. Cem'in takibi meselesi sebebiyle Padişah'ın aklında soru işaretleri kalmış ve Gedik Ahmet Paşa günün sonunda tutuklanmıştır. Ardından yeniçerinin isyanı ve devlet adamlarının baskısıyla Padişah, Ahmet Paşa'yı serbest bırakmıştır. II. Bayezid'de Cem'in tekrar Anadolu'ya gelmesinden dolayı Ahmet Paşa'ya ihtiyacı olduğunu anlamıştır. Ancak Paşa'nın birtakım şartları vardır. Bunların başında Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa'nın öldürülmesi olmuştur.⁵⁸¹

Bu durum padişah için gerçekten büyük bir hezimettir. Mustafa Paşa gibi kıymetli bir devlet adamını mevcut siyasi koşullardan dolayı gözden çıkartmak zorunda kalması Padişah'ın otoritesini zedelenmesine neden olmuştur. Ardından

⁵⁷⁸Angiolello, a.g.e, s.172.

⁵⁷⁹Ertaylan, a.g.e, s.167.

⁵⁸⁰Angiolello, a.g.e, s.173.

⁵⁸¹ Behiştî Ahmed Çelebi, a.g.e, s.343., Kaytaz, a.g.t, s.307, Angiolello, a.g.e, s.182.

yaşanan süreçte Padişah birtakım atamalarda da geri adam atmak zorunda kalmıştır. Kasım Paşa'nın vezirlikten alınıp Mesih Paşa'nın atanması yine İshak Paşa sayesinde olmuştur. Bütün bu olanlar II. Bayezid'in yine otoritesini sınırlandıran gelişmelerdi.⁵⁸²

Bu durumu çözmek adına tarihler 18 Kasım 1482 yılını gösterdiğinde Bayezid'in iç siyasetteki hamlesi İshak Paşa devrinin kapanması manasına gelmiştir. Gedik Ahmet Paşa'nın ani bir şekilde öldürülmesi onun iktidarını tamamen ortadan kaldırmıştır. II. Bayezid, Cem'in yurt dışında olmasından dolayı zaten endişeli tutum sergiliyordu bu yüzden iç siyasette hâkimiyetini sağlamak adına böyle bir girişim yapmıştı. Böylelikle İshak Paşa'nın güç zemini ortadan kalkmıştır ve kısa bir süre sonra da baş vezirlikten ayrılmak zorunda kalmıştır. Selanik Sancağı'na atanan İshak Paşa 1487 yılı içerisinde vefat etmiştir.⁵⁸³ İshak Paşa'nın, II. Bayezid'e Selanik'e gitmeden önce nasihat olarak söyledikleri kayda değerdir. Saltanatta uzun süre kalmak istiyorsan İstanbul'dan ayrılmamasını söylemiştir.⁵⁸⁴ İshak Paşa, yaşlı, iyi bir siyasetçidir. Bu denli bir şey söyleme olasılığı Bayezid'in hala otorite sorunu yaşadığının göstergesidir. İshak Paşa vasiyeti gereği Bursa'da kendi yaptırdığı türbede defnedilmiştir.⁵⁸⁵ Veziriazamlık koltuğuna sahip olmak için damadının nüfuzunu kullanarak Bayezid'i tahta getiren İshak Paşa, İstanbul'da birçok kanlı olayı başlangıçta çıkartmış ardından ise askerin isyanını bastıran isim olmuştur. Damadının asi bir komutan olması ve Bayezid'in nahif karakteri itibarıyla sadrazamlık yıllarında kendi lehine kararlar almıştır.

Damat ve Kayınpeder iktidarını sonlandırmak için gerekli zamanı bekleyen II. Bayezid 18 Kasım 1482 günü Gedik Ahmet Paşa'yı ahiretlik⁵⁸⁶ etmiş ve İshak Paşa'yı da merkezden uzaklaştırarak bir nevi iç siyasette kendi iktidarını sağlamlaştırmıştır. İshak Paşa, Bayezid'i makam için seçmişti ancak o makamda sadece bir buçuk yıl kalabilmiştir. İshak Paşa, Fatih döneminde uygulanan politikalardan başlangıçta zarar görmüş ölümünün ardından ise makam mevki için Bayezid'in yanında yer almıştır. Birçok bakımından kazanımlar elde etmiş olsa da

⁵⁸² DİA, İshak Paşa, s.538.

⁵⁸³ Reindl, a.g.e, s.186.

⁵⁸⁴ Kreutel, a.g.e, s.15.

⁵⁸⁵ DİA, İshak Paşa, s.537.

⁵⁸⁶ Neşri, a.g.e, s.342.

damadı ile birlikte geçici bir saltanat kurmuşlardır. II. Bayezid'in otoritesini sağlamasıyla damadıyla birlikte padişahın gazabına uğramıştır. II. Bayezid tahta Gedik Ahmet Paşa'nın askeri gücü ve İshak Paşa'nın İstanbul'daki varlığı ile kazanmıştır. Her iki isimde Divan'daki gücü padişahın karar mekanizmasında otoritesini kurmasını engellemiştir. İshak Paşa, gücünü tamamen damadından almaktadır. Zamanında Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa'nın yapmak istediğini Padişah gerçekleştirmiştir. İshak Paşa ile rekabet yaşayan Mustafa Paşa, Gedik Ahmet'e kumpas kurmaya çalışsa da bedelini canıyla ödemiştir. Bu ölüm aslında II. Bayezid'in her iki isme karşı intikam duygusunu perçinleştirmiştir. Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa, Fatih döneminden itibaren belirli görevler almış ve II. Bayezid'in anne tarafından akrabasıdır. Askerin ve her iki devlet adamının taleplerini kabul etmek zorunda kalan padişah Mustafa Paşa'yı idam etmek zorunda kalmıştır. Padişah'ın kerhen kabul ettiği bu idam aslında Ahmet Paşa'yı ölüme yaklaştırmıştır. Behiştî Tarihi, Gelibolulu Mustafa Ali ve İdris-i Bitlisi'de Ahmet Paşa'nın ölümünden bahsederken Mustafa Paşa'nın izlerinin olduğu yazılmaktadır. Bu durum bizlere Mustafa Paşa'nın ölümü Padişah'ı duygusal olarak etkilediğini ve intikam duygusunu zirveye taşıdığını göstermektedir. Sonuç olarak İshak Paşa, bu mücadelenin İstanbul ayağını başarıyla yönetmiş ve II. Bayezid'in tahtta çıkmasını sağlamıştır. Ardından damadı ile kurmuş oldukları iktidarları II. Bayezid'i sınırlandırmış ve padişah gerekli zamanı bekleyerek önce Ahmet Paşa'yı öldürmüş, sonrasında ise İshak Paşa'yı yaşını bahane ederek merkezden uzaklaştırmıştır.

3.2.5. Sinan Paşa

Bu mücadelede İshak ve Gedik Ahmet Paşa'ya göre arkalarda yer almış gibi gözükse de esasında Cem'i tahtından eden kişi belki de Sinan Paşa olmuştur. Adı kroniklerde çokça geçse de hakkında az sayıda bilgiye sahibiz. Ne zaman doğduğunu bilmediğimiz bu kişinin Kemalpaşazade'nin anlatımına göre Sinan, Fatih Sultan Mehmet'in Batı'ya yapmış olduğu seferde getirilmiştir. Sinan Paşa'nın lakabı Arnavut Sinan'dır.⁵⁸⁷ Yüksek muhtemel Fatih Sultan Mehmet'in Arnavut Seferleri sırasında ele geçirilmiştir. Fatih Sultan Mehmet Arnavutluk üzerine iki sefer

⁵⁸⁷ Reindl, a.g.e, s.240.

düzenlemiştir. Bunlardan ilki 1467 diğeri ise 1474⁵⁸⁸ yılında gerçekleşmiştir. Sinan Paşa'nın Osmanlı toprakları ile tanışması bu iki seferden birinde gerçekleşmiştir. Sinan Paşa'nın ne zaman Anadolu Beylerbeyi olduğunu bilmemekle birlikte Fatih Sultan Mehmet döneminin son yıllarında olduğu yüksek muhtemeldir. İlk günden itibaren Sultan II. Bayezid'in yanında yer alması onun Fatih Sultan Mehmet ölmeden önce Bayezid'in kızı ile evlendiğini göstermektedir.⁵⁸⁹

Yukarıda çokça kez bahsettiğimiz üzere Fatih Sultan Mehmet sefere çıkarken Anadolu yakasında hayatını kaybetmiştir. Fatih Sultan Mehmet vefat ettiğinde Karamanî Mehmet Paşa reformist politikalarını sürdürmek adına Cem'i desteklerken karşısında çok güçlü bir muhalif kesim vardır. 3 Mayıs 1481 yılında vefat eden padişahın ardından Cihan sultanının çocukları amansız kanlı mücadeleye başlamıştır.⁵⁹⁰ Sadrazam, ölüm haberini vermek üzere Keklik Mustafa adında bir ulağı Bayezid'e göndermiştir. Ardından Nişancı Paşa birkaç güvendiği kulunu Cem'e gitmek üzere yola çıkartmıştır.⁵⁹¹ Karamanî Mehmet Paşa ateşli bir Cem taraftarıdır. Bu yüzden Bayezid'e giden haberci Amasya'ya ulaşmadan oldubitti yapıp taraf olduğu Şehzade'yi tahta çıkartmak istemiştir. Şehzade Cem'e gönderilen haberciler, II. Bayezid'in kızı Ayşe Sultan'ın kocası Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa tarafından yakalanmıştır.⁵⁹² Hem giden habercilerin yakalanması hem de İshak Paşa'nın kışkırtmasıyla İstanbul'da çıkan olaylar neticesinde Karamanlı Mehmet Paşa öldürülerek Cem'e normal yollardan tahta çıkışın yolu kapanmıştır. Konya, Amasya Sancağı'na göre İstanbul'a daha yakındır. Bayezid partisinin genç isimlerinden olan Sinan Paşa giden habercileri yakalamayı başarmıştır.⁵⁹³ Angiolello'nun anlatımına göre Sinan Paşa, Fatih Sultan Mehmet vefat ettiğinde İstanbul'da bulunmaktadır. Aynı zamanda Sinan Paşa ile birlikte Rüstem Ağa'da karargahtadır. Rüstem Ağa, Yeniçeri arasında hatırı sayılı kişilerdendir aynı zamanda Bayezid'in diğer damadıdır. Fatih vefat ettikten sonra Sinan Paşa, Anadolu'ya haberciler göndererek Konya tarafına iletişimin kesilmesini sağlamıştır. Söylenene

⁵⁸⁸ Tursun Bey, a.g.e, s.140-142.

⁵⁸⁹ M. Çağatay Uluçay, "II. Bayezid'in Ailesi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Cilt 10, Sayı 14, s.119.

⁵⁹⁰ Halil İnalçık, Osmanlılar Ve Haçlılar, İstanbul, Alfa Tarih, 2014, s.143.

⁵⁹¹ Neşri, a.g.e, s.337.

⁵⁹² Uzunçarşılı, Saltana Daveti Arızası, s.75.

⁵⁹³ Tansel, II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, s.18.

göre Karamanlı Mehmet Paşa üç adamını Şehzade Cem'e yollamıştır. Sinan Paşa'nın adamları bu kişileri yakalayarak sorgulamış ve Cem'e yazılmış olan mektubu görmüşlerdir. Sonrasında mektubu taşıyan kişi idam edilmiş diğer ikisi ise tutuklanmıştır.⁵⁹⁴

Yeniçeri tarafından Fatih'in öldüğü öğrenilince şehir yağma ve talan edilip Sadrazam öldürülmüştür.⁵⁹⁵ Keklik Mustafa Amasya'ya Rebi'ül Evvel ayının yedinci gününde erişmiştir. Bayezid aldığı haberlerden sonra hemen yola çıkmamıştır. İshak Paşa yirmi ya da otuz tane daha ulak gönderdiği söylenmektedir. İshak Paşa'nın Sinan Paşa'ya İstanbul'dan bir mektup yazmıştır ancak bu mektupta Sinan Paşa'nın nerede olduğu bilinmemektedir. Mektup Karamanî Mehmet Paşa öldürüldükten sonra kaleme alınmıştır. Mektupta kapı halkının tamamen Bayezid tarafında olduğunu ve Sinan Paşa'nın Anadolu'da önlemler alarak Cem tarafının İstanbul'a gelmesini engellemesi gerektiği yazmaktadır.⁵⁹⁶

Ferzend-i aziz bâ'de eda-i ed'iyetü'l vâfire, hazretinize malûm ola ki şimdiki halde Mehmed Paşa'nın (veziri- âzam) ve bir nice müfsitlerin başları kesilüp tamam kapu halkı Sultan Bayezid'in vücud-ı şeriflerine muntazırdılar. Kamusu muti' ve münkad olmuşlardır. İmdi, siz dahi dairenizde olan sancak beyleriyle yolları onat hıfzidüp ve Sultan Bayezid'i gözliyesiz, geldiği gibi karşılayup ale't- tâ'cil yetiştirmek ardınca olasıdır. Bu babta gereği gibi ihtimam edüp sa'y bâbında şol ki elden gelür nesnedir yerine yetiše, merdaneliğin demidir, onat mukayyet olasıdır ve öte taraftan (Konya ve Cem tarafından) dahi gafil olmayup olbapta tedarik ne ise öyle idesiz. Er gibi olup kuşağı on yerde kuşanup şol ki mümkündür, kendü âdemleriniz salmağla ve etrafınızdaki Sancak Beylerini bu babta zahîr idinüp yolları bekliyesiz. Bihamdillâh bu taraf için hiç teşvişlenmiyesiz, teamam meramımızca bilesiz. Bu hususta sizlere ziyade tekit lâzım olmaya.⁵⁹⁷

Mektupta görüldüğü üzere İshak Paşa işini şansa bırakmamış ve sürekli temkinli hareket etmiştir. İstanbul'dan ve Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa'dan almış olduğu emirleri Anadolu'da uygulamıştır. Sinan Paşa'nın yokluğunda Ayşe Sultan, Kütahya'yı savunmuştur. Ayşe Sultan, amcasının Alaşehir'e geldiği haberini alınca Kütahya Kalesi'ne saldırır korkusuyla birtakım önlemler almaya başlamıştır. Bu yüzden Ayşe Sultan, Kütahya Kalesi'ndeki devlete ait hazineye el koymuştur.

⁵⁹⁴ Angiolello, a.g.e, s.122.

⁵⁹⁵ Anonim Osmanlı Kroniği, a.g.e, s.124.

⁵⁹⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü", Belleten, Cilt: XXXIV, Sayı, 134, 1970 s.232.

⁵⁹⁷ Uzunçarşılı, Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü Cesedin Kokması, s.478.

Kütahya'da bulunan hazinedeki parayı kale görevlilerine vermiş ve Anadolu valiliğinin merkezi olan Kütahya'nın Cem tarafına geçmesini engellemiştir. II. Bayezid tamamen otoritesini sağladıktan sonra ise hazine görevlileri bu parayı Ayşe Sultan'dan istemiştir. Babasına mektup yazarak bu paranın affedilmesini istemiştir.

Sultan babam zıllullah-ı ale'l- enâm hazretlerinin hezâran hezar acz-ı kusur birle devletlû ve saadetlû mübarek âsitanenize yüzü(m) yüz sürmekten ra. ma'ruz-ı cariyeye-i fakîre budur ki, bundan evvel cariyeniz mahrusa-i Kütahya'da iken Cem feterat vaki olub gelüb Kütahya karasını hisar edüb eğretmeye tedbir edicek, bu zaifiniz yanında harçlığı bulunmayub ve helâlîm kulunuz dahi Sultan Babam devletlû İslâmbul'a şuru edicek istikbale varduğu sebebden âciz ve fîrû-mande olub zarurî Kütahya kal'asından Sulttan babam hazretlerine ait yirmi beş bin akçe bulub yekede yekle harceyledim. Şimdiki halde kal'a dizdarından talep olmağın ol dahi gelüb bu cariyenizden talep eyledi. Öyle olsa şimdi dahi takatimiz olmadığı sebepten merhum mağfur said şehid dedem Sultan Mehmed Han tabe serah... bir üsküf ata eylemiş idi. Bunda Gelibolu'da satmaya müşteri bulunamaub ve rehine de kimesne kabul eylemediği sebepten zarurî olub aynıyle Sultan Babam dergâh-ı musallasına isal olundu. Bâki ferman Sultan babam hazretlerinin, âli emirlerine ve fevr-i şefkatlerine mütealliktir...

Cariyeniz Ayşe ek hakir.⁵⁹⁸

Ayşe Sultan bu parayı kendi kişisel ihtiyaçları için kullanmamıştır. Kütahya, Anadolu Valiliği'nin merkezinde bir toprak parçasıdır. Cem'in Konya yolu üzerinde geçişinde kalmaktadır. Ayşe Sultan, Kütahya Kalesi'ndeki askerlere 25 bin akçe dağıtarak kalenin alınmasını engellemiştir. Cem, Kütahya savunmasını görerek burada daha fazla zaman kaybetmemek için kale kuşatmasını bırakmış ve doğrudan Bursa üzerine yürümüştür.⁵⁹⁹ Cem için başkentte işler iyi gitmiyordu. Kendi tarafından olan en yüksek mertebedeki kişi katledilmiş ve İstanbul'da olaylar tamamen Bayezid'in istediği gibi gidiyor idi. Ancak Osmanlı Devleti sadece İstanbul'dan ibaret değildi. Tahta geçmek için başkente gelmenin yeterli olduğu Osmanlı Veraset Sistemi'nde taht adayı iki şehzade olunca kanlı mücadeleler kaçınılmaz olmuştur. Cem Sultan, İstanbul'a Bayezid'den önce ulaşamayacağını anlayınca Anadolu Beyleri'ne tuğralı mektuplar yazmaya başlamıştır.

⁵⁹⁸ Çağatay Uluçay, Haremden Mektuplar, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2019, s.41.

⁵⁹⁹ Uzunçarşılı, Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü Cesedin Kokması, s.481.

Cem B. Mehmed Muzaffer daima

Mefahir'ül Ümrail-kiram zahr'ül-küberail-fiham elmahsus bi-inayetillâhi'l melik-il allan Anadolu sancağı beyleri dâme izzühüm ve mefahirül kuzat-ı vel' hükkâm muinül eramil-ü Vel'eytam Mevlânâ Anadolu kadıları dâme fazlühüm tevki-i hümayun vâsıl olıcak dârendeî misal-i şerif fah'rül fersan'i gönderdim ve buyurdum ki merhum mağfurün-leh Hüdavendigâra müteallik mâl-i ummal kimde varise gerektir ki ol âmilleri ve elinde olan akçeleri alıp getüre. İmdi gerektir ki her kangınızın kabzai hükümetinde bulunursa âmilleri ve ellerinde bulunan akçelerini mütesllim-i mezkûre teslim idesiz. Erkili bir dürlü dahi etmiyesiz yoksa müstehakk-ı ikab ve itab olursuz. Şöyle bilesiz bitti (yi) tahkik bilüp îtimad kılasız tahriren fi evasıt-ı Rebi'ul evvel sene sitti ve semanine ve semanemie.

Bi makam-ı Akşehir⁶⁰⁰

Bu tarihlerde Bayezid'in yanında deneyimli bir isim bulunmaktaydı. Bu isim İshak Paşa ve Gedik Ahmet Paşa ile rekabet içerisinde olan Mustafa Paşa'ydı. Anadolu organizasyonunu yöneten isimdi. İshak Paşa gibi o da sadrazamlık peşindeydi. Bu yüzden Cem'in Anadolu'dan İstanbul'a gelişini engellemek için Sinan Paşa'ya mektup yazmıştır.

Mutluluğa Ulaşmış Paşa Hazretlerine

Yerine getirilmesi üzerimize vacip olan dua ve senadan sonra, Dostluğa yakışır biçimde arz ederim ki, bundan önce Yaylık kulunuzu huzurunuz o tarafların boğazlarını korumanız gerektiğini bildirmek üzere göndermiştik. Şimdi, Hazretiniz o boğazları bırakıp bu tarafa doğru geliyormuşsunuz. Malumunuz olsun ki, bizim bildiğimiz Sultan Bayezid esenliktedir. Devlete layık olan budur ki, beri tarafa gelmeyip o yerde durmak, bütün askerleri toplamak, çevreye adamlar göndererek Cem Sultan hangi taraftan gelirse size haber vermelerini sağlamaktır. Habersiz bir anda ansızın üzerinize gelmemesi için bu gereklidir. Eğer gelecek olursa bu beylerin tümü ağızından bir mektup yazarak gönderiniz. Beri tarafa geçmeyiniz ki Anadolu askeri sizi geçirmemek için hazır beklemektedir. Devlete layık maslahat boğazları korumak, beri tarafa geçmemek ve gelip geçen ulakları yakalayarak bırakmamaktır. Bütün kapı halkı Sultan Bayezid'i beklemiştir. Malumunuz olsun ki şimdiki zamanda Isparta Beyi Ahmed Beyi Mudanya boğazını korumaya göndermişsiniz. Biz buna gerek görmüyoruz. Sizin beri tarafa geçtiğinizi duyduğumuz için oraya varmamız ertelendi. Şimdiki zaman, bir adamı on adam edecek zamandır, bunu biliniz. Şimdi Isparta beyi beri tarafa gönderildiğinden oraya varacak asker de gitmekten vazgeçti. Bazı sancak beyleri beride gezip yürürler. Onlara yanınızda toplanmaları için mektup gönderiniz. Bize göre yapılması gereken budur ki, Sultan Bayezid tahta geçinceye kadar Boğazlar korunmalıdır. Ötesi size kalmıştır. Dualarımız sizinle.

⁶⁰⁰ Uzunçarşılı, Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü Cesedin Kokması, s.480.

II. Bayezid taraftarları İstanbul'da ve Anadolu'da önlemlerini alarak işlerini şansa bırakmamışlardır. Önce İshak Paşa, Konya tarafını tutmasını istemiş, Ayşe Sultan Kütahya'yı savunmuş ve şimdi Mustafa Paşa'da Boğazlar'ın tutulmasını istemektedir. Bu bize Bayezid taraftarı olan Paşaların birlikte son derece planlı bir şekilde hareket ettiğini göstermektedir. Bayezid köklü Türk ailelerinden olan Mustafa Paşa'yı yanına almıştır. Sinan Paşa'nın yaptıkları kaynaklarda yeterince işlenmemiştir ancak bariz bir şekilde kayınpederi lehine çalışmıştır. Sinan Paşa belli ki Gedik Ahmet ve İshak Paşa'nın çevresine mensuptu. Cem kuvvetlerinin Anadolu'da istedikleri gibi at koşturmasına izin vermemiştir. Olayların Anadolu ayağındaki askeri kuvvetlerin başında Sinan Paşa bulunmaktadır. Bu sayede II. Bayezid'in sorunsuz bir şekilde tahta geçmesine katkıda bulunmuştur. Cem Sultan, Konya'dan yola çıktığı vakit yanında sancağından getirdiği askerler vardı. Bayezid'in tahta çıktığını öğrenince Bursa'yı işgal ederek burada Padişah gibi hüküm sürmüştür. II. Bayezid'in gönderdiği öncü birlikleri ahalinin yardımıyla yenmiş ve adına hutbe okutarak eski başkentte padişahlığını ilan etmiştir. Bayezid ise tahta çıktıktan sonra ilk seferini kardeşi üzerine yapmıştır. Yenişehir Ovası'nda yapılan savaşta Sinan Paşa, Cem'in öncü birliklerinden olan Nasuh Bey'i bu savaşta engellemiştir.⁶⁰²

Görüldüğü üzere Sinan Paşa sadece Fetret Devri süresince askerlerine önlem aldirmakla kalmamış Cem Sultan'a karşı sıcak çatışmaya da girmiştir. Yukarıda çokça bahsettiğimiz Yenişehir Muharebesi'nde Cem'in öncü birliklerini yenerek karşı tarafın askerlerinin moralinin bozulmasını sağlamıştır. Cem'in ikinci Anadolu macerasında da görevine devam eden Sinan Paşa, Şehzade'nin Rodos'a kaçışının ardından Anadolu Beylerbeyliği'nden azledilmiştir. Bazı kayıtlarda Hersekzade Ahmet Paşa'nın Anadolu Beylerbeyliği görevine Cem'in Rodos adasına kaçmadan önce getirildiği yazılmaktadır.⁶⁰³

⁶⁰¹ Bu zat Bayezid'le beraber İstanbul'a gelen ve İshak Paşa'nın teşvikiyle ayaklandırılan Yeniçerinin talebi üzerine İstanbul'a girmeden Anadolu'ya sürdürülen, bir müddet sonra da Gedik Ahmet Paşa ile İshak Paşa'nın teşvikiyle öldürülen Hızır Beyoğlu Mustafa Paşa olacaktır. Ertaylan, a.g.e, s.164.

⁶⁰²Kaytaç, a.g.t, s.300.

⁶⁰³ Bolat, a.g.e, s.350.

Oruç Beğ tarihinde ise Arnavud Sinan Paşa'nın Bayezid Han tahta eriştiğinde Sofya tarafına gönderildiği yazılmış ancak sonrası hakkında bilgi vermemiştir.⁶⁰⁴ Cem Sultan'ın Rodos Adası'na kaçışından sonra Sinan Paşa görevinden azledilerek yerine İskender Paşa getirilmiştir.⁶⁰⁵ Sinan Paşa, Anadolu Valiliği'nden azledildikten sonra Kaptan-ı Deryalığa atanmıştır.⁶⁰⁶ Behiştî Tarihi'nde ise İskender Paşa'nın Rumeli Beylerbeyi olduğu Hersekzade Ahmet Paşa'nın ise Anadolu Beylerbeyi olduğu yazmaktadır. Ayrıca Sinan Paşa, Cem'in kaçışından sonra Balkan coğrafyasında görevlendirildiği ifade etmektedir.⁶⁰⁷

Sinan Paşa 1484 yılında Kili ve Akkırman Seferi'ne katılır. Kemalpaşazade'ye göre bu seferde Sinan Paşa Kapudan-ı Derya'dır.⁶⁰⁸ 1486 yılında ise Beylerbeyliğe tekrardan yükselmiştir. Beylerbeyi olmasının en büyük sebebi Osmanlı Memluk Savaşları'dır. Hersekzade Ahmet Paşa'nın esir olmasından dolayı Sinan Paşa bu göreve getirilmiştir.⁶⁰⁹ Bu döneme Osmanlı Devleti'nin Çukurova önlerinde Memlukler üzerinde yapmış olduğu savaşlar damga vurmuştur. 1488 yılında yapılan savaşta Osmanlı Devleti ağır kayıplar vermiştir ve Sinan Paşa'nın birlikleri dağılmıştır ancak Bayezid sorumlulardan hesap sorarken bunlar arasında damadı Sinan Paşa yer almamıştır. Osmanlı Memluk mücadeleleri Cem Sultan yurt dışındayken bu döneme damga vurmuş en büyük olaylardan birisidir. Osmanlı Devleti bu mücadelelerde yenilgiler olsa da tam olarak savaşın kazananı olmamıştır ve savaşlar uzun süreli olmuştur. Sinan Paşa'nın geride kalan hayatına gelecek olursak Paşa birçok kez Beylerbeyliği, Kaptan-ı Deryalık yapmıştır. 14 Ocak 1504 yılında vefat ettiğinde geriye bakıldığında akıllarda Cem'e giden habercileri öldürmesi ve şehzadenin önemli kuvvetlerini durdurmasıyla bu mücadele özelinde akıllarda kalmıştır. Böylece kayınpederinin tahta geçişindeki süreçte Sinan Paşa'nın da desteği olmuştur.⁶¹⁰ Arnavud Sinan Paşa, Kaptan-ı Derya olarak atandıktan sonra Gelibolu'da birçok hizmet ve zaviye yaptırmıştır. Burada uzun dönemli görevde

⁶⁰⁴Oruç Beğ Tarihi, a.g.e, s.110.

⁶⁰⁵Reindl, a.g.e, s.245.

⁶⁰⁶ Genç, a.g.t, s.618, Kaytaç, a.g.t, s.312.

⁶⁰⁷Kaytaç, a.g.t, s.311.

⁶⁰⁸İbn Kemâl, VIII. Defter, s.61.

⁶⁰⁹Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.187-195.

⁶¹⁰ Reindl, a.g.e, s.250.

kaldığı için Gelibolu'ya birçok yeni yapı inşa ettirmiştir. Bu yüzden Sinan Paşa Gelibolu'da Hamzabey Limanı'nda türbede yatmaktadır.⁶¹¹

3.2.6. Hersekzade Ahmet Paşa

Hersekzade Ahmet Paşa 1459 tarihinde Herseg Novi'de doğmuştur. Annesi Bavyeralı Payro dükünün ailesinin soyundandır.⁶¹² Asıl adı Stjebon'dır. Güneydoğu Bosna Hakimi "Herceg" dük adıyla anılan Stjepan Vukcic Kosaca'nın küçük oğludur. Fatih Sultan Mehmet Bosna'yı aldıktan sonra yani tarihler 1463 yılını gösterdiğinde Güneydoğu Bosna'ya da kuvvet gönderince Dük Osmanlılara itaat etmek zorunda kalmıştır. Dük Stjepan Osmanlılara itaat ettikten sonra Osmanlılarca rehin alınmıştır. Baba Dük'ün rehin alınmasından sonra ölmüştür ardından oğullar Vladislav ve Vlatko arasında başlayan mücadeleden Osmanlı Devleti yararlanmış ve Hersek tamamıyla Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in Bosna'nın tamamını almasından sonra küçük oğlu Osmanlı Sarayı'na götürülmüştür. Osmanlı Sarayı'nda ona Ahmet adı verilmiş ve ailesi Hercegovic olarak bilindiğinde ona Hersekzade diye anılmaya başlanmıştır.⁶¹³ Yetişkin olduğundan dolayı Birun'da eğitim görmüştür ve 1478 yılı Mir-i Alem olarak sefere katılmıştır. Ayrıca 1477 yılında Fatih Sultan Mehmet'in bir fermanında Saltanatın Hizmetkarı Ahmet Bey olarak geçmesi son derecede önemlidir. Bu kadar kısa sürede isminden söz ettirmesi büyük başarıdır. Ahmet Paşa'nın kısa süredeki yükselişi ona bir sancak beyliği yapmasına izin vermiştir. Kemalpaşazade'de Hamid ili Sancakbeyliği yaptığı yazmaktadır.⁶¹⁴ Ahmet Paşa devlet içerisindeki başarıları sayesinde genç yaşta kuvvetli makamlara sahip olmuştur. Miralemlige kadar yükselen Ahmet Paşa, Fatih ile birlikte İşkodra Seferi'ne katılmıştır. Bu seferde Osmanlı ordusu çok zahmetler çekmiştir. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmet Han, devlet adamlarının acizliğini görünce öfkelenmiş ve bir iş bilir vezirim yoktur demiştir. Hersekzade Ahmet Paşa'da bunun üzerine Padişah'a;

⁶¹¹ Reindl, a.g.e, s.250.

⁶¹² Heath Lowry, Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı, Haz. Kıvanç Tanrıyar, İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010. s.138.

⁶¹³ Şerafettin Turan, "Hersekzade Ahmet Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 17, İstanbul, 1998, s.235.

⁶¹⁴İbn Kemâl, VIII. Defter, s.282.

Eğer bu sefer sırasında Sultan'ın eski çâkeri yoldaşlık ediyor olsaydı, her halde, Sultan'ın işleri öylesine yürütürdü ki Sultana herhangi bir iş kalmazdı ve ordudan hiçbir kimse bu kadar mihnet ve eziyet çekmezdi.⁶¹⁵

Fatih, Ahmet Paşa'nın demek istediğini anlamış olacak ki İstanbul'a döndüğünde Gedik Ahmet Paşa serbest bırakılmıştır. Hersekzade başarılarından ötürü sancakbeyliğine yükselmiştir. Merkezi Isparta olan Hamidili sancağında görev almıştır. Fatih vefat ettiğinde Hersekzade Paşa hala burada görevini sürdürmektedir.⁶¹⁶ Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa'nın, Fatih Sultan Mehmet öldükten sonraki mektubunda Ahmet Paşa'nın Mudanya'ya gönderildiği yazmaktadır. Bu durumda Ahmet Paşa'nın Bayezid tarafında olduğu açıktır. Kısacası 21 yaşındaki bu dük oğlunun Cem'e karşı kurulan organizasyonun içindedir.⁶¹⁷ Bayezid'in damat adayı olan bu kişi Bayezid'in diğer damadı olan Sinan Paşa ve diğer Paşalar ile birlikte Bayezid'in yanında yer almışlardır.⁶¹⁸ Bayezid tahta çıktıktan sonra ilk başta onu Bursa Valisi tayin etmiştir. Cem Sultan ile yapılan Yenişehir Savaşı'nda Cem'in sancaktarı Ahmet Paşa tarafından aşağıya indirilmiş ve Bayezid'e takdim etmiştir. Bu durum Yenişehir Savaşı'nda Cem'in kesin bir şekilde yenildiğinin göstergesi olmuştur.⁶¹⁹

Cem Sultan, Yenişehir Muharebesi'nin ardından Mısır'a iltica etmiştir. Ardından hac vazifesini yaptıktan sonra Anadolu'dan gelen mesajlara kayıtsız kalamamış ve tekrar Anadolu'ya giriş yapmıştır. Başarısız geçen Konya ve Ankara saldırılarının ardından otoritesini sağlamış Padişah'a karşı yenildiğini anlayan Cem son sürat kaçmaya başlamıştır. Kasım Bey'in söylediklerini dinleyerek doğu tarafına değil Rodos üzerine kaçma girişiminde bulunan Şehzade'nin yakalanması için Hersekzade Ahmet Paşa görevlendirilmiştir. Hersekzade Ahmet Paşa'nın bu takibi başarısız olmuştur. Sebebi Kasım Bey'in yardımı ve Rodos gemisinin vaktinde gelmesi şehzadenin Paşa'nın elinden kaçmasını sağlamıştır.⁶²⁰ Bütün bunlara rağmen Ahmet Paşa devlet adamları içerisinde yıldızı parlamaya devam etmiş ve Anadolu Beylerbeyi olmuştur. Görev süresinde tarihler 1484'i gösterdiğinde ise Bayezid'in

⁶¹⁵ İdris-i Bitlisi, a.g.e., s.252.

⁶¹⁶ Reindl, a.g.e, s.111.

⁶¹⁷ Uzunçarşılı, Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü Cesedin Kokması, s. 478.

⁶¹⁸ Fisher, a.g.e, s.19.

⁶¹⁹ Ertaylan, a.g.e, s.199. , Behiştî Ahmed Çelebi, a.g.e, s.339, Kaytaç, a.g.t, s.303.

⁶²⁰ Altınay, a.g.e, s.31, Tansel, II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, s.45, Kaytaç, a.g.t, s.309, Genç, a.g.t, s.607.

kızı Hindu Hatun ile evlenmiştir.⁶²¹ Aynı yılda yapılan Kili ve Akkirman Seferleri'nde Bayezid'in yanında yer almıştır.⁶²²

Tarihler 1485 yılını gösterdiğinde ise Ahmet Paşa bu sefer sınırdaki kalelerin tahkimiyle meşgul olma görevini almıştır.⁶²³ Bu dönemde Osmanlı Devleti Cem sorunuyla diplomatik olarak Hristiyan devletlerle uğraşsa da sıcak çatışma sahası Memlukler olmuştur. Savaş tam tamına altı yıl sürecektir olup iki tarafta istediklerini alamasa da Osmanlı Devleti genele bakıldığında bu savaşları kaybetmiştir. Memlukler diplomatik olarak sınırlarını aşan davranışlarının yanında Cem ile ilgili bütün mevzularda yer alması ve bazı Osmanlı kalelerine saldırmış olmaları neticesinde iki taraf arasında gerginlik zirve noktaya ulaşmıştır. Bu yüzden iki taraf Çukurova önlerinde birçok kez karşı karşıya gelmişlerdir.⁶²⁴ 1486 yılında yapılan ilk savaşta Osmanlı Devleti mağlup olmuştur. Bu savaşın sonucunda Memlukler'e karşı daha önce alınan bölgeler kaybedilmiştir. II. Bayezid bir sonraki savaşa Hersekzade'yi yollamıştır.⁶²⁵

Ahmet Paşa bu savaşa Anadolu Beylerbeyi sıfatıyla katılmıştır. Osmanlı Devleti'nin Anadolu Beylerbeyi Hersekzade Ahmet Paşa, Memluk Savaşı'nda savaş meydanında önce atından düşmüş ardından esir olmuştur.⁶²⁶ Bu savaşta kahramanlığı ile göz kamaştıran Ahmet Paşa yanındaki birçok Osmanlı komutanı ile birlikte esir düşmekten kurtulamamıştır.⁶²⁷ Bu savaşta Karagöz Paşa'nın başına buyruk hareket ettiğini bu yüzden Memlukler ani bir baskına Osmanlı ordularını bozduğu yazılmaktadır. Kısacası Osmanlı Devleti'nde Gedik Ahmet Paşa gibi ordu komutanının eksikliği Memluk mücadelelerinde hissedilmiştir. Hersekzade Ahmet Paşa esir alınıp Mısır'a götürülmüştür. Kayıtbay, Ahmet Paşa'yı barış göstergesi olarak serbest bırakmıştır.⁶²⁸ Bir yıllık esir hayatının ardından Anadolu'ya gelen

⁶²¹Uluçay, II. Bayezid'in Ailesi, s.120., Çağatay Uluçay, Padişahların Kadınları ve Kızları, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2020, s.50.

⁶²²Tansel, II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, s.81, Behiştî Ahmed Çelebi, a.g.e, s.347.

⁶²³ Behiştî Ahmed Çelebi, a.g.e, 355.

⁶²⁴ Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.195.

⁶²⁵ Emecen, Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, s.190.

⁶²⁶ Şehabeddin Tekindağ, "II. Bayezid Devrinde Çukur-Ova da Nüfus Mücadelesi", Belleten, Cilt XXXI, sayı 123, 1967, s.355.

⁶²⁷ Genç, a.g.t, s.644.

⁶²⁸ Fisher, a.g.e, s.44.

Ahmet Paşa, Kaptanı Derya olmuştur.⁶²⁹ Bu makamdan sonra ikinci defa Anadolu Beylerbeyi olan Ahmet Paşa Memlukler üzerine yapılan savaşta ikinci defa esir olduğu rivayet edilse de bu tam teyit edilememiştir. 1492 İlbaharında Arnavutluk Seferi'ne Anadolu Beylerbeyi olarak katılan Ahmet Paşa, 1497 yılında Davud Paşa'nın azledilmesiyle sadarete atanmış ancak buradaki görev süresi çok kısa sürmüştür yerine Çandarlı İbrahim Paşa tayin edilmiştir.⁶³⁰ 1504 yılında Ahmet Paşa Gelibolu'ya atanmıştır.⁶³¹ 1509 yılında ise saraya üçüncü vezir olarak girmiştir. Ardından Ahmet Paşa 1511 yılında Hadım Ali Paşa'nın şehit olmasıyla Sadrazamlık koltuğuna tekrar oturmuştur. Bu üçüncü sadaretinde üç ay gibi kısa süre kalabilmiştir. Yavuz Sultan Selim döneminde Veziriazamlık koltuğuna oturarak dördüncü defa bu göreve gelmiştir. Çaldıran Seferi'nin ardından çıkan yeniçeri isyanı sebebiyle görevden alınmıştır. 1515 yılına gelindiğinde ise tekrar sadarete gelen Ahmet Paşa beşinci defa bu makama oturmuştur. Bu dönemde Safevi Devleti ile olan sorunlardan dolayı hapse girse de hapisten kısa süre sonra çıkmıştır. Selim'in Mısır Seferi'nde Bursa muhafızı olarak görev yapan Paşa Yavuz tarafından Mısır'a çağrılmış ve Seraskerlik verilmiştir. Kahire dönüşü Maraş bölgesinde rahatsızlanan Paşa Temmuz 1517 yılında ölmüştür. II. Mehmet kanunlarına ek bir dizi düzenleme onun sadaretinde olmuştur.⁶³²

Hersekzade Ahmet Paşa Fatih döneminde Osmanlı ile tanışmış, Cem mücadelesinde genç yaştaki etkinliğiyle bu mücadeleye Bayezid lehine efor sarf etmiş Osmanlı Devlet adamıdır. Sonrasında ise yaptıklarının karşılığını fazlasıyla almış ve ömrünün sonuna kadar Hanedanı Ali Osman için hizmet etmiştir. Avrupa saraylarında doğan Hersekzade Paşa, Osmanlı Sarayı'ndaki taht mücadelesine etki etmiş ve Bayezid'in tahta geçişinde taraf olmuştur. Mücadelenin ardından ise makamsal olarak yükselişi ömrünün sonuna kadar sürmüştür. Kaynaklarda işini bilen, güvenilir ve kahraman bir devlet adamı olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca birçok noktada hayırseverlik faaliyetleri vardır. İmparatorluğun çeşitli noktalarında

⁶²⁹İbn Kemâl, VIII. Defter, s.108.

⁶³⁰ Turan, Hersekzade Ahmet Paşa, s.235.

⁶³¹İbn Kemâl, VIII. Defter, s.237.

⁶³²Reindl, a.g.e, s.121.

camii, hamam ve kervansaray yaptırmıştır.⁶³³ Aşıkpaşazade'ye göre Dil'de bir imaret, Cuma mescidinin olduğunu ve sofuhane yaptırmıştır.⁶³⁴

3.2.7. Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa

Hamza Beyoğlu Mustafa Bey, İstanbul'da olmayan ancak Bayezid'in yanında mücadeleye destek veren isimdir. Bayezid partisi, İstanbul'da çok iyi organize olmuşlarsa da kendi içlerinde sadaret rekabeti vardır. Kara Mustafa olarak bilinen bu zat Anadolu'da nüfuz sahibi bir Türk ailesinden gelmekteydi. Gedik Ahmet Paşa, 1470 yılında vezarete tayin edildiğinde Mustafa Paşa Anadolu Beylerbeyliği'ne yükselmiştir. Mustafa Paşa aynı yıl içerisinde Anadolu Beylerbeyliği'nden vezirlik makamına yükselmiştir. Bu bir devlet adamı için son derece mühim bir yükseliştir.⁶³⁵ Mustafa Paşa büyük ihtimalle pay-i tahttan Anadolu'ya II. Bayezid'i denetlemek üzere gitmişti. Fatih Sultan Mehmet'in hastalığının ilerlediği dönemlerde Cem Sultan'a birtakım siyasi görevler veriliyor II. Bayezid ise Amasya'da zevk ve sefaya düşkün olduğu haberleri İstanbul'a geliyordu. İstanbul'da Karamanî Mehmet Paşa, Şehzade Bayezid'i sultana sürekli kötülüyordu. Çeşitli mektuplarla Fatih, şehzadesi ile sorunları çözmüş olsa da Mustafa Paşa gibi tecrübeli bir ismi Şehzadenin yanına göndermiştir.⁶³⁶ Kaynaklarda uyuşturucu madde kullanması yer alsa da Bayezid'in daha çok sufilik yanına dikkat çekilmiştir. Ancak Cem'den bahsedildiği zaman babasının meziyetlerinin onda yer bulduğu değerlendirmeleri daha fazladır. II. Bayezid olgunluk yaşında hata yaparken babası tarafından affedilmiştir.⁶³⁷

1478- 1479 tarihlerinde Mustafa Paşa Bayezid'in lalası olmuştur.⁶³⁸ Bayezid'in lalası olan bu şahıs Anadolu'daki eski Türk ailelerinden birisine mensuptur ayrıca tarihçi Tursun Bey'in yeğeni olduğu rivayet edilmektedir. II. Bayezid'in yanında yer alan devlet adamları çoğu tarihçi tarafından devşirme kökenliler olarak lanse edilmiş olsa da Fatih'in reformlarından etkilenen devlet adamları da Şehzade'nin yanında yer

⁶³³Turan, a.g.m. s.237.

⁶³⁴Âşıkpaşaoğlu Tarihi, a.g.e, s.210.

⁶³⁵Reindl, a.g.e, s.221.

⁶³⁶Reindl, a.g.e, s.222.

⁶³⁷Fisher, a.g.e, s.17.

⁶³⁸ Reindl, a.g.e, s.222. Bu Bilgi Hüseyin Hüsameddin'in Amasya Tarih'inden aktarılmışsa da kronikler de buna ait bir bilgiyle karşılaşmamıştır. Ancak olayların akışına bakıldığında böyle bir tarihsel olayın gerçekleşmesi mümkündür.

almıştır. Anadolu'da köklü Türk ailelerinden olan Mustafa Paşa, Padişah'ın sert politikalarından etkilenmiş bu yüzdende Bayezid'in yanında yer almıştır. Büyük toprak reformunun olduğu dönemde Mustafa Paşa'nın Amasya'da olması ve Fatih'in ölümünden kısa bir süre önce Mustafa Paşa'nın Bolu Sancakbeyliği'ne atanması belirli bir planın uygulamaya sokulan adımlarıdır diyebiliriz. Kısacası Mustafa Paşa, Bayezid'in yanındayken bir takım planlamalar yapılmıştır. Kuşkusuz Fatih'in ölümünden sonra yapılacaklar Amasya'da kararlaştırılmıştır. Mustafa'nın bu planlamalardaki yeri elbette yabana atılmayacak derecededir. Ancak Mustafa Paşa'nın dezavantajları kendi partisi içerisinde de bir rekabetin bulunmasıdır. Çünkü şehzade Bayezid tahta ulaştığında veziriazamlık için iki aday vardır. Biri İshak Paşa diğeri ise Mustafa Paşa'dır. Mustafa Paşa, Mehmet Han'ın ölümünden kısa bir süre önce Bolu Sancak Beyliği'ne atanmıştır. "...Hamze Begoglu Mustafa Paşa, ki Bolu vilayetinde vali idi..."⁶³⁹

Kısacası Fatih Sultan Mehmet vefat etmeden önce Mustafa Paşa, Amasya'dan Bolu vilayetine Sancak Beyi olmuştur. Bu atamada Bayezid'in bir parmağı var mıdır bilinmez ancak Cem'e karşı kurulan organizasyonun Anadolu ayağını Mustafa Paşa'nın yönettiği açıktır. Çoğu kronikte burada çok olaylar vardır şeklinde olarak geçen bu bölümde birçok olay yaşanmıştır. O kadar fazla olay yaşanmış ki Fatih'in cenazesinin kokmuş olma ihtimali bile vardır.⁶⁴⁰ Burada belirtmek istediğimiz nokta uzun bir süreç yaşandığıdır. Ancak sonuç olarak Fatih Sultan Mehmet İstanbul'un çıkışı diyebileceğimiz bir noktada vefat etmiştir. Fatih'in ölümünden sonra İshak Paşa, İstanbul'daki organizasyonları yaparken Mustafa Paşa ise Anadolu'dan diğer paşaları yönetmiştir. Mustafa Paşa, II. Bayezid'in yanında etrafındaki beylere temkinli davranılmasını istiyor ve önlemlerini sıralıyor idi. Bu Paşalar arasında yer alan isimlerden birisi de Sinan Paşa'dır. Mustafa Paşa, Sinan Paşa'ya yazmış olduğu mektupta uyarıların yanında yapılması gerekenleri sıralamaktadır.

... Maruz-ı muhibba ne budur ki bundan evvel yaylak kulunuzu hazretinize göndermiş idük ki ol tarafın boğazlarını hıfz ettirmek ardınca olasız deyu. İmdi şimdiki halde hazretiniz ol

⁶³⁹İbn Kemâl, VIII. Defter, s.2.

⁶⁴⁰Uzunçarlışı, Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü, s.232.

boğazları koyup beru tarafa müteveccih olmuşuz. İmdi malûmunuz ola kim bizim sözüümüz Sultan Bayezid sözüdür. Devlete lâıyk budur ki beru tarafa gelmeyüp ol yerde durup cemi asker halkını cem edüp etraflara âdemler gönderüp Cem Sultan kanğı taraftan gelürse sizi ağâh ideler ki nâgâh gafil bulunup üstünüze gelmiye ve illâ eğer gelecek olursa ittifak beyler ağzından bir mektup yazılıp irsal idesiz ki beru tarafa gelüp geçmeyesiz ki Anadolu askeri hazır durmuştur. Sizi beru tarafa geçirmeüz deyu. Devlete lâıyk maslahat budur ki ol boğazları hıfz edesiz, beru tarafa geçmiyesiz ve geçüp giden ulakların karşı tutup koyuvermiyesiz ki cemi'i kapu halkı Sultan Bayezidi beklemişlerdir malûmunuz ola ve şimdiki hînde Hamid ili beyi Ahmet Beyi Mudanya boğazını hıfzetmeğe göndermişiz, biz muhibbiniz katında vech görülmeyüp hazretiniz beru tarafa geçtügi istisna oluncak varmanız tehir olundu. Şimdiki zamanda bir âdemi on âdem eyliyecek zamandır malûmunuz ola şimdi Hamid İli Beyi beru tarafa gönderilecek anda karıcak asker halkı dahi kaçınup varmaz oldu ve bazı Sancak Beyleri Bursa'da gezüp yürürler, imdi anlara mektup gönderesiz ki yanınıza cem' olalar. Biz muhibbiniz katında maslahat budur ki Sultan Bayezid tahta geçinceye dek ol boğazlar hıfzoluna. Bakisini hazretiniz bilür. Veddüa.

Muhibbülmuhtlis

Mustafa El Hakir⁶⁴¹

Mektuptan anlaşılacağı üzere Şehzade Cem, olaylardan haberdar olmuş ve hemen harekete geçmiştir. Mustafa Paşa, mektubu Sinan Paşa'ya yazmış olsa da Hersekzade Ahmet Paşa'nın yapması gerektiğini de yazmıştır. Bu denli karışık bir ortamda rahatlıkla birbirlerine emirler verilmesi belirli bir planın önceden konuşulduğunun göstergesi olmuştur. Bayezid'in partisinde yer alan isimler Cem'i Karaman'dan dışarıya çıkarmama düşüncesindeydiler. Ancak Cem olanlardan haberdar olunca Akşehir'e gelmiş ve burada Anadolu Beyleri'ne tuğralı mektuplar yollamıştır. İstanbul'da alınan iyi sonuçlar Anadolu'da kaybedilebilirdi bu yüzden Bayezid takımı Cem'i Anadolu'ya sıkıştırmıştı ve İstanbul'a geçişini engellemiştir. Bayezid haberi aldıktan sonra bazı rivayetlere göre on dört gün bazı rivayetlere göre ise dokuz günde İstanbul'a gelmiştir.⁶⁴² Bayezid haberi alır almaz kısa bir hazırlıktan sonra dört bin askeriyle beraber yola koyulmuştur. Yola çıkarken de yukarıdaki mektubu Mustafa Paşa, Sinan Paşa'ya yazmıştır. Buraya kadar anlattıklarımızdan hareketin lideri aslında Mustafa Paşa gibi durmaktadır. Olaylar Mustafa Paşa'nın istediği şekilde devam etmiş olsa da İshak Paşa'nın İstanbul'da yaptıkları Padişah'ın Mustafa Paşa'dan vazgeçmesine neden olmuştur. İshak Paşa'nın emrindeki

⁶⁴¹ Uzunçarşılı, Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü Cesedin Kokması, s.479.

⁶⁴²Tansel, II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı, s.21.

yeniçeriler sadrazamı öldürerek başkentte büyük bir gürültü kopartmıştır. Cem'in en büyük temsilcisi katledilmiş ve geriye sadece ayak takımı kalmıştır. Gedik Ahmet Paşa'nın nüfuzunu kullanarak asker üzerinde etkin olan İshak Paşa, birazdan Bayezid'e bir tercih yaptırtacaktır. Sonuçta Anadolu coğrafyası önemliydi ancak İstanbul başkentti ve buraya ilk gelen tahtın sahibi olacaktı. Bayezid'in yanındaki isimlerde iki güçlü isim ön plana çıkmaktaydı. Mustafa Paşa, Anadolu tarafında organizasyonun liderliğini ele alırken İshak Paşa ilişkileri sebebiyle askeri kesimi çoktan arkasına almış bu da veziriazamlık kapısını sonuna kadar açmıştır. Ele geçirilen mektuplarda Bayezid taraftarları, Cem'in yanındaki isimlere karşı askeri isyana teşvik etmiş ve yönetimi tamamen Bayezid lehine çevirmişlerdir.⁶⁴³

Uzun süreli bir organizasyonun ardından Bayezid İstanbul'a ulaşmıştır yanında ise İshak Paşa'nın rakibi Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa'da vardır. Ancak İshak Paşa yeniçerileri örgütleyecek ve Mustafa Paşa'nın İstanbul'a girişini engelleyecektir.⁶⁴⁴ Sonuç olarak Yeniçeri'yi isyana teşvik edip ortamın Bayezid lehine dönmesine sağlayan isim İshak Paşa'ydı. Korkut'u vekaleten tahta geçirip yeniçeriyi ilerleyen günlerde uslandırmıştı. Bu yaptıklarından dolayı Bayezid, askeri karşısına almamak için sadareti İshak Paşa'ya bırakmıştır. Çünkü isyanı örgütleyen İshak Paşa tamamen hakkı olan sadareti istemektedir ve buradaki en büyük rakibini saf dışı bırakmak istemiş ve bu politikasında başarılı olmuştur. Sultan olan Bayezid'de hala tamamen otoritesini sağlayamadığı için askerinin dediğine razı gelecektir. Sonuçta İstanbul'da yapılan her şey Bayezid'in selameti için yapılmıştır ve Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa İstanbul'a geldikten sonra geri gönderilmiştir. Mustafa Paşa başkente ancak üç gün sonra giriş yapmıştır.⁶⁴⁵

Hoca Saadetin eserinde bu yersiz fikri uyguladığını yazmaktadır. Anlaşılan Bayezid bu fikri kerhen uygulamak zorunda kalmıştır.⁶⁴⁶ İshak Paşa bundan sonraki süreçte daha rahattır, rahat olmasının sebebi Sadrazamlık makamı ona ardına kadar açılmıştır. Hali hazırda yeniçerileri hem damadının nüfuzu hem de kendi yaptıklarıyla son derece memnun etmiştir. Şu süreçte Bayezid'in en çok ihtiyacı olan şey de askerinin yardımınıdır, sebebi Şehzade Cem'in hala hayatta olmasıdır. Cem

⁶⁴³Ertaylan, a.g.e, s.166.

⁶⁴⁴Tacü't Tevarih III, s.189.

⁶⁴⁵Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II, s.163.

⁶⁴⁶Tacü't Tevarih III, s.190.

Sultan, Bursa'yı işgal girişiminin ardından Padişah'a Yenişehir'de yenilmiş ve son sürat kaçmıştır. Yenişehir Muharebesi'nden sonra Cem Sultan'ı takip etmek için Gedik Ahmet Paşa görevlendirilmiştir. Bayezid ve askerleri savaş meydanında vakit kaybettikleri için Cem'e yetişememiştir. II. Bayezid, Ahmet Paşa'yı şehzadeyi takip etmek için görevlendirmiş kendisi başkente geçiş yapmıştır. Cem, savaş meydanından kaçarken gerçekten acınası bir durumdadır. Zaten yol güzergahında bir takım eşkıyalarında soygununa uğramıştır. Bütün yaşanan olumsuzluklardan dolayı Cem'in yakalanması beklenmekteydi. Ancak Cem'in elde edilememesi sarayda büyük dedikodulara neden olmuş ortaya çıkan belirsizlik padişahın aklını karıştırmıştır. Ayrıca Yenişehir Muharebesi'nin ardından geri dönüş yolunda yeniçerinin tavırları padişahın otoritesini kurması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu da Gedik Ahmet Paşa'nın ortadan kaldırılmasından geçmekteydi. Yukarıda bu mevzudan Ahmet Paşa'yı anlatırken bahsetsek de hatırlatmak fayda vardır. Padişahı bu düşünceye ve dolduruşa iten isim Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa'dır.

O, Bayezid Amasya'dan geldiğinde İstanbul'a alınmaması ve sadaret makamına ulaşmamasının ana sebebi aslında Gedik Ahmet Paşa'nın varlığıdır. İshak Paşa'nın mevcut konumu da Gedik Ahmet Paşa'nın hayatta olmasına bağlıydı. Bu yüzden Ahmet Paşa'nın ortadan kalkması onun için planın ilk aşamasıydı. İvedilikle Ahmet Paşa'nın ortadan kalkması gerekti. Padişah, saraya Ahmet Paşa'dan bir hafta önce gelmişti. Herkesin kafasında soru işareti vardı. Cem'in yanında yer alan devlet adamları mı vardı? Bu soru işaretlerini gidermek için Padişah ve vezirler tarafından bir plan yapıldı. Gedik Ahmet Paşa, sarayda verilen ziyafet sonrası tutuklandı. Haberi alan yeniçeriler ise padişaha tehdit edecek kadar ileri gitmişti. II. Bayezid dayanılmaz bir sürecin içine girmişti, otoritesini sağlamak üzereyken tahtını bu noktada kaybedebilirdi. Sebebi, Yeniçeri Ağası Rüstem Paşa haricinde bütün ağalar Ahmet Paşa'nın yanındaydı. Burada bir paşanın padişahın bile daha güçlü olduğunu görmek şaşırtıcı olsa gerektir. Halbuki Ahmet Paşa devşirme kökenlidir ve soylu bir aileden gelmemektedir. Bayezid içinde bulunduğu tehlikenin farkındaydı ve Ahmet Paşa'yı serbest bırakmaktan başka ihtimali yoktu. Zaten askere en çok ihtiyacı olduğu zamanları yaşıyordu. Herhangi bir ters girişimde şehzade Oğuzhan vekaleten tahta geçirilip Cem oldubitti ile tahtı alabilirdi. Bu yüzden yeniçeriyi dinleyerek Paşa'yı istemeyerek serbest bırakmıştır. Serbest bırakmasının bir diğer

nedeni Kasım Bey'in Konya civarına saldırma girişimlerinin olduğunun duyulması ve Cem'in Anadolu'ya gelmek için hazırlık yaptığı haberleridir.

Bu durum yine de II. Bayezid'in paşaların etkisinde kaldığının göstergesidir. İshak ve Gedik Ahmet Paşa'nın zorlaması ve yeniçerinin talebi doğrultusunda Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa ve Rüstem Paşa tutuklanarak Çanakkale'de bir hapishaneye gönderilmiştir.⁶⁴⁷ Gedik Ahmet Paşa'nın serbest kaldığını gören yeniçeriler sakinleşmeye başlamıştır. Bu mesele yıllar içerisinde iki kesim içinde büyük korku ve şüpheyi getirmiştir. Bir tarafta her an tahtı kaybetme korkusunu yaşayan, iktidarını tam sağlayamayan II. Bayezid varken diğer tarafta askeri gücü arkasında bulunduran ama her an ölüm korkusu yaşayan Ahmet Paşa bulunmaktadır. Cem Sultan'ın Konya'ya muhasarası üzerine II. Bayezid daha fazla paniklemeye başlamıştır. Yeniçeriler, Mustafa Paşa hapse atılmadan sefere gidilmeyeceğini beyan ederek Bayezid'i anne tarafından dayısı olan Mustafa Paşa'yı hapse attirmek zorunda kalmıştır.⁶⁴⁸ Ardından İshak Paşa ve Ahmet Paşa'nın zorlamasıyla idam edilmiştir. Damat ve Kayınpeder şimdilik İstanbul'da hayali bir saltanat kurmuş olsalar da onlar da otoritesi güçlenen padişahın altında ezilecektir. Gedik Ahmet Paşa, Mustafa Paşa'nın padişahı dolduruşa getirip kendisinin zarar görmesinden çekindiği için onun ortadan kaldırılması gerektiği yönünde adım atmıştır.

İlk başta divandaki yerini kaybeden Mustafa Paşa sonrasında Gedik ve İshak Paşa'nın gayretleriyle öldürülmüştür. Behiştî de özellikle Gedik Ahmet Paşa'nın gayretleriyle öldürüldüğü yazmaktadır. “‘Mustafâ Pâşâ'yı Yeni Hisar'da mahbûs iken sicn-i zemînde mukayyed itdiler.’”⁶⁴⁹ Kısacası II. Bayezid, Mustafa Paşa'yı zorunluluktan ötürü gözden çıkarmıştır. İshak Paşa'nın başkentte yaptığı fedakarlıklar ve eylemler, damadının asker üzerindeki karizması ile birleşince padişah bu güce karşı imtiyazlar vermek zorunda kalmıştır. Özellikle Ahmet Paşa'nın asker üzerindeki etkisi Bayezid'in saltanatının ilk yılında büyük çıkmazlara sürüklemiştir. Ancak bu sürünceme daimi olmamış Padişah bu sefer iyi bir zamanlama ile Ahmet Paşa'yı ortadan kaldırmıştır.

⁶⁴⁷Angiolello, a.g.e, s.182.

⁶⁴⁸Genç, a.g.t, s.603.

⁶⁴⁹ Behiştî Ahmed Çelebi, a.g.e, s.343.

Mustafa Paşa, Bayezid'in anne tarafından akrabasıdır ve Fatih döneminde itibaren hatırı sayılır görevler yapmıştır. Onun saltanatı için Anadolu organizasyonunu yönetmiştir. Aldırtmış olduğu önlemler sayesinde Cem, Anadolu'da fazla etkili olamamıştır. Ancak ortaya çıkan mevcut durum neticesinde öldürülmüştür. Ahmet Paşa serbest kalsa da ölüme aslında bir adım daha yaklaşmıştır. Nedeni Padişah, Ahmet Paşa'nın etkinliğini ve tehlikesini görmüştür. Kendi otoritesine karşı gelebilecek düzeyde olan bu paşayı II. Bayezid ilk fırsatta ortadan kaldırmıştır. Bu ani ölüm sarayda büyük bir şok etkisi yapmış olsa da Padişah aslında kendi iktidarını sağlama almıştır. Bakıldığı zaman Padişahın, Gedik Ahmet Paşa ve İshak Paşa'dan kurtulduğu gün gerçek iktidarı başlamıştır. Ahmet Paşa'nın ölümünün ardından İdris-i Bitlisi ve Gelibolulu Mustafa'nın eserlerinde Mustafa Paşa vurgusu yapması oldukça önemlidir.

SONUÇ

XV. Yüzyılda yaşanan II. Bayezid ve Cem Sultan arasındaki taht mücadelesi Osmanlı Devleti'ne damga vurmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in otuz yıllık saltanatının ardından yaşanan mücadele devletin birçok yönden olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Fatih Sultan Mehmet kadim geleneği takip ederek tahtı ilah-i takdire açık bırakmıştır. Bu gelenek Eski Türk Devletleri'nden gelen alışkanlıktır. Tahta geçiş sisteminde herhangi bir veraset kuralının olmadığı Türk toplumlarında tahta geçecek kişi inanca göre Tanrı'nın onayından geçmiştir. Eski Türk Devletleri'ndeki bu anlayış Osmanlı Devleti'nde de sürmüştür. Fatih Sultan Mehmet herhangi bir varis bırakmadan 3 Mayıs 1481 günü vefat etmiştir. Şimdi tahta geçiş için şehzadelerin mücadelesi ön plana çıkmıştır.

Fatih Sultan Mehmet'in siyasi hayatı Osmanlı Devleti açısından son derece olumlu geçmiştir. Devletin sınırları olabildiğince genişlemiş, hazinesi ağzına kadar dolmuştur. Fatih'in uygulamış olduğu politikalar devletin imparatorluk sürecine geçmesini sağlamıştır. Osmanlı Devleti, askeri ve ekonomik olarak sınıf atlasa da uygulanan politikalar birçok kesimi olumsuz etkilemiştir. Bitmek bilmeyen askeri seferler, paranın değeriyle sürekli oynanması ve toplumun tamamını etkileyen reformlar bu dönemde birçok kesimi rahatsız etmiştir.⁶⁵⁰ Asker, yoğun seferlerden, dini zümreler ve devlet adamları ise vakıf politikasından zarar görmüştür. Reaya ise paranın değerinin sürekli düşürülmesinden şikayetçidir. Dolayısıyla Fatih'in politikaları devletçi bir yapıda olsa da toplumun neredeyse tamamı zarar görmüştür. II. Bayezid, Fatih'in politikalarından zarar görenleri yanına toplamıştır. Cem Sultan ise Karamanlı Mehmet Paşa ile birlikte Fatih'in politikalarının süreceğini sesli bir şekilde dile getirmiştir. Şehzadelerin bu ayrımı devlet adamlarını ve zümreleri de tercih yapmak zorunda bırakmıştır. Osmanlı Devleti'ndeki devlet adamları bu noktada devreye girerek mevcut padişah henüz hayatta iken bir takım ittifaklar kurmaya başlamıştır.

Fatih Sultan Mehmet saltanatının son yıllarında devlet adamları kendi içlerinde büyük rekabet halindedir. Genellikle Osmanlı Devleti'ndeki taht mücadelelerinde devşirme ve Türkmen kökenli paşaları arasında yaşanmıştır. Ancak Fatih dönemi bir

⁶⁵⁰ İnalçık, Sultan ve Siyaset 2, s.100.

istisnadır. Sebebi bu dönemde yaşanan taht mücadelesi Türkmen ve Devşirme kökenli devlet adamlarının rekabetinden dolayı yaşanmamıştır. Mücadele Fatih'in politikalarından zarar görenler ile bu politikaları sürdüren devlet adamları arasında olmuştur. İshak Paşa ve Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa birbirleri ile rekabet eden devlet adamları olsalar dahi Bayezid'in yanında yer almışlardır. Sebebi Fatih'in vakıf politikası bu iki devlet adamını etkilemiştir. Bayezid'in yanında yer alan Gedik Ahmet Paşa, Sinan Paşa ve Hersekzade Ahmet Paşa, devşirme kökenli devlet adamlarıdır. Görüldüğü üzere devlet adamlarının tercihleri ideolojik değildir. Ayrıca Sinan Paşa, II. Bayezid'in damadıdır. II. Bayezid'in yanındaki devlet adamları akrabalık ilişkileri olan ve Fatih'in politikasından zarar gören isimlerdir. Bu devlet adamlarının sadece zarar gören kesimler olarak sınırlandırmamak gerekir. Çünkü hepsi tarafını seçerken mevcut padişahтан sonraki hayatlarını da düşünerek hareket etmişlerdir. Bir şehzadeyi tercih etmeleri onları çok sevdikleri için değil kendi kişisel çıkarlarını da düşündükleri içindir.

Bayezid'in yanında Fatih'in politikalarından zarar gören devlet adamları ve damatları vardır. II. Bayezid bu mücadelede muhalif kesimlerin ortak noktası olmuştur. Kurmuş olduğu aile ilişkileri ve network ağı, II. Bayezid partisinin bir plan çerçevesinde hareket ettiğinin göstergesidir. Cem Sultan'ın yanında ise yer alan en önemli isim Karamanlı Mehmet Paşa'dır. Fatih'in son yıllarına damga vurmuştur. Uygulanan reformların teorisyeni olan Mehmet Paşa, Osmanlı toplumu tarafından sevilmeyen bir sadrazamdır. Fatih ile birlikte yapmış oldukları Reformlar devletin güç kazanmasını sağlasa da kendi döneminde değeri idrak edilememiştir. Fatih Sultan Mehmet henüz hayatta iken devlet adamları tercih ettikleri şehzadelere kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır. Özellikle Karamanlı Mehmet Paşa, II. Bayezid'in şehzadelik yıllarında yapmış olduğu hataları sürekli babasına aktarmış böylece şehzadenin Fatih tarafından gözden çıkarmasına zemin hazırlamıştır. Kanunname'ye Cem'in adını yazdırarak şehzadeyi veliaht gibi göstermiştir. Karamanlı Mehmet Paşa ayrıca memleketinde birçok dini zümreyi Cem tarafını tercih ettirmeye çalışsa da vakıf politikalarından zarar gören bu kesimler II. Bayezid'i tercih etmiştir. Fatih henüz hayattayken bunlar yaşanmıştır. Ölümünün ardından yaşanan Fetret Devri yenilik ile geleneğin savaşına dönüşmüştür.

Mücadele, II. Bayezid'in tahta geçmesiyle bitmemiştir. Osmanlı Devleti'nde başarısız olan şehzadeler genellikle öldürülmektedir. Ancak Cem yapılan savaşlar neticesinde yakalanamamış ve yurt dışına kaçmıştır. Cem'in sınırlarının dışına kaçmasıyla birlikte Osmanlı Devleti büyük ücretler vermek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin iç sorunu dış sorun haline gelmiştir. Ayrıca II. Bayezid bu mücadelede kendisini tahta çıkartan devlet adamlarının uzun süre nazını çekmiştir. Özellikle Gedik Ahmet Paşa ve İshak Paşa'nın asker üzerindeki etkisinden dolayı II. Bayezid saltanatının ilk yıllarında otoritesini tamamen sağlayamamıştır. Gedik Ahmet Paşa'yı öldürme girişimi birincisinde başarısız olmuştur. Ahmet Paşa'nın asker üzerindeki etkisinden dolayı II. Bayezid, Paşa'nın gölgesinde ilk yıllarda ezilmiştir. Ahmet Paşa ve Yeniçeri'nin talebi doğrultusunda çok sevdiği Hamza Beyoğlu Mustafa Paşa'yı öldürmek zorunda kalmıştır. Ardından Bayezid otoritesini sağlamak için Gedik Ahmet Paşa'yı ortadan kaldırmış, İshak Paşa'yı ise merkezden uzaklaştırmıştır.

Cem ve II. Bayezid mücadelesi sıradan bir veraset savaşı değildir. Devlet adamlarının çabasının ön planda olduğu, dini ve askeri zümrelerin taraf olduğu bir mücadeledir. II. Bayezid'in saltanatının ilk yılları devlet adamlarını ve askeri mutlu etmekle geçmiştir. Kendisini iktidara taşıyan devlet adamlarının şımarık tavırlarına bir süre sessiz kalmış, askerinin hemen hemen her istediğini yerine getirmiştir. Taht değişimleri anlatılırken çoğunlukla sıradan bir olaymış gibi aktarılır. Ancak taht mücadelesi sürecinde padişahlar kendilerini iktidara taşıyan devlet adamlarına gebe kalarak onların egolarını sineye çekmişlerdir. II. Bayezid bu mücadelenin kazananı olsa da saltanatının ilk yıllarında askerinin ve özellikle Gedik Ahmet Paşa'nın isteklerini yerine getirmiştir. Bu yüzden II. Bayezid son derece talihsiz bir padişahtır. Cem'in yurt dışında olması onu temkinli davranmaya itmiş, iç siyasette ise otoritesini hemen sağlayamamıştır. Yükselme devri içerisindeki duraklama dönemi olarak kayıtlara geçen II. Bayezid'in saltanatına bu mücadelenin etkisi oldukça fazladır. Cem'in yurt dışında bulunması Padişah'ın saldırgan bir politika sergilemesini engellemiş, iç politikada ise her daim güven sorunu yaşamıştır. Fatih'in çocuklarının mücadelesi Osmanlı Devleti'nin bütün politikasını değiştirmiştir. Taht değişimi sırasında birçok farklı ve çok kutuplu problem tezahür etmiştir.

KAYNAKÇA

A-KİTAPLAR

Afyoncu, Erhan (2014). Sorularla Osmanlı İmparatorluğu. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Afyoncu, Erhan (2018). Bir Cihan Hükümdarı Fatih Sultan Mehmet. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Akdağ, Mustafa (1979). Türkiye'nin Siyasi ve İçtimai Tarihi (1243-1453) Cilt I. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Akgündüz, Ahmet (1990). Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri Cilt I. Osmanlı Hukukuna Giriş ve Fatih Devri Kanunnameleri. İstanbul: OSAV.

Akman, Mustafa (1997). Osmanlı Devletinde Kardeş Katli. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Altınay Refik, Ahmet (2009). Sultan Cem Geçmiş Asırlarda Osmanlı Hayat. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Angiolello Maria, Giovan (2011). Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor Fatih Sultan Mehmet (Çev. Pınar Gökpar). İstanbul: Profil Yayınları.

Anonim Osmanlı Kroniği [Osmanlı Tarihi (1299- 1502)] (2019). (Haz. Necdet Öztürk). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Âşıkpaşaoğlu Tarihi (2019). (Haz. Nihat Atsız). Ankara: Ötüken Yayınları.

Âşık Paşazade (2018). Osmanogullarının Tarihi Tevârih-i Âli Osmân.(Haz. Kemal Yavuz, Mehmet Ali Yekta Saraç). İstanbul: Gökkuşbe Yayınları.

Babinger, Franz(2000). Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri (Çev. Coşkun Üçok). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Babinger, Franz(2008). Fatih Devri ve Zamanı (Çev: Dost Körpe). İstanbul: Oğlak Yayınları.

Barkey, Karen. (2016). Farklılıklar İmparatorluğu Osmanlılar Bir Karşılaştırmalı Tarih Perspektifi (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul: Venüs Kitap Yayınları.

Baysun, Cavit. (1946). Cem Sultan Hayatı ve Şiirleri. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.

Behiştî Ahmet Çelebi (2016). Târih'i Behiştî Vâridât-ı Sübhânî ve Fütûhât-ı Osmânî (791 -907 / 1389-1502) (Haz. Fatma Kaytaç). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Bolat, Kasım (2020). Osmanlıda Paşalar ve Padişahlar 1421-1520. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Dukas (2013). İstanbul'un Fethi Dukas Kroniği 1341-1462 (Çev. V. Mirmiroğlu). İstanbul: Kabak Yayınları.

Emecen, Feridun (2017). İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası. İstanbul: Timaş Yayınları.

Emecen, Feridun (2018). Fetih ve Kıyamet 1453. İstanbul: Timaş Yayınları.

Emecen, Feridun (2019). Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları

Emecen, Feridun (2019). Osmanlı Klasik Çağında Hilafet ve Saltanat. İstanbul : Kapı Yayınları.

Erçel, Şerafettin. (1971). Birkaç Önemli Kitabe, İstanbul: Baha Matbaası.

Erdoğan, Teyfur (2020). Fethin Babası Fatih Sultan Mehmet. İstanbul: Erdem Yayınları.

Eroğlu, Haldun (2004). Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu. İstanbul: Akçağ Yayınları.

Eroğlu, Haldun (2019). Padişah ve Oğulları. İstanbul: Berikan Yayınları.

Ersoylu, Halil (2014). Cem Sultan'ın Türkçe Divanı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ertaylan Hikmet, İsmail (2015). Sultan Cem. İstanbul: Alfa Yayınları.

Findley, Carter (2019). Dünya Tarihinde Türkler Asya'nın Bozkırlarından Avrupa'nın İçlerine (Çev: Ayşe Anadol). İstanbul: Alfa Yayınları.

Fisher Nettleton, Sydney (2014). Sultan Bayezid Han 1481-1512 (Çev. Hazal Yalın). İstanbul: Kitap Yayınevi

Freely, John (2012). Cem Sultan Rönesans Avrupası'nda Tutsak Bir Şehzade. İstanbul: Everest Yayınları.

Gazavât-ı Sultân Murâd B. Mehemmed Hân (İzladi ve Varna Savaşları Üzerinde 1443-1444 Anonim Gazavâtnâme) (1989). (Haz. Halil İnalçık- Mevlüd Oğuz). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Gelibolulu Mustafa Âli(2019). Kühü'l Ahbâr (Haz. Ali Çavuşoğlu). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Genç, Mehmet (2018). Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Genç, Reşat (2002). Karahanlı Devlet Teşkilatı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Gordlevski, Vladimir.(1988). Anadolu Selçuklu Devleti (Çev: Azer Yaman). Ankara: Onur Yayınları.

Göksu, Erkan. (2019). Kutadgu Bilig'e Göre Türk Hükümlanlık Sanatı. İstanbul: Kronik Yayınları

Hadîdî Tarihi [Manzum Osmanlı Tarihi (1285-1523)] (2015). (Haz. Necdet Öztürk). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Hammer Von, Joseph (2011). Fatih Sultan Mehmed Cihan İmparatoru. İstanbul: Kariyer Yayınları.

Hoca Sadettin Efendi(1979). Tacü't- Tevarih I (Yay: İsmet Parmaksızoğlu) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Hoca Sadettin Efendi(1979). Tacü't- Tevarih II (Yay: İsmet Parmaksızoğlu) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Hoca Sadettin Efendi(1979). Tacü't- Tevarih III (Yay: İsmet Parmaksızoğlu) İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Hongzein Guo Xingliang He (2015). Çinlilerin Gözünden Türklerin Tarihi (Çev: Eser Ulun). İstanbul: Kalkedon Yayınları.

İbn Kemal(1988), Tevârih-i Âli Osmân VII. Defter (Haz. Şerafettin Turan). Ankara: Türk Tarih Kurumu

İbn Kemâl (1997). Tevârih-i Âli Osmân VIII. Defter (Haz. Ahmet Uğur). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İdris-i Bitlisi (2019). Heşt Behişt VII. Ketîbe Fatih Sultan Mehmet Devri 1451-1481 (Tashih – Tahkik – Çev. Muhammed İbrahim Yıldırım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnalcık, Halil(2014). Osmanlılar ve Haçlılar. İstanbul: Alfa Tarih Yayınları.

İnalcık, Halil (2014). Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İnalcık, Halil(2015). Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları 1302 – 1481. İstanbul: İSAM Yayınları.

İnalcık, Halil(2017). Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi- I (1300-1600). (Çev. Halil Berktaş). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnalcık, Halil (2018). Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I Klasik Dönem 1302-1606 Siyasal Kurumsal ve Ekonomik Gelişim. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnalcık, Halil (2019). Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağı (1300-1600). (Çev: Ruşen Sezer). İstanbul: Kronik Yayınları

İnalcık, Halil (2019). Osmanlı İmparatorluğu Sultan ve Siyaset 2. İstanbul: Kronik Yayınları.

İnalcık, Halil (2019). İki Karanın Sultanı, İki Denizin Hakanı, Kâyser-i Rum Fatih Sultan Mehmed Han. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

İnalcık, Halil (2020). Osmanlı Hakimiyetinde Ortadoğu ve Balkanlar. İstanbul: Kronik Yayınları.

İpşirli, Mehmet. (2021). Osmanlı İlimiyesi. İstanbul: Kronik Yayınları.

İsen, Mustafa (1998). Sehi Bey Tezkiresi Heşt- Behişt. İstanbul: Akçağ Yayınları.

İsen, Mustafa (1991). Latifi Tezkiresi. İstanbul : Akçağ Yayınları.

Jorga, Nicolae (2017). Büyük Türk Fatih Sultan Mehmet(Çev. Nilüfer Epçeli). İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Jorga, Nicolae (2018). Osmanlı İmparatorluğu Tarihi 1300-1451 (Çev: Nilüfer Epçeli). İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Kafadar, Cemal (2019). İki Cihan Âresinde Osmanlı Devletinin Kuruluşu, İstanbul: Metis Yayınları.

Kafesoğlu, İbrahim (2019). Türk Milli Kültürü. İstanbul: Ötüken Yayınları

Karamanlı Nişancı Mehmet Paşa, Osmanlı Sultanları Tarihi (Çev. İbrahim Hakkı Konyalı).Türkiye Yayınevi.

Kemal, (2018). Selâtinname [Manzum Osmanlı Tarihi (1296-1490)]. (Haz. Necdet Öztürk).İstanbul : Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Kıvâmî (2018). Fetihname (Çev. Vedat Uygur). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Köprülü Fuad, Mehmet(2019). Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu. İstanbul: Alfa Yayınları.

Köseoğlu, Nevzat. (2017). Hukuka Bağlılık Açısından Eski Türkler'de İslam'da Ve Osmanlı'da Devlet. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Köymen Altay, Mehmet (1992). Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi Cilt III. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kritovulos Tarihi (1451-1467) (2018). Çev. Ari Çokona. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Kreutel, F. Richard (1997). Haniwaldanus Anonimine Göre Sultan Bayezid-i Veli (1481-1512) (Çev. Necdet Öztürk). İstanbul : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Kütükoğlu, Mübahat (2017). Osmanlı'nın Sosyo- Kültürel ve İktisadi Yapısı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Lamartine, Alphonse (2019). Osmanlı Tarihi (Çev: Serhat Bayram). İstanbul: İndie Tarih.

Lefort, Jacques (1981). Topkapı Sarayı Arşivlerinin Yunanca Belgeleri Cem Sultan'ın Tarihine Katkı (Çev. Hatice Gonnet). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Lowry, Heath (2010). Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı (Haz. Kıvanç Tanrıyar). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mann, Micheal (2012). İktidarın Tarihi Başlangıcından 1760'a Kadar Toplumsal İktidarın Kaynakları Cilt I, Ankara: Phoenix Yayınevi.

Mehmed Arif (2019). Vâkıât-ı Sultân Cem (Çev: Merve Ürünsal). İstanbul: PergoleYayınları.

Meriç Okur, Münevver (2007). Sultan Cem (Hayatı, Esareti, Edebi Kişiliği, Eserleri, Şiirleri). Ankara: PYS Vakıf Sistem Matbaa.

Mevlânâ Muhammed Neşri(2015). Cihânnümâ [Osmanlı Tarihi (1288-1485)] (Haz. Necdet Öztürk). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Muslu Yüksel, Cihan (2016). Osmanlılar ve Memlukler İslam Dünyasında Diplomasi ve Rekabet (Çev. Zeynep Rona). Ankara : Kitap Yayınevi.

Oğuzoğlu, Yusuf(2015). Osmanlı Devlet Anlayışı. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Orkun Namık, Hüseyin (2011). Eski Türk Yazıtları. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi (1288- 1502)] (2014). (Haz. Necdet Öztürk). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Ögel, Bahaeddin(2019). Türklerde Devlet Anlayışı. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Öztuna, Yılmaz (1963). Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi “ Türklerden önce Anadolu ve Anadolu'ya gelmeden önce Türkler” Cilt I. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Öztuna, Yılmaz (1963). Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi “Selçuklular ve Anadolu Beylikleri” Cilt II. İstanbul: Hayat Yayıncılık

Pakalın Zeki, Mehmet(2013). Maktul Şehzadeler. İstanbul: Divan Kitap.

Parmaksızoğlu, İsmet (1982). Türklerde Devlet Anlayışı(İmparatorluk Devri 1299-1789). Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Pfefferman, Hans (2019). Rönesans Papalarının Türklerle İş Birliği (Çev. Kemal Beydilli). İstanbul: Pınar Yayınları.

Piyadeoğlu, Cihan (2020). Büyük Selçuklular Yeni Bir Devrin Başlangıcı. İstanbul: Kronik Yayınları.

Reindl, Hedda(2014). II.Bayezid ve Çevresi Hükümdarın Adamları (Çev. Ali Suat Ürgüplü). İstanbul: Arvana Yayınları.

Roux Poul, Jean(2020). Türklerin Tarihi Pasifikten Akdeniz'e İki Bin Yıl (Çev: Lale Arslan Özcan). İstanbul: Dergah Yayınları.

Sevim, Ali, Erdoğan Merçil (1995). Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Solakzade Mehmet Hamdemi Çelebi (1989). Solakzade Tarihi Cilt. II (Çev. Vahid Çabuk). İstanbul:Kültür Bakanlığı Yayınları.

Taneri, Aydın. (2015). Türk Devlet Geleneği Dün-Bugün. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Tansel, Selahattin(2014). Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet'in Siyasi ve Askeri Faaliyeti. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Tansel, Selahattin(2017). Sultan II. Bâyezit'in Siyasi Hayatı. Ankara: Türk Tarihi Kurumu Yayınları.

Taşköprülüzade Ahmet Efendi (2007). Osmanlı Bilginleri (Eş Şakaiku'n Nu'maniyye) (Çev. Muharrem Tan). İstanbul : İz Yayıncılık

Turan, Osman (2015). Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Turan, Osman (2019). Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Tursun Bey (1974). Târîh-i Ebül- Feth (Haz. Mertol Tulum). İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

Uluçay, Çağatay (2014). Taht Uğruna Baş Veren Sultanlar. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Uluçay, Çağatay (2019). Haremnden Mektuplar. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Uluçay, Çağatay (2020). Padişahın Kadınları ve Kızları. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Uzunçarşılı Hakkı İsmail(1988). Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı Hakkı, İsmail (1988). Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri. Ankara : Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı Hakkı, İsmail(1988). Çandarlı Vezir Ailesi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı Hakkı, İsmail(2011). Osmanlı Tarihi Cilt I. Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri Hakkında Bir Mukaddime İle Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine Kadar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı Hakkı, İsmail (2014). Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı Hakkı, İsmail(2014). Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı Hakkı, İsmail (2016). Osmanlı Tarihi Cilt II İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Ünal Ali, Mehmet (2015). Osmanlı Müesseseleri Tarihi. Isparta: Fakülte Kitabevi.

Vatin, Nicolas (2000). Rodos Şövalyeleri ve Osmanlılar (Çev. Tülin Altınova). Ankara: Tarih Vakfı Yayınları.

Yinanç, H. Mükrimin (1944). Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, İstanbul : İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Zinkeisen Wilhelm, Johann(2011). Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (Ed. Erhan Afyoncu). İstanbul: Yeditepe Yayınları.

B-MAKALELER, BİLDİRİLER VE DİĞER BASILI YAYINLAR

Akgündüz, Ahmet(1996). “Gedik.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 13, Sayfa 541-543.

Aktepe, Münir(1993). “Çandarlı Halil Paşa.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 8, Sayfa 212-213.

Aktepe, Münir (1993). “Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 8, Sayfa 214-215.

Armağan, Abdüllatif (2011). “Klasik Dönemde Osmanlılarda Devlet Yönetim Anlayışına Dair Bazı Düşünceler.” Gazi Akademik Bakış Dergisi. Cilt 5, Sayı 9, Sayfa 139-156.

Barkan Lütfi, Ömer(1942). “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri.” Vakıflar Dergisi, Sayı II, Sayfa, 279-386.

Baykara, Tuncer (2003). “Lala.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 27, Sayfa 70-71.

Çağrıncı, Mustafa (2009). “Sıddık.” TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 37, Sayfa 91-92.

DİA(2000). “İshak Paşa.” TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 22, Sayfa 537-538.

Davutoğlu, Ahmet (1994). “Devlet.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 9, Sayfa 234-240.

Donuk, Abdülkadir(1981). “Türk Devletinde Hakimiyet Anlayışı.” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı 10-11, Sayfa 29-56.

Emecen, Feridun (1999). “Osmanlı Kronikleri ve Biyografi.” İslam Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, Sayfa 83-90.

Emecen, Feridun (2002). “Korkut.” TDV İslam Ansiklopedisi. Cilt 26, Sayfa 205-206.

Emecen, Feridun (2014). “İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan ; Yıldırım Bayezid.” Osmanlı Araştırmaları Dergisi, Cilt 43, Sayı 43, Sayfa 67-92.

Genç, Vural (2014). Acem’den Rum’a İdris’i Bitlisi’nin Hayatı, Tarihçiliği, ve Heşt Behişt’in II. Bayezid Kısmı 1481-1512, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

İnalcık, Halil(1959). “Osmanlılarda Saltanat ve Veraset Usulü Türk Hakimiyet Telakkisiyle İlgili Notlar.” Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. Sayı 14, Sayfa 69-94.

İnalcık, Halil(1988). “Fatih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul’un Yeniden İnşası.” (Çev. Fahri Unan), On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayfa 215-226.

İnalcık, Halil(1992). “Bayezid I.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 5, Sayfa 231-234.

İnalcık, Halil(2003). “Mehmed II.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 28, Sayı 395-407.

İnalcık, Halil(2006). “Murad I.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 31, Sayfa 156-164.

İnalcık, Halil(2007). “Orhan.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 33, Sayfa 375-386.

İnalcık, Halil(2019). “Aşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı?.” Söğüt’ten İstanbul’a Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar. (Der. Oktay Özel, Mehmet Öz) İstanbul: İmge Kitabevi. Sayfa 119-145.

Kaymaz, Fatma (2011). Behiştî Tarihi (791-907/1389 – 1502) Giriş, Metin, Dizin. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

Kaymaz, Fatma (2018). “İlişkiler, Duygular ve Şahsiyetler Bağlamında Fatih Sultan Mehmet’in Ailesi.”(Ed. Fahameddin Başar), Fatih Sultan Mehmet Han. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları. . Sayfa 31-60.

Küçükdağ, Yusuf (2001). “Karamânî Mehmet Paşa.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 24, Sayfa 449-451.

Küçükdağ, Yusuf (2006). “Mevlana’nın Soyundan gelen Reformcu bir Osmanlı Vezirzâmanı Karamani Mehmet Paşa.” İSTEM, Sayı 7, Sayfa 23-35.

Küçükdağ, Yusuf(2007). “Piri Mehmed Paşa.” TDV İslam Ansiklopedisi Cilt 34, Sayfa 280-281.

Katgı, İsmail(2013). “Osmanlı Devleti’nde Siyaseten Katl (Hukuki Maiyeti, Sebepleri, Usulü, İnfazı ve Sonuçları).” Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi. Cilt 6, Sayı 24, Sayfa 180-211.

Kunt, Metin (2014). “ Siyasal Tarih 1300-1600.” Yayın Yönetmeni : Sina Akşin. Türkiye Tarihi 2 Osmanlı Devleti 1300-1600, İstanbul : Cem Yayınevi, Sayfa 21-144.

Öngören, Reşat(2006). “Muslihuddin Mustafa.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 31, Sayfa 269-271.

Özcan, Abdülkadir(1981). “Fatih’in Teşkilat Kanunnamesi ve Nizam-ı Alem için Kardeş Katli Meselesi”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Sayı 33, Sayfa 7-56.

Özcan, Abdülkadir (1992). “ Buçuktepe Vakası.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 6, Sayı 343-344.

Reindl, Hedda (1996). “ Gedik Ahmet Paşa.” TDV İslam Ansiklopedisi Cilt 13, Sayfa 543-544.

Tamer, Vehbi. (1958). “ Fatih Devri Ricalinden İshak Paşa’nın Vakfiyeleri ve Vakıfları” Vakıflar Dergisi, Sayı 4, Sayfa 107.

Tayşi Serhan, Mehmet. (1993) “ Cemal – Halvet”. TDV İslam Ansiklopedisi Cilt 7, Sayfa 302-303.

Tekindağ, Şehabeddin(1959). “ II. Bayezid’in Tahta Çıkışı Sırasında İstanbul’da Vukûa Gelen Hadiseler Üzerine Notlar.” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Cilt 10, Sayı 14, Sayfa 85-96.

Tekindağ, Şehabeddin (1966). “Fatih’in Ölümü Meselesi.” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Cilt 16, Sayı 21, Sayfa 95-108.

Tekindağ, Şehabeddin (1967). “II. Bayezid Devrinde Çukur Ova da Nüfuz Mücadelesi.” Belleten, Cilt XXXI, Sayı 123, Sayfa 345-373.

Turan, Şerafettin. (1998) “ Hersekzade Ahmet Paşa. ” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 17, Sayfa 235-237.

Uluçay, Çağatay (1959). “II. Bayezid’in Ailesi.” İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Cilt 10, Sayı 14, Sayfa 104-124.

Uzunçarşılı Hakkı, İsmail (1960). “Cem Sultan’a Dair Beş Orijinal Vesika.” Belleten, Cilt XXIV, Sayı 95, Sayfa 457-484.

Uzunçarşılı Hakkı, İsmail (1961). “Fatih Sultan Mehmet’in Vefatı Üzerine Vezir İshak Paşa’nın İkinci Bayezid’i Saltanata Davet Arızası.” Belleten, Cilt XXV, Sayı 97, Sayfa 75-77.

Uzunçarşılı Hakkı, İsmail(1965). “Değerli Vezir Gedik Ahmet Paşa II. Bayezid Tarafından Niçin Katledildi?.” Belleten, Cilt XXIX, Sayı 115, Sayfa 491-497

Uzunçarşılı Hakkı, İsmail (1970). “Fatih Sultan Mehmed’in Ölümü.” Belleten, Cilt XXXIV, Sayı 134, Sayfa 231-234.

Uzunçarşılı Hakkı, İsmail. (1975).“Fatih Sultan Mehmed’in Ölümü (Cesedin Kokması ve Oğulları Arasında İlk Mücadele).”Cilt XXXIX, Sayı 155, Sayı 473-481.

Yalçınkaya, Ayhan. (2014) “Büyük Sokratesçi Okullar ve Siyaset.” (Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları), Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasal Düşünceler, İstanbul : İletişim Yayınları. Sayfa 91-123.

Yavuz, Kemal(2009). “Frengistan’da Ağlayan Bir Şair Ölümünün 515. Yılında Cem Sultan.” İstanbul Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı Dergisi. Sayı 40, Sayfa 271-308.

Yaşaroğlu, Kamil(2006). “Musannifek.” TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 31, Sayfa 239-240.

Yinanç, Halil (1998). “Gedik Ahmed Paşa.” MEB İslam Ansiklopedisi, Cilt I, Sayfa 193-199.

ÖZGEÇMİŞ

Mehmet Can Şimşek, İstanbul'da Orgeneral Emin Alp Kaya ilkokulunda okudu. Ortaöğrenimini Şişli Endüstri Meslek Lisesinde tamamladı. 2013 yılında başladığı Uludağ Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 2017 yılında mezun oldu. Çift Ana Dal Programı ile aynı üniversitesinin Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünü bitirdi. 2018 yılında Kocaeli Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. 2021 yılında yüksek lisans tezi olan “ Şehzade Cem ile II. Bayezid Arasındaki Taht Mücadelesi ve Bu Mücadelede Etkili Devlet Adamlarının Rolü” adlı çalışmayı hazırladı.

